Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

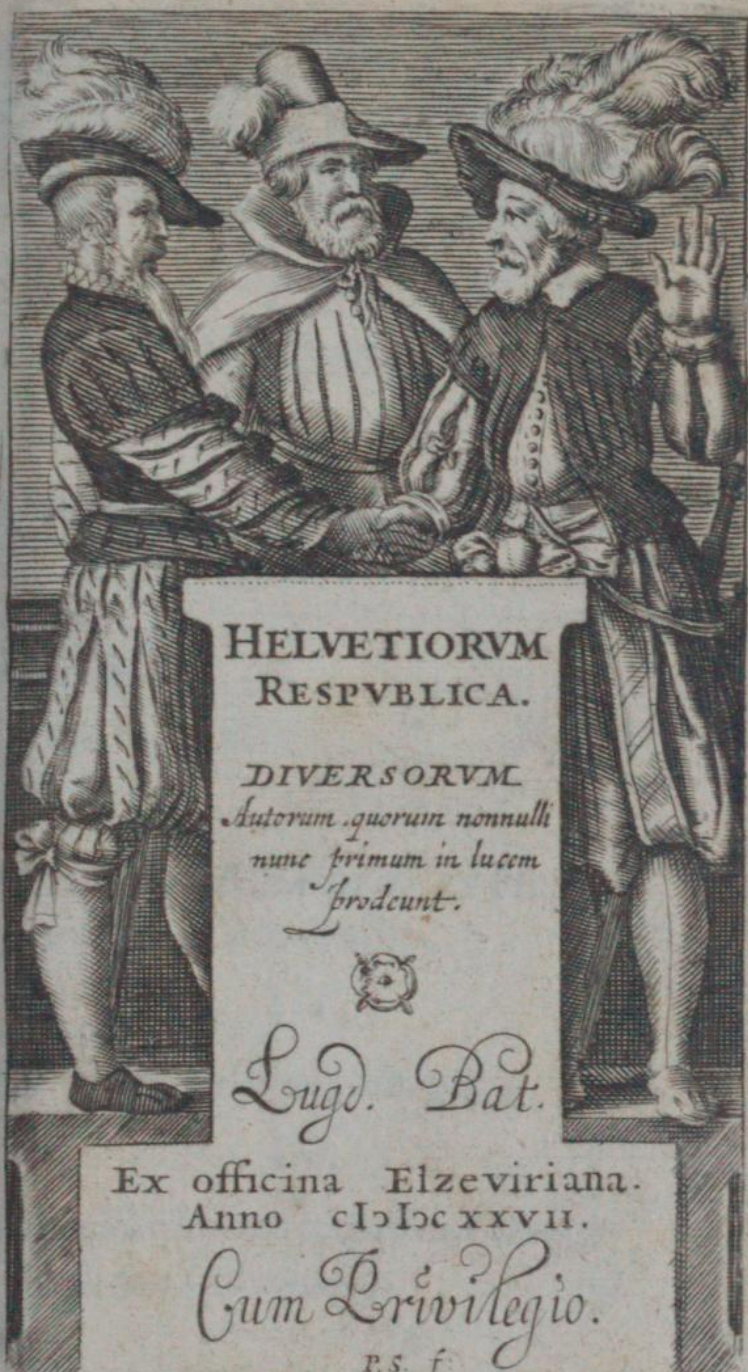
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

~~Elzevier~~
~~D.17~~
Kw 224
D 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Koninklijke
Bibliotheek
te 's Hage.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

CONTENTA hoc libello.

I.

B*Revis Helvetiæ Geographica Deſcriptio*, ex Franciſco Guillimanno, Oſvvaldo Molitore, & aliis. Pag. 5

II.

Helvetiæ ſoli natura, ex Henrico Glareano, & aliis. 21

III.

De Fluviis aliquot Helvetiæ. 24

IV.

Joſiæ Simleri *de Republica Helvetiorum libri duo.* 25

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

V.

Danielis Eremitæ Belgæ *de Helvetiorum, Rhætorum, Sedunenſium ſitu, republica & moribus epiſtola ad D. Ferdinandum Gonzagam Mantuæ Ducis fil.* 464

I. BRE-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

I.

BREVIS HELVETIÆ Geographica deſcriptio,

E Franciſco Guillimanno, Oſvvaldo Molitore, & aliis.

HELVETIORVM veteres limites nemo Iulio Cæſare melius circumſcripſit. Ita enim de Orgetorige apud Helvetios, ea tempeſtate facile principe, ad capeſſendũ Galliarum imperium populares incitante diſſerit: *Id hoc facilius*, inquit, *eis perſuaſit quod undique loci natura Helvetii continеantur: una ex parte flumine Rheno latiſſimo atq; altiſſimo, qui agrum Helvetium à Germanis dividit: altera ex parte monte jura altiſſimo, qui eſt inter Sequanos & Helvetios: tertia lacu Lemano & fluvio Rhodano, qui*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

provinciam noſtram ab Helvetiis dividit. Rhenus enim ex monte Adula, qui pars orientalis ſummarum Alpium ſive S. Gothardi, ortus primum Curiam Rhætorum permenſus, in lacum deſcendit, qui Brigantinus & Acronius hodie, vulgo der Boden See dicitur. Eum Conſtantiæ egreſſus, tribus paſſuum millibus confectis, alium lacum illabitur, qui Venetus, & Inferior, atque etiam Cellenſis vocatur: quem prope Steyn oppidum Germaniæ egreſſus, per Schaffhuſiam, cataractis majoribus confectis, ſolium Cæſaris, hodie Keyſersſtul, Forum Tiberii, & Certiacum, hodie Zurzach, devolutus, Confluentiam pervenit, ubi Arula in eum ſe exonerat, qui eo loci Rauracos & Helvetios ſeparat; atque hic Rheni curſus Helvetiam à Vindelicis dividit. A Confluentia vero ſecundum Arulam adſcendendo per ſex paſſuum millia ad Vocetium uſque, qui Iuræ principium & pars, qua nempe eum fluvium perſtringit ejuſdemque montis ſummitates Coloniam uſq; & Rhodani clauſtra infra Genevam, à Rauracis & Sequanis ad ſeptentrionem Helvetia dividitur. Ad occidentem Helvetios contra Allobroges qui in provincia Romana, dividit Rhodanus, à clauſtris ſcil. Rhodani, (Cluſam nominant,) Genevam uſque: à quo oppido

pido ducta ad objectos montes linea, per eorum dein culmina, ad eum locum quo rurſum coeunt, clauſtrumque illud Rhodani conficiunt, quod Helvetiis Germaniſque olim Am gand ſive ad Saxum, mox corrupte Latinis Agaunum, antiquitus Tarnadæ, nunc D. Mauritius appellatur, Veragrorum ditionis. primo Centrones, poſtea Saloſſos verſus merid. populos ab Helvetiis ſeparat, lateriſque meridiani partem. Ab his tum clauſtris dextra Rhodani ripa, apices eorum montium, qui Sanetſch, Gaemuri & Grimſel dicuntur, & Veragros, Sedunos, Viberos ſive totum Valeſianum Epiſcopatum ab Helvetiis disjungunt, ad Tauriſcos uſque ſive Vranienſes, qui partem pagi Tigurini conſtituunt, & deinceps ad montem Breytenvvald Glaronenſium, qui Epiſcopatus Curienſem & Conſtantienſem dividit, Helvetios à Lepontinis, Rhætisque ſegregant, meridiemque univerſum. Denique à Monte Breytenvvald, ad lacum Rivarium, (vulgo VValen See) tum vero ſecundum fluv. Sietzium, qui è Rivario prope Veſenium effluit, donec Limago miſceatur, & poſtea ſecundum Limagum ad influxum uſque flu. Steynen, qui ex Caſtris in eum labitur; à quo flu. Steynen culmina rurſum eorum montium qui Sarunetes attingunt, prout ſeſe inflectunt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

curvantque verſus Rheguſcos uſque ad Stat ſive ſtationem, primum Helvetiorum ad Rhenum ſupra lacum vicum, fines terminoſque Helvetiæ verſus orientem concludunt: quibus finibus quoque ſeparantur pagi Tigurini partes, Glarona, Termini, Toggenburgenſes & Abbatiſcellani Conſtantienſis diœceſis, à Caſtrenſibus, Sarunetibus, Verdenbergenſibus, Rheguſcis, Rhætis. Hos antiquos Helvetiæ limites nominare poſſumus. Nam quæ hodie Helvetiorum nomine continentur, latius patent, receptis in civitatum Helvetiarum aut ſociorum numerum ex Sequanis Baſilea, ex Germania Scaphuſia & Rottivilla.

Idem Cæſar longitudinem CCXL paſſ. mill. latitudinem CLXXX definit. Quantum ad longitudinem calculatio certa; Nam à Stat ubi Helvetia incipit, ad clauſtra Rhodani infra Genevam numerantur milliaria Helvetica triginta, ex quibus unumquodque VIII M paſſ. Italicorum conficit, quæ ſi inter ſe compares, rationem numerumque exactum reperies. De latitudine res paulo implicatior, tamen ſi à montis Iuræ culmine ubi Laver aut la Verriere dicitur, lineam ad cacumen Grimſel unde Arulæ ſcaturigo, maximaque Helvetiæ latitudo, producas, aut fallor, vel millia à Cæſare notata offendes.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Cæſar Helvetiam in quatuor pagos diviſam fuiſſe ſcribit; quorum duos nominat Verbigenum & Tigurinum; quibus alii addunt Aventicenſem & Antuatem.

Tigurini pagi limites fuerunt olim ad orientem à Breytenvvald Glaronenſium ad Stat vicum juxta Acronium; ad ſeptentrionem Rhenus, lacuſque Confluentiam uſque; ad occidentem Arula ad influxum Limagi, dein Limagus ad monaſterium Vertingam prope Badam, quæ pagi Verbigeni eſt. Dein relicto Limago, montium apices, qui è regione illius monaſterii ad Lortzam fluv. infra Frauvventhal monaſterium Tuginorum, & poſtea inter Artam & Cuſſenacum Suitiorum vicos extenduntur, donec extremum illud cornu, quod inter Gerſariam & Veggiſneſt, magnumque lacum alluit, conficiunt; tunc vero lacu trajecto, ad Treib locum Vraniorum, rurſus ea montium culmina qui Vraniam & Silvaniam, Angelbergamque Silvaniorum ſegregant Geſtinum uſque in receſſibus Vraniorum, qui Limagus, montes Tigurinum & Verbigenum pagos dividunt contra occidentem. Denique à Geſtino illæ montium ſummitates ad Breytenvvald nuncupatum primo, qui Silvanios & Glaronenſes à Rhætis ſeparant, Tigurinum pagum ad meridiem concludunt. Totus hic tractus

Conſtantienſis diœceſis eſt, complecti-turque Tigurinos, Tuginos, Vranios, Glaronenſes, Abbatiſcellanos, itemque S. Gallum, Rupertivillam, Terminos, Toggeburgenſes & eam regionen univerſam quæ circa Podamicum eſt & Rhenum, antiquumque Turgovv retinuit nomen.

Verbigenus pagus, qui hodierna notatione Argovv videtur, is contra Tigurinum limites habet jam dictos: Ab influxu vero Limagi in Arulam ad Vocetium ſe porrigit, ſequiturque ejus montis apices ad ortum uſque Siggeris, quo amplexu Rauracos ab Helvetiis dividit; Siggeris inde fluxum ſecutus, eo dum in ſiniſtrum Arulæ ſe præcipitat, inter Salodorum & oppidum Vietliſbach, tum vero metam habet Arulam uſque Munſingam, deinceps objectos montes ad meridiem, eorumque ſummitates inter Vikſonium & Entlibuoch, ad Brunicum uſque Silvaniorum & poſtea Angelbergam, ad eos denique montes, qui Vraniorum ſunt, qui quidem tractus ab ortu Siggeris ad eoſdem Vraniorum montes Vrbigenum ab Aventico ſeparat & occidente. Hujus pagi ut partes diverſæ, ita nomina. CircaBurghdorff oppidum & Salodorum, Imburgeden & Burgenthal, à burgis & caſtellis quæ illi parti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

parti frequentiſſima: prope Emmatiam fluv. Emmenthal. A Vietliſbach Oltam uſque Buchſgovia ab arce Buchſen, & ſimpliciter Govia, Geu. Circa monaſterium Muri, Vaghenthal & libera præfectura, itemque Vrſthal ſive vallis Vrſæ. Apud Silvanios infra ſilvam Surichgovia à flu. Surina. Habuit Verbigenus pagus proprium Epiſcopum, cujus Cathedra Vindoniſſæ.

Eius ſunt oppida, Aquæ Helvetiæ, Bremgarte, Tobinium, antiqua. Comitatus Lentzburgiorum, Aquenſium, Habſburgiorum.

Aventicenſis pagi contra Verbigenum jam terminos poſuimus; verſus meridiem ſeparant Valeſiani montes ab ea gente ſecundum fluviorum derivamenta; his in Arulam aut Sanam, aliis in Lencarum decidentibus. Tum vero montes illi qui à caſtro S. Dionyſii, ſe Minnidurum inter & Loſannam Turaſſum uſque inflectunt, Antuateſque ab eo ſecludunt. A ſeptentrione ejuſdem Iuræ ſummitates ad ortum uſque Siggeris prænominati, Aventicos à Sequanis, Rauracorumque parte dividunt. Hujus ut ceterorum partes plures per varia nomina. Antiquum & ingenitum vocabulum ſolum circa Friburgum retinuit, ubi Aventici ruinæ, ut totius olim Helvetiæ capi-

tis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

tis. Regio nominata Vchtland, & lacus quem hodie à vicino oppido Moratenſem vocant, in antiquis inſtrumentis Vchter See ſive lacus Aventicus. Pars ſuperior hujus pagi in plures valles tributa, unde hæc Haſterthal, Sibenthal, Sanerthal: ab altero latere Vatteverthal, Latine Vallem tranſverſam nominant, Valendis, quæ vallis Angma etiam dicta.

Quæ vero Neocomo ſive Neoburgo Salodorum uſque ſunt, Salgeu antiquitus appellabatur ſive Salengeu, quorum oppidum Salodorum Salenſium. Habuerunt etiam Aventici ſuum Epiſcopum. Oppida antiqua Aventicum, Salodorum, Paterniacum, Minnidurum, Pyreneſca, Ebrodunum, Vrba, Noidenolex, Bramagus vicus. Comitatus Neocomenſis, Strasbergenſis, Arbergenſis, Rotundomontanus, Gruerienſis. Sed Comites de Glana præcipuæ nobilitatis, utpote ab antiquis Burgundiæ Regibus.

Quartum pagum Antuates habuerunt utroq; Lemanni latere. Complectitur is Alpes & valles omnes à S. Mauritio Genevam uſque & Rhodanum, qui apud illam urbem lacu egreditur: verſus orientem & Aventicos, limites jam collocavimus. A meridie montes illos habet, qui Salaſſos & Centrones Allobrogumque partem ab illis dividunt. Verſus occiden-

den-

dentem demum Genevam &Rhodanum uſque dum juram attingit, qui Allobroges; tum ipſum Iuram, qui Sequanos ab iis ſeparat. Ejus pars quæ dextro Rhodani, qua exitum ducit, Lemannique latere, continetur, poſtquam ducta eo Romana Equitum colonia, Equeſtris dicta, incolæ equeſtres, alteram quoque ripam ſive ſiniſtram complexi, quæ nunc quoq; Chablais dicitur, à Caballo. Amedeus III Sabaudiæ Comes in Ducatum evexit anno 1251, adjuncta Auguſta Salaſſorum. Altera pars ſive ſuperior antiquum nomen retinet, Vaat. Ejus ſunt oppida antiqua Lauſunum vel Lauſodunum, hodie Loſanna, Bibiſcum, Alæ Penne, quam Neapolin aut novam civitatem vocant, ad caput Lemanni, Clarona, Dina, Nevidunum ſive civitas equeſtrium, Comitatus Lauſannenſis.

Hæc antiqua Helvetiæ in quatuor pagos diviſio, poſtea omnis in duas partes diſtributa: unam Allemanni, quæ Allemannia, & in Ducatu illius gentis ad Vrſam uſque & pagi Ligurini terminos: Tigurum enim, Tugium, Vrania & Clarona Allemanniæ Ducatus fuere, ut patet ex veteribus inſtrumentis: cetera Burgundi tenuerunt, & Burgundiam minorem dixere.

Hodie quoque omnem Helvetiam in quatuor

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

quatuor partes dividunt, Zurichgauvv, VViſtliſpurgergauvv & Turgauvv; uti è tabulis Mercatoris videre eſt. Atque hæc in genere de Helvetia dicta ſunto. De diviſione ejuſdem per pagos Simlerus optime dicturus eſt. Nos de ſingulis ex Gullimanno & aliis paucula hic delibabimus, ſecundum illum ordinem pagorum quo in perpetuum fœdus coivere.

Vranii tenent vallem non magnam, hinc ab oriente Criſpalto monte altiſſimo, per quem ad Rhenum anteriorem & Rhætos iter eſt, inde Gotthardo & ſummis Alpibus qua Italiam & meridiem reſpicit in ſemicirculum ſcenamque quaſi concluſam. Eſt autem Vria communitas pagorum. Inter quos primus, Vetus pagus appellatus, ita pollet ædificiis, atque plateis lapide ſtratis, ut ab oppido nihil differat, niſi quod mœnibus careat. Interjacet montibus ut non poſſit niſi difficulter adiri, aut navigio, aut per montem Gotthardi periculoſiſſimum. Viros habet prudentes, acres & vere contemtores vitæ ubi pro juſtitia dimicandum eſt.

Suitia pagorum eſt congeries, ſicut Vria, intercluſa montibus, longe tamen quam Vria ſitus amœnioris, faciliorisque aditus.

Silvania duplex, Superior & Inferior,

nomen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

nomen ſortita à ſylva interjacente Vndervvalden. Multis pagis abundat, montoſa prorſus, latiſſimis tamen atque fœcundiſſimis pratis. Sylva interjacens appellatur Carna. Superiores Sarnæ, vulgo Sarnen, concilium conſtituerunt, eoque univerſæ gentis ſigillum contulerunt; Inferiores Stantii, vulgo Stans. Ad concilia Helvetiorum duos mittunt Legatos, qui tantũ unum ſuffragium poſſunt reddere. In dividendis ſtipendiis vel aliis rebus, ſuperior, quod major eſt, duas portiones, ubi inferior unam, accipit.

Luceria (ita Oſvvaldus Molitor Lucerinus vocandam cenſet) ſitum obtinet planum, collibus à tergo & ſiniſtra circumſeptum. Ab his mœnia ſuſtinentur & turres altiſſimæ. Frontem amplectitur lacus, dextram foſſæ aquoſæ cum planitie altiſſima. proſpectant hæ duæ partes montes tam altos, ut nubes videantur tangere. Lacus Vrſam nunc vulgo Ruſam fluvium initio ſtatim oppidi fundit, à quo ipſum oppidum ſcinditur medium. Pontibus tribus & longitudine & quod undique tectæ ſint, conſpicuis mirifice adornatur. Ex his longiſſimus ad ſuperius collegium ducentos pene paſſus extenditur. Vnus porro nudus oppidum quam breviſſime nectit. Viros edit animi magnitudine præſtantes, in-

genia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

genia vero non pœnitenda. Lacus autem attingit quatuor pagos: nam Silvania abeſt à Luceria milliare Germanicum unum; Suitia tria, Vria quatuor.

Tigurum urbs antiquiſſima & ſitu admodum amœno inter duos monticulos, ubi Limagum, quem infra Claronam excepit, rurſus effundit; hic lacus limpidiſſimus patet in longitudinem circiter XXX mill. paſſuum; fluvius autem urbem veluti in duas partes dividit, quæ tamen tribus pontibus conjunguntur. Publica ædificia pulcherrima ſunt, inprimis templa; privata quoque ſplendida, ſed plateæ anguſtiores. Ager illius frumenti ferax, etiam vitium, præſertim colles, & mons qui ab urbe ad orientem pertinet pene ad tria milliaria: ſed vinum acerbius eſt & minus laudatum, quia uvæ non ſatis maturantur.

Clarona pagus totam ditionem denominat; inter montana jacet altiſſima. Ingenia feliciſſima profert. Quippe quæ Henricum Glareanum, Aegidium Tſchudum alioſque produxerit. Pleniorem deſcriptionem habes hujus pagi apud Simlerum lib. 1.

Tugium, vulgo Zug, oppidum eſt, cujus frontem cingit lacus, tergum & ſiniſtram monticuli, dextram campi non mediocriter fertiles. Memini, me à majo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ribus audiviſſe, longe quondam fuiſſe amplius, quam ſit hodie, ſed unam ejus partem ob lacum inſidiantem ſubſediſſe (inquit Oſvvaldus Molitor.) Extra muros parum admodum habet imperii. Homines producit mire formoſos & acres. Guillimannus ſcribit, oppidum ſuperioribus ſeculis priſcæ urbis, ut nunc quoque vocant, mœnibus fuiſſe contentum, paucaque extra eum ambitum ædificia habuiſſe, excepto burgo: ſed cum an. 1435 duæ plateæ ſubſediſſent, & cum multorum excidio aquis hauſtæ eſſent; novam quam vocant urbem ædificari cœpiſſe, quæ magnum incrementum poſt bella Inſubriæ accepit; mœniaque & turres additæ.

Berna Helveticarum urbium potentiſſima, propter latam juriſdictionem: ſex enim & viginti habet extra muros conventus; in locum porrecta eſt bene longum, & ab Arula fere tota concluditur tanquam à foſſa profundiſſima. Ædificia habet mirabiliter extructa; nam licet tutum circumire ſub porticibus cameratis totam fere urbem etiam pluvioſiſſimo tempore. Templum ornatiſſimum. Viros alit robuſtos, laborioſos, bello & paci accommodiſſimos. Vniverſa urbs fere è lapide quadro facta eſt, præbente materiam copioſe qui ad i-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

mum urbis eſt, monte ſectili. Arula autē tam profundum habet alveum, ut locum cui urbs eſt impoſita fere montem fecerit. Dorſum longum eſt ad mille plus minus paſſus, trium platearum, ſed latiſſimarum, per quas ita amnis ab occaſu, nempe Iſthmo, qui continenti adjungitur, immittitur, ut per omnes non modo plateas, ſed etiam domos meet, omnes ſordes abluens.

Friburgum Berchtoldus IV Zæringiæ Dux condidit: eo quidem ſitu ut cum omnia contra meridiem, orientem & ſeptentrionem prærupta ſint altiſſimis rupibus, latus occidentale profunda foſſa tegeret; qua ratione fiebat, ut cum undique natura muniretur oppidum, aliis mœnibus aut propugnaculis non egeret. Ditionem externam adjecit, cujus antiqui limites, à Senſa fluvio, ad rivum Maconenſem; & à Villaria, prope Moratum, Plaferam uſque trium ferme horarum circum circa terrarum ſpatio.

Salodorum antiquiſſima haud dubio civitas, in majorem minoremque diviſa, ponte ſuper Arolam injecto conjungitur: & hæc quidem Epiſcopatus Conſtantienſis, illa Lauſannenſis diœceſis eſt: Comitiis Regum & Imperatorum olim Burgundicis celebrata. Oppidum validiſſimis cinctum eſt mœnibus. Quampluri-

ma

ma hic antiquitatis monumenta eruuntur. Ager illius fertiliſſimus eſt, præterquam quod vites maligne tolerat. Taxus hic lætiſſime provenit, è cujus materie optimi arcus conficiuntur.

Baſilea urbs Epiſcopalis præclara & ampla, omnibus modis ita commendabilis ut parem inveniri facile (inquit Oſvvaldus) haud credam: ſitus eſt namque jucundus, longus & oculis mirifice blandiens undique proſpectus: ædificia magnifica, templa atque monaſteria multa, dulciſſimi fontes, cœlum ſaluberrimum, mira omnium rerum exuberantia: Rhenus urbem diſterminans, ponte tamen iterum connexam: homines civiles, Reſpublica optime conſtituta. Et Vniverſitas viris eruditis plena, à qua non mediocrem laudem obtinet apud exteros.

Schaphuſia ſita ad Rhenum in ripa Germanica, Helvetiæ tamen ponte conjungitur; ſi turres, mœnia, Rempubl. ſpectes, nova: ſi cultum, vetuſtior. Omnium rerum mire exuberans; & præſertim piſcibus. Sub ea circiter III M paſſuum major Rheni cataractes eſt, magnum naturæ miraculum.

Abbatiſcella pagus, omnibus modis oppidum repræſentans, totam ad ſe attinentem plagam denominat: Situs eſt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ad Sintriam, circiter X M paſſ. à Monaſterio Cella. Regionem Guillimannus ita depingit:

Ventum erat Vrnacum, fluvii de nomine vicum.
Hinc ſeſe in vallem demittere molliter Alpes (theatri
Excelſæ incipiunt: incluſam mor
Vertice ſic modico colles hinc inde coronant, ne læti
Frondibus umbriferis & veſco grami
In medio vallis montes æquare propinquos (rat
Culmine connitens Abbatis cella labo
Sintria quam trepido ſecat agmine
Nec procul inde
Viſuntur priſcæ labẽtia rudera Clancis,
Perſugium quondam Abbatum, & munimen avitum.

Vt vero à diverſis nobilibus, Comitibus dominiis tota regio in Abbatum poteſtatem venit, ita in varias juriſdictiones communitateſque diviſa & ſeparata fuit, quæ non ſolum ſuam rempublicam, ſua inſignia, vexilla, ſigilla, ſed etiam jura diverſa haberent: ita ſeparati omni ex parte, Abbatiſcella, Altſtetten, Troga, Hundivilla, Heriſovia aliique vici; qui tamen poſtea in unam rempublicam convenerunt, quam Rupertus Imp. probavit.

Cete-

Ceterum Ioan. Henricus Zuitſerus teſtatur, intra veteris Helvetiæ tantum limites ultra ſeptuaginta urbes & oppida numerari, exceptis ſociorum oppidis & iis quorum mœnia hodie in ruinis jacent, quæ etiam nunc ſuis privilegiis vivunt: unde cuivis facile eſt conjecturam facere, pagorum & vicorum innumerabilem fere multitudinem eſſe.

II.

HELVETIÆ SOLI NATVRA.

Ex Henrico Glareano.

Si vero Helvetiæ quæ ſit natura requiris,
Conditio eſt duplex, terræ natura biformis.
Namque ubi ad Italiam vergit, ſolemque calentem,
Montana eſt, ſed enim ridenti fertilis arvo,
Fontibus irrigua & florentibus optima pratis;
Lucis & Sylvis, pecori gratiſſima tellus,
Phæacum terras, Corcyrea gramina vincit,
Et longe poſitos alio ſub ſole Britannos.
Sed contra boream, ortumque obitumq; aſtrorum

Plana iacet campis, fœcundoque utilis agro:
Frumenti vinique ferax & divite rure
Collibus apricis, quos pampinus ornat & uva.

Ad quæ *Oſvvaldus Molitor:* Montium Helvetiæ hi perpetuis nivibus albicant: illi procul aſpicientibus nihil promittunt niſi ſaxa duriſſima, poſtquam inſcenderis, prata pinguiſſima offendis; alii vero & aſpectu ſunt amœni & re ipſa. In iis per æſtatem menſes ad ſummum tres paſcuntur cum greges, tum vaccæ, è quibus tanta emolumenta, ut brevi oratione nemo poſſit conſequi. Nam ſerum inde, caſeus, butyrum, aliaque lactaria tanta fiunt copia, ut non tantum Helvetia iis rebus expleatur, ſed finitimæ quoque nationes. Transvehuntur namq; in Sueviam, ultra Iuram montem, in Italiam, multaque alia loca. Atque tam ingens redit pecunia ut vix credi poſſit. Illud mihi compertum, ex viginti vaccis fructum eſſe annuum centum coronatorum, præter ſumtum omnem, quem in familiam, famulos & famulas diſtribuere. Omitto fæturam copioſiſſimam, lac & liquidum & concretum, quæque ex lacte adhuc alia conficiuntur in quotidianum uſum. Hinc eſt quod tantus populus in tam anguſto circulo enutritur,

quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

quod adeo pauci mendicant. Ager Bernenſis, Friburgenſis, Salodorius, Herogea & Durgea frumento mire exuberant. Colles autem Scaphuſiani, Moretenſes, Aventicenſes, Bretenſes & Thermopolitani vino. Apud Tigurum & Baſileam utrumque non mediocriter creſcit. Sunt & alia inſuper loca per Helvetiam quibus neutrum deeſt, ſed minor copia.

Ioann. Henricus Suizerus: Habet Helvetia ſuas ferri & chalybis optimi fodinas: ſed & argenti venas in montibus Glareanis, aliiſque vicinis repertas fuiſſe conſtat. Vrſa flumen aurum arenis trahit: Idem Emanna minor qui Vrſam influit, præſtat, magno argumento in montibus in quibus oriuntur, aurum naſci. Sunt qui exiſtiment eſſe auri venas eo loci, quo thermæ Fabarianæ ſcaturiunt, cujus ſatis manifeſta ſigna in petris appareant. Ceterum in Helvetia nullæ fere præter ferri ſecturas ſunt: Gens enim militiæ dedita rem metallicam, cujus ignara eſt, negligit: neque patitur peregrinos fodinas facere, ne ſylvæ cæduæ in carbonum uſum cædantur, & paſcua in montibus optima pereant aut vaſtentur, & regione peregrinis repleta, indigenis inde multa & magna incommoda naſcantur.

III.
DE FLVVIIS ALIQVOT Helvetiæ.

DVRAS, cujus apud antiquos nulla mentio, oritur in finibus diœceſeos Curienſis, valle quam Sancti Ioannis vocant, fluit per Doggios (Doggenburger *vulgo*) & populum quem nominant Durgauvv; in Rhenum exit circiter II M paſſuum ſupra Egliſauw opidum ditionis Tigurinæ; ab hoc flu. multa nomina derivantur, ut Durtal, VVintherthur, ſive VVinterdur, & quædam alia.

Limagus veteribus æque ignotus; oritur apud Glaronenſes, & ibidem vocatur Linthus; ex lacu autem Rivario alius effunditur nomine Magus, qui influit in alterum, atque tum Limagus appellatur.

Poſteaquam autem ab origine circiter X M. paſſuum Claronam atque infra eam Caſtra & Marcã duas regiunculas irrigaverit, intrat lacum Tigurinum, & mediũ urbis tranſiens, curſu circiter CC ſtadiorum confecto primo in Arolam, breviſſimo autem poſt ſpacio in Rhenum influit.

Vrſa hodie Ruſa ex monte quem Fur-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

cam appellant, oritur; fluitque per loca confragoſa, donec non procul à vetere pago in lacum Lucerinum, hodie Lucerner See, & VValdſtett See ingrediatur, inde Luceriam pertranſiens, & in multos circumductus gyros Arolam intrat non multum ſub Brugis Herogeæ oppidulo.

Arola ex montibus erumpit, unde fluit Rhodanus; per lacum Haſlenſem & Thunum labens, venit Bernam, quam totam pene concludit; alluit Salodorum; curſu longiſſimo deinde confecto, & Ruſa atq; Limago acceptis, Rheno miſcetur.

IV.

IOSIÆ SIMLERI TIGVRINI

De

REPUBLICA HELVETIORVM,

Liber Primus.

CVM inter liberas reſpublicas, quæ non unius principis imperio reguntur, noſtra ætate multorum judicio poſt Venetam primas partes teneat Helvetica, ſæpe audivi exteros homines quærentes, quænam ſit hujus reipub. forma ac ratio: quod illis mirum videretur tot populos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

fœdere facto in unam quaſi civitatem ita
brevi potuiſſe coaleſcere, & tot annis in
eadem conſtanter & concorditer perdu-
rare. Athenienſes enim, quorum in Græ-
cia celeberrima fuit civitas, ex complu-
ribus populis & oppidis à Theſeo non
tantum in unam civitatem, ſed in unam
quoque urbem collecti fuerunt. Achæo-
rum autem reſp. quæ duodecim conſta-
bat urbibus, neque diuturna, neque po-
tens fuit, ſed ſub Arato & Philopœmene
florens, brevi poſt in ſervitutem à Ro-
manis, cum ſua libertate abuteretur, re-
dacta eſt. Iſraëlitarum reſpublica poſt
Ioſuæ mortem, ſua culpa crebris ho-
ſtium direptionibus expoſita, divinitus
quidem excitatis heroicis viris aliquoties
liberata fuit, ſed tandem ultro monar-
cham XII illi populi ſibi elegerunt, ſuæ
libertatis pertæſi. Avorum autem memo-
ria cum Friderico Auguſto auctore &
principe, Suevicæ urbes fœdus feciſſent,
magna initio apud omnes ejus fœderis
fama fuit & opinio, verum bello adver-
ſus Helvetios temere ſuſcepto, & infeli-
citer geſto, multum exiſtimationi ejus
deceſſit, quam tamen pulſo duce VVir-
tembergico, & arcibus prædatorum to-
ta Suevia disjectis, recuperaſſe videban-
tur, niſi paulo poſt finito præſcripto tem-
pore fœderis, ita ſtatim in diverſum ab-
iiſſent,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

iiſſent, ut quos ante hoſtium loco habuerant, iis ut amicis, & veteribus amicis & fœderatis, hoſtium pene loco uſi fuiſſent. Ita hominum memoria fœdus illud cœpit, & in nihilum abiit. Ceterum, Helvetiorum plures quidem ſunt populi, & urbes paucæ, una nihilominus eſt civitas, una reſp. De quo tamen à doctis dubitari video: exiſtimant enim apud nos imperii nullam ſocietatem & conjunctioné eſſe, ideoque unam rempubl. dici non poſſe: ſingulas enim civitates aliarum decretis non aliter obligari, quam ſi ſponte aſſentiantur: ut in pactis ſociorum privatis, atque in eadem republ. quod pluribus placuit, omnes obligat. Nos cum his diſputare nolumus, ac ingenue fatemur, ſi exacte ſingula perpendantur, ita ſe rem habere ut ipſi aſſerunt; ſed quoniam unum eſt totius gentis concilium, & communi imperio provincias pleraſque adminiſtrant, de pace & bello omnes ſimul ſtatuunt, & præterea leges & conſuetudines fere eaſdem habent atq; pactis perpetuis adeo arcte devincti ſunt, ut ſi non ſit una reſpublica, ſaltem quam proxime ad unius reipubl. formam accedant, nos qui rudius de his rebus ſcribimus & loquimur, illam ſocietatem fœderis Helvetici, civitatem & rempubl. Helvetiorum nominabimus. Hæc igitur

fœderi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

fœderibus perpetuis conſtituta civita Helvetica, jam ſupra ducentos anno patriam libertatem ſumma concordia & animorum incredibili conſenſu tutata eſt. Quamvis enim ſemel atque iterum (quod in omnibus fere magnis rebuſpub fieri ſolet) inter ipſos civilia bella exorta ſunt, tamen brévi pace facta, omnium animi ſincero amore rurſus coaluerunt, & veteri ſtudio patriam libertatem tueri ſemper parati fuerunt. Sunt tamen nonnulli, qui odio ingenti gentis Helveticæ, nimis impudenter anarchiam nobis objiciunt, ac majores noſtros, cæſis aut in ordinem redactis nobilibus, ſeſe in hanc libertatem præter jus & æquum vendicaſſe aiunt: alii etſi agnoſcunt gravibus nobilium injuriis & contumeliis majores noſtros ad arma provocatos eſſe, ipſos tamen juſtæ defenſionis modum exceſſiſſe arbitrantur, ut fere fit animis acrius irritatis. Quare ut & amicorum admirationi ex ignoratione rerum noſtrarum ortæ ſatisfacerem, & invidorum calumnias confutarem, exiſtimavi me operæ precium facturum, ſi Helveticæ reipub. formam origine ejus paulo altius repetita deſcriberem.

Helvetia igitur univerſa tribus hodie partibus conſtat. Nam primum XIII populi, quos Itali Cantones, nos noſtra lingua

lingua Ort, pagos nonnulli vertunt, in unam civitatem fœdere perpetuo coierunt, Tigurum, Berna, Lucerna, Vria, Suitia, Vndervvaldia, Tugium, Glarona, Baſilea, Friburgum, Salodorum, Scaphuſium, & Abbatiſcella. Secundum locum tenent horum Socii atque confœderati; Abbas primum & oppidum S. Galli; deinde Rhætorum fœderati populi, Epiſcopus Sedunenſis, & tota Valeſianorum regio, Rotevila, Mulhuſium, Bipennæ. Poſtremo loco ſunt præfecturæ, quæ communi Helveticorum pagorum imperio reguntur, Turgea, Aquenſis, Rheguſca, Sarunetum, & quæ nomen habet liberæ Provinciæ: item Lugani, Locarnenſes, Mendriſiani, vallis Madiæ incolæ: quibus Bilitionenſes forte etiam adjungere poſſumus, qui trium pagorum imperio parent. Inter confœderatos, urbes & oppida ſunt Tigurum, Berna, Lucerna, Tugium, Baſilea, Friburgum, Salodorum, Scaphuſium, S. Galli oppidum, Curia Rhætorum, Sedunum Valeſianorum, Rotevila, Mulhuſium, Bipennæ: reliqui populi omnes vicatim ſuas regiones incolunt. Ceterum non omnes intra ipſam Helvetiam & hos limites qui apud Cæſarem leguntur, manent: nam ex tredecim Helveticæ civitatis pagis Baſilea Rauraco-

rum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

rum eſt, Scaphuſium ultra Rhenum ſolo Germanico jacet: Glaronenſium quoque pars Rhætis, & Vriorum Lepontiis quorundam judicio adnumeranda eſt: ex ſociis autem præter S. Galli abbatem & oppidum, atque Bipennes, reliqui omnes extra veteris Helvetiæ limites poſiti ſunt: Rhæti primum veterem regionem & nomen ſervantes: deinde Valeſiani qui veteribus Viberi, Seduni, & Veragri fuerunt: Rotevila in Germania eſt: Mulhuſium in Sequanis jacet. Porro ex præfecturis Rheguſci & Sarunetes Rhæticæ nationis ſunt: ſed Lugacenſes, Locarnenſes, Menriſii, & Madiæ vallis incolæ atque Bilitionii, in Lepontiis ſunt, Italicæ originis & linguæ: reliquę præfecturæ in ipſa Helvetia jacent. Ceterum non omnes pagi imperium æquale in has provincias habent: ſed cum diverſo tempore fœderi acceſſerint, diverſa quoque ſunt pagorum jura. Turgeis imperant ſeptem vetuſtiores Helvetiorum pagi; ſunt autem hi: Tigurum, Lucerna, Vria, Suitia, Vndervvaldia, Tugium & Glarona: tres autem alii pagi, Berna, Friburgum, & Salodorum, ſua quoque jura illic habent, in cauſis rerum capitalium. Etenim præfectura imperii (ut vocant) & judicium rerum capitalium oppignoratum antea civibus

Con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Conſtantienſibus, bello Suevico inter pacis conditiones Helvetiis conceſſum eſt, ideoque ex æquo ad illos pagos qui bellum geſſerunt, pertinet. Præterea iidem ſeptem pagi Badæ, Sarunetibus, Rheguſcis, & VI horum in libera Provincia imperant: porro in Badenſis præfecturæ ſocietate Bernenſes, & in Rheguſcorum Abbatiſcellani ab illis admiſſi ſunt: atque quatuor Italicis præfecturis pagi omnes, Abbatiſcellanis exceptis, ex æquo imperant; Bilitionum paret Vriis, Suitiis & Vndervvaldiis. Atque hic quidem ſtatus eſt Helveticæ civitatis noſtra ætate: deinceps ordine exponam tempus, cauſam, & conditiones præcipuas fœderis Helvetici, & qua conditione ac jure ante fœdus ſinguli pagi fuerint, quæ denique bella fœdus initum conſecuta ſint.

Tres primi pagi Helvetiæ.

PRimi omnium fœdus fecerunt Vrii, Suitii, & Vndervvaldii, anno à Chriſto nato M CCC VIII. Hi populi nominantur ſylveſtres, aut vallium civitates, vulgo die dry Lander, (item die dry Waldſtett) quibus aliquando quarto loco Lucerna adnumeratur. Incolunt autem hi Alpinas valles inter Rhætos, Lepontios & Viberos, ac partim Tigurino, partim Verbigeno pago attributi ſunt. Tradunt (quod

alibi

alibi expoſitum eſt) Suitios à Cimbris Vrios à Tauriſcis, Vndervvaldios à Romanis exulibus, ortos eſſe: ac virtus eorum bellica à majorum virtute non degenerat. Patrii eorum annales aſſerunt Ludovicum Imperatorem Magni fil. hiſce populis rogatu Romani Pontificis αὐτονομίαν multaſque alias immunitates conceſſiſſe, propter fidelem operam bello Sarracenico urbi Romæ navatam. Etenim Sarraceni qui tum Africam tenebant, Sicilia capta Italiam magna vi adorti, Centumcellas ceperunt, & inde citato agmine Romam petentes, Vaticanum nullis adhuc munitionibus ſeptum facile adepti, templum D. Petri direptum, argenteis, quas habebat, ingentis pretii foribus ſublatis, ferro & igni prophanarunt: ibique plures dies commorati, cum urbem oppugnare in animo haberent, audito (ut Hiſtorici tradunt) auxiliarium ex Ciſalpina Gallia copiarum adventu, recedentes inter Appiam & Latinam vias ſuburbana omnia vaſtarunt: Pauli Baſilicam Oſtienſi via ſpoliarunt, atque igni injecto magna ex parte abſumpſere. Inde in Latinam viam flectentes, & populabundi in Caſſinenſem uſque ſaltum excurrentes, Caſſinenſe fanum opulentiſſimum ſacra veſte & donariis ſpoliarunt, magnaque ex parte exciderunt. Hinc dex-

tra Liris ripa ad mare inſtar rapidæ procellæ ſeſe effundentes, ibique præda navibus ſuis, quæ illic præſto fuere, impoſita, in altum abivere. Huic igitur expeditioni tres pagos & Haſeliæ vallis incolas interfuiſſe patrii annales tradunt, & bis adverſus Sarracenos in Italiam deſcendiſſe duce Guidone quodam Marchione Italico: cum autem veſtigiis Sarracenorum inſiſtentes, conciſo poſtremo agmine, præda magna potiti eſſent; omnem templo D. Petri, quod ab hoſtibus ſpoliatum fuerat, donarunt. Itaque Pontifex duplicis beneficii memor ampla privilegia illis à Gallo rege impetravit, & præterea donavit eos his ſignis ſeu vexillis, quibus noſtra ætate in bellis utuntur. Varios tamen Ludovicus Germanicus Pii F. Magni nepos, donavit monaſterio ſacrarum virginum Turegi à ſe extructo, cui Hildegarda filia Ludovici præfuit. verba donationis ſunt: Curtim noſtram Turegum in ducatu Alemannico, in pago Durgaugenſi, cum omnibus adjacentiis vel aſpicientiis ejus ſive diverſis functionibus, id eſt pagellum Vraniæ, cum eccleſiis, domibus, ceteriſq; ædificiis deſuper poſitis, mancipiis utriuſque ſexus & ætatis, terris cultis & incultis, ſylvis, pratis, paſcuis, aquis, aquarumque decurſibus, adjacentiis, perviis exitibus & regreſſi-

bus, quæſitis & inquirendis, cum univerſis cenſibus & redhibitionibus: Inſuper etiam foreſtum noſtrum Albis nomine, & quicquid in eiſdem bonis noſtri juris atq; poſſeſſionis jure proprietatis eſt, & ad noſtrum opus inſtanti tempore pertinere videtur, totum & integrum ad Monaſterium noſtrum tradimus, quod ſitum eſt in eodem vico Turego, ubi S. Felix & S. Regula in Chriſto corpore quieſcunt. Ceterum, non exiſtimandum eſt hac donatione prorſus abolitas eſſe immunitates veteres, & libertatem Vraniis ſublatam; nam ſi Vraniis credendum eſt, tantum unius aut alterius vici non autem totius regionis juriſdictio ad hoc cœnobium pertinuit. Deinde ut maxime univerſæ Vriorum valli imperavit, tamen id non derogabat multum eorum libertati: quoniam olim hi, qui ſubditi erant monaſticis familiis, certis tantum pactionibus illis obſtringebantur, & ſua libertate (niſi ſervi Eccleſiaſtici eſſent) interim gaudebant. Accipiebant etiam ab imperio præfectos, quos Vôgt & Riichſvôgt, quidam Voitos, fortaſſe Græco nomine, quaſi *βοηθοὺς*, appellatos exiſtimant: penes hos ſumma judiciorum capitalium poteſtas erat. Præfectos hujuſmodi rerum capitalium Vrii quoque ab imperio accepere quondam, ceterum re-

liquas

liquas cauſas Animanus & ſenatores ex populo delecti cognoſcebant, & in commune reip. ſuæ conſulebant. Eadem reip. forma fuit apud Suitios & Vndervvaldios; nam apud hos quoque eccleſiaſticæ familiæ artes & jura quædam habuere. Habitarunt etiam in his regionibus non pauci nobiles, velut apud Vranios Artinghuſani, Scuvinſbergii, atque Vtzingii barones: Sillinii, Witembergii, Moſii, Selorſii, Spiringlii, Meieri, & qui à Burgis, & qui ab Oertfeldia nomen accepere: apud Suitios Stouffacheri, Rogkenbergii, Schuvanovii : apud Vndervvaldios, Wolffenſchieſſii, Blumenecii, Rudentzii, Altnachii, Walterſpergii, Léburgii, Lieburgii, Hunevillii. Hi primum æquo jure cum ceteris incolis utebantur, & pars etiam horum vicinis comitibus ſeſe in clientelam addicebat, verum paulatim auctis opibus plebem ſpernere, & eam ſuis imperiis obnoxiam reddere cœperũt præfecti qui populi libertatem tueri debebant, adhæc connivere, favere ſui ordinis hominibus nobilibus, ſuam quoque interim potentiam augere & confirmare. Ac tum potiſſimum periclitata eſt non ſolum Helveticorum pagorum, ſed multarum quoque civitatum per Germaniam libertas, quando Imperatores à Romanis Pontif. excommunicati, & bello petiti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ſunt, ipſaque Germania in partes diviſa eſt, dum hi Pontificum, alii Imperatorum partes ſequuntur. In Helvetiis populus, & nonnulli ex nobilitate Fridericum legitimum Imperatorem ſequebantur, ideoq vera libertatis privilegia ab eodem renovata & confirmata illis ſunt. Extant apud Suitios tabulæ Friderici I I, ſcriptæ Septembri, an. 1240; quibus Suitios in tutelam Imperii recepit, qui ſolum ad Imperium ſpectent, & ab eo abalienari non poſſint: eorum privilegia confirmat, & liberæ conditionis homines nominat. At vero major pars nobilitatis, præſertim clientes monaſticarum familiarum, quarum tum magna fuit potentia, Pontifici partes ſequuta eſt. Hinc odia & animorũ abalienationes, & prima fundamenta civilium diſſenſionum orta ſunt, atque hæc plurimum aucta ſunt in illo interregno multorum annorum poſt Friderici obitum. Illo tamen tempore manſiſſe quidẽ adhuc ſuam libertatem his pagis, ſed cui multi inſidiarentur, non obſcure perſpici poteſt ex formula fœderis, quod Vrii & Suitſii cum urbe Tigurina ad triennium fecerunt, quam nos hic ſubjecimus.

Vniverſis præſentium inſpectoribus aut auditoribus notum facimus nos Senatus civeſque Tigurini, & nos Arnoldus Major à Sillinio Ammanus popu-

lusque

luſque Vrienſis, noſque Conradus ab Ibergo Ammanus populuſque Suitiæ, Conſtantienſis Diœceſis, quod invicem nos omnes juramento obſtrinximus, ut mutuo auxilio & conſilio nos defendamus, à feſto nativitatis Chriſti abhinc ad triennium, his conditionibus, quæ hîc ſubſcriptæ ſunt.

Quæcunque ante hunc diem facta ſunt, eorum nomine non tenemur invicem. Si dominus, quiſquis is fuerit, ſervum inter nos habuerit, is ſerviat ei ea conſuetudine, quæ antea Regis tempore in uſu fuit, & ut jure tenetur: ſi autem ultra hæc eum cogere velit, ipſum tueri tenemur. Quod ſi alterutra pars abſque alterius conſilio & voluntate arcem ſive munitionem aliquam poſſidere voluerit, hujus munitionis nomine nihil obſtricti alteri erimus. Quod ſi in arce damnum datum fuerit, incendiis aut vaſtationibus, tenemur auxilio & conſilio mutuo invicem juvare adverſus eos, qui contra jus hæc fecerint. Si quis in agrum Vriorũ aut Suitiorum irruptionẽ facere voluerit, Tigurini pro viribus id prohibento. Si prohibere nequeant, hoſté incendiis, & rapinis, & quocunq; modo potuerint, lædunto. Si quis Tigurinorum urbem adoriatur, eorum vineta arboreſve vaſtare voluerit, Vrii atque Suitii id pro viribus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

prohibento, & hoſtem rapinis atque incendiis aggrediuntor. Quod ſi pars un alicui alteri præterea ſeſe fœdere obſtrinxerit, eo reliqua non tenetur. Præterea nos Vrii atque Suitii è civibus Tigurinis ſex viros delegimus, Rodolphum Mulnerum, Rudtgerum Manneſſum, Rodolphum Beggenhovium equites, VValtherum à S. Petro, VVernherum Biberlinum, & Conradum Kriegium. Nos quoque Tigurini ex Vriis delegimus tres, VVernherum Attinghuſanum, Burckhardum Ammanum veterem; Conradum Majorem ab Ortſchveld; & ex Suitiis totidem, Conradum Ammanum ab Ibergo, Rodolphum Stouffacherum, Conradum Hunium. Hi XII viri pro ſua æquitate utrique parti mutuum miniſterium & auxilium imperabunt prout opus fuerit, in his rebus, quarum conditiones ante expreſſæ ſunt. Quod ſi aliquis ex his 12 intra præſcriptum annorum numerum interierit, ceteri juramento obſtricti ſunto, ut intra 14 dies alterum in ejus locum ſubſtituant. Vt autem hæc omnia firma maneant conſtituto annorũ ſpacio, nos Senatus civeſque Tigurini, noſque populus Vriæ, item populus Suitiæ, ſigilla noſtra appendimus tribus inſtrumentis, quæ eadem forma de hac ipſa re confecta ſunt.

Datæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Datæ ſunt hæ literæ Tiguri die S. Galli, anno à nativitate Dom. 1251.

Formula hæc fœderis centum annis ante facta, quam Tigurini cum his pagis perpetuum fœdus ſancierunt, evidens teſtimonium præbet libertatis horum pagorum, & quam ſtudioſe illam defenderint, citra tamen cujuſquam injuriam. Ceterum circa decennium ab hoc fœdere, cum illa anarchia in imperio adhuc duraret, atque omnia ubique turbis plena eſſent, nobilium quoque licentia in his regionibus creſceret, tres pagi Rodolphum Habeſpurg, qui poſtea Imperator factus eſt, propter eximiam virtutis opinioné, ad defendendam armis libertatem, ſi opus foret, numerato annuo ſtipendio ducem ſibi aſcivere, & fœdus cum eo fecerunt: idem fecere tum Tigurini, Baſilienſes, Argentinenſes: multæ quoque per Germaniam liberæ urbes his temporibus principes vicinos certo ſtipendio ad tuendos ſe ab omni injuria conducebant. Ceterum, nobilitatis inſolentia, Habeſpurgii authoritate compeſci non potuit, ipſo præſertim aliis bellis occupato in pago Tigurino, atque in Rauracis & Alſatis: itaque tandem populus cum injurias potentiorum ferre non poſſet, arma cepit, & nobiles qui injuſtam vim aliis intulerant, regione ejecit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ejecit. Duravit autem bellum hoc annis 12 circa annum D. 1260, & deinceps. Hoc bello pagi omnes aditus ſuarum regionum primum munire cœperunt: & Suitii quidem in monte quem Sellam ſeu Sattel vocant, turrim extruxerunt, & viam publicam vallo foſſaque munivérunt: Vndervvaldii vero ad Stantzium pagum, lacum undique acutis vallis ſepſerunt, & turri excitata portum muniere. Poſteaquam vero Rodolphus Habeſpurgius an. 1273 Roman. Rex factus eſt, nobiles harum regionum populum rebellionis apud illum accuſavere, illi viciſſim nobiles injuriarum reos egere: ceterum Rex Rodolphus utraque parte audita, & inſpectis pagorum privilegiis, pro illis ſententiam tulit, & pacem inter ipſos & nobilitatem patria pulſam compoſuit, qua facta plerique nobilium domum rediere. Præfectos autem illis non Auſtriæ domus, ſed Imperii nomine Rodolphus Rex dedit. Hi ab initio nō habuere ſedes ſuas in hiſce pagis, ſed alibi in ſuis arcibus habitabant, & quotannis ſemel atq; iterum evocati, illuc proficiſcebantur juris dicundi cauſa, præſertim in rebus criminalibus & capitalibus. Hujuſmodi præfectos noſtra quoque ætate nonnullæ civitates ab Imperio accipiunt, qui tantum judiciis rerum capitalium præſunt, nul-

lum

lum præterea in illis urbibus imperium aut juriſdictionem habent. Ac tantum abeſt ut libertas noſtrorum per Rodolphum regem imminuta ſit, ut potius illi plerique pagi non modo confirmationen ſed etiam amplificationem ſuarum immunitatum debeant. Nam ut de Tigurinis nunc taceam, Suitiis ſua privilegia an. 18 ſui imperii confirmavit & auxit, quod confirmant literæ datæ Badæ pago Verbigeno, an. 1291. in quibus Suitii expreſſis verbis homines liberæ conditionis appellantur. Laboravit quidem pluimum Rodolphus Rex in augenda potentia Habeſpurgiæ domus, verum Helvetiis ſuam libertatem intactam reliquit, vel quod ante imperium forti & fideli eorum opera uſus nollet ingratus videri, & judicaret etiam utilius ſuis rebus hos fideles amicos & ſocios habere, quam ſubditos contumaces, & hoſtili animo erga ſuæ libertatis oppreſſores præditos: vel etiam quod nuper ampliſſima acceſſione Auſtrii Alemannicique Ducatus auctus, non exiſtimaret minima quæque perſequenda, ne invidia nimia ſe oneraret, quæ commodum ipſum harum regionum ſuperaret. Adolphus quoq; Naſſov. qui Rodolpho in imperio ſucceſſit, Helvetiis privilegia ipſorũ confirmavit: ac ipſius nomine in grave odium Alberti

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Auſtrii qui Adolphi hoſtis erat, incide-runt. Albertus hic Rodolphi filius maxime omnium Helveticæ libertati gravis & moleſtus adverſarius fuit: nam cum plures liberos haberet, ut augeret illos opibus ac potentia, cum alibi ditionem ſuam amplificare, tũ in Helvetiis novum principatum inſtituere cœpit, cumque ad Imperium perveniſſet, multa quæ Imperii erant, Auſtriis aſſerere pergebat, & omnibus vicinis moleſtus & intolerabilis erat, quem neque puderet, ſive improbis poſtulationibus, ſeu etiam aperta vi conſequi quæ deſideraret. Quoniam vero Eccleſiaſticarum familiarum magna erat potentia, ubique ſatagebat, ut vel ſuas juriſdictiones ſibi venderent, vel ipſum liberoſque hæreditarios perpetuoſque tutores, & advocatos ſive patronos (aut quo nomine alio appellare libet) agnoſcerent. Poſtulavit hæc à collegiis & monaſteriis Argentinenſi, Baſilienſi, Conſtantienſi, Curienſi, S. Galli, D. Virginis ad Eremitas, S. Blaſii, Diſentiſio, Fabariano, Rinoviano, Wertingenſi, Murenſi, Interlacenſi, Trubiano, Certiaci vici, Seconienſi, Schenniſio, duobus collegiis urbis Tigurinæ, & aliis quam pluribus. Pari ratione Helveticarum regionum Comites & Barones ſollicitabat & urgebat, ut ſe in clientelam Auſtriæ familiæ dede-

rent;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

rent: ex hoc numero erant Villiſoviani, Rotenburgii, Regenſpurgii, Eſchenbachii, Arburgii, Wolhuſani, & qui à grue nomen habent Grencingiani. Ceterum, collegia hæc & monaſteria antehac ad Imperium ſpectabant, & nobiles domini præter Imperatorem, neminem ſuperiorem hactenus agnoverant, at hic Auguſtus omnia Auſtriæ domui aſſerere conatus eſt. Quam autem vehemens erga exteros fuerit, hinc conjici poteſt, quod ſæpe rogatus, nunquam tamen eo adduci potuit, ut nepoti ex fratre patriam hæreditatem, quam tutorio nomine adminiſtrabat, reſtitueret, id quod illi poſtea necis cauſa fuit. Verum abbas S. Galli, collegia duo urbis Tigurinę, Comes Homburgius, & quidam alii, Auſtrios neque patronos neque advocatos agnoſcere, neq; quicquam ſuarum juriſdictionum, ut Imperatori venderent, adduci potuerunt, ac tuebantur ſe veteribus privilegiis, neque ſe ab Imperio ſejungi patiebantur; quo nomine Imperatorem graviter offenderunt. Ceterum, multi alii, & inter alia monaſteria Secconienſe, Murbacenſe, D. Virg. ad Eremitas, ad Interlacus, Diſentiſium, collegium Lucernenſe, ſua jura Alberto dederunt, quæ ipſi apud Glaronenſes, Lucernenſes, Suitios & Vnderwaldios habebant, quamvis dudum obſi-

gnatis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

gnatis tabulis polliciti eſſent his pagis nunquam ſe paſſuros ut ab his monaſteriis abalienarentur. Interea rex magnis pollicitationibus popularium animos ſibi conciliabat, ut hujuſmodi alienationẽ ratam haberent. Poſtquam vero his artibus vicinas regiones occupaſſet, & arces quaſdam in ipſis pagis ſibi comparaſſet, quæ antea monaſteriorum fuerant, de ipſis pagis in ſuam poteſtatem redigendis agere cœpit. Etenim cum undique cincti eſſent Auſtriis, quibus jam parebant Eremus D. Virginis, Glarona, Tugium, Lucerna, Entlibuchum, Vrſeræ, Diſentiſium, aliaque vicina loca: plerique credebant ſponte in Auſtriæ familiæ clientelam conceſſuros. attamen ut res ex regis ſententia conficeretur, legati ab eo ad pagos mittuntur, Liechtenbergius Baro præfectus Alſatiæ, & Ochſenſteynius Baro, ambo conſiliarii Regii. Hi Suitios primum alloquuntur, & illis ſuadent, ut ſe in clientelam Auſtriæ familiæ dedant; habituros eſſe principes longe clementiſſ. & ſub quorum imperio tranquillius degere poſſint quam hactenus ſub imperio ſæpe diſtracto in partes, dum in eligendis Imperatoribus principes diſſentiunt. Addunt Auſtrios poſſidere monaſteriorum non exiguos reditus in his regionibus. quod ſi illis adverſati regis animum offenderint,

ipſos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ipſos facile conjicere poſſe, durius ſecum agendum eſſe, rege alioquin pollicente ſe quam humaniſſime & clementiſſime cum illis acturum. Suitii autem antea de conſilio & poſtulatis regis edocti à Wernhero comite Homburgio (qui regioni vicinæ quam Marcham vocant, imperabat, & regem quoque offenderat, quod ſe in clientelam Auſtriorum dedere noluiſſet) re cum Vriis & Vnderwaldiis deliberata, reſpondent legatis Regiis, ſe ampliſſima Regum & Imperatorum Roman. privilegia habere, quibus caveatur ne unquam ab Imperio alienentur; quare ſtatuiſſe ſeſe exemplo majorum Imperio Romano conſtanter adhærere. Ceterum monaſteria illa quorum jura & reditus Auſtrii nunc poſſiderent, (erant hæc Murbacenſe & Beronenſe) quæ jura nonnulla & reditus in Arta pago agri Suitii habebant, obſignatis tabulis pollicita eſſe nunquam ſe ab his monaſteriis alienandos;id ſi ſervetur, ſe quoque paratos ut debita officia monaſteriis præſtent : quod ſi fides ſibi non ſervetur , & tabulæ hæ irritæ fiant, ſe quoque exiſtimare non amplius obligatos eſſe. Porro Regi & liberis ejus & principibus Auſtriis ſe debitam obſervantiam & fidem præſtituros , & cum ipſe caput Imperii ſit & Auguſtus , ſe ab

co

eo petere ne ab imperio avellantur; præterea cum anteceſſores ejus ipſorum privilegia confirmarint, quod hactenus ab ipſo impetrare non potuerint, ſe nunc denuo ſimpliciter petere illorum confirmationem, ac precari legatos, ut hanc reſponſionem Regiæ majeſtati offerant, eamque ſuo nomine obſecrent ut clementer audiat. Legati hujuſmodi reſponſo accepto, ad Vrios & Vndervvaldios proficiſcuntur, qui ſicut antea inter ipſos convenerant, in eandem prorſus ſententiam reſponderunt, ac in ſingulis pagis ipſæ tabulæ ſeu vetera diplomata Friderici & Rodolphi Habeſpurgii, aliorumque Imperatorum, & præterea monaſteriorum literæ ac pacta legatis oſtendebantur, ſimulque omnes orabant, ne cogantur hæc omnia abolere. Verum re ad Imperatorem delata, graviſſime offenſus fuit hoc reſponſo, quoniam non tantum Auſtrios Dominos agnoſcere detrectabant, & ab Imperio ſe avelli non patiebantur, verum ne à cœnobiis quidem ſejungi poterant, & ita quæ ille vix multo labore comparaverat, irrita reddebantur. Cum autem non ita longo tempore interjecto pagi legatos ſuos denuo ad Imperatorem miſiſſent pro confirmatione ſuorum privilegiorum, ille indignanti animo illis ait, ſe æque ſatisfacturum il-
lorum

iorum precibus, atque illi ſuis poſtulatis ſatisfeciſſent, verum ſe delegiſſe præfe-ctos, quos ad illos miſſurus ſit, à quibus plenius de ſua voluntate certiores fiant. Præfecti autem ab eo miſſi ſunt, Griſle-rus eques, qui Suitiis & Vriis præeſ-ſet. Hic Cuſſenaci (arx vetuſta hoc nomine fuit ſupra pagum agri Suitii ejuſ-dem nominis) habitabat, & alteram præterea arcem apud Vrios extruebat. al-ter vero Peregrinus Landenbergius Vn-dervvaldiis præfectus eſt: obtinebat hic arces duas, Sarnam infra ſylvam, & Rotzbergium ſupra ſylvam, quæ mediam regionem Vndervvaldiorum dividit. ambæ arces antea collegii Lucernenſis fuere, & quos Majores vocant, illic ha-bitavere, ſed Imperator Albertus u-tramque Auſtriis vendicarat, & præſi-dio impoſito munierat. Erat hæc ratio præfectorum nova atque inſolita Pagis; ante enim unum duntaxat præfectum tres Pagi habuere, qui plerumque etiam Tigurinorum aut aliarum urbium præfe-ctus erat: hic (ut diximus) extra pagos in ſuis ditionibus habitabat, & quotannis ſemel atque iterum juris dicundi cauſa evocatus in pagos veniebat, ſed reliquis temporibus ejus munere fungebatur vi-carius aliquis ex incolarum numero de-lectus: nunc vero duo perpetui præfecti muni-

munitiſſima loca regionis præſidio tene-
bant; hos, cum arces in Auſtriorum po-
teſtate eſſent, plebs metu Imperatoris fer-
re cogebatur. Ac initio quidem, magna
humanitate & clementia præfecti erga
omnes utebantur, ſi forte blãditiis & co-
mitate ſua animos popularium concilia-
re, & ex integro Auſtriis ſubjicere poſ-
ſent: id autem cum non ſuccederet, duro
& aſpero Imperio populum premebant,
idque juſſu regis, quem præter cetera no-
vo fœdere graviter offenderant Suitii,
quod cum Comite Homburgio in de-
cennium pepigerant. Creſcente igitur
tyrannide, legati à tribus Pagis communi
nomine ad Imperat. mittuntur. hi cum
non poſſent impetrare acceſſum ad ipſum
Imperatorem, conſiliariis ejus mandata
ſua exponunt: Se Romani Imperii popu-
los habere à multis Imperatorib. privile-
gia ampla & immunitates, quibus nunc
tyrannide gravi oppreſſi ſpolientur. Ete-
nim cives harum regionum nullis aut le-
vibus de cauſis in carceres conjici, premi
novis exactionibus, & præterea cogi ſin-
gulos, ut cum alio tempore tum kal. Ian.
præfectis munera afferant, quod hacte-
nus nunquam in uſu fuerit. Quare ſeſe
ſupplices petere, ut apud Imperatorem
intercedant, quo liberentur his oneribus,
& reſtituantur ac confirmentur illis ve-
tera

tera privilegia. At conſiliarii Imperatoris deliberatione facta reſpondent, Pagos in culpa eſſe quod gravius premantur, & Imperatore minus clementi utantur, qui vicinorum Lucernatum, Tuginorum, Glaronenſium exemplum imitari nolint, & ſeſe Auſtriæ domui dedere; id unum ſi fecerint, neque ut antehac regem & liberos ejus ſpreverint, habituros clementiſſimum principem. Hoc reſponſo accepto legati re infecta domum rediere: præfectorum vero tyrannis Imperatorem patronum nacta, indies augebatur. Erat apud Vnderwaldios incola vallis, quam patria lingua Melchtal nominamus, vir ſenex, opulentus, & libertatis ſtudioſus, qui hactenus ſemper ſuis author fuerat, ne ſe Auſtriæ familię ſubjicerent, ſed priſtinam libertatem conſtanter retinerent: nomē illi fuit Henricus à Melchtal: ad hunc mittit Landenbergius præfectus ſervum qui aliquot boum juga abducat: cum ille reſponderet ſe nullius criminis ſibi conſcium eſſe, propter quod à præfecto mulctari debeat; atque ut maxime aliquid commiſerit, non tamen abſque judicio atque inaudita cauſa ſe mulctandum eſſe: ad ea ſervus ad domini ingenium factus arroganter reſpondet, ſe nunc juſſu heri, boves hos abductum, quod ſi terra colenda ſit, ruſticos ipſos aratrum trahere debere; ſimul juga

bobus demit, illoſque abigere parat: a
huius filius Arnoldus nomine, injuriæ in-
dignitate commotus, ſtimulo quem manu
gerebat, ſervum præfecti percutit, illique
verbere digitum frangit, ac veritus tyran-
nidem heri, ſtatim per vicinos montes ad
Vranios confugit, atque apud quendam
cognatum deliteſcit. Landenbergius vero
re cognita Henricum Melchtalium ad ſe
evocat, ab eo percunctatur ubi-nam filius
lateat? illo autem reſpondente ſe id neſci-
re (& re vera id neſciebat) indignatus o-
culos illi erui jubet, juga illa boum abdu-
cit, & præterea maxima bonorum parte
eum mulctat. Hoc facto magnam ſibi in-
vidiam & populare odium omnium con-
ciliarat, ſed metu regis, cuius maxima erat
potentia, nemo tum fuit qui ſe commo-
vere auderet. Itaque ut improbitas licen-
tiam nacta facere ſolet, ſic tum præfecto-
rum libido ab uno ſcelere in aliud ruit.
Prope Engelbergum Monaſterium, non
longe à pago Wolffenſchieſz locus eſt,
Vff Alzelen nominatus, ubi habitabat ru-
ſticus quidam, Conradus à Bomgarten
dictus, uxorem habens eximiæ formæ.
hanc forte in prato aliquid operis facien-
tem vidit Wolffenſchieſſius nobilis præfe-
cti vicarius, qui illac Engelbergo domum
ſuam Rotzebergum revertebatur; & quo-
niam maritum abſentem eſſe didicerat, il-
luc

huc divertit, ac mulierem ſolium ſibi temperare jubebat, ſe enim labore & æſtu feſſum (erat autem tum finis æſtatis) ſudorem velle abluere: mulier tyranni imperio quamvis invita paret; verum cum illam hortaretur, ut ipſa quoque depoſitis veſtibus balneum ingrederetur, ſe quidem paratam obſequi ait, modo ſervi diſcedant. habebat autem ſecum duos famulos. his dimiſſis, mulier moram nectit, ſimulans ſe mox venturam; interim per poſticum effugit: ibi illi ſolicitæ & anxiæ maritus è ſylva domum rediens obvius fit. atque rebus omnibus cognitis domum ingreſſus, ſecuri, quam forte ſecum gerebat, præfecti vicarium in ſolio adhuc ſedentem trucidat, atque meritas ab eo pœnas alienæ pudicitiæ attentatæ ſumit. Cędem hanc præfectus ulciſci conabatur, ſed tantum erat ejus odium apud omnes, ut nihil efficere poſſet, & indignitas facinoris efficiebat, ut ſalvo pudore à nullo auxilium implorare auderet: is quoque qui cædem commiſerat, ex Vnderwaldiis diſceſſerat, & clam apud Vrios latebat. Quidam tradunt, Landenbergium ipſum attentantem pudicitiam honeſtæ matronæ cæſum eſſe; & ita Etterlinerus & hunc ſequutus Stumpfius, in ſuis Annalibus Helveticis prodidere: ſed Vnderwaldii narrant hunc qui in ſolio cæſus eſt, Wolffenſchieſſium fuiſſe,

Auſtrii Principis miniſtrum, qui Rotz-
bergæ habitarit.

Cum hæc in Vnderwaldiis facta eſſent
Griſlerus ut ſuos in officio retinere poſſet
juſſu Regis prope Altorffum vicum, in
colle Solaturn nominato, arcem proximo
anno extruere cœpit, ac homo arrogans
jactabat ſe ita ſub jugum miſſurum Pagos,
ut eos pro arbitrio quavis flectere poſſet,
arcem ipſam nuncupabat *Zvving Vry un-
der die ſtagen*; ac ſi dicas, Iugum Vrio-
rum, quo in extremam ſervitutem redi-
gendi ſunt. Cæterum cum animos om-
nium exaſperatos, & à ſe alienatos eſſe
cerneret, metuens occultam aliquam con-
ſpirationem, ut eam inveſtigare poſſet,
hoc conſilio uſus eſt. Altorffi in foro, quo
maxima hominum totius regionis fre-
quentia convenire ſolet, pileum prælon-
gæ perticæ imponit, ac omnes jubet nu-
dato capite flexiſque genubus honorem
eum pileo exhibere quo ſe præſentem affi-
cere conſueviſſent: exiſtimabat autem,
eos qui præ cæteris ſibi infenſi eſſent, ne-
quaquam adduci poſſe, ut tantum hono-
rem pileo exhibeant, præſertim ſi confi-
dant aliorum auxiliis quibuſcum conve-
nerint; hac autem occaſione poſſe ſe ho-
neſto titulo in eos animadvertere, & tor-
mentis ad exploranda conſilia aliquos
ſubjicere. Interea ipſe in Suitios quibus
etiam

etiam præfectus erat, proficiſcitur. Erat apud Suitios in magna authoritate Wernherus Stouffacherus, vir nobilis; cujus pater Rodolphus ante annos circiter XXX ſummum magiſtratum in eo pago geſſerat; hic ædes paulo quam pro regionis more, ampliores & elegantiores extruxerat: itaque equo illac prætervectus Griſlerus rogat eum cujus ſint ædes; ille vero qui noſſet præfectum ſibi inimicum eſſe, quod populo hactenus auctor fuerat ne ſe Auſtriis ſubjicerent, Regis, veſtræque ſunt, ait, & ego veſtro beneficio eas poſſideo: cui præfectus; Ego, inquit, regionis huius Dominus ſum, nec deinceps patiar vos veſtro arbitratu libere agere & ædificare quaſi penes vos Imperium ſit, idque brevi experiemini. Doluit hæc præfecti minax & contumelioſa reſponſio plurimum Stouffachero, neque mœrorem celare poterat. itaque uxor ejus modeſta & prudens mulier, cum maritum mœſtum & anxium cerneret, cauſa ab ipſo cognita, hortatur eum ad bene ſperandum; Deum enim cui omnis injuſta vis ac tyrannis diſplicet, non defuturum ipſum invocantibus: debere autem ipſum alibi viros fortes quærere qui eadé tyrannide premantur, & cum his conſilia & opes coniungere ad recuperandã patriam libertatem; bona ſpe Deum piis cœptis adfuturum. Stouffacherus diu ſe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

cum deliberans, tandem Vriam proficiſci-
tur, ac illic facile animadvertit Griſlerum
non minus quam apud Suitios ob intole-
randum faſtum omnibus exoſum eſſe. Ba-
ro quoque Attinghuſanus qui illum fami-
liariter noſſet (is tum ſummum magiſtra-
tum gerebat) graviter illi conquerebatur
de Griſleri inſolentia, qui vel pileum ſuum
principum more coli vellet, ac palam te-
ſtabatur, fieri non poſſe ut homines diu-
tius tantam tyrannidem ferant. Verum
Stouffacherus, qui forte metueret ne hæc
tentandi ſui cauſa ab illo dicerentur, ſua
conſilia reticet, ac uni tantum veteri fi-
doque amico, cui nomen erat Walthero
Furſtio (quod Principem ſignificat) ſuam
mentem patefacit: hi autem duo re diu
deliberata, & Arnoldo Vnderwaldio à
Melchtala in ſocietatem conſilii adhibito,
jurejurando ſe invicem mutuo obſtrin-
gunt, ad patriam communi conſilio & au-
xilio tyrannide liberandam, & reſtituen-
dam veteri libertati. Præterea ita inter ip-
ſos convenit, ut quilibet in ſuo Pago,
quotquot poſſit, viros bonos & prudentes
huic fœderi aſciſcat: qui omnes juramen-
tum dabant, ſe paratos vitam fortunaſque
omnes exponere, ad aſſerendum cuique
ſuum jus veteremque patriæ libertatem,
ita ut interea præſtentur quæcunque debi-
ta officia Imperio, monaſteriis, omnibuſ-
que

que nobilibus & ignobilibus; & ſimul ſpondebant ſe, fœdus hoc in arcano habituros, donec communi conſilio id palam facere omnes ſtatuiſſent. Locus etiam ad Vrienſem lacum delectus eſt, *im Grütli* nominatus, quo convenirent tres fœderis Principes, ſinguli tribus quatuorve ſociis aſcitis, & communi conſilio de rebus agendis ſtatuerent. Atque ita tum principium fœderis Helvetici à Stouffachero, Furſtio, & Arnoldo Melchtalio jactum eſt, ac ſinguli, ut novo fœderi ſocios adjungant, domum rediere. Mox autem non ſolum plebes ſed nobilitatis quoque maxima pars in his pagis, fœderatorum partes ſequuta eſt. nam præfecti non minus nobilitati quam populo infeſti erant & moleſti, & vulgo ab his nobiles, Pagorum ruſticis adnumerabantur, & ruſtici nobiles, & ruſticorum tribules appellabantur; eorum quoque jura præfecti Auſtriis paulatim aſſerere cœperunt. quibus injuriis & contumeliis multorum ex nobilitate animi ab Auſtriis abalienati ſunt, ut modo de Attinghuſano Barone diximus. Aucto paulatim confœderatorum numero, viſum eſt pleriſque, tempus eſſe rem ipſam aggrediundi, ut ſcil. pulſis præfectis patriam in veterem libertatem aſſerant, ne forte ſi diutius differant, res alicunde per indicium ad præfectum emanet. Itaque poſtridie

die S. Galli 16 kal. novemb. an. 1307 duodecim præcipui ex omni confœderatorum numero conſtituto loco conveniunt: cæteris autem urgentibus rem primo quoque tempore inchoandam, ſoli Vnderwaldii obſtare, aſſerentes Sarnam & Rotzbergum arces ſuæ regionis munitas & expugnatu difficiles eſſe; in quibus oppugnandis ſi mora trahenda ſit, mox regem inſtructo exercitu ſuis ſubſidio venturum: verum ſi expectentur kal. januar. proximi anni, facile per inſidias eodem die utramque arcem occupari poſſe: horum poſtulatis cæteri acquievere. Itaque decernunt proximis kal. Ian. omnes arces præfectorum in ſingulis pagis occupare, nullam tamen injuriam inferre vel præfectis, vel eorum familiæ, aut his qui in præſidio ſint, niſi illis qui armata manu ſe defenderint: ſed ipſos cum ipſorum bonis inviolatos dimittendos eſſe, arces autem funditus diruendas, quo re ipſa teſtarentur, ſe non prædæ cupiditate, aut ullius lædendi cauſa, ſed propriæ libertatis tuendę gratia arma ſumpſiſſe. Hoc decreto facto ſinguli domum rediere, conſtitutum tempus expectantes: interea conſilia ſua optima fide ſilentio tegunt. Interea accidit apud Vrios ut Wilhelmus Tellius confœderatorum unus, aliquoties pileum illum ſtipiti impoſitum præteriret,

nullo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

nullo reverentiæ & honoris ſigno exhibi-
o. ob hanc cauſam à præfecto accuſatus,
uam ruſticitatem excuſabat, qui non exi-
timaſſet ullius hoc momenti eſſe: ſed præ-
fectus, qui hominem ſuſpectum haberet,
liberis eius filiolum unicè charum patri
eligit, & in vertice hujus pomum ſagit-
a petere illum jubet, (erat enim Tellius
ptimus ſagittarius) niſi illud dejiciat capite
œnas daturum. Tellius vero hanc rem
nauditi exempli dicere, ſeque potius mori
aratum, quam ut ſagitta forte aberrante
hariſſimum filiolum feriat: cui præfectus,
i jeceris, tibi una cum filio pereundum
rit. quare cum nullus excuſationi aut ul-
is precibus locus relictus eſſet, arcu ſum-
pto, Tellius, Deo haud dubie jactum gu-
ernante, pomum è vertice filii dejicit.
Omnibus autem felici jactui gratulanti-
bus, unus præfectus ſatiari hac pœna non
potuit, verum cum ſagittam alteram tho-
aci Tellii inſertam cerneret, quærit in
quem uſum hanc quoque è pharetra de-
romſerit. cui ille, id moris eſſe, & in
onſuetudine ſagittariorum poſitum, ut
geminas ſagittas depromant. ſed res præ-
fecto ſuſpecta erat; itaque hominem a-
crius urget, & tandem vitæ impunitate illi
propoſita verum elicit: eum ſcilicet hoc
conſilio ſumpſiſſe alteram ſagittam, ut ſi
priore filium feriiſſet, ſecunda præfectum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

peteret. Tum vero præfectus, ſe quid
uti promiſerit, vitam illi non erepturu
eſſe, inquit, cæterum conjecturum in pe
petuos carceres, ubi omni hominum
loquio ac lucis uſu privatus, miſeram
tenebris vitam degat: ſimulque vinctu
navi imponi jubet, ut eum ex Vrioru
regione Cuſſenacum abducat. Iamq
medio lacu navigabant, cum ſubito g
vis tempeſtas navim concutere, & fluc
bus pene obruere cœpit: ibi cum in ſu
mo vitæ diſcrimine omnes verſarentu
quidam è ſervis Griſleri monet dom
num, unicam ſalutis ſpem ſupereſſe, ſi vi
ctus Tellius ſolvatur, & gubernaculo a
hibeatur, hunc enim navigandi peritiſ
mum eſſe, & ſimul quoque robore co
poris multum pollere: neceſſitate urgen
omnes id conſilium probant ac Telliu
ſolvunt. Ille vero gubernaculo ſumpto v
multa vi è fluctibus navem eripit, & ea
adverſus Suitiorum terram dirigit, qu
loco non multum à littore ingens ſaxu
ſupra undas eminet (Tellii ſaxum hod
nuncupant.) huic cum appropinquaſſe
arrepto arcu ſuo (forte pone ipſum i
puppi jacebat) in ſaxum hoc deſilit, & ſ
mul quanto maximo poteſt niſu, navi
pedibus in fluctus repellit, atque inde
fuga in proximos montes proripit. nav
vero diu fluctuans, tandem à ſervis præf

e

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ſti portui, quem Brunnam à fontibus nominant, appellitur. Inde cum præfectus Cuſſenacum peteret, & illi inter Arram & Cuſſenacum via quadam profunda iter faciendum eſſet, Tellius locorum peritus ea commoditate captata, illuc ſe abdidit inter fruteta, & prætereuntem præfectum ſagitta conficit. Extat noſtra ætate ſacellum eo loco quo præfectus cæſus eſt, & alterum in ſaxo in quod Tellius è navi deſiliit, perpetua rei geſtæ monumenta. Tanto facinore perpetrato Suitiam ſe confert, & rem omnem Stouffachero exponit: inde per altiſſimorum montium juga juxta Morſachum Vriam redit, atque Waltherum Furſtium adit, quidque egerit, illum edocet: aderat autem illis ſatis animi & virium ad ejiciendam omnem præfecti familiam, ſed Vnderwaldiorum rationem habent, & memores conventorum kal. januar. inſtantes expectant. interea Tellius apud amicos abditus latet, Cum autem tandem kal. jan. veniſſent, Vnderwaldii arcem utramque capiunt ex inſidiis, uti polliciti fuerant. Rotzbergi in arce famula adoleſcentem Vnderwaldium egregiæ formæ amabat, & cum eo ſtupri conſuetudinem habebat. conſtituta igitur nocte adoleſcens ſecum adducit viginti alios, omnes armis inſtructos, eoſque ſe prope arcem abdere jubet, ipſe pro more

ſigno

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ſigno dato ab amica ignara conſpiratio
fune in arcem ſubducitur; ubi cum a
quantulum quieviſſet, alia cauſa confic
è cubiculo ad eam feneſtram qua aſcenc
rat, revertitur, & unum è ſociis fune d
miſſo in arcem ſubducit, ac ad amica
redit: hujus opera reliqui omnes arcem i
greſſi ſunt; qui præfecti familiam num
ro & robore ſuperantes, arcem in ſua
poteſtatem redegerunt, clauſis tamen po
tis expectabant eventum ſociorum, qu
bus altera arx Sarna occupanda erat. Era
hi numero L; ex his XXX ſeſe inter arbo
res quarum eo loco denſa ſylva erat, ab
diderant, cæteri XX baculis nixi arcem pe
tebant, munera pro conſuetudine præfe
rentes, agnos, porcos, vitulos, caſeos alia
que huius generis. his in itinere obviu
fit præfectus, qui de more templum pete
bat: cumque eos inermes cerneret baculo
tantum manu geſtare, nihil mali metuen
inſtitutum iter perficit, lætus etiam pro
pter munerum copiam quæ ſolito majo
erat. Verum illi baculos teretes ita ante ex
acuerant, ut facile eos, acuto ferro, quod
ſinguli ſinu geſtabant, haſtarum inſtar in-
duere poſſent. In arcem ergo intromiſſ
portam occupant, & ſocii qui inter arbo-
res abditi erant ſigno dato his auxilio ve-
niunt, ac omnes qui in arce erant, in ſuam
poteſtatem redigunt: cumque cognoviſ-
ſent

ent Rotzbergum quoque captum, omnes
um rebus ſuis etiam ipſum præfectum
uem fugientem interceperunt, ad fines
educunt & demittunt, jureiurando illis
ato, ne unquam in has regiones redirent.
rces ambæ funditus dirutæ ſunt. Eodem
ie Vrii novam arcem, Vriæ jugum, non-
um abſolutam, deſtruxere, & apud Sui-
os Stouffacherus cum ſuis arcem Lover-
am in lacu poſitam cepit, & diruit. Po-
tridie tres Pagi legatis miſſis publicum
œdus conditionibus ante commemora-
s in decennium fecere, & illud jureju-
ando ſancierunt. Atque hunc finem ha-
uit tyrannicum imperium præfectorum,
uos Albertus Auſtr. his pagis impoſue-
at. Cæterum Albertus rex cognitis his te-
us graviter commotus, ſtatuit pagos bel-
o perſequi, & vi ſub jugum redigere. Man-
at igitur ſuis omnibus Tuginis, Lucer-
atibus, & reliquis qui his pagis finitimi
rant, ne ullam commeatus copiam eis
aciant. ſed ipſe non multo poſt in tranſi-
u Ruſæ fluvii, juxta veteris Vindoniſſæ
uinas, cæſus à fratris filio, & conjuratis,
ellum quod animo deſtinaverat, perſe-
qui non potuit. Liberi autem Alberti oc-
upati in ulciſcenda nece patris, nullam
um Helvetiis vim intulerunt, metuentes
e ſe nobilibus à quibus Albertus pater
orum cæſus fuerat, conjungerent. Dirutæ
ſunt

ſunt eo tempore ab Auſtriis multæ mun-
tiſſimæ arces in Helvetiis, veluti in pag
Tigurino Watta, Multpergum, Schnab
bergum, Maſchuanda arx & oppidum;
Verbigenis, Faruvanga. Deletæ etiam ſu
nobiliſſimæ harum regionum famili
Eſchinbachia, Wattia, Palmia, aliæqu
plures: arce enim Faruvanga capta, un
die LXIII nobiles & nobilium ſervi capi
mulctati ſunt: non minus etiam mille ho
minum, quorum maxima pars nobiles e
rant, alibi in Helvetiis Auſtriorum iuſſ
vel cæſi vel in exilium acti ſunt: falſo au
tem Helvetii à malevolis quibuſdam ac
cuſantur de pleriſque arcibus everſis, & fa
miliis nobilium patria pulſis aut extinctis
cum maxima pars ab ipſis Auſtriis delet
ſit. Alberto regi ſucceſſit Henricus Luzel
berg. VII hujus nominis Imperator: hi
trium Pagorum privilegia, & veteres im
munitates illis conceſſas confirmavit, at-
que præfectum ſeu advocatum, Imperi
nomine conſtituit, qui Tigurinæ urbi,
Turgeis, Verbigenis, & tribus Pagis Impe-
ratoris nomine jus diceret, Rodolphum
Habeſpurgium Lauffenbergæ dominum.
fuit huic Gotthofridi filius, Rodolphi ne-
pos patrui Rodolphi Imperatoris. Cum
autem Imperatore abſente in Italia (in
qua expeditione centum è Tigurinis, &
totidem ex ſingulis Pagis illi militarunt)
præfe-

ræfectus ſua poteſtate abuteretur, & eo
omine apud Imperatoré accuſatus fuiſ-
t,idque,ut quidam aiunt,falſo & per ca-
ımniam, opera Leopoldi Ducis, qui
ſum oderat, præfectura privatus eſt, &
ı ejus locum ſubſtitutus Eberhardus à
urgla in Turgea habitans. Rodolphus
ıtem ſequutus aulam Francicam Mom-
eſſuli mortem obiit; cadaver ejus famu-
domum reportarunt, & in Cœnobio
Vettingenſi ſepelierunt. Liberi autem Al-
erti cæſis illis omnibus qui paternæ mor-
s conſcii fuerant, & illis quoque pulſis
ui illis conjuncti erant, aucti opibus &
otentia (omnia enim cæſorum bona oc-
ıpaverunt) Pagos quidem oderant, ſed
ımen aperto bello eos non petebant, for-
e metu Imperatoris in cujus clientela
rant: interea tamen incurſionibus infe-
tabant eos: facile enim erat ex Lucerna
avibus Vnderwaldios infeſtare. Pagi vero
iligentes excubias agere, & ſibi mutuo
uxilio eſſe. Itaque cum an. 1310, navis
rmis viriſque optime inſtructa è Lucerna
Vnderwaldios peteret, ab ipſis & ab Vra-
iis, qui forte navi præſidio Vnderwaldiis
eniebant, in portu oppreſſa eſt, atque
mnes qui in ea erant, vel cæſi vel capti
unt: qua clade accepta, qui Lucernæ &
n his finibus agebant, inducias cum hoſte
ecerunt. Eodem anno Suitii, uti omnia
domi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

domi pacarent, Ariam & Cuſſenacum ſ
Pagi vicos, Habeſpurgiorum tamen Imp
rio parentes, ab Eberhardo Comite H
beſpurgio emerunt, & hac quidem par
ſuos fines ad lacum extenderunt. Sed
altero limite interea illis bellum erat cu
monaſterio D. Virg. ad Eremitas, cu
quo inimicitias diuturnas CCCC fere ann
exercuerunt, quarum cauſam breviter e
ponam. Otho Magnus Imp. circa annu
950, limites certos conſtituerat Suitiis &
fratribus monaſterii Eremitani. in h
montes quidem paſcui monaſterio tribu
bantur, quos hactenus Suitii poſſederan
ſed illi decretum Cæſaris ratum habere &
ſuis poſſeſſionibus cedere nolebant, ve
rum eoſdem fines quos antiquitus poſſe
derant, vi retinebant. Abbates vero mo
naſterii cum vi eos pellere non poſſen
nihilominus decreti hujus confirmatio
nem à ſequentibus Imperatoribus impe
traverunt. Anno autem 1044 Gero Abba
Suitios apud Henricum III Imper. accu
ſavit: Suitiis conjunxerant ſeſe Lentzbur
gii Comites Rodolphus & Arnolphus Tu
gio imperantes, qui & ipſi de finibus im
minutis conquerebantur. ſed Imper. Hen
ricus Othonis decretum denuo confirma
vit, & Comitib. Lentzburgiis neſcio quan
mulctam impoſuit: Suitii tamen in poſſeſ
ſione veteri, quamvis invitis Abbatibus

perma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

permanebant. Rurſus igitur circa an. 1144 Rodolphus Abbas ipſos coram Conrado II Imp. accuſavit; ab hoc quoq; Othonis ſententia confirmata fuit: cum autem Suitii nihilominus in poſſeſſione vi permanerent, & Abbas ſuos fines à Cæſare conſtitutos occupare vellet, bellum inter eos exortum eſt, quo excurſionibus utrinque ſe infeſtabant, & quoſcunque poterant, mutuo intercipiebant. Durarunt hæ inimicitiæ multis annis, tandem Rodolphus Raperſvilæ Comes, pacem inter eos compoſuit ann. 1217; quæ annis circiter L ſervata eſt: Anshelmo autem Abbate novæ lites exortæ ſunt, quod literas pacis factæ diverſo modo interpretarentur: duravit bellum utrinque 44 annis. Poſtea Tigurini pacem firmam facere conati ſunt temporibus Henrici VII; verum in ipſa pacis actione nonnulli Suitiorum qui religionis ergo ad Eremitanum monaſterium venerant, publice à quibuſdam monachis inſigni contumelia affecti fuerant, idque pacis actionem irritam fecit. Præterea Auſtrii Principes, qui tum advocatiam monaſterii ſibi vendicarunt, Abbatem & monachos contra Suitios incendebant, illiſque ſuum auxilium pollicebantur. Cum igitur bellum duraret, & multa damna Suitii inde acciperent, anno 1313, die 23 Febr. noctu ex inopinato præfecti, dece-

ptis excubitoribus, cœnobium ipſum ma
nu cœperunt, ac ex monachis hos à qu
bus contumelia affecti fuerant, ac loci pa
rochum nomine Ioannem, & Rodolphum
monaſterii ludimagiſtrum ceperunt & ab
duxerunt: Erant autem monachi nobil
bus familiis nati, Rodolphus & Henric
Vunenbergii, Ioannes Regenſpergius
Burckhardus Flumingerus. Itaque ſtatim
eorum cognati atque affines Habeſpurg
Comites & Toggii, & Baro Regenſpe
gius, & præterea Abbas monaſterii Ioan
nes de Schuvanden pro ipſis apud Suitic
interceſſerunt. quare cum jurejurando ca
viſſēt ne Suitiis hęc irruptio damno foret
eamq; ſe numquā ulturos polliciti eſſent
perſolutis 900 libris, liberi dimiſſi ſunt
Verum animi eorum non tam data liber
tate placati ſunt, quam offenſi & exacer
bati captivitate. itaque omnes occaſione
lædendi Suitios captare. Acceſſit nova diſ
ſenſionum occaſio, mortuo Henrico Imp
cum ann. 1314 Comitia novi Imperato
ris creandi gratia haberentur, Principe
electores ſuffragiis variarunt, & quatuo
ex his elegere Ludovicum Bavarum huju
nominis quartum, cæteri tres ſua ſuffra
gia dedere Friderico Auſtrio Alberti fi
lio. is ut numero ſuffragiorum Ludovico
par eſſet, Henricum Carinthiæ Ducem
regem nominat Bohemiæ, qui gentilitati
jure

jure regnum illud ad ſe ſpectare contendebat, & hunc inter ſuos ſuffragatores numerabat, cum tamen Ioannes Henr. VI fil. qui filiam demortui regis in uxorem duxerat, regno potiretur. Hanc quaſi dilacerationem Imperii cum per omnem Germaniam, tum etiam per Helvetiam magni motus conſequuti ſunt: tres Pagi qui Auſtrios oderant, Bavaro adhæſerunt: vicini eorum omnes aut ante in clientela Auſtriorum erant, aut nunc Friderici electionem ratam habebant. Itaque cum ſoli Pagi acerrimè Friderico reſiſterent, ejus opera, accuſante ipſos Eremitano Abbate, à Conſtant. Epiſc. excommunicati, & à curia Imperiali Rotevilana proſcripti ſunt. Crimini eis dabatur quod in Cœnobium Eremitanum irruptionem feciſſent, & in illo tumultu S. S. corporis & ſanguinis D. noſtri I. C. ſacramentum in terram profudiſſent. id autem factum Suitii conſtanter negabant, & ultro pollicebantur ſe graviſſime pœnas exacturos de tantis facinoribus, ſi modo demonſtrari queant: nemo tamen quemquam facti hujus authorem nominare poterat. nihilominus manebat publicata proſcriptio & excommunicatio. itaque ſupplices à Ludovico Imperat. petunt, ut cauſam cognoſcat. hic re cognita proſcriptione eos exemit, &, ut communioni Chriſtianæ reſtitue-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

rentur, effecit. Interea vero Nobiles qu
una cum præfectis è Pagis profugerant
ſolicitabant Leopoldum Auſtr. Alberti fil
ut bellum Pagis inferret. idem urgeba
Abbas Eremitanus, & Montefortius Co-
mes. titulus quoque belli videbatur eſſe
honeſtiſſimus, ut Princeps vindicaret in-
juriam fano D. Virg. illatam: non difficul-
ter autem perſuaſum fuit Principi juveni
& præpotenti, ac qui paternum odium
animo aleret, ut bellum adverſus Pagos
ſuſciperet. Habebat ſecum copias illas qui-
bus arces expugnarat parricidarum patris
ſui, alacres ad bellum, & opima præda
direptarum arcium opulentas. præter illas
ex Helveticis regionibus & Suevia Alſa-
tiaque inſtructiſſimum exercitum colligit,
& univerſas copias in duas partes dividit,
maiorem partem ipſe (circiter 20000 nu-
mero fuiſſe ferunt) in Suitios ducit: alte-
ram dat Comiti Straſbergio, qui Haſeliæ
valli imperabat, ut ſuperato Brunigo mon-
te Vnderwaldios adoriatur. Pagi apparatu
Ducis cognito, & ipſi ſuas copias colli-
gunt, & ne quid intentatum relinquant,
per Toggium Comitem, Principem de pa-
ce interpellant, & ſe vel ipſo Principe ju-
dice, Abbati Eremitano atque nobilitati
ejectæ reſponſuros pollicentur. ſed Prin-
ceps interceſſionem Comitis admittere
noluit, omnemque pacis actionem reje-

cit,

cit. Spe igitur pacis prorſus ſublata, in omnibus pagis ieiunium indicitur, & ſupplicationes ad Deum fiunt: omnes qui arma ferre poſſent, diſtribuuntur in præſidia quacunque aditus in eorum regionem patet; incertum enim adhuc illis erat qua potiſſimum via Auſtrii ipſos adorituri eſſent. Sed quia Dux ipſe cum omnibus fere copiis Tugii erat, Suitiam conveniunt, qui proximus Tuginis pagus eſt, Vriorum 400, Vnderwaldiorum 300, & 600 ex ipſo Suitio pago: hi omnes 1300 numero hoſtem expectare ſtatuunt, vitamque pro patria & libertate, pro uxoribus & liberis ponere parati ſunt, non minus laude digni illis Lacedæmoniis qui ad Thermopylas pro Græciæ libertate pugnantes occubuerunt. Ferunt, nobilem Hunebergium qui in agro Tugino habitabat, ſed tum in caſtris Auſtriis erat, miſertum tot innocentum quos omnes perdendos videbat (decretum enim erat nobilitati ferro flammaque Pagos vaſtare) clam epiſtola alligata ſagittæ monuiſſe Pagos, ut die Othomari in loco qui Morgartem dicitur, ſibi caveant: itaque re cognita Pagi eum quem diximus, locum muniunt, anguſtias obſident, & caſtra in edito monte ponunt. Convenerant tum in unum exules Suitiorum L numero. hi veniam exilii à ſuis petebant, & ſuam operam in defendenda ſalute patriæ

offerunt. verum illis triſte reſponſum d
tur, eorum multos gravium criminu
reos eſſe; quare nolle ſe uti eorum ſociet
te, ne homines ſontes univerſo exercit
alicujus mali cauſa ſint: illi tamen h
reſponſo accepto non deterriti ſunt a
auxilio ferendo patriæ, ſed in ipſis finib
collem editum imminentem viæ qua h
ſtibus tranſeundum erat, occupant. D
igitur Othomari qui eſt 16 Novemb. an
1315, Leopoldus ſuas copias Tūgio an
te ortum ſolis educit, & ipſe cum equita
tu omnique nobilitate peditatum antece
dit; ſua etiam manu quiſque nobilium pœ
nas ſumere de ſeditioſis ruſticis ſtatuerat
Cum autem appropinquarent finibus Sui
tiorum, qua parte lacus quem Egerium ſe
Aquæ regiæ vocant, ab vna parte, & alter
editiſſimi montes viã militarem cingunt
exules primi omnium ingentia ſaxa, &
vaſtas trabes è ſummo monte in exerci
tum Ducis devolvere cœperunt, indeque
paſſim lapides quos in hunc uſum congeſ-
ſerant, in equitatum continenter jacere.
Rem inopinatam conſequuta eſt magna
hominum equorumque turbatio, ſic ut
ſeſſores equos conſternatos, cum ſonitu
ingentium ſaxorum quæ per præceps rue-
bant, tum ipſis quoque lapidum ictibus,
non poſſent regere: id altiore loco cernen-
tes Suitii, inſtructa acie hoſtem à fronte

ado-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

adoriuntur, & primum lapidibus miſſilibuſque eminus petunt, inde cominus congreſſi halabardis maxima vi hoſtem ferire incipiunt, tantoque impetu eos aggreſſi ſunt, ut brevi hoſtem in fugam verterint, cujus authores fuiſſe traduntur Eremitanus abbas & Montefortius Comes. Occubuerunt præter peditatum hoc prælio 1500 equites, multi in lacu ſuffocati, non pauci anguſtia locorum fugam impediente à ſuis oppreſſi & equorum pedibus obtriti perierunt. Cæſi illic ſunt Tigurini cives 52, qui duci Auſtrio à ſenatu auxilio miſſi fuerant; omnes diverſicolore veſtitu ejuſdem generis uſi, mortui eodem loco reperti ſunt, virtuti eorum etiam hoſte teſtimonium perhibente. Eodem die quo ad Moregartum pugnatum eſt, Straſſebergius Comes dejecto è monte Brunico præſidio Vnderwaldiorum cum 111 mill. in eorum regionem penetravit, ac prædas undique agere cœpit. Alpenaci (is vicus eſt Vnderwaldiorum) caſtra metatur, ut niſi ſponte deditionem facerent, poſtero die alteram partem Vnderwaldiorum, quæ ſylva à ſuperiori parte regionis dirimitur, invaderet. Interea vero Vnderwaldii ſuperiores ſeſe colligunt in Vicinis montibus, eos etiam qui ſub ſylva erant, ad quos hoſtis nondum venerat, in auxilium evocant, & ſimul rem omnem ſuis qui apud

Suitios erant, ſignificant. Venit is nunciu
cum jam depugnatum eſſet, poſtridi
Brunnam; alii eodem die veniſſe tradun
Itaque mox Vnderwaldii lacum petun
& tanto ſtudio domum feſtinant du
omnes nautarum vice funguntur, ut 1
horis lacum alioqui ſpacioſum trajecerin
Comitati ſunt eos 100 è Suitiis. hi om
nes Buchſum appellentes, qui ipſorum vi
cus eſt, ac inde Burgenſtadum verſus pro
fecti, ſe cum domeſticis copiis quæ illi
erant, conjungunt. illic primum hoſte
qui huc Lucerna navibus advecti regionē
populabantur, aggrediuntur, & turpi fuga
naves repetere cogunt: deinde his profli-
gatis, Alpenacum contra Straſbergium
proficiſcuntur. etſi autem non multum
diei ſupererat, ſtatuunt tamen hoſtem ag-
gredi, quod is in diripiendis pagis diſper-
ſus eſſet, & quod noctem ſibi qui loca
noſſent, nihil nocituram, hoſtibus autem
magno impedimento fore ſtatuerent; ne-
que eos fefellit opinio. Straſbergius enim
vix primum eorum impetum ſuſtinuit,
territus & quod ſui milites diſperſi eſſent,
& quod duo vexilla Vnderwaldiorum
cerneret; unde vir prudens colligebat exi-
tum prælii ad Moregartum. Itaque effuſa
fuga per montes domũ ſe recepit; trecenti
tamen hoſtium hoc loco cæſi ſunt, om-
niſque præda ab hoſtibus recuperata eſt.

uitii & Vrii domi rebus compoſitis, Vn-
lerwaldiis auxilio veniebant, & ineunte
oćte Buchſum appulerunt. huc ad eos
enit victoriæ nuntius. itaque actis Deo
ratiis, & congratulati victoriam ſuis fœ-
eratis, domum reverſi ſunt. Hæc victo-
ia fundamenta firmavit Helvetici fœde-
is. itaque tum primum tres Pagi fœdus
uod antea ad decennium fecerant, in
erpetuum pepigerunt & id in literas retu-
erunt. Ab hoc fœdere Helvetii nomen
cceperunt, ut dicantur Eydgnoſſen, quaſi
icas juris jurandi participes, aut eodem
uramento devinctos: exteri Suitzeros vo-
ant à Suitio pago, forte quod primum
ro libertate in eorum agro pugnatum ſit;
ut quia diutiſſime cum Eremitanis con-
enderunt, & primi omnium ex Pagis tri-
us Auſtriorum irruptioni expoſiti fue-
unt, & inter tres Pagos maxima eorum
uit potentia. nomine eorum, ut celebrio-
i, reliqui eorum Pagi ſunt comprehenſi,
c ab his deinde nomen ad omnes con-
œderatos dimanavit. Formulam fœderis
ubjicere hic placuit, ut omnibus appareat,
ihil iniquum & inſolens fœdere hoc
ontineri, quemadmodum quidam falſo
os accuſant.

Formulæ fœderis trium Pagorum.

N nomine Dei Amen. Cum humani
ſenſus infirmi & fragiles ſint, fit ut res

quas diuturnas & perpetuas eſſe oport
bat, brevi facile oblivioni tradantur. qu
re utile ac neceſſarium eſt, ut res illæ qu
pacis & tranquillitatis, utilitatis hon
num ac honoris cauſa inſtituuntur, in
teras ſeu tabulas referantur & publice
tur. Nos igitur Vrii, Suitii & Vnderwa
dii omnibus qui has literas legerint aut a
dierint, notum facimus, quod prævide
tes & pręcaventes dura & difficiliora tem
pora, ut commodius pace & quiete fru
& corpora atque fortunas noſtras tueri
conſervare poſſemus, nobis invicem mu
tuo bona fide & jurejurando promiſimu
& juravimus, nos utrinque conſilio &
auxilio alteri fore noſtris corporibus &
fortunis, idque propriis ſumptibus ſempe
contra univerſos & ſingulos qui nob
noſtriſve vim aliquam aut injuriam fece
rint, aut facere voluerint in corporibus
aut fortunis. Quod ſi interea noſtrum ali
quis damnum in corpore ſuo aut fortuni
acceperit, huic auxilio pro viribus eſſe de
bemus, ut id illi vel amice vel jure reſti
tuatur & reſarciatur. Præterea eodem ju
re jurando in nos ſtatuimus, ne ulli trium
Pagorum aut cuiquam noſtrum liceat ſib
dominum aliquem aſciſcere abſque alio
rum conſilio & voluntate. Singuli autem
noſtrum tam mares quam fœminæ legiti-
mis ſuis dominis, & legitimæ poteſtati
in

n omnibus æquis & juſtis ſervitiis ob-
undis parere debent, exceptis his domi-
is qui alicui Pagorum vim intulerint, aut
njuſte dominari nobis voluerint; talibus
nim nulla ſervitia præſtanda ſunt, do-
ec cum Pagis tranſegerint. Convenit in-
er nos, ne ullus Pagorum, aut quiſquam
onfœderatorum, jus jurandum vel obli-
ationem cuiquam exterorum præſtet abſ-
que cæterorum Pagorum & confœdera-
orum conſilio. Nullus confœderatorum
olloquium cum quoquam exterorum in-
tituat, abſque reliquorum confœderato-
um conſilio & permiſſione, donec pagi
Domino carent. Quod ſi ullus è noſtris
agis aliquid horum quæ hic continentur,
literis mandata ſunt, violarit & tranſ-
reſſus fuerit, perfidus & perjurus eſto,
juſque corpus & bona Pagis cedant. Præ-
erea in eo etiam conſenſimus, ut nullum
udicem habeamus aut recipiamus, qui
ecunia aliave re officium coëmerit,
uique non fuerit è noſtra regione. Si diſ-
enſio ſeu bellum oriatur & exiſtat inter
onfœderatos, optimi ac prudentiſſimi
uique conveniant, & bellum diſſenſio-
nemve componant, & tollant, vel amice
vel jure: quæcunque autem pars id reſpue-
it, confœderati alteram partem juvent,
t amice vel jure controverſia compona-
ur, ejus damno qui inobediens fuerit.
Quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Quod ſi inter duos pagos lis aut bellu
oriatur, & alter horum neque amice n
que jure agere voluerit, tertius pagus ob
dientem tueatur, & illi auxilio ſit, ut
amice vel jure decidatur. Si quis conf
deratorum alterum occiderit, is vita lu
niſi probare poſſit & judices ſtatuant,
neceſſario ſui ipſius defendendi cauſa
feciſſe. Quod ſi fugerit, quicunque in n
ſtris regionibus eum domo receperit, ho
pitium præbuerit, defenderit, in exiliu
ejiciatur, neque in patriam redeat, n
communi ſententia confœderatorum r
vocatus fuerit. Si quis confœderatoru
furtim aut aperte & audacter alteri ince
dio noceat, hic nunquam in noſtras regi
nes recipiatur. quicunque autem eum do
mo hoſpitiove exceperit, & foverit, a
teri damnum datum reſarciat. Nemo p
gnus exigat niſi ab ipſo creditore aut eju
vade, idque non niſi judicis conſenſu fa
ciat. Vnuſquiſque ſuo judici obſequatu
& pareat: judicem autem ſuum in noſtr
regione oſtendat coram quo ſe judicio ſi
ſtere velit. Qui vero judicio non paruerit
ſi ejus inobedientia confœderatorum ali
cui damni cauſa fuerit, id illi reſarcire co
gatur. Vt autem præſcriptæ conditione
perpetuæ & firmæ maneant, nos ſupra
nominati cives & confœderati Vrii, Sui-
tii, & Vnderwaldii noſtra ſigilla his litte

ri

s appendimus, quæ ſcriptæ ſunt Brunnæ
n. 1315, poſtr. S. Nicolai.

Victis hoſtibus, fœdere confirmato, Pa-
miſſis legatis de utroque Ludovicum
nperatorem certiorem faciunt: is initio
quentis anni comitia principum habet
orinbergæ, in quibus Auſtriæ principes
æſæ majeſtatis damnantur, ipſorum bo-
a in pagis Helveticis Imperio addicun-
ır, Pagorum libertas confirmatur. Ex-
nt hujus decreti tabulæ datæ in caſtris
l Merridam, 23 Martii, anno ſalutis
316, anno autem Imperii Ludovici 2.
lem Imperator circa ann. 1323 Ioan-
em Arbergium Comitem tribus Pagis
æfectum conſtituit; huic nomine Ludo-
ci Imperatoris ſacramentum dederunt.

Præfectus autem Pagis per literas ſpo-
ondit, ſe nolle libertatem & fœdera Pa-
orum ullo modo tollere aut imminuere,
eque paſſurum ut ab Imperio abalienen-
r, & ſub Auſtriorum vel pulſæ nobili-
tis imperium redigantur. Neminem ha-
m regionum civem alibi extra regio-
em in jus vocandum, judicem nullum
onſtituendum niſi civem ejuſdem Pagi.
t ut libertas Pagorum à præfectis non
oſſet infringi, poteſtas eorum à Ludovico
rcumſcripta eſt, & ſancitum gravi pœ-
a ne libertatem conceſſam Pagis ulla ex
arte imminuant. Diploma quo hæc ſta-

tuun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

tuuntur, Papiæ ſcriptum eſt anno 132
die Ioan. Bapt. Imperatores qui Ludo
co ſucceſſerunt, & hæc confirmarunt,
præterea Pagis poteſtatem dederunt,
ex ſuo numero Imperii præfectos conſt
tuant, & plenum jus habeant tam civiliu
quam criminalium cauſarum.

Auſtrii autem tanta clade accepta, n
la pace facta, ſponte inducias agebant, n
quod vires eorum ita attritæ eſſent, ſ
quod gravi bello adverſus Ludovicu
Imp. diſtinerentur, ut his minus vaca
poſſent. Interea tamen ſæpe excurſionib
levibus utrinque finibus damnum dab
tur, cumque Weſenii & qui illis in lo
agunt, quæ inferioris præfecturæ Glar
nenſis nomen habent, Suitiis moleſti
ſent: illi inſtructo exercitu fines eoru
ingreſſi ipſos pacem à ſe petere coëgeru
Abbas vero Eremitanus Pagos & præſe
tim Suitios excommunicari fecerat, pr
mum ab Epiſc. Conſtantienſi, deinde
Papa. eoſdem Fridericus Auſtrius, qui
Imperatorem nominabat, proſcripſera
ſed Ludovicus Imp. eos à proſcriptio
exemit, & ejus juſſu à Petro Archiep
ſcopo Mogunt. Chriſtianæ communio
reſtituti ſunt. Abbas quoque Eremitan
literas dedit Suitenſibus, quibus bull
Pontif. renunciat, eaque ſe non uſuru
adverſus ipſos pollicetur. Interea auter
dur

dum utrinque induciæ ſunt, Auſtrii primum in ſocietatem aſciſcunt Comites harum regionum Hartmannum ac Eberhardum Kyburgios Comites & Dunii Dom. an. 1317. horum opera prohibebant, ne ab Interlacenſibus commeatus veheretur Vnderwaldiis. Ann. deinde 1323 Ioan. Habeſpurgium utriuſque Raperſvilæ dominum, & hæredem Homburgii Comitis in ſuam clientelam adigunt, & fœdus præterea cum eo contra Pagos ineunt, propterea quod regio ejus finitima Suitiis, & commeatui intercipiendo, & bello gerendo longe opportuniſſima eſſet. Sequenti autem anno Rodolphus & Hartmannus fratres Comites Werdenbergii, domini Saruneтū, itidem Leopoldo Auſtrio ſe fœdere junxerunt: ſed horum frater germanus Henricus nomine, Ludovici partes ſequutus eſt. Eodem tempore Bavarus Imp. à Rom. Pont. eſt excommunicatus, privatuſque Imperio, & propterea ſtudia hominum in varias partes ſciſſa ſunt. dum hi ratam habent Pontificis ſententiam, alii vero eandem nihili facientes Ludovicum legitimum Imp. agnoſcunt: Pagi vero in hac diſſenſione ſtudioſe eorum amicitiam colebant, qui Bavari partes ſequebantur, id quod pleræque Helveticæ civitates faciebant: nam etſi Tigurini & quidam alii initio Auſtrium agnoſcerent,

tamen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

tamen cum is captus Imperio renunci
ſet, fratres autem nihilominus bello per
querentur Bavarum, ipſi Ludovici par
bus ſe junxerunt, ut qui jam vere ſol
Imperator eſſet. An. igitur 1327 fœd
fecerunt tres Pagi cum urbibus Impe
quæ Ludovici partium erant, Moguntí
co, Vormatia, Spira, Argentina, Baſile
Friburgo, Conſtantia, Lindovia, Vberli
ga: huic fœderi ſe quoque junxerunt T
gurum & Berna. Sed quinto anno ab h
fœdere, Lucerna perpetuo fœdere trib
Pagis juncta eſt: id qua ratione factum ſi
paucis exponam, ſi prius quædam de huj
urbis origine ac ſtatu, ante fœdus Helv
tiorum, paulo altius repetiero.

LVCERNA.

VRbs Lucerna ſita eſt ad flu. Ruſam
qua is effluit ex lacu amplo, & p
quem ad tres Pagos navigatur, ad pede
altiſſimi montis, quem Fractum monte
& Pilati montem vulgo nominant. Loc
urbi commodus eſt, quod hac iter ſit i
Italiam per Alpes Lepontias, quem mo
tem S. Gothardi hodie nuncupant. hin
merces ad Alpes ſubvehuntur, indeque i
Italiam clitellariis jumentis, & viciſſi
Italicæ merces per lacum & Ruſam flu
in Rhenum, ac porro in Oceanum deſcen
dunt. Origo urbis incerta eſt: utrinque a

flumen extitiſſe caſtella ſingula traditur, (hodie ſunt civium ædes) quæ ab Alemannis extructa creduntur. Etterlinus enim Helveticarum rerum ſcriptor, qui ad Auſtrios hæc refert, & prædonum receptacula fuiſſe exiſtimat, plurimum à vero aberrat. nam Rodolphi Habeſp. tempore primum Auſtrii in his locis imperare cœperunt, quando Auſtrius Ducatus Habeſpurgiæ domui ceſſit: neque credendum eſt iter commodiſſimum per Alpes ullum principem paſſurum fuiſſe à prædonibus occupari. Vrbs nomen accepiſſe videtur à lucerna, quæ forte illic in uſum navigantium noctu ponebatur. atque huic rei credibile eſt inſerviiſſe turrim illam vetuſtam, quæ ad ſuperiorem pontem hodie ab aquis nomen habet, qualis & Tiguri cernitur, à fluctibus Wellenberga dicta: Pharos antiqui turres hujus generis appellarunt. Antiquiſſimam eſſe hujus loci appellationem, teſtatur diploma Wichardi presbyteri ſcriptum tempore Ludovici regis. in quo ſcribitur locum hunc Lucernam ex antiquitate dictum eſſe. Tradunt autem annales domeſtici Lucernates Carolo Magno adverſus Sarracenos militaſſe, & ab eo cum privilegia quædam conſequutos, tum cornuum uſum, quibus adhuc claſſicum tempore belli canunt. Quicquid tamen illud ſit, maxima olim poteſtas, ut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

in multis aliis Germaniæ urbibus, pen[illegible]
collegium Canonicorum fuit. collegiu[illegible]
vero illud fundavit Wichardus presbyte[illegible]
frater Ruperti, qui fuit dux militum Ludo[illegible]
vici regis, Ludovicus is fil. fuit Theodori[illegible]
ci regis, qui circa 700 ann. à Chriſto nat[illegible]
obiit: ab iſto etiam collegium Canonico[illegible]
rum Tiguri fundatum eſt. Hoc igitur co[illegible]
legium pervenit in poteſtatem Abbat[illegible]
Murbacenſis, ex donatione Pipini regi[illegible]
oppido quoque idem Abbas imperavit a[illegible]
tempora uſque Alberti Auſtrii Imper. Hi[illegible]
eum in Helvetiis novum principatu[illegible]
condere inſtituiſſet (uti ſupra ſcripſimus[illegible]
Lucernam quoque à Murbacenſi abbat[illegible]
emit, datis illi quatuor pagis in Alſatia, &
certa quadam argenti ſumma. bis mill[illegible]
argenti marcas fuiſſe ferunt. Habuerat an[illegible]
tehac urbs ſub abbatum imperio immuni[illegible]
tates multarum rerum & præclara privi[illegible]
legia. neque merum imperium penes ab[illegible]
batem erat: cives ipſi oppidum amplia[illegible]
runt, mœnia condiderunt, urbem ſuo ar[illegible]
bitratu etiam tum temporis munierunt[illegible]
Auſtrius quoque princeps eorum privile-
gia ſe inviolata conſervaturum eſſe pro-
mittebat, clementique imperio uſurum ſe
oſtendebat, uti nunquam in pollicendo
liberalitas illi deerat. Sed non ita multo
poſt ſub Auſtriorum imperio gravibus
oneribus preſſi, bellum quoque cum finiti-

mis

mis pagis maximo ſuo incommodo gere- re coacti ſunt: nam & primi pagorum incurſionibus expoſiti erant, & domi maximo ſumptu præſidia alebant: turris Seburga hodie nominata teſtimonium præbet noſtræ narrationi, in qua excubias ad lacum adverſus claſſium irruptiones agebant: cumque neque bellum apertum eſſet, neque pax fida, ab Auſtriis non defendebantur juſtis copiis, & nihilominus commercia peribant, agri vaſtabantur, cives ſæpe ab hoſte intercipiebantur. Accedebat huc quod una cum Glaronenſibus bello adverſus Ludovicum Imp. Otthonem ducem Colmariam ſecuti, promiſſis ſtipendiis fraudabantur: & cum in aliis bellis ſumptus feciſſent, & accepta ſyngrapha non parum pecuniæ præfectis Auſtriorum crediſſent, non modo nihil recipiebant, ſed ita tractabantur, ut omnis ſolutionis ſpes illis periret. Aſſiduis igitur injuriis commoti cum ſæpe Auſtrios interpellaſſent, & ſuppliciter ab iis petiiſſent, uti pacem cum Pagis facerent, fruſtra re tentata ipſi tandem pacem cum tribus Pagis fecerunt, integris tamen juribus Auſtriæ domus. Offendit hæc pax non modo Auſtrios, ſed multorum quoque civium animos, qui nobilium clientes magna ab illis emolumenta percipiebant; metuêre enim utrique ne urbs ſeſe

Pagis fœdere conjungeret, & ita prorſu
ab Auſtriis alienaretur: itaque inter ſe
conſpirant de opprimendis illis qui popu
lo pacem ſuaſerant, & etiam ad fœdu
faciendum eundem hortabantur; atqu
hujus rei fœdus clam inter ſe faciunt. It
autem inter ipſos conveniſſe dicitur, u
conſtituta hora noctis, qui in urbe eſſent
portas aperiant, Auſtriaci autem a
id tempus cum inſtructis equitibus illam
occupent, & conjunctis in unum viribu
urbe in poteſtatem redacta, pacem irri-
tam faciant, præſidium oppido imponant
ne quid deinceps rerum novarum molir
poſſit. Verum cives de inſidiis paratis ad-
moniti, conſtituta nocte omnes in armis
fuere, portas præſidiis munierunt. ſic fa-
ctum eſt, ut qui Auſtriis favebant, territi
nuſquam ſe prodere auderent. Cum vero
præfectus Rotenburgi una cum multis no-
bilibus Verbigeni pagi ad urbem acceſſiſ-
ſet, ipſum quidem qui ſe amicum diceret,
in urbem cum aliquot nobilibus recepere,
cæterum majores copias portis excluſere:
itaque poſtridie cum videret dolos ſibi
parum proceſſiſſe, neque vi quicquam ten-
tare auderet, quod viribus inferior eſſet,
una cum ſuis Rotenburgum rediit. ſecuti
ſunt ipſum aliquot è civibus, qui Auſtriis
addicti pœnam domi metuebant. Conju-
ratio hæc acceleravit fœdus Helveticum.

cum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

cum enim cernerent odia & inſidias nobilitatis, & animadverterent in quanto periculo verſarentur, auxiliũ vicinorum, quod divinitus quaſi oblatum eſſe videbatur, nequaquam rejiciendum eſſe exiſtimaverunt. Fœdus igitur inter eos ictum eſt menſe Nov. die Sabb. qui proxime antecedit D. Martino ſacratum diem, anno 1332. Mox autem à fœdere inito Auſtrii vicina Lucernatibus oppida, Tugium, Sempachum, Rotenburgum, Meyenbergum, præſidiis muniverunt: ab his & cõmeatu Lucernates prohibebantur, & ſi qui paulo longius ab oppido fuiſſent progreſſi, vel trucidabantur, vel captivi abducebantur: quare armata manu commeatum petere cogebantur. Cum igitur anno ſeq. Mart. 17 die Lucernates inſtructo exercitu Buchenaſſum (arx ea eſt ad lacum Tugium, quæ hodie Hertenſteyna nominatur) peterent, Ramſvagius Auſtriorum præfectus Rotenburgi, in itinere eos ex inſidiis invaſit, & civium circiter 80 occidit. cum autem cæteri qui per villas prædandi cauſa diſperſi eſſent, prope Buchenaſſum in unum coiiſſent, acre prælium commiſerunt, ac hoſtem 18 equitibus, 100 peditibus cæſis in fugam conjecerunt. At vero Auſtrius præfectus cum aperto Marte nihil proficere poſſet, denuo ſe ad inſidias convertit. Erant tum

Lucernæ complures, quibus bellũ Auſtri[illegible]
grave & moleſtum erat, qui antea client[illegible]
Auſtriorum fuerant, & hoc bello omn[illegible]
ſua beneficia amiſerant, & fructibus præ[illegible]
diorum ſuorum, quæ maxima parte i[illegible]
Auſtriorum ſolo erant, carebant. Cu[illegible]
his igitur conſilia ſua confert præfectu[illegible]
Ducis, & quoniam maximis familiis na[illegible]
ti & non exiguæ auctoritatis erant, ho[illegible]
tatur ut civibus perſuadeant ut fœde[illegible]
trium Pagorum renuntient, & denuo to[illegible]
tos ſe Auſtrio dedant: oſtendit quant[illegible]
majora incommoda à principe vicino &[illegible]
potente hoſte metuenda ſint, quam ha[illegible]
ctenus à Pagis acceperint, cum illoru[illegible]
hoſtes eſſent: & quoniam forte ingente[illegible]
imbres cum urbi minori tum etiam ſubur[illegible]
bano agro multum damni dederant, e[illegible]
quoque res in omen ab eo vertitur, divi[illegible]
nitus ipſos ſic puniri, quod legitimo ſu[illegible]
principi rebelles ſint. Verum cum illi hi[illegible]
rationibus populum movere non poſſent[illegible]
aliter rem aggredi ſtatuunt, & inter ſ[illegible]
conjurant de opprimendis & trucidandi[illegible]
illis qui auctores & propugnatores eran[illegible]
Helvet. fœderis, ad hoc jurejurando &[illegible]
ſcriptis tabulis ſibi mutuo fidem dant.
Quo autem ſe mutuo noſſent, rubris ma-
nicis ſinguli conjuratorum utebantur, at-
que hæc ipſorum teſſera erat; unde poſt
apud Lucernates in proverbium abiit, ca-

ven-

vendum eſſe à ſocietate rubearũ manicarũ itq; probri ingentis loco apud eos ducitur ex ſocietate rubearum manicarum nominari. Conjuratorũ numero aucto, dies Petri & Pauli Apoſt., quæ eſt penultima Iunii menſis, cædi deſtinatur: locus in quo conveniant, conſtituitur, ſub fornice majori qui vicinus eſt publicæ domui collegii ſartorum: eo enim loco vigiles nocturni tum temporis nondum obambulare ſolebant: paratus etiam eſt à ducis præfecto exercitus, quem conjurati patefactis portis in urbem recipiant. Verum ſanguinaria hæc conſilia, ea nocte qua patranda cædes erat, divina providentia patefecit, cum enim conſtituto loco armati convenirent, adoleſcens quidam forte illac iter faciens rem animadvertit, & conſilia eorum audivit: mox obſcuræ noctis beneficio ſe ſubducens ad lanionum domum venit, ubi cum ex lucernarum ſplendore & hominum ſtrepitu quoſdam ludere & perpotare animadvertiſſet, rem omnem illis indicat: ab his ad ſummum magiſtratum omnia relata, & interea ſummo ſilentio cives ad arma convocati ſunt, portæ præſidiis munitæ, & conjurati antequam externum auxilium admittere poſſent, oppreſſi & capti ſunt. Ac ne quid Ducis præfectus in tanto motu aperta vi conari adverſus urbem auderet, eadem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

nocte per celeres tabellarios præſidium
tribus pagis poſtularunt: ab his poſtera
300 milites urbi præſidio venere: quo
cepto munita & firmata urbe, de conjur
torũ pœna agi cœptum eſt, literæ conjur
tionis ipſorum in medium prolatę; conſ
qui noctis beneficio evaſerant à primo tu
multu, capti & in vincula conjecti. Quo
niam vero non exiguus numerus erat con
juratorum, & ex his non pauci magnis fa
miliis orti, qui multos in urbe affines & co
gnatos haberent, tribus pagis pro illis in
tercedentibus, vitæ eorum parſũ eſt, pecu
nia mulctati ſunt, & ſe ſanctiſſimo ſacra
mento obſtrinxerunt, nihil deinceps unqu
contra remp. & fœdus Helveticum ten
taturos eſſe. Ab eo tempore apud Lucer
nates lege cautum eſt, ne ulli cives clan
deſtinos cœtus & ſocietates faciant, & ſe
mutuo juramento ullo devinciant, præ
ter illud quod ſingulis annis bis à magiſtra
tu exigitur. Erant tum temporis Auſtri
reconciliati Imper. Ludovico; quare illi
apud hunc Pagos tres & ſimul Lucerna-
tes graviter accuſant: illi viciſſim ſe purga-
re, & oſtendere quod graves ob cauſas &
jure fœdus fecerint. itaque à Cæſare Ti-
gurinis, Bernatibus, & Baſilienſibus, qui
tum Auſtriorum fœderati & Pagorum
quoque amici erant, (nam triennio ante
Tigurini in eorum gratiam militem trans

Alpes

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Alpes contra Lepontios miſerant) cõmiſſum eſt ut pacem inter eos componant: Itaque tandem anno 1334 per horum legatos induciæ XXX menſium factæ ſunt, his legibus: Lucernates tempore pacis duces de credita pecunia & ſtipendiis nondum ſolutis ne appellanto: moneta ducum Zofingæ cauſa in urbe ſua utuntor: ducibus debita officia & obedientiam præſtanto: fœdus cum Pagis tempore pacis iurato: Pagi non impediant quo minus Duces apud ipſos ſuis prædiis & reditibus fruantur: commiſſarii ab Imp. conſtituuntor, qui controverſias Ducum cum Pagis cognoſcant. Prorogatæ poſtea ſunt hæ induciæ, & quamvis infida pax eſſet, & quæ aliquoties violata ſit, non tamen bellum aliquod Auſtrii publice adverſus confœderatos geſſere, niſi poſtquam Tigurum anno 1351 ſeſe confœderatis junxit, & proximo anno Glarona atque Tugium, & altero poſt hos anno Berna: de quorum Pagorum ſtatu atque fœdere deinceps ſcribam.

TIGVRVM.

Tigurum abſq; omni controverſia una eſt è vetuſtiſſimis urbibus Helvetiæ. Domeſtici annales tradunt XVI annis poſt Trevirorum urbem conditam eſſe. Trevirtos autem Trebetam Nini filium Abraha-

mi patriarchæ temporibus condidi,
Marianus Scotus in Chronicis memo
prodidit. Tigurinorum quoque men
celebris eſt in Romanis hiſtoriis, quia
cum Cimbris adverſus Romanos mili
runt, & Caſſium conſulem profligaru
& poſtea à Iulio Cæſare bello Gallico
cti & cæſi ſunt: & ab eo tempore uſque
Alemannorum irruptionem ſub Roma
imperio Tigurum fuit; poſt in Francoru
regum poteſtatem, & inde ad Imperiu
illud Germanorum, quod Romani nom
& umbram habet, pervenit. Sunt à reg
bus Francicis duo collegia, virorum unu
alterum fœminarum, Tiguri inſtituta; p
nes hæc olim maxima ex parte imperiu
urbis fuit. Cæterum in arce quæ ad Lima
gum edito loco ſita olim fuit, Francic
rum regum præfecti habitarunt, qui col
legiorum & urbis advocati erant: poſt ſu
Germanis imperatorib. itidem præfect
dati ſunt urbi & collegiis, non tamen qu
in arce habitarent; nam hoc munus ple
runque principes viri habebant. Cæterum
illis temporibus urbs nihilominus ſuum
conſilium habebat virorum XXXVI, è qui-
bus XII quadrimeſtri tempore imperabant
Fuit hæc forma reip. circa an. 1100 & du-
ravit uſque ad ann. 1336; quo tempore,
uti mox dicemus, mutata eſt. Cæterum
illis temporibus paulatim urbis libertas

crevit,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

crevit, atque collegiorum jugum excutere cœpit: in his enim Pontificum & Imperatorum diſſenſionibus Tigurini Imperatorum partes ſequuti ſunt, & Friderico Ænobarbo, Friderico II, Lodovico Bavaro adhęſerunt. itaque ab his privilegiis & immunitatibus aucti ſunt, præſertim à Friderico II; etenim hic mortuo Berchtoldo ultimo Zeringenſi duce, collegiorum & urbis Tigurinæ advocato, cives in Imperii tutelam recepit, circa an. 1218, ac poſtea multa privilegia collegiorum, & præterea jus eligendi ſenatum, quod antea penes collegia fuerat, in cives tranſtulit, ac ſtatuit ne unquam liceat urbem ab Imperio abalienare. Friderici etiam ætate cives urbem foſſa valloq; munierunt, communi civium opera. Cum autem à ſacerdotibus, qui cives eſſent, exigerent, ut ipſi quoque expenſas in hoc opus rata ſui parte conferrent, & præterea eos ſuſpectæ pudicitiæ mulieres è domibus ſuis exigere juberent, ea re illi adeo offenſi ſunt, ut à civibus ſeceſſionem fecerint. Sed hæc lis ab Epiſc. Conſtantienſi ſopita eſt. Ac aliquot annis poſt hanc controverſiam cives Tigurini quod Friderico Imp. conſtanter adhærerent, à Papa Romano excommunicati ſunt. His temporibus permiſſione Friderici vetus arx (quo loco nunc amœniſſimus campus tiliis aliiſque

arbo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

arboribus conſitus cernitur) diruta eſt
vium opera, ne forte aliqui occupata
civium libertati inſidiarentur. Multi it
vicinorum nobilium urbem, utpote fac
abſtentam & omnium injuriæ expoſita,
infeſtabant: itaque cum antea frequ
mercimonium ſerici panni in urbe fuiſſ
multi etiam qui ſericum texerent, h
tempore, quod cuncta infeſta eſſent,
mne illud mercimonium Novocomu
ad Larium lacum tranſlatum eſt. Illis ter
poribus anno 1351 primum fœdus Tig
rini fecerunt cum Vriis & Suitiis, cuj
formula ſupra à nobis deſcripta exta
Cæterum aliquotannis poſt obitum Fr
derici, Conradinus hujus nepos Tigurin
ducum Sueviæ Imperio ſubjicere tentavi
credo titulo advocatiæ quam olim Al
manniæ duces diu in ſua poteſtate habue
re: cum vero illi libertatem ſuam conſtan
ter defenderent, ejus opera factum eſt, u
urbs à Cõrado Imperatore proſcriberetur
ab hac proſcriptione exemit eam Richar
dus Anglus Roman. rex, qui imperialibus
literis privilegia eorum confirmavit; in
quibus inter cætera hæc leguntur; Sane fi-
deli relatione pervenit ad ſerenitatis no-
ſtræ auditum, quod Conradinus olim
Conradi regis filius, qui ſe Ducem Sueviæ
nominat, ea non contentus injuria quod
in vanum ſibi gloriam alienam uſurpat,
inſuper

nſuper etiam in cives noſtros Thuricen-
es, in noſtro & Imperii noſtri gremio
peciali collocatos, nec ad Ducatum eun-
dem ſed ad Imperium, prout ſtabilivit
ntiquitas, & modernitas approbavit,
mmediate ſpectantes, tanquam ſubeſſent
nemorato Ducatui, proſcriptionis de fa-
to, cum nullo penitus jure poſſet, ſenten-
iam promulgavit, &c. Data Haganoæ
o die Nov. anno 1262, regni noſtri 6.
Amplum teſtimonium libertati Tigurino-
um his literis perhibetur, quod tamen il-
o tempore non magnum pondus forte
habuit. nam eorum qui Fridericum II in
mperio ſecuti ſunt uſque ad Rodolph.
Habeſp. exigua fuit authoritas. itaque qui-
dam nullum horum in Cæſarum numero
habét, ſed omne illud tempus interregno
tribuunt: in quo non tam jure quam vi-
ibus decernebantur pleræque controver-
iæ, & plerunque infirmiores à potentio-
ibus injuſta vi opprimebantur: præſertim
potentiores vicini civitatum libertati in-
idiabantur: itinera quoque paſſim præ-
donibus infeſta erant: denique anarchia
ummâ licentiam improbis & audacibus
hominibus quidvis audédi & faciendi da-
bat. Cives igitur Tigurini, ut ſuæ liberta-
i & quieti conſulerent, Regenſpurgi Do-
minum, oblato honeſto ſtipendio, &
plendida legatione miſſa, ſibi advocatum
&

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

& belli ducem fore poſtulant uſque
electionem novi Imperatoris. Erat h
Regenſpurgius urbi vicinus, atque vi
bus opibuſque tum temporis multum p
lebat. Is igitur honorem oblatum mag
Tigurinorum contemptu reſpuit, reſpo
dens, ſi cives Tigurini omnibus ſuis i
periis parere, & urbem ſibi obnoxiam
cere velint, paratum ſe eſſe ut eos in clie
telam recipiat, & illis clementer imper
quod ſi nolint nunc id facere, brevi t
men cogendos, ut etiam inviti ſibi p
reant: ut enim piſces naſſà, ſic urbem ſ
arcibus circundatam & irretitam eſſe. N
que prorſus inanis erat Regenſpurgii j
ctatio. habebat enim prope urbem arc
munitiſſimas: Vurpiam ad lacum Tigu
num, tribus forte paſſuum millibus
urbe: & eodem fere ſpatio ſub urbe ad I
magum, oppidum Glantzenburgum cu
arce: præterea propius urbem in edi
monte ad occaſum, Vtlibergam & Bald
riam arces, loci natura (uti tum judicab
tur) pene inexpugnabiles: ad hæc ſed
illius, Regenſpurgum oppidum, & arx,
urbe non ultra 8 aut 10 paſſ. mil. diſt
bant. Deinde erant ejus confœdera
Comites plures; Kyburgius, qui Burgdor
fii habitabat, Raperſvilanus, Toggius, N
dovius, Arbergius, & Barones Eſcher
bachii, Ringgenbergii, Kilchbergii, B
mi

nii, Homburgii, Wartii &c. aliiq; quam plures. Tigurini igitur contumelioſam repulſã paſſi recta ſe ad Rodolphum Habeſp. contulerunt, cui tum graves inimicitiæ cum Regenſpurgio intercedebant; cum hoc fœdus ineunt, & conjunctis viribus arces Vtznabergam, Vurpiam, Vtlibergam, Balderiam, & Glantzenburgum oppidum intra biennium expugnarunt & diruerunt & ita bello fatigarunt Regenſpurgium, ut tandem pace facta in urbem Tigurinam commearit, accepto ab illis exiguo annuo ſtipendio. Facta ſunt hæc an. 1266, & proxime ſequentibus.

Anno autem 1273 Rodolphus Habeſpurg. à VII-viris, penes quos Imperatoris deligendi poteſtas eſt, Rom. rex concordibus ſuffragiis creatus eſt. Hic Imperio potitus, Tigurinorum fideli & forti opera in multis bellis uſus eſt, & bello Bohemico ducentos cives Tigurinos inter anteſignanos primæ aciei collocavit, ac hortatus eſt cæteros, ut horum virtutem, ante ſibi optime perſpectam & cognitam, imitentur. horum maxima pars eo prælio cæſa eſt; reliquorum inſignia honoris ergo in Franciſcanorum templo depicta fuere. Donavit Rodolphus rex pro veteribus & recentibus officiis Tigurinos multis privilegiis, & honoris ergo ſignum eorum diademate purpureo ornavit.

ornavit. Multi è vulgo exiſtimant, q
prælio ad Vitodurum facto ſignum Ti-
rinorum in hoſtium poteſtatem perver,
ignominiæ cauſa faſciam ſigno additā.
ſed horum opinioni multa refragant
primum enim illæ ignominioſæ nc
non purpureæ ſed nigræ ſunt: deinde b
lo Burgundico, quando Renatus Loth-
ringiæ Dux Helvetiorum ſignis om
notas ademit, Tigurini non paſſi ſunt ha
faſciam à ſuo ſigno auferri: ac an. 151
cum Iulius P. Helvetios novis ſignis d
naret, noluit Senatus Tigurinus quidqua
in ſuo quoad hanc faſciam mutari; qu
utique nunquam feciſſent, ſi ignominic
nota fuiſſet. Ad hæc Vitoduranus, qui
lo tempore vixit quo Tigurini ex inſid
ad Vitodurum profligati ſunt, de Rod
pho rege ſcribit: Thuricenſe vexillum c
ronavit cum magna gratiarum actior
Idem Vitoduranus refert, Iacobum M
nerum civem Tigurinum bello Regenſpu
gico, cum Rodolphus Habeſpurgius equ
dejectus eſſet, cum corpore ſuo protexi
ſe, & proprio equo impoſitum incol
mem ſuis reſtituiſſe; ob quod beneficiu
poſtea Regem virum hunc & honorib
ornaſſe, & ſingulari amore proſequutu
eſſe, imo ſummam inter cives Thuricer
ſes & Comitem fuiſſe amicitiam. Qua
Carion, & qui eum ſequuti ſunt, injuria

Tigur

Tigurinæ civitati faciunt, quum eam ſeditionis & perduellionis contra Rodolphum regem accuſant, quę bello ab eo victa ſit, & ad officium revocata. Poſt mortem Rodolphi Tigurum Adolphi partes defendit. eaſdem ſequebantur Abbas S. Galli & Epiſcopus Conſtantienſis. Vt igitur Tigurini ſe his jungerent, Vitodurum, quod Werdenbergius Alberti Auſtrii nomine cum magno militum præſidio tuebatur, oppugnarunt duce Toggio Comite. Cæterum primum victores, poſtero die dolo Werdenbergii, qui Conſtantienſis Epiſcopi ſigna præferebat, victi & cæſi ſunt. Suſcepere etiam aliam expeditionē Adolphi nomine adverſus Groningenſes. Populus hi ſunt pagi Tigurini. Albertus vero Rodolphi F. dux Auſtriæ his rebus offenſus, perſuaſus à ſuis maximam partem civium Tigurinorum ad Vitodurum periiſſe, urbem, quam putabat vacuam defenſoribus, obſedit. Cæterum cives armatos homines in edito loco, ubi quondam arx fuerat, luſtrare, in quem proſpectus erat ex caſtris Auſtriis: & quo videretur major exercitus, omnes mulieres firmæ ætatis, & pueros adultiores, armis induerunt; quæ res ingentis exercitus ſpeciem præbuit. Miſſis deinde legatis ad Albertum, commemorabant, patrem ipſius Rodolphum ſemper urbem hanc amaſſe

& foviſſe, cives quoque omnibus bel
militaſſe illi, eorumque forti & fideli op
ra ipſum uſum eſſe; rogare igitur ſe, p
tris quoque veſtigiis inſiſteret, & Tigu
norum potius in amicitia colenda ſt
dium & induſtriam experiri velit, qua
hoſtium ſuorum querelis fidem haber
præſertim cum parati ſint ipſi ſatisface
Rex legatis benigne reſpondit, & eos V
todurum ſequi ſe juſſit, quo loco pax i
ter ipſum & Tigurinos firmata eſt, h
conditione, ut cives Tigurini Albertu
Auſtrium legitimum Imper. agnoſcant
colant. Fuit hæc pax etiam poſt obitu
regis ſervata, & bello, quod contra n
biles paternæ cædis conſcios Auſtrii ge
ſerunt, Tigurini conſtanter eorum amic
tiam coluere; bello item contra tres P
gos illi militarunt, & ad Moregartum (
ſupra diximus) 50 ex Tigurinis cæſi ſun
Præterea in illa diſtractione Imperi
quando variantibus ſuffragiis delecti ſu
Ludovicus Boiorum Princeps, & Frid
ricus è domo Auſtriaca Alberti filius, Fr
derico Tigurini diu adhæſerunt. Ann
deinde 1330 pax facta eſt inter Boium &
Auſtrium, in qua Auſtrius Imperio ce
ſit, ac viciſſim Boius magnam pecuni
ſummam illi perſolvit. quam cum bell
exhauſtus in præſenti argento non habe
ret, quatuor oppida Auſtrio oppignera
vit

vit, Tigurum, Scaphuſium, Rinfeldiam, & Neoburgum ad Rhenum. verum Tigurini miſſis legatis ad Imper. Ludovicum, oſtenderunt, ſe ita Imperio inſitos ut alienari non poſſint; ejuſque rei diplomata proferebant. quibus inſpectis Imperator, etſi alienior ab iis erat quod Friderici partes ſequuti eſſent, tamen eos liberos reliquit, & eorum loco Briſacum Auſtriis pignori dedit. Duxerant tum ſecum interceſſores trium Pagorum legatos, quos Ludovicus ob fidem erga ſe plurimum amabat. hi oſtendebant, urbem hanc Pagis amicam & vicinam, ſæpe etiam illis magno uſui fuiſſe: pollicebantur quoq; Tigurini, ſe deinceps Boium, qui jam unus & ſolus legitimus Imperator erat, non minori fide & conſtantia obſervaturos eſſe quam antehac Auſtrium. Offendit hoc factum Auſtrios. etſi enim Fridericus Imperio renunciarat, tamen fratres ejus Leopoldus, Albertus, & Ottho actiones has noluere ratas habere, & bello Boium perſequuti ſunt; Pontifex quoque eundem anathemate cum omnibus ſuis fecit. Quare hoc modo Tigurinorum urbs rurſum ab Auſtriorum amicitia diſceſſit, & à Papa excommunicata, decem & octo annis communione Eccleſiaſtica ac uſitatis Romanæ Eccleſiæ ceremoniis caruit: ſacerdotes partim ſponte urbe exceſſe-

runt, partim à civibus, quibus ſacra a
miniſtrare nolebant, ejecti & domo pu
ſunt; ſoli Franciſcani una porta egreſſi,
tera in urbem rediere. Vrbi excommu
catæ & præterea alienatæ ab Auſtriis, n
biles plerique Auſtriorum clientes infe
erant. Anno igitur 1333 cum Argen
nenſibus, Baſilienſibus, & Bernatibu
Schuvanovium arcem Geroltzegkioru
ad Rhenum ſitam, prædatorum recept
culum, oppugnarunt & diruerunt. Seque
ti deinde anno Fryenſteynium arcem
Toſam fluvium, & huic vicinam Tuffiu
ſuperius, item Schonenvertum ad Lim
gum, forte VI ab urbe paſſ. mil., præter
Schlattam prope Elgovium, Tiguri
everterunt, quod eorum locorum nobil
urbi infeſti eſſent.

Anno deinde ſequenti forma reip. T
gurinæ mutata eſt; quæ res multoru
motuum cauſa, & præcipua occaſio fu
ſe Helveticis Pagis fœdere jungendi. Vi
ut diximus, XXXVI Remp. adminiſtr
bant, ſic tamen ut XII tantum quadrim
ſtri tempore imperarent. Inter hos & pl
bem diſſenſione orta, plebs ab illis ratio
nem adminiſtratæ Reip. repetere cœpi
præcipue à medii ordinis ſeu ſecundis X
viris; ac aliquos ex his peculatus accuſ
re, qui urbis theſauros brevi tempore di
ſiparint, & præterea urbem gravi ære ali

n

no obſtrinxerint. Ex his igitur octo ſibi male conſcii urbe exceſſerunt, cæteri ſponte magiſtratu abierunt. Duodecemvirorum poteſtate ſublata, ea magiſtratuum ratio popularis, qua tributim deliguntur, inſtituta fuit. Hanc formam reipub. Ludovicus Imperator publicis tabulis confirmavit; quas etiam cæteri ejus in Imperio ſucceſſores approbarunt. Cæterum cum hi qui urbe exceſſerant, ſe populi judicio ſubjeciſſent, pecunia multati, & in triennium, qui minimum, ab urbe relegati ſunt, fide prius data ſe nullam contra cives conſpirationem facturos: ignominia quoque pœnæ addita, ne ipſi liberique eorum in ſenatum legantur. Hac ſeveritate judicii territi veteres Senatores, cauſæ ſuæ timere cœperunt, & IX ex eis urbe exceſſerunt; quibus exilium ratum fuit; bona publicata ſunt. Ex reliquis, IX alii pecunia multati, & ad bienniũ relegati ſunt, eaque ignominia notati, ne vel ipſi vel liberi eorum in ſenatum legantur. Cæteri innocentiam ſuam populo probarunt, & in novum ſenatum electi ſunt. Exules autem Raperſvilam ſe recepere. Id oppidum 20 fere mil. paſſ. ſupra Tigurum ad lacum ſitum, parebat tum temporis Ioanni è Comitum Habeſpurgenſium familia. Hic ante triennium civitatis jus à Tigurinis poſtulaverat. ſed quamvis civis eorum

eſſet, nihilominus Auſtriis non tantu
cognatione ſed etiam fœdere junctus era
ideoque exules prompte hoſpitio excep
& certis præterea conditionibus fœde
cum illis facto arcem oppidi eorum pot
ſtati commiſit. Itaque exules loco idon
& munito potiti, cives Tigurinos injuri
rum accuſare, conſulem novumque ſen
tum conviciis proſcindere, urbi quoqu
inſidias ſtruere cœperunt, & ad eam re
uti amicorum opera quos in urbe hab
bant. Senatus autem, re cognita, de non
nullis horum qui domi erant, ſuppliciu
ſumpſit: alii urbe clam effugêre, & ſe exu
libus coniunxere. Quoniam vero exul
pacto non ſtabant, omnes perpetuo ex
lio à ſenatu damnati ſunt, etiam hi qui de
finito tantum annorum numero relega
fuerant. Cum autem civibus nihil tuti ex
tra mœnia eſſet, & Comes ſæpe admon
tus officii, ne ipſe qui civis eſſet, exule
tueri, & hoſpitio atque auxilio juvar
pergeret, civium querelas ſperneret; Tigu
rini aſſiduis injuriis commoti copias ſua
ex urbe educunt, & Rapperſvilam oppi
dum exulum ſedem oppugnant atque ob
ſident. ſed illis fortiter propugnantibus
cum præterea annona abundarent, obſi
dionem ſolvere coguntur; idque eo liben-
tius fecere, quod Habeſpurgius exulum
patronus domo aberat. Quare ſoluta ob-

ſidione

ſidione adverſus hunc copias ducunt Grinovium; ea arx eſt ad caput Tigurini lacus. Tigurinorum copias ducebat Diethelmus Toggius Comes, cui de Grinovio lis erat cum Habeſpurgio: Comes vero Habeſpurgius, qui inſtructo exercitu montem Buchbergum inſederat, Tigurinos navibus illuc appellentes adoritur; & priuſquam aciem inſtruere poſſent, inordinatos adhuc, cum quiſque prout fors tuliſſet, in terram deſcenderet, fundit, & in naves denuo compellit. ſed clades ea non magna fuit, niſi quod Toggius Comes captus fuit. Itaque poſtea ubi naves armato milite plenæ medio lacu convenere, incitati ad iram, & ignominiam acceptam abolere cupientes, ducibus exhortantibus naves rurſus terræ appellunt, & de integro prælio decernunt. qua pugna Tigurini victores fuerunt; cæſus eſt Comes Habeſpurgius, & cum eo plures ex nobilitate clari viri; ſigna hoſtium ſex, & præda ſatis ampla in naves relata eſt. Rapperſvilæ autem Toggius Comes (quem ſtatim à prima pugna terreſtri itinere illic abduxerant) à civibus in vltionem Habeſpurgii fruſtulatim conciſus eſt. Facta ſunt hæc anno 1337. Eodemque anno à Ludovico Imperatore, & Alberto Auſtrio II hujus nominis, cognomento Claudo, inter Ioannem Habeſpurgium cæſi fil., exuleſque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Tigurinos, item conſulem & cives Tigu-
rinos, pax his legibus facta eſt: Exules ſo-
vant civibus mulctæ loco DC argenti mar-
cas; per quinquennium exulent, atque ho-
tempore nunquam IV mil. paſſ. propiu-
urbe abſint; quinquennio finito in civita-
tem recipiantur, & illis ſua bona ſalva per-
maneant. Viſum eſt Imperat. novam reip-
formam hoc temporis ſpatio confirmar-
poſſe; cui periculum erat, veteribus magi-
ſtratibus receptis, ne eorum artibus novi-
motibus excitatis, vetus forma reip.
quam haud dubie multi eorum amici &
clientes probabant, revocaretur. Pax hæc
non fuit diuturna: exules enim, cum mul-
ti è nobilitate ſe illis conjungerent, pacti-
non ſtabant, ſed civibus moleſti multa
quotidie adverſus illos moliebantur. Ita-
que Imperat. ita concedente, exulum æ-
des, & quæcunq; præterea ex bonis eorum
in urbe erant, publicata ſunt. Proximo ta-
men anno opera Agnetis reginæ Vngaro-
rum, (quæ filia fuerat Alberti I, & poſt
patris obitum in Helvetia frequens dege-
bat) & Friderici Auſtrii, atque quarundam
civitatum, pax de integro inter exules &
cives Tigurinos compoſita eſt; quæ tamen
priore nihilo firmior aut diuturnior fuit.
quamvis enim exules pollicerentur ſe vel-
le civium judicio ſtare, &, quam illi mul-
ctam irrogarint, luere: nihil tamen horum
præ-

præſtabant. Fovebant ipſos & contra Tigurinos incitabant multi ex Habeſpurgia familia: filius & cognati Comitis Ioannis, qué Tigurini in prælio ad Grinovium occiderant; multi præterea alii ex nobilitate, infenſi libertati Tigurinorum, & remp. democraticam, & nimium, ut ipſis videbatur, popularem, odio habentes. Igitur Tigurini Landenbergię nobiliſſimæ familiæ arcem juxta Toſam fluvium, & alteram Schowenbergiorum in excelſo monte ſupra Elgovium ſitam, combuſſerunt, propterea quod ex his locis multum damni acciperent. Et ut vires ſuas confirmarent, cum Conſtantia & S. Gallo civitatibus fœdus fecerunt. Præterea cum inter ipſos & Scaphuſianos controverſiæ nonnullæ ortæ eſſent, quæ ad bellum ſpectare videbantur, eas, quibuſdam civitatibus per legatos intercedentibus, libenter compoſuere, & paulo poſt eoſdem in idem fœdus cum Conſtantia & S. Gallo adſcripſere. Eodem tempore fœdus ſancitum eſt cum Epiſcopo & civitate Baſilienſi. Præterea complures ſocietates, ſeu domus Ioannitarum ſive Rhodiorum equitum, civitate donarunt; idque eo libentius, ut homines nobiles & militares, quo genere hominum, Ioannitarum familia ſemper abundavit, ſibi conjungerent. Itaque vicinis & potentioribus urbibus & populis,

partim fœdere antiquo conjunctis, part
novis his fœderibus urbi ſociatis, aliqua
to quietiores fuerunt res Tigurinorum,
videbantur exules omnem ſpem vi potiu
dæ urbis abjeciſſe: cum illi interim qua
occultiſſime conſpiratione facta urbe
proditione occupare conati ſunt. Inie
autem cum illis fœdus Ioannes Habeſpu
gius Comes, ejus filius, quem ad Grin
vium à Tigurinis cæſum ſupra oſten
mus: hac conditione, ut ipſe quidem ex
les in patriam & in integrum reſtituat,
illi deinde Comitis poſſeſſiones credit
ribus obligatas ſuo ſumptu liberent. Co
junxerunt ſe his Toggenburgius Come
Peregrinus Landenbergius, cui ſuperio
bus annis graves inimicitiæ cum Tigu
nis interceſſerant, ſed quæ jam pace in
eos facta ſopitæ videbantur, Marzingi
baro, & nobiles quamplurimi, partim ex
lum amici, partim etiam in Comitis H
beſpurgii gratiam, beneficiarii & client
ejus. Habebant etiam exules in urbe
micos veteres, quorum aliqui conſilii e
rum participes erant, cæteri non defut
ri partibus credebantur, ſi primus conat
ſucceſſiſſet. Spes etiam erat, multos acce
ſuros ipſorum partibus, ſi veteres mag
ſtratus cernerent, cum homines obærat
qui ſalva rep. ipſi incolumes eſſe poſſen
tum eos qui in hac mutatione reip. n
conſ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

onſequuti erant vel honores vel præmia
uæ expectabant, & alios ſibi prælatos
ſſe indigne ferebant, & præterea qui fa-
idio veterum res novas appetunt, qua-
s ſemper in omnibus rebuſpub. inve-
iuntur. Conſilium eorum erat, Rodol-
hum Brunium conſulem & novos magi-
ratus, & omnes qui ipſis adverſati fuiſ-
ent, noctu per omnes vias immiſſis arma-
s hominibus domi ſuæ trucidare, & ur-
e occupata ejus imperium ſibi vendica-
e, erepta libertate civibus. Itaque VI kal.
Mart., anno Dom. CIↃ CCC L, Tigurum
enit Habeſpurgius Comes, Peregrinus
andenbergius, & multi nobilium, & una
um his exulum nonnulli: erat autem fa-
na in vulgus edita, venire hos vt pro exu-
ibus apud Senatum intercederent. Iiſdem
iebus complures armati clam in urbem
enerant, qui apud hujus conſpirationis
ocios deliteſcebant; & Comites & nobi-
es ſecum adduxerant non contemnen-
am manum famulorum armatam & ad
omne imperium dominorum paratam.
Erat item militum magnus numerus dele-
ctus, quorum alii equites ac pedites noctu
ad urbem accederent, ut ſigno dato reci-
perentur, alii navibus qua urbs lacu allui-
tur & ſecatur, irruptionem facerent, & tu-
multu exorto caverent, ne quod ſubſidium
eo loco urbi ferre poſſent ruſticani homi-
nes,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

nes , qui urbi fidi utrinque ad lacum hab
tant. Cum autem omnia inſtructa parat
que eſſent , ipſa nocte quæ cædi deſtina
erat, divina providentia magis quam ho
minum conſilio & induſtria ; conjurat
omnis detecta eſt: volebat ſcilicet Deu
urbem incolumem ſervare , quæ poſter
temporibus Helveticam libertatem prin
ceps tueretur, & ſuæ Eccleſiæ hoſpitiu
præberet. Deliberabant in civis cujuſdam
domo de ſumma rerum conjuratorum
principes , & intenti horam noctis expe
ctabant qua ſignum dandum erat. horum
conſilia exaudiit ſervulus quidam , qui i
luc totius rei ignarus diverterat , & illi
deliberantibus præ laſſitudine in ſcamn
reclinatus;ſomnum ſimulabat. Hic quam
primum ſubducere ſeſe potuit , recta ad
conſulem Brunium pergit , quid cogno
verit, & quantum ipſi periculum & ſena
tui boniſque omnibus immineat, comme
morat; ſimul etiam hoſtium teſſeram qu
ſe per tenebras agnoſcebant , Conſuli in
dicat. Brunius confeſtim armatus curiam
petit; jam paſſim per plateas hoſtes vaga
bantur. Verum cum illis teſſeram oſten
deret, evaſit, & in curiam pervenit: ſervu
Conſulis qui domini habitum ſumpſerat
cui in tanta feſtinatione & trepidatione
Conſul teſſeram dare oblitus fuerat , non
tam teſſeræ ignoratione , quam quod

Con

'onſul eſſe putaretur, ante curiam cæſus
ſt. Conſul publico famulo in templum
hiſſo, cum ære campano more gentis ho-
ium adventum indicare jubet: hic, porta
irris ab hoſtibus obſeſſa, per ignotum
ſtiolum è ſacra æde in turrim erepſit: &
gnum adventus hoſtium civibus dedit:
ſe etiam Conſul è ſumma curia cives
nagno clamore ad arma vocat, & urbem
lenam eſſe hoſtibus teſtatur. Cum autem
'igurum Limagus in duas partes dividat,
uæ duobus ſubliciis pontibus coniun-
untur, ad utrunque fit mox ingens con-
urſus; ſed alterius ſublicæ, quia nullis
lavis fixæ erant, mox dejectæ fuerunt, &
mnis vis certaminis in alterum pontem,
ui adiuncta eſt curia Senatoria, incubuit.
Area eſt non magna ad ipſum curiæ &
ontis aditum; hanc cum platea conjuncta
oſtes occuparunt; adverſus hos cives cum
tectis lapidibus & tegulis pugnabant,
um etiam plurimi conglobati armata
nanu cominus congrediebantur. Inter
rimos fuere lanii. illi, ut tum forte in ma-
ello, quod proximo loco ſecundum flu-
nen ædificatum eſt, boves cædebant,
umultu & clamore Conſulis exciti, ſecu-
ibus ſuis armati in hoſtes impetum fece-
unt; in cujus rei memoriam æreo leone
virtutis ergo ſunt donati; eum quotannis
adicra quadam pompa circumgeſtare ſo-
lent.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

lent. Illi deinde qui ad ſiniſtrum flumi
latus minorem urbem inhabitabant, ſt-
nue cum hoſte ponte occupato depug
runt. Fuere autem illi ad arma exciti l
occaſione. Diverterat apud quenda
conjurationis conſcium Comes Togg
burgius, is periculo ante oculos poſito cu
ſibi metueret, re cum hoſpite delibera
ſtatuit ſe in locum tutum extra periculu
recipere; ſi res ſuis ſuccedant, facile in n
cturno tumultu aliis rurſus immiſceri p
ſe, perinde ac ſi rei geſtæ interfuerit: ſi v
ro ſecus quam ſperent, res evenerit, ſe ſi
conſulturum. Itaque conducto piſcato
Baxo, cum hoſpite & famulo argen
bene onuſto naviculam piſcatoriam co
ſcendit, ut extra urbem ſecundo flumi
naviget. Verum ne forte fuga ipſorum
Baxo proderetur, ſervo imperat, ut, cu
evaſerint ex urbe, piſcatorem confodia
id Baxus, qui longius abeſſe putabatu
per tenebras exaudiit; itaque navicula i
latus depreſſa illos in flumen præcipita
ipſe domum appellit, & vicinos quos p
terat, feſtinanter excitat, & clam arma c
pere jubet, magnum enim urbi periculu
imminere, & hoſtes abditos alicubi later
ubi tamen ſint, quid conſilii habeant,
ignorare. Quare illius viciniæ homines
Conſule ad arma vocante, jam ante para
ti, pluribus aliis excitatis, pontem occu
pant

ant,& in eo aciem contra hoſtes ſtruunt.
erunt etiam, ſummi templi ſacerdotes,
octurno tnmultu audito, ut tum forte in
emplo nocturnas preces decantabant,ar-
nis arreptis è proximis ædibus prælio ſe
mmiſcuiſſe, & fortiter pro ſalute & li-
ertate patriæ decertaſſe: & forte eo anno
nathemate Pontificis abolito poſt annum
VIII in urbem redierant. Civium igitur
umero aucto, cum ex diverſis urbis par-
ibus conglobati prodirent, & ſumma vi
iterentur, hoſtes qui intra urbem erant,
oco pulſi ſunt. Ex iis ceciderunt XV, cap-
ſunt plures XXXVII, & inter hos Habeſ-
urgius Comes: cæteri noctis beneficio e-
aſerunt: Mazingius Baro, & Peregrinus
andenbergius nocturno prælio occubue-
e: Comes Toggius ſubmerſus in flumine
eriit. Cæſorum corpora; per urbis pla-
eas conculcanda, omnium ludibrio per
riduum expoſita fuerunt. Poſtero die
onſpirationis principes decem & ſeptem,
otæ, fractis membris, impoſiti ſunt: uno
lures capite mulctati; Habeſpurgius Co-
nes, Vlricus Baro Bonſtettius, & qui-
am alii in cuſtodia publica retenti.
xercitus Habeſpurgii Comitis, tum qui
acu, tum qui terra venerat, audito in
rbe tumultu, cum nemo portas illis pa-
efaceret, magna trepidatione domum
efugit, ita ut paſſim per omnes vias qua
fugerant,

fugerant, veſtes, tela, arma ab illis abje
& relicta, à vulgo poſtero die collige
tur.

Rebus domi pacatis, ne quis novus
urbe tumultus metuendus eſſet, Brun
Conſul poſtridie kal. martii exercitum
ducit, & adjunctis Scaphuſianorum a
xiliis, Raperſvilam conjuratorum ſede
& arcem obſidet. Cives ejus oppidi, C
mite capto, conjuratis partim cæſis, p
tim fuga elapſis, & abdita loca quæren
bus, cum auxilii ſpem nullam viderent,
tertio deditionem faciunt, & in nomen T
gurinæ reip. ſacramentum dant, ut dei
ceps quicquid ante Comiti perſolveru
præſtent reip. Tigurinæ, neque ullius alt
rius imperium agnoſcant. Occupato h
oppido, duo ſe exiſtimabant Tigurini co
ſequutos: primum ne ex hoc loco dei
ceps vel ager ſuus deprædaretur, quod an
frequenter factum fuerat, & urbi inſid
ſtrui poſſent: deinde ſperabant, propinqu
& cognatos capti Comitis de pace act
ros, metu amittendi omnem vicinam r
gionem, capite totius regionis & ſede C
mitum capta. At regina Vngariæ induci
aliquot menſium fecit. ſed Habeſpurg
Rodolphus & Gotthofridus à Tigurin
de pace interpellati, animum ab ea prorſu
alienum oſtendebant, & vicini nobile
urbi infeſti ipſos ad bellum inſtigabant

Qua

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Quare cum nulla pacis ſpes eſſet, kal. ſe-
ptembribus ejuſdem anni Tigurini exerci-
um in Marchiam regionem (quæ ad lacus
rincipium occaſum verſus ſita eſt, ac Co-
miti Habeſpurgio parebat) educunt. Mi-
ſere Tigurinis auxilio civitates Conſtantia
& S. Galli. Tota illa regione depopulata,
x incendiis vaſtata, arcem quam Raperſ-
vilam veterem vocant, obſident, & om-
ibus viribus oppugnant: præſidium re-
us deſperatis deditionem facit, ac inco-
ume dimittitur: arcem ipſam funditus de-
ecere ac diruere: Marchiani in verba Ti-
urinorum jurarunt. Exercitu deinde Ra-
erſvilam novam (ita oppidum tum ap-
ellabatur) ducto, pontem quo lacus jun-
itur, ſolvêre, arcem & mœnia oppidi ma-
na ex parte disjecere: atque, cum certis
unciis comperiſſent, Albertum Auſtrium
atuiſſe magnis copiis Habeſpurgenſibus
ppetias ferre, & Raperſvillæ ſtativa ha-
ere, urbem funditus igne delevere. Eo-
em tempore Waldneri Sultzii, habitan-
es in Alſatia, Tigurinis bellum indixere,
c mercatores eorum captos & ſpoliatos
mnibus contumeliis affecerunt. Hos ho-
pitio aliiſque rebus juvabant Baſilienſes
c Argentinenſes. Eo nomine indignati
igurini, circiter CLXX harum urbium
ives, qui religionis cauſa D. Virginis Ere-
itanæ fanum petebant, capiunt: ſi forte

H civium

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

civium ſuorum periculo & calamitat
moti, Waldnerum ut malorum cauſam
finibus ſuis arcerent. Sed hæc ſpes ipſos fe
fellit: etenim dictę urbes& earum Epiſco
pi, irati noſtris, Friderico Auſtrio fœder
ſe junxerunt, venere etiam in hoc fœdu
aliæ urbes, Friburgum Briſigavorum, Sele
ſtadium, Briſiacus mons, & Argentuaria
quam Colmariam hodie nuncupant. H
omnes junctis copiis bellum Tigurinis in
ferre, & captivos armis repetere ſtatue
rant. Quare cum ſe his impares viderer
noſtri; & ſuperioribus bellis atque tumu
tibus, aliiſque cladibus, opibus exhauſ
eſſent: captivos illis reſtituerunt: & tun
quidem bellum hac ratione avertêre. Ca
terum quia atroces injurias paſſi erant, ne
dum finis aliquis ſperari poterat, legato
mittunt ad Rom. Imper. Is tum tempor
erat Carolus IV. Huic omnem cauſam ex
ponunt, ac docent, ſe, qui juſto bello Ha
beſpurgium hoſtem in urbe ſua ceperin
nunc hujus cauſa ab harum regionum nc
bilibus bello vexari, &, quod ſibi plus do
leat, Fridericum Auſtrium, &præterea al
quot præpotentes Imperii urbes, hos aux
lio juvare; itaque ſe, liberam Imperii urbe
ipſius, qui ſit caput Imperii, conſilium &
opē ſuppliciter implorare: ut pro ſua ſacr
poteſtate & authoritate efficiat, ne dein
ceps Auſtrii principes, & Imperii urbe

cæte

cæterique nobiles, contra jus & æquum sibi bellum inferant, ſed patiantur urbem pacifice & quiete ſua libertate frui: quippe quæ parata ſit ſeſe juri ſiſtere coram ipſo Imperatore, ſi quid contra ſe habeant. Imperator audita querimonia, Tigurinorum legatis humaniter reſpondet, ſe cupere conſervatam libertatem ipſorum, & daturum operam ſi pacem ipſis cum Auſtrio & cæteris ejus ſociis poſſit conficere: auxilium autem ipſis ferre, aut vi aliquid tentare ſe non poſſe contra Auſtrios, nobilitatem Germanicam, & urbes Imperii; quod horum ſit magna potentia, cui hoc tempore non ſit par: debere itaque Tigurinos ſtudere ut aliqua moderata tranſactione res ſuas cum hoſtibus componant; in eo ſe illis non defuturum eſſe. Legati hoc reſponſo accepto triſtes, domum redierunt; & quoniam eo tempore Albertus Auſtrius, Alberti filius, in Helvetiis erat, ad eum Tigurini legatos cum muneribus mittunt. Hi humaniter à Principe excepti, reſponſum ab eo retulerunt, ut cum plena poteſtate ad ſe redirent; cupere ſe amicum Tigurinis eſſe; habere autem quædam quæ cum illis agat. Poſtquam vero legati ad Principem Brugas Helveticas redierunt, ille interea nobilium accuſationibus & criminationibus alienatus, vehementi oratione in eos invehitur: ſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

gravi injuria ab illis affectum, inquit, quc
Raperſvilam veterem & novam everti
ſent, Marchiam vaſtaſſent & occupaſſen
hæc enim ſui juris eſſe: poſtulare igitu
ut, quæ occuparint, ſibi reſtituant; quæ d
ſtruxerint, ædificent; quæ vaſtarint, pecu
nia luant; ita ſe hujus injuriæ veniam ill
daturum. Quod autem Auſtrius Princep
ea quæ Io. Habeſpurgii fuerant, ſui juris e
ſe dicebat, id ſic habet: Wernherus Hon
bergius Comes poſſederat Raperſvilar
veterem, & non longe à Baſilea tres arce
in eodem monte ſitas; (Wartenbergur
vocant.) hic cum abſque liberis deceſſiſſe
omnia ejus bona hæreditate obvene
Ioanni Habeſpurgio illi qui ad Grinc
vium occubuit; ſed Auſtriaci Princip
Ottho & Albertus neſcio quo jure, cur
viribus longe ſuperiores eſſent, omn
hæc, & præterea novam Raperſvilam, tc
tamque Marchiam, ſibi vendicarunt; e
dem tamen reſtituère Ioanni in feudum
ut vocant, & eum ſuum beneficiariu
& clientem fecerunt. Hoc igitur no
mine Auſtrius ſibi injuriam factam di
cebat, & ſatisfieri poſtulabat. Ad hæ
ejus poſtulata Tigurinorum legati re
ſpondebant: Ex his locis inſidias urb
ſuæ factas eſſe, cives ſpoliatos & cæ
ſos, perduelles ſuos in his arcibus à ſe ca
ptos eſſe: Quare cum jure belli Raperſvi
lam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

lam non amplius nobilium ſedem, ſed graſſatorum & latronum perduellium ſuorum receptaculum deſtruxerint, non exiſtimare ſe cogendos ut eandem reſtituant in integrum. Rogare ſe ſuppliciter ut Princeps cauſam diligenter expendat; ſeſe paratos eſſe coram Principibus & urbibus Imperii, & quocunque denique loco voluerit, cauſam ſuam judicio defendere. Princeps autem iratus ait, rem hanc non eſſe controverſam quæ judicio egeat; ſuas arces dirutas, loca ſui Imperii vaſtata eſſe; hæc niſi reſtituantur in integrum & ſibi ſatisfiat, ſe omnibus viribus Tigurinos ut id faciant, adacturum eſſe, & jus ſuum armis perſequi velle. Hæc cum domi à legatis ad Senatum relata eſſent, & ſimul etiã certis indiciis comperiſſent, urbem brevi obſidendam fore, quod jam omnis nobilitas in armis eſſet, in Cæſare autem & Imperio nullam ſpem auxilii eſſe ante didiciſſent, fœdus ſtatuerunt cum Pagis Helveticis inire pro communi libertate tuenda. Coluerant hactenus inter ſe amicitiam; & quamvis Tigurini ad Moregartum Auſtrio ſuppetias tuliſſent, tamen id non tam Pagos offenderat, quam illos delectarat cognita illic Tigurinorum virtus & audacia: cum autem communem hoſtem Auſtrium haberent utrique, facile judicare poterant, conjunctas omnium vires

plus roboris habituras. Adhæc non ign
rabant Pagi, magnum commodum ſoc
tatem Tigurinorum ſibi allaturam,
commeatus ſubvehendos, quod & foru
annonæ illic locuples ſit, & lacus ſubv
ctioni idoneus. Itaque cum Tigurini leg
tos miſiſſent ad Pagos qui eos de fœde
appellarent, & ſimul ingenue pericula ſ
exponerent, grata eorum hæc volunt
Pagis accidit, ac paulo poſt legatos ple
poteſtate Tigurum mittunt: à quibus fo
dus factum eſt menſe aprili, anno 1351;
eodẽ anno, die Walpurgæ, ineunte mai
literis conſignatum. Etſi autem Tig
rum quinto demum loco Helvetico fo
deri acceſſerit, tamen nihilominus pr
pter urbis celebritatem & potentian
princeps locus omnium conſenſu illis d
tus eſt, quem hodie quoque aucto fœde
retinent in comitiis, legationibus, aliiſqu
publicis actionibus.

Fœdus Tigurinorum acceleravit ill
bellum Auſtrium. Erat Princeps Auſtri
vehementer quidem iratus Pagis illis A
pinis, qui primi fœdus fecerunt; non tam
dubitabat ſe poſſe hos aliquando rurſ
ſub jugum mittere. nam cum regionem
inhabitent ſterilem, neq; apparatu bellic
illo tempore inſtructi eſſent, quamvis ſin
prælio optimi; ſi non pugna, bello tamen
non ita difficulter ſuperari poſſe videban

cun

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

tur. Poſtquam vero his acceſſit Lucerna, quæ ſub Auſtriorum imperio fuerat, & mox Tigurum urbs libera, & cujus ſumma in his regionibus eſſet auctoritas; longe vehementius Princeps commotus fuit. Non enim illum latebat quantum virium & auctoritatis novo fœderi per Tigurinos acceſſiſſet. Itaque occaſione hac belli accepta, Tigurinos bello perſequi & urbem ipſam obſidere ſtatuit, ſi forte fœdus hac ratione ſolvere poſſit, priuſquam plures horum exemplum ſequuti novo fœdere illigentur. Hanc autem veram fuiſſe belli cauſam, nonRapperſvilæ vaſtationem, vel hac manifeſta conjectura aſſerimus, quod poſtea, cum ſæpe de pace ageretur, non jã amplius Rapperſvilæ reſtitutioné Auſtrii urgebant, ſed ut novo fœderi Tigurini renuntiarent. Menſe igitur ſeptembri ejuſdem anni Albertus Auſtrius Tigurum obſedit. Erant cum eo in caſtris Ludovicus Comes Brandeburgicus, Fridericus Dux Tecciorum, item Vtſilingorum Dux, & Norinbergenſis Burggravius. Epiſcopi auxilia illi miſere Wirceburgius, Bambergicus, Friſingenſis, Curienſis, Baſilienſis. Comites ſecum habebat 26; Eberhardum Wirtebergium, exercitus hujus ducem, Ludovicum Ottingenſem, Fridericum Ortenbergenſem, Schmalaneccios duos, Tettnangios duos, Furſtenbergios duos, Thier-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ſteynios tres, Habeſpurgium, Kyburgiu
Rodolphum & Hermannum Werdenbe
gios, Albertum & Henricum Nellenbu
gios, Wilhelmum Kilchbergium, Imm
rum Strasbergium, Neocomenſem, Nid
vium, Petrum Arbergium, Hermannu
Friburgium, Zolerinum, Metburgium. V
bes quoque Argentina, Baſilea, Friburgu
Briſigavorum, Salodorum, & nonnull
aliæ, Duci ſua auxilia miſerunt. Copiaru
numerus fuiſſe dicitur duo millia equitū
viginti millia peditum. At ex diverſa part
quatuor Pagi Tigurinis firmum præſidiu
miſère: hi conjunctis operis, cum civibu
urbem munierunt; & omnia ad obſidio
nem & oppugnationem tolerandam, dili
gentiſſime compararunt; ac utrinque ali
quoties velitatiunculis levibus certatum
eſt. Cæterum non multis diebus à cœpt
obſidione pax facta eſt, opera Frideric
Toggii Comitis, & Hertegii Rechberger
equitum Rhodiorum magiſtri Wadiſvil-
læ, Baſilienſium item & Bernatum, hac
conditione, ut Helvetii ſiſtant ſe judicio
Agnetis Reginæ Vngariæ; cui ab utraque
parte duo aſſeſſores adjungantur: & quod
hi majorve pars ſtatuerit, id ambæ partes
ratum habeant: ejus rei gratia Tigurini ſe-
decim obſides dent è præcipuorum civiū
numero; quibus, literis caveat Dux Alber-
tus, tutos à vi & injuria fore. Ab horrebant

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ab hac pace quatuor Pagi, dicentes non eſſe fidem habendam Reginæ Vngariæ, quæ Alberti ſoror ſecundum illum pronunciatura eſſet; ſed tamen perſuaſi à Tigurinis, qui multum hujus pietati tribuebant; ipſi quoque his conditionibus ſubſcripſere una cum illis, communiter exceptione addita fœderum ſuorum, quæ ſalva ſibi eſſe velint. Iudices ab Auſtrio delecti ſunt, Immerus Straſbergii Comes, Petrus à Stœffelen Commendator, ut vocant, Tannenfelſii. Hi pronunciarunt pro Auſtrio: Tigurinos jubent Raperſvilam utranque, cæteraque quæ deſtruxerint, in integrum reſtituere, & Auſtrio ſatisfacere: Lucernam Auſtriorum imperio ſubjiciebant: in Vnderwaldiis multa prædia & jura Auſtriis vendicabant: Suitiis jus piſcationis in lacu, ſylvarum multarum veterem poſſeſſionem & uſum adimebant: ſingulos denique Pagos graviter multabant, nulla ratione habita injuriarum quas Raperſvilii Tigurinis intulerant, neq; aliarum cauſarum & defenſionum, quas fœderati & ab illis delecti judices, Philippus Kyen eques, & Petrus à Balma conſul Bernatum proponebant. Horum ſententiam Agnes Regina approbavit, mulier verſuta, quæ magnam præ ſe ferebat ſanctimoniam: quanquam ſæpe antehac, cum fratres imparatos videret, inducias aut pacem inter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ipſos & Helvetios fecerat, ut interea
militem comparare, & ſe commode a
verſus Helvetios inſtruere poſſent, cum
men interea præ ſe ferret, hæc à ſe fi
pacis ſtudio, & quadam Helvetiorum c
miſeratione. Etſi autem hæc ſententia
ſet iniquiſſima, tamen Helvetii ſponde
ſe ratam habituros. Cæterum Dux n
contentus his, jubet Tigurinos Ioanne
Habeſpurgium bello captum abſque on
ni mulcta liberum dimittere; de quo t
men nihil à judicibus ſtatutum fuerat.
cum ſe Tigurini facturos negarent, obſ
des eorum contra datam fidem in carc
res conjicit, fines ſuos præſidiis munit,
bellum de novo inſtruit.

GLARONA.

Helvetii, cum omnis ſpes pacis evanui
ſet, & ſibi denuo belligerandum eſ
animadverterent, conſilio inter ſe inite
Glaronenſem regionē occupare ſtatuunt
ne hoſtes ex eo loco confœderatorun
agros, & præcipue Suitiorum, infeſtar
poſſent. quare eodem anno menſe novem
bri, junctis viribus Tigurini, Vrii, Suitii
Vnderwaldii, copias ſuas Glaronam du
cunt, & totam regionem, nemine repu-
gnante, occupant, cives ſacramento ob-
ſtringunt, & propter ipſorum fidem &
fortitudinem ante ſæpe expertam, fœdere
ſibi

ſibi jungunt. Glarona vallis eſt juxta Limagum fluvium non admodũ ampla, longitudine trium milliariorum Germanicorũ; nomen habens à præcipuo totius regionis vico: cincta, tribus partibus, altiſſimis Alpibus, à meridie & oriente Rhætos, ab occaſu Vrios & Suitios attingit, à ſeptentrione caſtra Rhætica dictam regionem, qua Limagus vallem egreditur. Regio hæc à multis annis monaſterio Seconienſi fuit obnoxia, donata S. Fridolino ab Vrſo & Landolpho fratribus. huic ſolvebantur decimæ & conſtituti reditus, & cenſus certorum fundorum. ab exactionibus & vectigalibus erant liberi; vivebant ſuis legibus; & ſenatum habebant ex civibus, cujus tamen electio penes Abbatiſſam erat: advocatia vero Cœnobii & Glaronenſiũ fuit penes Rom. Imperatorem; quæ deinde à Friderico Ænobarbo data eſt Othoni Palatino Burgundiæ; à Burgundis ad Habeſpurgios pervenit. Hujus advocatiæ titulo imperium in Glaronenſes ſibi vendicavit Albertus Auſtrius Rodolphi Imp. F. reluctantibus Glaronenſibus, quibus ante Seconienſe monaſterium promiſerat nunquam alienandos à ſe eſſe. Itaq; nonnullæ nobiliores familiæ patriam deſeruere, & aliæ Vriam, quædam Tigurum commigrarunt. Auſtrii vires nacti, Suandium baronẽ in illis locis gratum & potentem domo

eje-

ejecere, & ejus bona ſibi vendicarunt, j
ra quoque maioratus Glaronenſis ad
tranſtulere: & quod hactenus nunqua
factum fuerat, præfectos in illam regi
nem miſère, qui populum regerent, &
li jus dicerent. Horum imperia cum a
pera & inſolentiæ plena eſſent, pleb
odio Auſtriorum, Helvetiis bellum inf
rentibus ſeſe ultra dedidit, & perpetuo fo
dere junxit. Waltherus à Stadio Auſtric
rum præfectus, poſtquam Glaronenſ
Helvetiis ſacramentum dixere, regio
exceſſit, & Weſenam ſe contulit: popul
autem Glaronenſis è ſuo numero Amma
num & ſenatores pro veteri conſuetudin
delegit: & quia bellum ab Auſtriis ſib
imminere non dubitabant, vallem, cæte
ra undique montibus altiſſimis cinctam
prope vicum Næſelium, qua liber in illan
aditus patet, muro foſſaque clauſere.

Dum hæc Glaronæ geruntur, decem-bri menſe, Tigurini exercitum verſus Ba-dam ducunt; quo loco firmum præſidium Auſtriorum poſitum erat, quod Tigurino-rum agrum ſæpe incurſionibus vaſtabat. Itaque Tigurini ipſorum quoque agris va-ſtatis, & ſuburbano incenſo, copias per juga montis domum reducebant; quo lo-co ad Tetivillam Ellerbachius Auſtrii mi-litis dux cum 4000 vias inſedit. Tigu-rinorum non erant ſupra mille trecen-

tos.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

tos. (ſunt qui multo minorem numerum ponant,) Hi cum hoſte congreſſi inſigni victoria potiti ſunt, hoſtium 700 cæſis, inter quos inſigniores 65 è nobilitate periiſſe traduntur. Sequenti anno Waltherus à Stadio, qui nuper præfectus Glaronenſis fuerat, collecto exercitu, Glaronenſes rurſus Auſtriis ſubjicere parat, occaſione captata quod 20 Glaronenſium Tiguri in præſidio urbis eſſent: ſed ab incolis victus prælio, cum multis aliis è nobilitate occubuit, 2 februar. Eodem die Auſtrii, qui Tugii erant, navibus Artam profecti, Suitiorum agrum invadunt; quorum eadem in Suitiis, quæ & Stadii apud Glaronenſes, fortuna fuit. Omnes quoque confœderati miſſo exercitu Beronam, & pagi Verbigeni vicina loca, è quibus Auſtrii frequenter Lucernenſes invadebant, depopulati ſunt: viciſſim Auſtrii Cuſſenacum Suitiorum, & quædam alia loca igne ferroque vaſtarunt, non tamen abſque ſuorum jactura. Circa ferias autem Pentecoſtes, Lucernates trium Pagorum auxilio adjuti, Habeſpurgum arcem ad lacum Lucernatem ſitam, oppugnatione ceperunt & funditus everterunt, trucidatis omnibus qui in præſidio illic erant.

TVGIVM.

TVgium quoque illis diebus Helvetico fœderi acceſſit. Eſt autem Tugium oppidum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

pidum inter Tigurinos & Suitios, in pe
paſcui & vitibus conſiti montis ſitum,
lacum piſcoſum ipſis & Suitiis comm
nem; caput, ut putatur, Tuginorum p
pulorum, qui cum Tigurinis Cimbri
bello adverſus Roman. militarunt. Paru
urbs aliquando nobilibus: poſtea in A
ſtriorum poteſtatem pervenit. hi bel
Helvetico perpetuo præſidia illic alen
quæ Suitios & Tigurinos infeſtabant. It
que anno 1352, menſe junio, Tiguri
cum quatuor aliis Pagis expeditionem a
verſus Tugium ſuſcepere. Præſidiarii, q
diffiderent munitionibus oppidi, ante a
ventum Helvetiorum eo deſerto, Brem
gartum & vicina loca Verbigeni pagi
contulerunt. Cives tamen, qui fidem Au
ſtrio ſervare vellent, obſidionem per di
15 ſuſtinuere. ſed cum aliquoties ſumm
contentione Helvetii oppidum oppugna
ſent, tandem deditioné fecere, & Helveti
ſacramentum dixerunt, hac conditione,
intra præfinitum tempus dux Auſtrius ec
exercitu adducto obſidione liberaret, a
Helvetico ſacramento liberi in ejus obe
dientiam redire poſſent: eaque de re lega
tos ad ducem auxilium petentes miſerun
Erat tum dux Albertus in monaſterio Pa
gi Verbigeni quod campum Regium vo
cant; id paſſ. millib. XXX plus minus Tu
gio abeſt. cum autem apud ipſum Tugi

norum

orum legati mandata ſua exponerent, accidit forte, ut Princeps in periſtylio obambulans, ab aucupe quæreret, an accipitres cibum cepiſſent? ibi Hermannus legationis princeps, Ah, inquit, clementiſſime Princeps, an non tuorum clientum potior tibi, quam avium ratio eſt. præſertim cum ita ab hoſte urgeamur, ut, ni auxilium feras, deditionem facere cogamur? Cui Princeps! Agite, deditionem facite; brevi omnia, quæ nobis ablata ſunt, recuperabimus. Quare Tugini, cum viderent, ſibi nullam in Auſtrio ſpem eſſe, Helvetico fœderi ſe junxerunt.

Vix dum fœdus in tabulas relatum, & ab omnibus Pagis jurejurando confirmatum erat, quando Albertus Auſtrius ſecundo urbem Tigurinam obſidione cinxit, medio menſe julio. Cæterum vix dum menſe elapſo, interventu Brandeburgici Marchionis, pax facta eſt his conditionibus. Tigurini Ioannem Habeſpurgium, qui jam tertium annum captivus erat, liberum abſque omni mulcta aut precio dimittant: pari conditione Auſtrius Dux Tigurinorum obſides, quos in vincula conjecerat, indemnes atque liberos dimittat: Tugini & Glaronenſes ſoluti jurejurando Auſtriis uti antea pareant. Cæteroqui nihil impedire quo minus Helveticum fœdus ratum maneat. His conditionibus

Ioan-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Ioannes Habeſpurgius libertatem adeps
eſt abſque precio. Sed non eadem fide
gurinorum obſides ex pacto dimiſſi ſu
hos enim priuſquam libertatem adipiſ-
rentur 1600 aureos perſolvere oportu
Quamvis ne ſic quidem pace uti potu-
rint. Nam Habeſpurgius libertati reſti-
tus, mox Raperſvilam vicinaque loca A
ſtrio dedit; qui Raperſvilam ſtatim mun
& loco præſidium impoſuit; unde no
belli materia orta eſt, cum præſidiarii T
gurinorum fines invaſiſſent, & Mey
(qui vicus collegii Tigurini erat) L vir
trucidaſſēt: ac facile apparuit Auſtrios n
vi belli occaſiones quærere. Sequenti a
no, cum Suitiorũ legati nomine ſuoru
confœderatorum à Tuginis ex conditio
pacis factę jusjurandum exigerent quo fœ
deri obſtringerentur; ab Auſtriis cont
meliis affecti ſunt. itaque collectis copi
Tugium denuo occuparunt, & Helveti
ſacramentum dicere juſſerunt. Eodem an
no Berna, ſexta die martii menſis, anno
nato Chriſto 1352, Helvetico fœderi ac
ceſſit. de qua urbe, longe potentiſſima i
Helvetiis, hoc loco quædam dicend
ſunt.

BERNA.

Bernam urbem condidit Berchtoldu
Zeringiæ dux, quintus hujus nomini

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

& ultimus : offenſus nobilitati, cujus fraudibus filii ſui veneno in pueritia necati ſunt: ideoq; urbem à ſe conditam Imperio Romano attribuit, libertateque donavit. Quam ejus voluntatem Fridericus II Imperator ratam habuit: & ab obitu Zeringii, qui anno 1218 mortuus eſt, nomine Imperii urbi præfectum dedit Otthonem Ravenſp. Sed aliquot annis poſt, propter fortem & fidelem operam, quam cives ejus urbis Imper. navarant, majoribus privilegiis & immunitatibus ab ipſo donati ſunt, & à jure præfecti exempti. Cæterum in illis turbis & anarchia Imperii, Kyburgius Comes, Burgdorffii dominus, libertatem urbis opprimere conatus eſt, conjunctâ ſibi vicinâ nobilitate & Friburgo oppido, quod Berchtoldus IV condiderat, & huius filius ambas urbes perpetuam amicitiam ſervare iuſſerat. Belli occaſio fuit, quod Bernates agro trans Arulam empto pontem ædificare cœperant. Id Comes qui trans Arulam imperabat, prohibere conabatur. quare Bernates, ut adverſariis pares eſſent, ſeſe in clientelam Sabaudiæ Comitis dederunt. Hic conatus Kyburgii repreſſit, & pace parta mœnia urbis ampliavit. Bello deinde inter Sabaudum & Burgundum orto, Bernatibus Sabaudus pollicetur, ſi ſtrenue auxilium ferant, ſe re bene geſta

præmium quodcunq; petierint, daturum:
illi igitur fortiter pugnantes, victo hoſ
præmii loco veterem ſuam libertatem
Sabaudo repetiere; idque illis bona fid
ab eo præſtitum eſt; fœdus tamen & am
citiam ab eo tempore perpetuo cum Sa
baudo coluere.

Vrbs libertati reſtituta, antequam in
fœdus Helveticum veniret, varia & di
ficilia bella geſſit, cum pro libertate tuen
da, tum pro finibus ampliandis. Pugna
runt cum Gothofrido Habeſpurg. ann
1241, quamvis infeliciter, numero a
hoſtibus ſuperati. Præterea cum Turian
& Gruerianis Rodolph. Habeſpurgius Ber
nam bis obſedit. cauſa belli prætexeba
tur, quod fidem publicam Imperii viola
ſent, quibuſdam Iudæis captis & multa
tis. Albertus Auſtrius Imper. Rodolph
filius ante urbem ipſam cum Bernatibu
pugnavit; quo prælio civium multi perie
re. Ann. Dom. 1291 fœdus adverſus Ber
nam fecere Comites Sabaudus, Neobur
gius, Gruerianus, Epiſcopus Lauſanenſi
Turrianus dominus, nonnullæ item urbe
& ex nobilitate multi. Hos Bernates, au
xilio Comitum Kyburgiorum, & Arber
gii, civitatiſque Salodorenſis, ingenti præ
lio vicerunt, in eo colle qui à tonitru no
men habet. Dux Bernatum hoc bello fui
Vlrichus Erlachius. Proximis annis mul

ta

tæ arces vicinæ urbi captæ & dirutæ ſunt; bellum in Simmea valle, Minniduni, multiſque aliis in locis adverſus infeſtam nobilitatem feliciter geſtum, & fines ab illis ampliati ſunt. Haſeliæ quoque vallis incolæ, liberi homines, ſeſe his annis Bernatibus junxere: quæ urbis felicitas nobilitatis odium & invidiam auxit; ex quo Boupenſe prælium longe maximum eſt ſequutum. Loupam oppidulum Bernatum obſederunt multi Comites & nobiles, collecto inſtructiſſimo exercitu; in quo, qui minimum, 16000 peditum, ter mille quingentos equites fuiſſe tradunt. Bernatũ fuerũt circiter 5000. his auxilio venere ex Vria, Suitia & Vnderwaldia, & præterea Haſelia valle, ſingulis regionibus 300. His copiis Bernates, Rodolpho Erlachio duce, hoſtem ante Loupam inſigni prælio ſuperarunt. In quo occubuere Sabaudus Comes, qui à patre eo miſſus venerat pacis componendæ cauſa, ſed ab aliis coactus erat prælio intereſſe; Comites item Nidovius, Arbergius, Valendiſius. equites 1500 cæſi, inter quos 80 ex inſigni nobilitate; peditum circiter 3000 Pugnatum fuit anno 1339, junii 21. Ab ea pugna bellum adverſus Friburgios, qui Auſtrio ſe in clientelam dederant, & vicinam nobilitatem, non minori ſucceſſu Bernates geſſerunt. nam ad Schonenber-

gium Friburgii prælio ingenti victi ſun
ager vaſtatus , ipſa ſuburbia oppidi incer
ſa. Signovium , Langenovium , Burgdo
ſium, Longavallis Pyreneſtica, Arbergum
Erlacum, Nidovium , Thunum , aliaqu
oppida & celebriores vici, vel vaſtata, v
deditione capta ſunt. Tandem regina Vr
garica Agnes pace facta bello finem im
poſuit.

Cum autem omnibus bellis nobilita
tem infeſtam experti eſſent , quæ ſcilic
in Auſtriorum clientela erat: Helvetioru
autem amicitia non infeliciter uſi eſſen
novum bellum accidit, in quo præter Be
natum expectationem Vnderwaldii ſe
ipſorum hoſtibus junxere. Cives Berna
tum erant Ringgenbergii dominus , pra
terea præpoſitus monaſterii inter duos la
cus ſiti. hi imperabant regioni quæ eſt a
Brunicum montem & lacum Brientium
ſed cum duriora eſſe horum imperia ho
mines illius regionis conquererentur , ſe
ditionem adverſus eos movêre , & in au
xilium vocatis vicinis Vnderwaldiis, Ring
genbergam arcem , domino abſente cap
tam, igni delevere; præpoſito quoque ſer
vitia & cenſus debitos perſolvere detre
ctabant. Bernates igitur legatis miſſis hor
tabantur Vnderwaldios, ne contra jus &
æquum ſeditioſis hominibus opem fer
rent. verum illi nihil moti hac re, cum il

Il

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

lis Brientii caſtra poſuere. Bernates accitis auxiliis ſociorum Salodorenſium, Thuniorum, Bipennium, & Moretenſium, inſtructis copiis Brientium profecti pugnam cum ſeditioſis & Vnderwaldiis commiſere. victoria penes Bernates fuit, victi fuga ſe in vicinos montes receperunt. Vnderwaldii, quibus ignominia doleret, confœderatos ſuos Tigurum, Lucernam, Vriam, Suitiam, Tugium & Glaronam auxilio vocarunt: verum Bernates miſſis ad hos Pagos legatis offerebant ſe juri, & vel ipſis Helvetiis judicibus paratos eſſe cauſam ſuam agere. Quare Lucernæ conventu habito, legati Helvetiorum, utriuſque partis rationibus auditis, juſſere Vnderwaldios renuntiare fœderi quod cum Brientiis fecerant: Brientios autem debere veteribus dominis parere, & pro damnis datis illis ſatisfacere. Iiſdem Comitiis Bernates perpetuo fœdere cum tribus Pagis Vria, Suitia, & Vnderwaldia ſe conjunxerunt. Etſi autem fœdus tantum cum tribus Pagis tum fecere, nihilominus Tigurum & Lucerna eo tenentur. nam tres Pagi Tigurinis & Lucernatibus literis datis ſe obſtringunt, quod de auxilio appellati & juſſi Bernates quoque evocare, id jure fœderis illius facturi ſint: viciſſim Tigurini & Lucernates ſeſe literis obſtringunt, quod evocati

à tribus Pagis Bernatibus auxilio, id pr
viribus laturi ſint.

Fœdus Bernatum ſecuta eſt tertia ob
dio urbis Tigurinæ. Albertus enim A
ſtrius confœderatos coram Carolo I
Imperatore accuſavit. Is audita reſponſi
ne confœderatorum, inducias fecit uſq
ad reditum ſuum: cogebatur enim propt
quædam Imperii negocia ex his region
bus diſcedere. Cæterum à reditu cum T
gurum veniſſet, utriuſque partis ration
bus auditis, primum cum Helvetiis,
præcipue Tigurinis, agere cœpit, ut fœde
renuntiarent: & addebat, eos qui ſint url
Imperii, non poſſe injuſſu Imperatoris fo
dus ullum facere: cæterum Confœdera
cauſas ſui facti reddebant, ſua privileg
proferebant, oſtendebantque, ſe, ſalvo ju
Imperii, fœdus mutuo pepigiſſe. Cum au
tem Helvetii à fœdere inito depelli no
poſſent, cum Auſtrio deinde egit, & ab e
petiit, ut Lucernam, Glaronam, Tugiur
(de his enim Pagis potiſſimum contro
verſia erat) Imperio vendat. verum du
elato animo reſpondit, malle ſe urbes ali
quas à Cæſare emere quam ſuas illi ven
dere. Tum denuo urgere Cæſar Helve
tios, ut rem ſuo arbitrio permittant, &
polliceantur ſe ipſius judicio ſtare velle
id ipſum Ducem quoq; facturum eſſe. Sec
Helvetii id non aliter quam cum exceptio
ne

ne ſuorum fœderum facere volebant. Cum autem Cæſar exceptionem nullam admittere vellet, omnis actio irrita fuit; induciæ tamen factæ ſunt. Porro tandem aſſiduis interpellationibus fatigatus Cæſar, ſolutis induciis bellum Helvetiis indicit, & una cum Auſtrio Tigurum obſidet. Cæterum cum Tigurini ſubinde miſſis legatis ab Imperatore ſupplices peterent, ne ſe, urbē Imperii, in Auſtrii gratiam bello perſequatur, qui nihil aliud quam ſua privilegia conſervata velint, & nullam æquam compoſitionis rationē reſpuant; cœpit Auſtriū de pace interpellare. cujus cum ille omnē actionem rejiceret, ſoluta obſidione Imperator diſceſſit. movebat etiam illū quod in ſuo exercitu tantum fere urbium Imperii copias haberet: urbes autem Helvetiis quam Auſtrio amiciores putabat, quamvis ſuam auctoritatem in urbe obſidenda ſecutæ eſſent. A Cæſaris diſceſſu Auſtrius quoq, obſidionem ſolvit, territus adventu novi præſidii quod cæteri Pagi Tigurinis miſerant: copias tamen ſuas per vicina oppida & arces diſtribuit; illis in mandatis dedit, ut perpetuo confœderatorum fines infeſtent. Quinto demum anno hujus belli, authoritate & ſtudio Caroli IV Imperatoris, pax facta eſt inter Auſtrium Principem & Tigurinos. cujus formulam huc adſcribere longum eſſet; ſumma capitum

hæc eſt. Primum, hoc bello capta utrinque reſtituantur. Secundo, Tigurini eos civium albo non inſcribant, qui ſub Auſtrio habitant, ſed ſi qui in urbem commigrare voluerint, liceat eos recipere, quorum recipiendorum jus ante habuerint. Tertio, qui feuda habent, ab eorum domino jus petant: qui aliorum poſſeſſiones occuparunt, reſtituant, aut juri ſe ſiſtant: exulum tamen bona hic excipiuntur. Quarto, Tigurini in poſterum non ſe jungant fœdere Auſtriorum clientibus, imo juvent Auſtrium ut jus ſuum conſequatur. Quinto, ſi controverſia oriatur inter Auſtrium & Helvetios confœderatos, quo judicio illis litigandum ſit, conſtituitur. Sexto, Helvetiis ſua fœdera ſalva maneant. Sunt quędam alia quoque hoc fœdere ſancita; ſed hæc, ut majoris momenti, huc annotare libuit. Diverſa interpretatio hujus fœderis novam litem peperit, quæ tamen abſque bello compoſita eſt; ambæ enim partes opibus & viribus exhauſtæ bellum horrebant. Albertus Buocheymerus Auſtrii prędfectus Tuginos in verba Principis adigebat: illi jusjurandum nolle dare niſi cum exceptione fœderis Helvetici, niſi eo à quinq. Pagis, quibus ſe obſtrinxerant, ſolvantur. Relata eſt ad Carolum IV; is demũ pronuntiavit, Tuginos fœderi exemptos, quum in conditionibus pacis caveatur, ur-

bes

es Ducis ab Helvetiis non occupandas, ut ejus imperium impediendum in illis ſſe. Etſi autem dolebat Helvetiis reſpon-um, cum diſerte in pace excepta fuiſſent œdera jam facta, duntaxat cautū ne dein-eps cum Auſtriis clientibus nova jungan-ur, tamen adeo eos belli tædium ceperat, t Tugium dimiſſuri Auſtriis viderentur, i Suitii obſtitiſſent. Hi nondum pacem bſignarant; atq; tum ſubito collectis co-iis Tugium profecti, cives ſacramento ro-arunt; qui viciſſim etiam legatos Suitiam niſerunt qui ab illis ſacramentum exige-ent. Agitata fuit hæc res multis conten-ionibus: tandem Torbergii opera induciæ nnor. XI. factæ ſunt, idq; poſt obitum Al-berti. Manebant autem induciarū tempo-e Tugiū & Glarona in fœdere Helvetico, ed tamen Auſtriis parebant, & præſtabant debita officia. Tuginis Ammanum è Sui-enſium pago quotannis Auſtrius dabat. Glaronenſibus præfectū dedit Gotthofri-dum Mulnerum Tigurinum. Induciæ hæ poſtea in plures annos prorogatæ ſunt. Cę-terū Leopoldus Alberti filius, cum Helve-tios odiſſet, neque tamen bellū illis inferre liberet, quod pater bello parum profeciſſet, Anglos cum Helvetiis commiſit. hi, vaſta-tis regionibus quæ Rheno vicinæ ſunt, in Helvetiā progreſſi, Auſtriacis non minus quam Confœderatis damni dedêre: ſed ali-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

quot præliis victi, Helvetiis, Sequanis, A
ſatis & aliis regionibus vaſtatis domum
recepere. Geſta ſunt hæc ann. 1376. Po
ſexennium bellum adverſus Kyburgiu
Comitem ſubſequutum eſt. hic Salodor
urbem fœdere Bernatibus junctam prod
tione occupare conatus eſt;eodemq; tem
pore Auſtrii Dunium & Arbergum Bern
tum oppida per inſidias intercipere volu
rant. Bellum deinde apertum Kyburgiu
Salodorenſibus intulit, in quo Bernates &
reliqui Pagi Salodorēſes juvere; Dux vero
qui nuper cum Helvetiis fœdus fecerat
clam Kyburgium juvabat, & ejus auxili
contra fœdus commeatu cæteriſque rebu
juvabat. Cæterum Comes tandem bell
exhauſtus pacem cum Salodorenſibus &
Bernatibus fecit, & his Burghdorffum op
pidum 40000 aureorum vendidit. Era
tum Auſtrio neſcio quæ controverſi
cum urbibus Imperii. hæ fœdus fecerunt
in quod etiam receptæ ſunt Helveticæ ur
bes, Tigurum, Berna, Salodorum, Tugiū
cæterum Dux artibus hoc fœdus ſolvit
& controverſiam, quam cum Suevici
& Franconicis urbibus habebat, amice
cum illis compoſuit; cum Rhenanis au-
tem urbibus in Alſatia congreſſus eas
prælio ſuperavit; qua victoria elatior fa-
ctus, animum ad urbes Helvetiæ ſub im-
perium reducendas adjecit. Occaſio belli
hæc

hæc erat. Auſtrii præfecti Petrus Torbergius Wolhuſæ & in valle Entlibuochia, Hermannus Grunenbergius Rottenburgi, quibus hæc loca à Duce oppignorata erant, tyrannico imperio populum premebant, & vicinos quoque Lucernates contumeliis afficiebant. Itaque illi miſſis legatis à Lucernatibus jus civitatis petiere. cæterum re ad præfectos relata, legati & alii, qui in hac re operam ſuam patriæ impenderant, eorum juſſu laqueo ſuſpenſi, fidei & induſtriæ ſuæ pœnas dederunt. Rottenburgi quoque nova vectigalia imponebantur Pagis qui illa via uterentur. His injuriis accenſi Lucernates, auxilio trium Pagorum Rottenburgum 29 decembri. anno 1385 occupant; arcem diripiunt, quam Grunenbergius fuga deſeruerat; mœnia oppidi dejiciunt, & foſſas æquant; ne Auſtrii denuo præſidio illic poſito Lucernates oppugnare queant. Non multo poſt Sempachios quoque Lucernates civitate donarunt, & oppido Richenzee præſidium imponunt 200 hominum: verum præfecti Auſtriaci exercitu collecto oppidum oppugnatione capiunt, præſidium trucidant; cives omnes, nulla neq; ſexus aut ętatis ratione habita, aut cæſi, aut una cum oppido concremati ſunt. Meyenbergum, in iiſdem locis oppidum, confœderati omnes, Berna excepta, captum

præ-

præſidio firmarunt; ſed Auſtrii ſimula fuga præſidium eliciunt, & 81 cæſis, cæteros fuga in urbem compellunt. ea re cogni ta Pagi ſuos milites domum revocant, a cem & oppidum incendio delent. Vid bantur hæc belli auſpicia & primord Helvetiis adverſa fuiſſe. itaque magn ſtudio & ingenti apparatu bellum ubiqu ab Auſtriis parabatur; & multi quotidi ineunte proximo anno, literis & fœcial bus miſſis, Confœderatis bellum indice bant: neque ſegnius Helvetii ſeſe parare & proximo cuique hoſti bellum inferre pa rabant. Bernenſes, qui hactenus quieve rant, crebris Confœderatorum nunci exciti, Torbergum & Koppingam Petr Torbergii arces diruere. Lucernates cun tribus Pagis Wolhuſam arcem & oppidun vaſtarunt, item Liclam, Rivacum, Balde gum. Tigurini cum Pagis junxere copias quibus Verbigenum agrum vaſtarunt. & domum reverſi Rumlangum arcem ac Glattam oppugnatione captam igne delevere. Quoniam vero Auſtrii exercitus Brugis ac Badæ maxima ex parte prope Tigurum colligebantur, credebatur Ducem denuo urbem obſeſſurum eſſe. quare Pagi quatuor Tigurinis mille ſexcentos è ſuis ſubſidio miſere. Cæterum Dux Leopoldus cum didiciſſet urbi præſidium miſſum, recta in Pagos, qui magna copiarum

parte

arte nudati videbantur, exercitum ducere
cœpit. ea re per exploratores Tiguri co-
nita, Pagi Tigurinos urbi ſuæ præſidio
ſſe jubent, ipſi ſub ſignis diu noctuque
nagna celeritate Sempachum proficiſcun-
ur, & eodem die, quo Dux, cum copiis
lluc perveniunt; qui erat 9 julii. Pugna-
um eſt illo ipſo die: Dux Leopoldus Al-
erti Sapientis F. Alberti Imp. N. cæſus,
tque cum eo è nobilitate 676, è quibus
nſigniores coronatis & criſtatis galeis in-
ignes 350. Confœderati tam ſplendida
ictoria potiti, bellum undique per Hel-
etiam circumferre cœperunt, & pœnas
umere de his qui fines ipſorum vaſtarant,
ives ſpoliarant, bellum non laceſſiti in-
lixerant; arces multæ dirutæ, oppida
nonnulla capta. Anno autem 1387, men-
ſe febr., purificationis D. Virginis die, in-
luciæ unius anni opera quarundam civi-
atum factæ ſunt. Finitis induciis præſi-
dium Helveticum Veſeniis ad lacum Ri-
varium, proditum à civibus oppidi, ab
Auſtriis cæſum eſt: ac ingentibus copiis
Glaronenſium fines hoſtis invaſit nona
aprilis. qui minimum 8000 hominum
fuiſſe tradunt; alii duplo fere plures. Du-
ces exercitus erant Donatus Toggius Co-
mes, Petrus Torbergius, Ioannes Klingen-
bergius, Ioannes Werdenbergius Comes,
Sarunetum dominus. Hic delectis duobus
milli-

millibus, per Beglingam ducens, à ter
hoſtem adoriri ſtatuit; reliqui à fron
murum aggreſſi, quo ſuperioribus an
Glaronenſes vallem munierant, eum c
pere; quo ſuperato, quaſi integra victo
potiti eſſent, proxima loca urere, præda
que agere cœperunt. Interea in vici
monte convenere Glaronenſium 35
quibus Suitenſium 30 è proxima valle a
xilio venêre. hi magno impetu, majo
animo hoſtem loco anguſto aggrediuntu
& primum lapidibus, quorum locus c
piam ſuppeditabat, impetunt: inde cu
ſe in patentē locum reciperent, ita urge
& inſiſtunt, ut tandem eos in fugam co
jicerent. undecies eos in hoſtem, qui acie
inſtaurare conabatur, impreſſionem feci
ſe patrii annales tradunt. Werdenbergiu
viſa ſuorum clade, è monte, quem cepe
rat, ipſe quoque fuga ſibi conſulit. Ho
ſtium bis mille eo prælio cæſi, & no
pauciores quingentis in aquis periere, ru
pto præ nimia fugientium multitudin
ponte fluminis qui Veſenam ducit. A
hoc prælio ſæpe deinde Confœderati levi
bus præliis cum Auſtriis congreſſi ſunt
arces & oppida expugnatione aut dedi
tione cepere; nunquam autem deinde ho
bello juſta acie pugnatum eſt: ſed primum
opera ac ſtudio civitatum Conſtantiæ
Vberlingæ, Ravenſpurgi, Rotevilæ, indu
cia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

tiæ annorum ſeptem factæ, quæ deinde prorogatæ ſunt in annos XX, & poſtremo quinquaginta annorum pax facta eſt.

Illis annis pace facta quies & ocium fuit Confœderatis. Cæterum anno 1401 cœpit bellum quod Abbatiſcellanum vocatur, & ſeptennio integro duravit. Eſt autem Abbatiſcella regio Helvetiæ in Alpibus ſupra caput Acronii lacus ſita, quæ hodie una eſt ex Pagis confœderatis; tum vero nondum fœdere tenebatur, ſed parebat Abbati S. Galli. Erat tum temporis Abbas Cuno à Stouffen. Inter hunc & Abbatiſcellanos controverſiæ ortæ ſunt; de quibus cum ſæpe judicio contendiſſent, tandem armis quoque contendere cœperunt. Abbati conjunctæ erant urbes ad lacum Acronium. Abbatiſcellani quoque in hoc fœdere fuerant, ſed Abbatis opera exempti ſunt. Ex his oppidis collecto exercitu Abbas congreſſus cum Abbatiſcellanis, ingenti prælio vincitur. Cives oppidi S. Galli poſt hanc pugnam ſocietatem cum Abbatiſcellanis fecere, & præterea Suitii; Abbatis partes tuendas dux Auſtrius ſuſcepit. Abbatiſcellani vero aliquot præliis ſuperiores, vicinis regionibus longe lateque in poteſtatem redactis, everſis multis arcibus nobilium, captis nonnullis civitatibus, coëgerunt tandem Abbatem pacem petere, ſalva ipſis libertate relicta.

Septi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Septimo anno à fine hujus belli novum bellum inter Auſtrium & confœderatos ortum eſt. cum enim Fridericus Auſtrius, abducto Ioanne XXII P. è concilio Conſtantienſi, ab Imperatore proſcriptus, à Concilio excommunicatus fuiſſet, Confœderati Imperatoris & Concilii decreto pace quinquaginta annorum abrogata, & jurejurando ſoluti, ab his juſſi contra Fridericum arma ſumpſerunt. Hoc bello Pagum Verbigenum, Badam aliaque Auſtriorum loca Helvetii ceperunt.

Anno deinde 1422 Helvetii exercitum per ſummas Alpes in Lepontios Bilitionum duxere. Oppidum hoc à Comite Monſaxio venditum tribus Pagis Helvetiorum, Dux Mediolani, qui ad ſe id ſpectare contendebat, per inſidias interceperat: ideoque illius recuperandi cauſa aliquoties Helvetii exercitum trans Alpes duxerunt, primum hoc anno quem diximus, deinde an. 1425, & ſequenti quoque. ac oppidum quidem capere non potuerunt; vicinas tamen valles, quæ ad Ducem Mediolani ſpectant, longe lateque vaſtarunt. Cæterum anno CIↃ CCCC XXXVII graviſſimum bellum civile Auſtriorum potiſſimum artibus & opera in Helvetiis conflatum eſt; primum quidem inter Tigurinum pagum & Suitium, cui poſtea ſeſe omnes fœderati junxerunt; ac-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Auſtrius Princeps, qui primo ſeſe Suitiis
unxerat, poſtea cum Tigurinis fœdus fe-
it, & illis ſuppetias tulit. Pugnatum eſt
liquoties; urbs quoque Tigurina ab Hel-
etiis obſeſſa eſt. Sed nullum magis me-
morabile prælium eſt quam quod prope
Baſileæ mœnia decertatum eſt anno
1444, die 26 aug. Adduxerat in Sequanos
& Rauracos numeroſiſſimum exercitum
Ludovicus primogenitus filius regis Gal-
lorum, qui poſtea rex fuit hujus nominis
XI, partim à Papa Eugenio ad diſſipan-
dum concilium Baſilienſe, partim à Fri-
derico Imperatore contra Helvetios vo-
catus. cum hoc ingenti exercitu mille ſex-
centi Helvetii congreſſi maximam ſtra-
gem ediderunt; & ipſi quidem occubue-
runt, ſuperati multitudine hoſtium, ſed
ita attriverunt hoſtium exercitum, ut
mox relicta Germania in Galliam redie-
rint: ſic ut hæc pugna memorabilis Lace-
dæmoniorum prælio ad Thermopylas
comparanda videatur, ob inſignem fero-
citatem paucorum militum, qui pro to-
tius patriæ, imo Germaniæ ſalute, contra
innumerabiles penè hoſtium copias pu-
gnarunt. Sæpe hoc bello induciæ factæ
ſunt, ideoque annos ejus alii aliter nume-
rant; & vulgo ſeptennale dicitur: ſed ini-
tia belli jacta ſunt ann. 1436, & firma pax
facta & confirmata eſt anno Domini

1450. Proximo anno poſt pacem factā
Abbas S. Galli fœdus fecit cum IV Pag
Helvetiorum. Sequenti anno Abbatiſce
lani cum ſeptem Pagis, & rurſus proxim
anno civitas S. Galli cum ſex Pagis. Ann
deinde hunc ſequente, qui fuit 1454, Sca
phuſiani itidem cum ſex Pagis fœdus fe
cerunt; de quibus fœderibus ſingulis ſu
loco ſcribam. Brevi poſt nova bella Au
ſtria ſubſequuta ſunt adverſus Sigiſmun
dum Ducem. Hunc Pius Papa neſci
quam juſta de cauſa excommunicarat, &
Helvetios ad bellum hortabatur: deind
Gradleri fratres è Græco Styriæ oppid
bonis ſpoliati à Duce, Tigurinorum, quo
rum cives facti fuerant, opem implora
bant. Duxerunt tum Helvetii copias con
tra Vitodurum: & Raperſvilam ac Die
ſenhovium, Frouwenfeldum & Turgean
occuparunt. pax demum facta eſt ann
1460, opera Ludovici Boiorum Princi
pis; anno deinde 1466 capita certa paci
& amicitiæ mutuæ inter Mediolani Du
cem & Helvetios conſcripta ſunt. Biennio
poſt renovatum eſt bellum Auſtrium, &
Helvetii copias in Sequanos Mulhuſium
duxere, quod oppidum hoc anno pri-
mũ fœdere ſe Helvetiis junxerat. Waltz-
hutum quoque eodem anno obſeſſum
fuit ab Helvetiis. Deinde bellum Burgun-
dicum geſtum eſt 1476, quia duabus pu-
gni

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

gnis hoc anno dux victus eſt. ſed tamen bellum cœpit anno 1474; finitum eſt morte Ducis, initio 1477 anni. Sed hujus quoq; potiſſima cauſa fuere Auſtrii Principes. Nam Sigiſmundus Auſtriæ Dux, bello diu infœliciter adverſus Helvetios geſto, cum pacem non ex animi ſententia cum illis feciſſet, ut aliquo modo ipſis male faceret, regiones quas habebat in Sequanis & Rauracis vicinas Helvetiis, Carolo Duci Burgundiæ, Principi illa ætate potentiſſimo, & magni animi ac faſtus, oppignoravit; exiſtimans fore, ut plerunque inter vicinos fieri ſolet, ut aliquæ controverſiæ inter ipſos orirentur. Miſere tum Helvetii legatos ad Burgundum, petentes, ut veterem amicitiam Burgundicæ domus cum Helvetiis renovaret, & pacis capita cum Sigiſmundo nuper inita, quatenus ad regiones ipſi oppignoratas ſpectarent, confirmaret; verum hi aditum ad Principem nunquam impetrare potuerunt, obſiſtente illis Hagenbacho, quem Princeps nuper partæ regioni præfecerat, & plurimum amabat. Fuit hic Hagenbachus præcipua fax belli: nam & Helvetios multis verborum contumeliis affecit, & eorum hoſtibus ſemper apud illum receptus erat, Hendorffio & Eptingero, & quibuſdam aliis nobilibus, qui noſtris bellum indixerant, & in eorum merca-

tores graſſabantur. Idem tyrannide grav
premebat Sequanos ſibi ſubjectos; quam
cum illi ferendo non eſſent, ſupplices Si-
giſmundum Auſtrium veterem dominum
deprecabantur, ut redempto ſuo pignore
rurſus ſuæ poteſtati ſe vindicaret; idque a
Principe clementiſſimo, & qui propter
facilitatem morum Simplex cognomina-
tus eſt, facile impetravere. Verum Burgun-
dus ſolutionem pignoris recipere nole-
bat, & Hagenbachus quotidie acerbiori
imperio premebat ſubditos; vicinis quo-
que moleſtus erat. Acceſſere etiam aliæ
offenſiones inter Burgundum & Helve-
tios, quod Remontius Comes ejus cliens
aliquot currus pellibus onuſtos illis in-
terceperat. Interea Ludovicus XI Gallo-
rum rex, qui Burgundum maxime oderat
&, quantum eſſet robur in peditatu Hel-
vetico, prælio ad Baſileam cum illis geſto
expertus fuerat, fœdus cum illis fecit; &
quamvis bello ſe non immiſcuerit, tamen
Helvetios ad id clam incitabat, & pecu-
nias illis ſubminiſtrabat, ne inopia coa-
cti pacem facerent. Ejuſdem opera Sigiſ-
mundus Auſtrius reconciliatus Helvetiis
ſe quoque peculiari fœdere illis junxit.
Acceſſere mox ad idem fœdus Renatus
Lotharingiæ Dux, & ampliſſimæ urbes
Argentoratum & Baſilea cum ipſorum
Epiſcopis: Colmaria item, & Seleſta-
dium,

dium, & mons Bellicardi, & quædam aliæ urbes. Interea Hagenbachus Briſiaci captus fuit, ac Auſtrius pretio pignoris Baſileæ depoſito recepit omnem ſuam ditionem, ac publico judicio Hagenbachum damnatum capite mulctavit. Interim Carolus adverſus Epiſc. Colon. bellum gerebat, quod ſibi illius Epiſcopatus advocatiam vendicaret, ac Noveſium oppidum ſupra Coloniam obſidebat. Adverſus hunc Fridericus Imp. totius Imperii auxiliis inſtructus caſtra poſuit; idem Helvetiis eorumque confœderatis pro Imperii jure & majeſtate edixit, ut Burgundo domi bellum inferrent; quo ejus vires diſtraherentur. Sed mox ſe Auſtrium eſſe hoſtemque Helvetiorum oſtendit. nam cum illi in Burgundiam penetraſſent, & Burgundos ad Ellicartum viciſſent, captis etiam aliquot oppidis, ipſe pacem cum Burgundo fecit, qua Principes Imperii & civitates, quæ Imperatorem bello juverant, continebantur. ſolis exceptis confœderatis, Sigiſmundo, Renato, Helvetiis, & urbibus ſupra nominatis. Carolus bello adverſus Imperatorem & Germanos liberatus, omnes ſuas vires contra fœderatos convertit. Facta ſunt utrinque levia aliquot prælia; ſed tribus pugnis, quibus Dux ipſe interfuit, de ſumma rerum certatum eſt. Primo ad Granſonium

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ſonium oppidum, ad lacum Ebrodunenſem, qui hodie etiam Neocomenſis dicitur. id ante ab Helvetiis captum, Dux per deditionem receperat, præſidiariis militibus contra datam fidem partim laqueo necatis; partim lacu ſubmerſis: ſed brevi poſtea prælio ab Helvetiis victus crudelitatis & perfidiæ pœnas luit: ac tum quidem non magnum numerum militum amiſit, equitatu pedites in fuga defendente, cum Helvetii carerent equitatu; neque enim fœderatorum equites in tanta feſtinatione advenire potuerant: ſed opum vim magnam amiſſis caſtris perdidit. Pugnatum deinde eſt ad Moratum in Aventicis, & ingenti prælio confœderati hoſtem vicerunt, dicuntur enim Burgundorum cæſa XXVI millia, & noſtra ætate ingentes oſſium cumuli cladis ejus teſtes ſuperſunt. Tertia pugna ad Nanceium Lotharingiæ commiſſa eſt. Oppugnabat id oppidum Burgundus: ſed Helvetii Renato Lotharingo VIII millia, reliqui fœderati III millia auxilio miſère; habebat ipſe lectiſſimas alas equitum, ad ſexcentos maxima parte Gallos: his viribus aggreſſus Ducem, cujus longe majores copiæ erant ipſum vicit, Dux ipſe in fuga ab Helvetiis cæſus morte ſua bello finem impoſuit.

Proximo anno poſt bellum Burgundicum, pugnatum eſt ab Helvetiis contra

Ducem

Ducem Mediolanenſem in Lepontiis ad pagum Iornico nomine. Cauſa belli fuit, quod Lepontinæ vallis incolæ, qui Vraniis parent, conquererentur de quibuſdam injuriis vicinorum, quod veteri poſſeſſione & fructu quarundam ſylvarum ab illis pellerentur. cum autem Legati Helvetiorum hanc controverſiam non potuiſſent componere, Vrii evocatis in auxilium confœderatis ſuis exercitum Bilitionum duxerunt: ſed cum ingruente hyeme id obſidere non potuiſſent, præſidium ſexcentorum hominum Lepontinis in pago Iornico reliquerunt. hos adorti ſunt Mediolanenſes inſtructiſſimo exercitu: verum ipſi, occupatis anguſtiis locorum, 1400 occiderunt; reliquos è Lepontina valle profligarunt. Pugnatum eſt circa idus nov. anno 1478. ac proximo decembri opera regis Gallorum pax inter Mediolanenſes & Helvetios facta eſt. Eodem anno Sixtus Pont. fœdus cum Helvetiis fecit, & cum alia quædam privilegia, tum largas indulgentias illis dono dedit. Biennio poſt, Helvetii Ludovico Gallorum regi 7000 ex fœdere nuper inito auxilio miſêre. cum hi Cabillonum uſque veniſſent, Rex, cui ex animi ſententia res ſucceſſerant, ipſos opimis ſtipendiis donatos domum remiſit. qua liberalitate plerique illecti avide Gallorum ſtipendiis ſe addixe-

re. Proximo deinde anno civitates Helvetiæ, Tigurum, Berna, Lucerna, Friburgum & Salodorum, privatum fœdus fecerunt quod exiſtimarent, à ſociis inhumaniter ſecum actum eſſe præterito bello Burgundico: nam cum maximos ſumptus feciſſent in commeatibus, & tormentis bellicis ſubvehendis, plures quoque cæteris pagis milites in aciem eduxiſſent, tamen in dividenda prçda, qua longe omnium opulentiſſima tum Helvetii potiti ſunt, cæteri Pagi, qui neque hos ſumptus fecerant, neque parem militum numerum adduxerant, parem cum ipſis prædæ partem ſibi vendicabant: ob hanc igitur injuriam, uti exiſtimabant, & alias nonnullas leves offenſiunculas, ut privatim ſibi urbes conſulerent, peculiare fœdus inter ſe fecere. Cæterum, reliqui Pagi hoc fœdere graviter offenſi id reſcindere conabantur; & præcipue Vrii, Suitii, Vnderwaldii contendebāt non licere Lucernatibus abſque ſuo conſenſu fœdus ullum facere. diſceptata eſt res aliquot conventibus Stantii in Vnderwaldiis; ac tandem opera Nicolai Vnderwaldii, Eremitæ, cujus tum ſumma propter ſingularem ſanctitatis opinionem apud omnes Helvetios erat auctoritas, ambæ partes his conditionibus inter ſe convenerunt, urbes fœderi renuntient, de capitibus controverſis communi conſilio decre-

tum

m faciant, Friburgum & Salodorum in
umerum Pagorum Helvetiæ recipian-
r. Atque hac ratione decem Pagi Helve-
æ facti ſunt. Quoniam vero Pagi octo,
ui, quia priores aliis fœdus fecerunt, ve-
res nominantur, ſoli corpus civitatis
Ielvetiæ per annos circiter 125 conſti-
uerunt; antequam de Friburgo & Salo-
oro ſcribam, ſumma capita fœderum,
uibus octo hi Pagi veteres inter ſe con-
uncti ſunt, exponam; & præterea ea quæ
tantii à Pagis communi decreto ſancita
unt.

Summa fœderum inter octo veteres Pagos Helvetiæ.

Ræcipuum caput omnium fœderum
eſt περὶ συμμαχίας, de mutuo au-
ilio contra omnem vim injuſtam;in quo
omnia diligentiſſime conſtituta, ad juſti-
iam & æquitatem accommodata ſunt.
Ne enim temere & levibus de cauſis ſuſci-
iantur bella; ante omnia cautum eſt, ut
n eo Pago cui injuria facta eſt, primum
ublico conſilio cauſa cognoſcatur, &, ſi
conſtet de vi & injuria, ut tum demum
auxilium poſtulent. In quibuſdam aliis
fœderibus, & nominatim in Glaronen-
ſium, cognitio hæc reliquis Pagis, qui in
fœdere ſunt, defertur. Vbi jam conſtiterit
de æquitate cauſæ & injuria accepta, auxi-

lium Pagus injuria affectus à confœder
tis petere poteſt. Neque tamen quivis P
gus à quovis altero jus poſtulandi aux
lium habet, ſed ab eo cui peculiari fœde
junctus eſt. Nam, ut hactenus oſtendi, n
ſinguli Pagi cum aliis omnibus fœdus h
bent. Tigurini primum, qui antiquo fœd
re ſex aliis Pagis juncti ſunt, auxilium
illis poſtulare poſſunt. poſtea etiam cu
Bernenſibus peculiare fœdus fecere; cuj
ratione utriq; mutuo alteros in auxiliu
vocare poſſunt. Bernenſes tres Pagos, V
riam, Suitiam, Vnderwaldiam in auxiliu
vocare poſſunt, antiqui fœderis ratione,
hi in auxilium ſui & aliorum Bernat
evocant: at recentioris fœderis ratio
Tigurini & Bernates mutuo poſtulation
jus habent. Lucernenſes ex octo Pag
quinque de auxilio ferendo appellare po
ſunt, Tigurinos, Vrios Suitios, Vnderwa
dios, & Tuginos. Vrii vero, Suitii & Vn
derwaldii, omnes alios Pagos appella
poſſunt. Tugini ab iiſdem quinque Pag
à quibus & Lucernates, auxilium poſtula
re poſſunt. Glaronenſes Tigurinos, Vrios
Suitios, & Vnderwaldios advocare in au
xilium poſſunt. Etſi autem non omnes pa
poſtulandi jus habent, nihilominus tamē
ſi Pagus unum aut alterum fœdere juncti
in auxilium evocarit, universi conve
niunt, eo quod hi, qui primo evocati ſunt

reli

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

liquos etiam convocent. Ante omnia ero legatis miſſis ad Eremitanæ virginis mplum, aut in locum qui à tæda & ſylva omen habet, *das Kienholtz*, ſi Bernatum s agitur, communi conſilio decernunt, ua ratione controverſiæ amice aut jure lli poſſint, aut, ſi id fieri nequeat, quo-nodo auxilium quam optime ferendum t, & nominatim cavetur fœderibus no-tris, ut auxilio evocati nulla ficta excuſa-one, nulla fraude & dolo utantur, ſed ro viribus juvent. Quia autem fieri po-erat ut ſubito bello Pagus aliquis petere-ur, ita ut viis omnibus ab hoſte obſeſſis, eque per legatos, neque per literas, con-œderatos vocare poſſet; huic quoq; pro-pectum eſt, & nominatim cautum, ut in ujuſmodi caſu, ubi ſubito auxilio opus ſt ſinguli Pagi confœderati æque pro vi-ibus opem ferant atque ſi nominatim vo-ati eſſent. Et in Bernatum fœdere ſanci-um eſt, ut ſi hoſtes ſuperiorem regionis artem invadant, confœderati ab altera arte hoſtium finibus damnum dent, quo orum vires diſtrahantur; & idem alio oco viciſſim faciant confœderati, ſi ho-ſtes inferiori parte regioni bellum infe-rant. Porro, qui in auxilium evocantur, hi abſque ullo ſtipendio propriis ſumpti-bus auxilium ferunt: Tantum in Bernatũ fœdere cum tribus Pagis ſtipendii fit men-

tio,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

tio, id eſt, ſolidus Turonenſis, diurnu[m]
ſtipendium, in ſingulos pedites; quod t[a]men, ſi bellum ſit in Ergovia, non num[e]ratur, ſed limes conſtitutus eſt oppidulu[m] prope primum Arolæ lacum Vnderſea d[i]ctum, ultra quod, quæcunque pars alte[ri] militem miſerit, ſtipendium hoc accip[it]. Sed ſi bellum longius trahatur, & urbs al[i]qua, oppidum, aut arx, obſidenda & opp[u]gnanda ſint, ac id communi ſententia de[cretum] fuerit, tum is Pagus, cujus gratia & in cujus finibus hoſtile oppidum aut ar[x] oppugnatur, ſumptum oppugnationis cau[ſ]ſa factum in bellicis machinis, & artific[um] ſtipendiis, & aliis rebus ad oppugnatio[nem] neceſſariis, ſolus perſolvet. Si tame[n] bellum non unius Pagi, ſed totius civitati[s] Helveticæ communi nomine geratur, t[um] ſinguli rata parte perſolvent. Sæpe etiam fit, ut aliqui, qui longe extra Helvetiam habitant, publice aut privatim alicui da[m]mnum dent, quos tamen non licet bell[o] perſequi, quod longe abſint, neque fort[e] aliquam certam ſedem habent in qua bel[lo] peti poſſunt. de his ſtatuitur, ut ſi qua[m] forte occaſione in alicujus Pagi poteſtatem perveniant, vel ipſi, vel eorum bona, vel ſocii eorum, ut manus illis injiciatur, & his, quos læſere, ſatisfacere cogantur. Poſtremo ne quis milite noſtro abuti, & quovis pro ſua libidine abducere poſſit,

termini

rmini in pleriſque fœderibus præſcripti
nt, intra quos ex fœdere auxilium ſibi
utuo ferre teneantur. Sunt autem termi-
partim Pagorum limites, qui tum tem-
ris erant; aut paulo ampliores, ſed qui
terem Helvetiæ limitem non excedant.
lterum caput eſt de controverſiis publi-
s, quæ inter duos pluresve Pagos orian-
r. Cum enim vix caveri poſſit, quin ali-
uando etiam inter ſocios & confœdera-
s lites oriantur, id quod proximum eſt,
udioſe majores noſtri cavere conati
nt, ne res ad bellum deveniat, & ita ſol-
atur & pereat fœdus. Itaque primum
anciverunt, ut cæteri legatis miſſis ope-
am dent, quo controverſia omnis amice
ut æquo jure dirimatur. Deinde judicii
orma & ratio hæc ab illis inſtituta eſt.
ingulæ partes duos judices deligunt è ſuo
Pago, quibus jusjurandum datur, ut, ſepo-
ito affectu & amore patriæ, de contro-
erſia ſententiam ferant. Quatuor his ju-
licibus quintus omnium arbiter additur.
unc quandoque judices, alias actores de-
igunt. Quod ſi Pagus aliquis noluerit ſe
udicio ſiſtere, neque cauſæ cognitionem
dmittere, reliqui Pagi fœdere tenentur
huic opem ferre qui petit judicio cauſam
definiri. Caput tertium eſt de fœderibus.
Ac quatuor primi Pagi ſanciunt, ne cui
abſque aliorum voluntate & conſenſu li-

ceat ſe cuiquam jurejurando obſtringer aut pactum aliquod & fœdus facere. Si militer in Glaronenſi fœdere cavetur, illi fœdus ullum abſque fœderatorum ſu rum conſenſu faciant. Alias Pagi reliq ſibi liberam facultatem reſervant nov fœdera faciendi, ſalvis tamen ante & ex ceptis antiquis fœderibus. Eandem liber tatem retinent augendi & minuendi ſu fœdera publico & communi conſenſu. Sanciunt etiam, ut ſingulis decenniis au quinquenniis, renoventur voce vel ſcri pto, & jurejurando firmentur, ſi uſus po ſtulat: ſi id commode fieri nequeat, nihi lominus firmiter ſerventur. Quarto loco ſunt exceptiones. Aliqui enim Pagi, qu antiquitus ad Rom. Imper. ſpectarunt, u Tigurum, Berna, Vrii, Suitii, Vnderwal dii, excipiunt Romanum Imperium, ejuſ que jura, quibus nihil hoc fœdere deroga-tum volunt: Lucerna & Tugium jura Du-cis Auſtrii excipiunt. Glaronenſi fœdere excipiuntur jura & ſervitia omnia debita legitimo domino & magiſtratui. Simili-ter in omnibus fœderibus excipiuntur an-tiquiora fœdera, jura, privilegia, conſue-tudines, non tantum Pagorum, ſed arcium vicorum & villarum, ut ſingulis ſalva & integra maneant. Reliqua capita etſi non ſunt ita φυσικὰ, tamen ad pacem & tran-quillitatem conſervandam faciunt. Ho-

rum

am unum eſt de homicidarum pœnis.
ui aliquem è fœderatis occiderit, capite
iat, niſi oſtenderit ſe vitæ ſuæ tuendæ &
onſervandæ cauſa feciſſe. Qui damna-
is fuerit, & à ſuo Pago proſcriptus, hunc
tiam alii Pagi proſcribant, & finibus ſuis
rceant. &, Qui talem exceperit hoſpi-
o, ope ſua juverit, ipſe quoque reus eſto,
t vel exilio, vel alia mulcta punitor. A-
ud caput pertinet ad exigenda nomina.
Nemo laicus ope Eccleſiaſtica judicis no-
nina exigat, ſed tamen cauſæ matrimo-
iales, & manifeſtæ uſuræ, ad Eccleſiaſti-
um judicium deferantur. Nemo pignora
xigat à quoquam, niſi à ſuo debitore, aut
lo qui pro eo ſibi ſpoponderit: neque
tiam privata libidine, ſed ex judicis con-
nſu pignora capiantur. Nemo pro alte-
o pignus eſto. Item de judiciis. Quivis
uum judicem habeto & oſtendito: qui
ontumax in judicio non comparuerit,
c ſub abſentia alteri damnum dederit, id
uat. Cauſæ agantur in illius Pagi judicio
bi res acta eſt, & jus dicatur abſque
raude & dolo: quivis alterius Pagi judi-
iis, legibus, conſuetudinibus contentus
ſto. Hæc & conſimilia, etſi levia forte
unt, tamen cum ſæpe hinc graves contro-
erſiæ & bella etiam oriantur, copioſe &
ccurate fœderibus noſtris definita ſunt.
nihi ſatis fuit capita quædã perſtrinxiſſe.

Formulæ decreti ſeu pacti Stantiani.

PRimum ſtatuimus, ut nullus octo Pa
gorum, vel per ſe, vel aliorum ope
alteri Pago, aut ulli qui huic fœderi a
qua ratione ſit conjunctus, bellum in
rat, aut corporibus eorum, fortunis, ju
bus, regionibus, hominibus, damnu
det, injuriamve inferat, aut rebus ſ
ſpoliet. Quod ſi quis octo Pagorum (qu
Deus avertat) aliter fecerit, atque alt
injuriam intulerit, quo id caveatur & fœ
dus noſtrum firmum permaneat, ac om
nes fraterne ac pacifice vitam ſimul d
gere queamus, cæteri Pagi omnes eum
qui injuria affectus fuerit, defendant,
jura ejus bona fide atque abſque om
fraude conſervent. Quod ſi privatus a
quis, aut plures ſimul, vim & injuria
alicui fecerint : quocunque loco id f
ctum fuerit, hi pro merito & crimin
ratione à magiſtratu ſuo confeſtim ab
que ulla contradictione puniantur. V
rumtamen ſi quis in alterius juriſdictio
quicquam tale fecerit, aut tumultuum au
ctor fuerit, is eo loco judicio ſiſti, & pr
jure ac conſuetudine illius regionis pœ
na affici poterit. Secundo; Statuimu
ne deinceps in Helvetiæ urbibus aut re
gionibus quiſquam cœtus convocet, con

ventu

ventus habeat, quicquam proponat, clam
palamve, è quo damni quicquam aut peri-
culi exoriri poſſit, abſque voluntate &
conſenſu magiſtratuũ ejus Pagi: qui vero
contra fecerit, & cœtus hujuſmodi convo-
care conatus fuerit, conſilio auxiliove ju-
verit, is pro culpæ ratione mox à ſuo ma-
iſtratu abſq; omni impedimento punia-
ur. Similiter communi conſenſu hoc pe-
uliariter ſtatuimus, ut ſalvo honore &
urejurando non liceat cuiquam alterius
ubditos contra ſui magiſtratus obedien-
iam concitare, aut ab ea revocare, aut
onari eos commovere ad defectionem &
nobedientiam: quod ſi alicui Pagorum
mperio ejus ſubditi contumaces & ino-
edientes fuerint, cæteri bona fide domi-
is auxilium ferant, & ad obedientiam
os revocent, juxta conventa noſtrorum
œderum. Tertio; Cum poſt prælium ad
empachum leges quædam bellicæ à ma-
oribus noſtris conſcriptæ ſint, viſum eſt
obis in hoc perpetuo pacto, noſtrorum
c etiam poſterorum cauſa præcipuum
aput ejus decreti explicare, & his ver-
is proponere: Si unus pluresve Pagi
xercitum ſub ſignis adverſus hoſtem
roduxerint, omnes, qui ſub ſignis mi-
tant, in acie ſimul maneant, uti viros
onos decet, & majores noſtri fecerunt,
uæcunque tandem neceſſitas eos urgeat,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ſive juſto prælio , ſeu alio congreſſu ce
tandum ſit; ſicuti copioſe & diſerte in de
cretis legum bellicarum poſt Sempa
chianum prælium ſancitis cavetur. Qua
to; Decrevimus, tabulas, quondam à ma
joribus noſtris ſacerdotum & aliarur
rerum cauſa ſcriptas, & ſancitas anno Do
mini 1370, omnibus ſuis capitibus &
punctis debere firmas & inviolatas ſerva
ri: atq; perpetuæ memoriæ cauſa, quotie
cunque fœdera noſtra jurejurando ſan
ciuntur, ambæ tabulæ, & legum bellica
rum, & hæc poſterior ſacerdotum cau
ſcripta, præterea amica hæc tranſactio, ſ
mul cum fœderibus publice recitari de
bent. Sed ut omnes juvenes atque adul
noſtra fœdera firmius memoria tenean
& ſervent fidelius, ſtatuimus ut in poſt
rum ſingulis quinquenniis per omnes Pa
gos fœdera juramento dato renoventu
Poſtremo etiam inter nos ita conveni
ut bello exorto univerſa præda bello ca
pta, aut quicquid hoſtes pro ſui liberatio
ne perſolverint, pro militum numero
quem ſinguli Pagi aut urbes in caſtris ha
buerint, æqua portione diſtribuatur. Se
oppida, arces, regiones, vectigalia, annu
reditus , juriſdictiones, & quæcunqu
huius generis bello parta fuerint, pro ve
teri conſuetudine inter Pagos æqualite
diſtribuantur. Quod ſi quæ hujus gener

ve

vel redimi patiamur, vel vendiderimus, pecunia illa inter Pagos æquis partibus diſtribuatur. Hanc autem amicam tranſactionem ita explicamus & concludimus, ut eadem teneantur omnes qui ex Helvetiis nobiſcum militarint, ſubditi, cives, incolæ, fœderati & coniuncti nobis, ut nempe hi ęquam prædę partem accipiant, ſed urbes, arces, regiones, homines, annui reditus, vectigalia, juriſdictiones, Pagis tantum Helveticis cedant. Excipimus autem in hac tranſactione perpetua noſtra fœdera, ne quid his decedat, ſed ut ad confirmationem & ad defenſionem noſtrorum fœderum hæc transactio omnibus ſuis partibus inviolata fideliter & abſque dolo malo conſervetur.

Hoc decreto omnium ſententia confirmato, ann. 1481 civitatum fœdus privatū ſolutū eſt, & communi conſenſu Friburgii ac Salodorii in numerum Pagorum recepti ſunt, ac eo tempore decem Pagis conſtitit civitas Helvetica per annos viginti, donec Baſilea & Scaphuſium, & poſt has Abbatiſcella acceſſit. Verum antequam de fœderibus agamus, prius de Friburgo & Salodoro quædam addenda ſunt, & res poſt eorum fœdus geſtæ, breviter commemorandæ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

FRIBVRGVM.

FRiburgum, oppidum ad Sanam fluvium à Berchtoldo IV Zeringenſium Duc paucis annis ante Bernam conditum eſt ambæque civitates mutuam amicitian diu coluere: cæterum à morte Zeringi Berna Imperio fuit obnoxia; Friburgum vero pervenit in poteſtatem Comitum Kyburgiorum, qui Burgdorffi habitant quæ res cauſa fuit ut ſequentibus anni Bernatum amicitiam deſeruerint. Etenim primum cum Gottefrido Kyburgio contra Bernates militarunt: mox autem fœdu renovatum eſt utrinque, exceptione tamen addita, ſi domini urbis diſſidean à Berna, ut tum dominorum ſuorum partes ſalvo fœdere ſequantur. Poſtea à Kyburgio Friburgum venditum fuit Rodolpho Romanorum regi, ac deinceps ſub Auſtriæ domus imperio annis fere 200 manſit; quo tempore Auſtriorum ductu & auſpiciis ad Loupam, in monte Schonenbergio, & alibi, cum Bernatibus pugnarunt; rurſus etiam vetus amicitia & fœdus utrinque aliquoties renovatum eſt. Anno autem 1403 multis contumeliis nobilitatis vexati perpetuum fœdus cum Bernatibus fecere; manſere nihilominus ſub Auſtriorum imperio. Duravit amicitia hæc annos quinque & quadraginta. In-

de

de exorto bello inter Sabaudum Principem & Friburgum, Bernates Sabaudi partes, cum quo illis vetus amicitia & fœdus intercedebat, ſecuti ſunt: utrinque expeditiones aliquot ſuſceptæ, ſemel ad Galteram pugnatum adverſa Friburgiorum fortuna: altero demum anno legati Regis Gallorum, Burgundiæ Ducis, & Helvetiorum, pacem fecere. Proximo anno à pace facta Albertus Auſtrius Friburgum venit, cum hoc quidam civium conſilia inibant de bello adverſus Bernates ſuſcipiendo. cæterum major & ſanior pars civitatis pacem bello anteferebat, & amicitiam initam conſtanter tuebatur. jamque res ad ſeditionem ſpectabat; ac forte inter ipſos pugnatum fuiſſet, niſi Bernates miſſis legatis ſingulari prudentia & induſtria motum hunc populi ſedaſſent. Cum igitur Auſtrius videret, Friburgum Helvetiis favere, & ad eorum partes inclinare, cives quoque, qui majorum ſuorum privilegiis fruebantur, non per omnia imperiis ſuis parere, ſæpe etiam Bernates ex fœdere ſequi & cum Helvetiis confœderatis militare; de urbe diutius retinenda deſperare cœpit. Venit igitur Friburgum Auſtrii Principis aulæ magiſter, à Principe, ut fertur, miſſus. hic, fama per civitatem diſſeminata Principem brevi illuc venturum, omnis generis inaurata &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

argentea vaſa, aliaque varii generis orna-
menta, corrogare cœpit, ad exornandam
curiam urbis, quo loco Princeps dicebatur
excipiendus eſſe. Cæterum hæc omnis in-
ſciis civibus clam avehenda curabat. Con-
ſtituto autem die quo Princeps venturu
dicebatur, cum ſuis Principi in equis ob
viam egreditur, ac ipſum nobiliſſimorum
quique civium ſequebantur. Longius urbi
progreſſis, Princeps quidem nuſquam ap-
paret, ſed equites ab illo miſſi aulæ magi-
ſtrum ejuſque comites excipiunt. Is jam
in tuto conſtitutus, Friburgios, qui ho-
noris cauſa cum illo Principi obviam pro-
greſſi fuerant, alloquitur, ipſos confiſo
fœdere Bernatum, & reliquorum confœ-
deratorum amicitia, Principis imperat
detrectare; æquum autem eſſe, ut Princeps
quoque aliquem ex ipſis fructum perci-
piat; & ob hanc cauſam ſe ea quæ corro-
garit, argentea vaſa & ornamenta illis ab-
ſtuliſſe. atque his dictis cum ſpoliis civium
ad Principem ſe contulit. Tanta injuri
affecti Friburgii, arctiori fœdere Bernati-
bus conjuncti ſunt, & cum cæteris confœ-
deratis amicitiam certis conditionibu
junxere. Itaque bello Burgundico Helve-
tii mille hominum præſidium illis tuen-
dæ urbi miſere; ipſi quoque cum confœ-
deratis adverſus Burgundum militarunt
& fortem fidamque operam eo bello Hel-

vetii

vetiis præſtiterunt; quo finito cum Salodorenſibus in numerum Pagorum (uti mox dicemus) adſcripti ſunt.

SALODORVM.

Salodorum una eſt ex antiquiſſimis totius Helvetiæ urbibus, & Trevirorum ſoror dicitur, quorum urbem Nini ſæculo conditam eſſe vetuſti annales tradunt. Antiquitatem urbis indicant veteres inſcriptiones Romanæ, quarum aliquæ adhuc Salodori extant. Alemannicis autem, & Hunnicis, Franciciſque bellis & incurſionibus, in Galliam inclinante imperio, hæc quoque urbs cum pluribus aliis vaſtata eſt. Cæterum, Francis rerum potitis, denuo inſtaurata fuit, & epiſcopatui Genevenſi ſubdita. tradunt enim, in fano D. Victoris prope Genevam ſcriptum eſſe: Acta ſunt hæc regnante Domitiano Epiſcopo Genevenſi, quo tempore etiam caſtrum Salodorenſe epiſcopatui Genevenſi ſubditum erat, &c. Cæterum ſub Germanis Imperatoribus Salodorum ſemper fuit in numero urbium Imperii: ſic tamen uti præcipuis privilegiis & immunitatibus frueretur collegium Canonicorum; cuius eadem pariaque cum Tigurino privilegia eſſe traduntur. Advocatia huius urbis, ſicut & aliarum urbium Imperii in Helvetiis, fuit penes Duces Alemanniæ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Cum Bernatibus antiquitus fœdus fecerunt. id quo anno primum factum ſit, mihi incertum eſt; ſed ab eo tempore ambæ urbes amicitiam mutuam conſtanter coluerunt, & omnibus fere bellis Bernates Salodorenſium auxiliis fœliciter uſi ſunt. Contendentibus autem inter ſe de Imperio Ludovico Boio & Friderico Auſtrio, Boii partes ſequuti ſunt, eiuſque gratia à Papa excommunicati, ab Auſtrio obſeſſi fuere; quo bello Bernates 400 militum præſidium illis miſere. Bellum etiam geſſere adverſus Kyburgium Comitem; in quo proditione civis cuiuſdam non exiguam cladem accepere. Anno deinde 1351 cum Bernatibus fœdus perpetuum fecerunt, cæterorum etiam confœderatorum amicitiam magna fide coluerunt. Itaque bello Auſtriaco, quo Leopoldus cæſus eſt, finito, paribus conditionibus ac cæteri confœderati, pacem & fœdus cum Auſtriis fecerunt, & in tabulis fœderis confœderatis conjunguntur, & cum iiſdem communi conſilio leges militares ſtatuerunt, & jurejurando ſanciverunt. Demum vero finito Burgundico bello, in quo fortiter & ſtrenue omnium judicio ſe geſſere, una cum Friburgiis in Pagorum numerum adſcripti, & à confœderatis civitate quaſi donati ſunt.

Friburgiis & Salodoris in numerum

Pago-

agorum jam adſcitis, bella hæc ab Hel-
etiis geſta ſunt. Anno 1487 Iuſtus Silli-
ius, Sedunorum Epiſcopus, exercitum
x Valeſiis & Helvetiis collectum trans
lpes duxit contra Mediolani Ducem.
erum hujus expeditionis infœlix fuit
xitus; nam cæſi & victi à Duce, multis
ilitum amiſſis domum redierunt. Pro-
imo anno Sigiſmundo Duci Auſtrio
elvetii ex fœdere auxilium miſêre con-
a Venetos. Poſtea Carolo Galliarum
gi, qui patris fœdus renovarat, milita-
unt: primum in Britannia, quando ad S.
lbanū ingenti prælio Britonum Ducem
icit: deinde in Italia, cum regnum Nea-
olitanum occupavit, & ad Tarrum cum
aliæ Principibus conjuratis pugnavit:
uibus in bellis forti & fideli opera Hel-
etiorum feliciter uſus eſt. Anno autem
490 aliud civile bellum in Helvetia ex-
rtum eſt. Abbas S. Galli novum cœno-
ium Roſaci ædificare cœperat, & illud
am penè abſolverat. Hoc ægre ferentes
ives S. Galli, Abbatiſcellani, & ſubditi
mperio Abbatis, tum quod nollent, reli-
ione ducti, oſſa & reliquias S. Galli loco
moveri, tum quod metuerent ne uberri-
na negotiatio linificii ab ipſis Roſacum
ransferretur, conſpiratione facta, ſubito
rmati confluunt, & novum ædificium
iruunt. Abbas vero hac injuria commo-

tus, quatuor Pagos quibus fœdere junctu
erat, in auxilium evocat: ſex alii Pagi, ſe
queſtri pacis, S. Galli cives cum fœderat
ipſorum hortantur, ut jure cum Abbat
contendant. verum cum illi oſtenderen
ſibi atrocem injuriam, contra vetera pr
vilegia, novi cœnobii ædificatione illa
tam; ideo ſe juſtam cauſam habuiſſe e
rum quæ fecerint; neque tamen ſe juri ſ
ſtere vellent: quatuor Pagi quibuſdam ali
in ſocietatem aſcitis copias in Turgea
duxerunt. ſed bellum hoc abſque ſanguin
confectum eſt: primi omnium Abbatiſce
lani pacem cum Helvetiis fecerunt, &
Rheguſorum vallis illis eſt adempta: po
ſtea obſeſſa urbe S. Galli, pax inter ipſo
& Helvetios facta eſt opera Georgii Co
mitis Sarunetum, & Gaudentii Comit
Mæſchii, atque Conſtantienſis Senatus
ſubditi quoque abbatis pecunia multa
in gratiam recepti ſunt. Sequitur ultimun
bellum Auſtrium, quod noſtri Suevicun
vocant. Huius ſemina jacta ſunt à Frideri
co Imperatore; ſed id poſt obitum ipſius
Maximiliano Imperatore filio ejus geſtum
eſt. Effecerat Fridericus Imperator ut Prin
cipes nonnulli, & civitates, & plurimi
prima nobilitate, fœdus facerent, quo
magnum fœdus Suevicum nuncuparunt
idque præcipue ad opprimendam liberta
tem Helvetiorum factum credebatur. &
ipſe

ſe quoque huic fœderi præfuit. Hoc au-
m boni contulit Germaniæ, quod paſ-
m itinera tuta reddidit, graſſatoribus ca-
is & ſupplicio affectis, dejectiſque illo-
m arcibus. Erant jamdiu inimicitiæ in-
r Auſtriorum clientes vicinos Helvetiæ
nostram nationem, & quotidie animi
rinque magis exacerbabantur, ac into-
randis contumeliis Helvetii ab illis af-
ciebantur: Rætos etiam Auſtrii novis
neribus gravabant, & veteri poſſeſſione
uorundam locorum exuerant: ideo, ut
rinque adverſus vim hoſtium tutiores
ſent, fœdus perpetuum invicem fecere.
udovicus præterea XII Gallorum rex,
vidus Mediolanenſis imperii, quod jure
d ſe ſpectare contendebat, Heluetiorum
micitiam & fœdus ambiebat, idque tam
ericuloſo tempore neutiquam negligen-
um noſtris viſum eſt. Tandem igitur an.
489, poſt multas actiones pacis fruſtra
entatas, ad arma ventum eſt. Pugnatum
ſt hoc bello ſæpius; ſed Helvetii ſemel
ntum victi prope Conſtantiam, eodem
ie iterato prælio hoſtes fuderunt; &
ræterea ipſi atque Ræti octo aliis, partim
uſtis pugnis, partim levioribus præliis, vi-
tores fuerunt; ad Lucii clivum, Treiſæ,
Hardæ, Fraſtenzii, & in Malſæ campis;
& prope Baſileam ad ſylvam quæ Fratrum
ylva nuncupatur, in Leymia valle; & po-
ſtre-

ſtremo ad Dorneggum Salodoriorum a
cem. Tot præliis cum fracti eſſent anir
Auſtriorum, tandem opera & interceſſi
ne Ludovici Sfortiæ Mediolani Duci
miſſo ad id Galeatio Vicecomite, pa
facta eſt, qua Helvetiis ſua libertas intac
manſit, & in poſſeſſione omnium loco
rum, quæ antehac Auſtriis ademeran
confirmati ſunt, præfectura quoque rerum
criminalium in Turgea, quæ hactenus pe
nes Conſtantienſes fuerat, his addita eſ
Atque hoc (excepto Rætorum bello cum
Ioanne Iacobo Mediceo Muſſii domino
ultimum bellum eſt quod ad hunc uſqu
diem Helvetii contra exterorum Princi
pum vim & potentiam pro patria libertat
geſſerunt. Multis quidem bellis poſtea in
terfuerunt, & magnam in militia laudem
conſecuti ſunt; ſed hæc partim in Italia
partim in Gallia, modo Regum Gallorum
modo Romanorum Pontificum, modo
Ducum Mediolani auſpiciis geſta ſunt
Etenim mox à pace facta Galeatius Vice
comes militem Helveticum clam ſcribe-
re cœpit; contra Gallorum rex aperte ex
fœdere militem petebat, iſque illi datu
eſt. Nihilominus Galeatius 5000 Helve-
tiorum contra magiſtratuum voluntatem
& edicta conſcripſit. horum opera & ope
Germanici militis, quem collegerat, Dux
Ludovicus Mediolanum recuperavit. ve-

rum

ım paulo poſt à maximis Gallorum co-
iis obſeſſus Novariæ, cum Helvetii, qui
urbe non munita hoſtibus non pote-
nt obſiſtere, pace facta domum redi-
nt, ſumpto habitu Helvetico gregarii
ilitis, ſe illis immiſcuit; ſed agnitus (ut
unt) à Turmanno quodam, qui poſt in
uatuor partes diſſectus fuit, proditus, &
ptus, & in Lochenſem carcerem in
alliam abductus eſt. Gravem vero in-
riam faciunt nobis, qui unius hominis
imen univerſæ nationi imputant. Quod
eos omnes qui cum Duce fuerunt, cri-
inis hujus reos faciunt, propterea quod
olente Duce pacem cum hoſte fecerint,
men non ideo cæteri omnes accuſandi
nt, cum hi, qui id commiſere, non pu-
ico nomine illi auxilio venerint, ſed
m contra magiſtratuum edicta ſecuti
it, & non injuſtas neque leves pacis ſan-
endæ cauſas habuiſſe videantur. Eodem
nno, quo hæc geſta ſunt, in Inſubria Vl-
cus Wirtenbergicus Dux cum Helve-
orum civitate fœdus in annos duode-
m fecit. Maximilianus quoque Impe-
tor fœdus hæreditarium, ante à Sigiſ-
undo Duce factum, cum quatuor Pagis
elvetiorum, Tigurinis, Bernatibus, V-
niis, & Vnderwaldiis renovavit. Anno
quenti, qui eſt à partu Virginis 1501,
obiliſſimæ urbes ad Rhenum Baſilea &
Scaphu-

Scaphuſia in numerum Pagorum Helv
tiæ cooptatæ ſunt.

BASILEA.

BAſilea omnium confœderatarum u
bium ampliſſima, caput Rauracoru
quo tempore primum condita ſit, ign
ratur. Meminit ejus Ammianus Marc
linus, qui Baſiliam nominat; & Grati
num prope hanc propugnaculum con
Germanos conſtruxiſſe perhibet. ac ſu
qui à Baſilina Iulii Imper. matre den
minatam exiſtiment. Meminit etia
Phlegon libertus Adriani Cæſaris Baſili
an autem de noſtra hac in Rauracis l
quatur, dubium eſt. Probabilis eſt eoru
opinio, qui hanc exiſtimant ex Augu
Rauracorum Romanæ coloniæ reliqu
creviſſe. Eſt autem Baſilea è numero lib
rarum civitatum Romani Imperii, ampl
ſimis immunitatibus & privilegiis ja
olim à Romanis Imperatoribus dona
Celebris præterea Epiſcopatu & bon
rum literarum gymnaſio. Cæterum ur
hæc ut Helvetiis vicina eſt, ita etiam e
rum amicitiam, multis annis antequam
eorum fœderi jungeret, ſtudioſe colu
Etenim Ludovico Bavaro Imp. excom
municato à Romano Pontifice, cum m
gnæ turbæ per univerſam Germania
inde exortæ eſſent, Baſilienſes fœdus m

ui auxili gratia fecerunt cum tribus pri-
mis Helvetiæ Pagis, ac Tiguro & Berna,
multiſque aliis Germaniæ urbibus, ann.
1327. Anno deinde 1345 cum Tigurinis
peculiare fœdus in biennium fecerunt, &
illud triennio poſt renovarunt. Rurſus
anno Domini 1365, cum Leopoldi Au-
ſtrii auſpiciis Anglorum exercitus Alſa-
tiam vaſtaret, Argentinam urbem obſe-
diſſet, & Baſileæ quoque obſidionem mi-
naretur, quod minoris urbis cives Duci
Auſtrio oppignorati ab Epiſcopo, non
per omnia ejus imperio ſe ſubjicerent: Ba-
ſilea autem cum, paucis annis ante terræ-
motu proſtratis mœniis & multis ædi-
bus, non paucioribus incendio abſumptis,
hoſti impar eſſet: Helveticæ urbes, Tigu-
rum, Berna, Lucerna, Salodorum, firmum
præſidium urbi miſerunt, ita ut Angli ur-
bem tentare non auſi, præſertim Impera-
tore Carolo IV exercitum adverſus eos
ducente, retroceſſerint. Bello item Au-
ſtrio, quod Baſilienſes geſſere cum Ka-
tharina Burgunda Leopoldi uxore anno
1409, Bernenſes & Salodorii auxilia illis
miſere; cæteri Helvetii aſſidua & diligen-
ti opera pacem inter ipſos & Auſtrios
conciliarunt. Præterea Concilii Baſilien-
ſis tempore, cum ad diſſipandum conci-
lium Ludovicus Galliarum regis filius
ingentes copias in Germaniam duxiſſet,
&

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

& ab Auſtrio evocatus Helvetiis bellu
intuliſſet, Helvetii urbem & concili
adverſus peregrinum hoſtem tueri v
lentes, memorabili exemplo non p
res 1600 cum maximis copiis Gal
rum congreſſi, & omnes paucis excep
cæſi, ita attriverunt eorum copias, ut
reditu mox cogitare cœperit: atque
profligatis, Baſilienſes poſtea junctis c
piis cum Helvetiis, commune bellum a
verſus Auſtrium geſſerunt. Similiter, cu
omnibus metuenda eſſet Caroli Burgu
di potentia, Baſilienſes cum Argentin
ſibus & aliis ad Rhenum urbibus, & S
giſmundo Auſtrio & Renato Lothar
gico Ducibus, atque Helvetiis, fœde
ad decennium ſeſe conjunxerunt, &
bello ſæpe fortem & fidelem operam co
fœderatis navarunt. Poſtremo, cum b
lum grave inter Maximilianum Ro
norum Imperatorem, & Helvetios
Rætos Alpinos ortum eſſet, Baſilien
medios ſeſe geſſere, & neutram parte
auxiliis juvere, nullius præſidia in urbe
ſuam recepere, commeatu ex æquo
troſque juverunt. pugnatum eſt eo be
ſub ipſis quaſi mœniis urbis, & ruri
ad Dorneggum; ubi ingenti prælio He
vetii hoſtes ſuperarunt, & ad ipſa mœ
nia uſque urbis perſequuti ſunt: ſed om
nibus his temporibus cives urbis ſe

qu

quos utrique parti exhibuerunt. Demum opera Ludovici Mariæ Ducis Inſubrum, utriuſque partis legati Baſileam convenerunt, & pax inter Imperatorem & Helvetios facta eſt.

Gratum fuit hoc bello Baſilienſium conſilium Helvetiis: quin & Maximilianus Imperator præ ſe ferebat ſibi quoque non improbari. Cæterum nobilitas, quæ ingenti Helvetiorum odio flagrabat, Baſilienſes pene hoſtium loco habere, quod non aperte ſe Helvetiorum hoſtes profiterentur: neque hi tantum qui Auſtriis parebant, ſed complures qui hactenus cives fuere, ex urbe in vicinos Sequanos, Alſatios, atque Briſigavos Auſtriis parentes, commigravere: unde urbis incolas contumeliis & injuriis afficere non ceſſabant; donec hi tandem indignitate rei commoti, anno proximo, qui finem belli illius conſequutus eſt, & fuit 1501 à Chriſto nato, perpetuo fœdere ſeſe decem Pagis Helvetiæ conjunxerunt, & ita pacem & quietem metu auxiliorum Helveticorum facile apud vicinos obtinuerunt.

SCAPHVSIA.

SCaphuſia, quæ eodem anno in Pagorum numerum recepta fuit, urbs non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ita antiqua eſt; ſita ad Rhenum in Ger-
manico ſolo; pons tamen ex urbe ad Hel-
vetios pertinet. Temporibus Henrici II
Imperatoris à Nellenburgiis Comitibu
cœnobium eo loco conditum eſt, quo
nunc quoque extat. id primam originem
urbi dediſſe creditur; ſicut & Sancti Gall
oppidum, & Lucerna, & multa alia op-
pida Germaniæ cœnobiis ſuam originem
acceptam referunt. Alteram occaſionem
& cauſam incrementi huic urbi præbuit
Rhenus, qui aliquot millia paſſuum infra
urbem per ingentia ſaxa maximo impe-
tu fertur, & tandem ex altiſſimis rupibu
horrendo ſonitu, & ſpumis, nebulæ in-
ſtar in altum ſparſis, præcipitatur; ita u
nullius generis naves illic tranſire poſſint
quare omnes naves quæ ex Acronio &
Veneto lacu ſecundo Rheno deſcendunt
neceſſe eſt Scaphuſiæ exonerari. & ob
hanc cauſam creditur urbi nomen impo-
ſitum, ut vel à *Scapha* Scaphuſia, vel
etiam à navis Germanico nomine Schiff
huſia nominaretur. vulgus tamen falſ
nomen ab ove derivans nomini inſigni
accommoda finxit. Colligitur eo loco
ingens portorium, præſertim ex ſalis ve-
ctura. id diu ante conditam urbem fuit
in poteſtate duarum nobilium familia-
rum, quæ nunc quoque Scaphuſiæ habi-
tant, Dominorum *im Thurn* & *am Stad*

Initio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Initio urbis maxima poteſtas penes Abbatem cœnobii fuit; qui & magiſtratuum mediam partem elegit. Cæterum paulatim cives ab ejus imperio ſeſe exemerunt, & Romanorum Imperatorum beneficio multis immunitatibus & privilegiis donati ſunt. Verum cum Ludovicus Bavarus longo bello exhauſtus, Auſtrio Duci, quam ex compoſitione facta pecuniam debebat, perſolvere non poſſet, Scaphuſia ab illo una cum aliis quibuſdam urbibus ab Imperio abalienata & Auſtrio vendita eſt. Manſit ab eo tempore ſub Auſtriorum poteſtate annos 85, ad tempora uſque Concilii Conſtantienſis: tum enim Fridericus Auſtrius, quod Ioannem XXII P. è concilio abduxiſſet, ab Imper. Sigiſmundo proſcriptus eſt; bellum illi illatum juſſu Imperatoris, & ejus bona partim direpta, partim Imperio vendita. Hoc bello Scaphuſia rurſus Imperio unita eſt, ac cives, non exigua pecuniæ vi Imperatori numerata, ampliſſimis privilegiis donati ſunt, & illis cautum, ne unquam poſtea urbem eorum ab Imperio alienare liceat. Verum cum Fridericus III ex Auſtria familia Imperio potitus fuiſſet, conatus eſt rurſus Auſtriæ domui Scaphuſiam aſſerere. Itaque Sigiſmundo Duci poteſtatem fecit, ut Scaphuſianos cives in ſua verba jurejurando adigeret: factum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

eſt hoc anno ſalutis 1454. Miſſi erg
ſunt à Sigiſmundo legati Scaphuſiam q
ſacramentum ab illis exigerent. Sed c
ves non niſi cum exceptione ſuorum pr
vilegiorum Principi ſe obſtringere, neq
alia conditione legatos in urbem admi
tere volebant. Contra legati urgebant,
abſque omni exceptione Principi ſe ſ
cramento obſtringerent; ac proponeba
quædam capita in quæ illi jusjurandu
darent; graviſſimaque pericula illis d
nuntiabant ni parerent. Cum autem
hac ſententia perſiſterent, cives ab alte
parte urbis Helvetiorum legatos in opp
dum receperunt, & cum Tigurinis, Be
natibus, Lucernenſibus, Suitiis, Tugin
Glaronenſibus fœdus in aliquot ann
fecerunt; atque ita Auſtrii legati irrito c
natu domum rediere. Coluerant an
hæc tempora Scaphuſii Helvetiorum
micitiam, & anno 1345 cum Tiguri
in paucos annos fœdus fecerant. ſed cu
ipſi Auſtriis parerent, quibuſcum aſſid
pene bella Helvetii illis temporibus g
ſerunt, nulla potuit illis conſtans amici
cum Helvetiis intercedere; adverſus qu
ſæpe vel inviti Auſtriorum ductu milit
runt. Sed ab hoc tempore Helvetioru
amicitiam conſtanti fide conſervarunt,
multis bellis ſocia arma cum illis junx
runt. Nam mox ab inito fœdere bellu

Auſt

Auſtrii cum Helvetiis, & nominatim cum Scaphuſiis, geſſerunt. Cum enim Helvetii, juſſui & imperio Pii Papæ obtemperantes, Sigiſmundo Auſtrio arma intuliſſent, pace deinde facta, rurſus propter Mulhuſios, qui Helvetiis ſeſe junxerant, & Scaphuſianos, bellum ab Auſtriis redintegratum eſt, & Helvetii magnis copiis in Sequanos deſcendêre. Eodem tempore Peregrinus Hewdorffius Scaphuſios Rotevilæ accuſavit, &, ut proſcriberentur, effecit. reos hic peragebat Fulachios cives Scaphuſianos: eſt autem hæc vetuſta & nobilis familia, quæ olim poſſedit arcem ad cataractas Rheni; ſed inde pulſa ab Alberto Auſtrio, poſtea rurſus per inſidias eandem occupavit. hoc igitur nomine accuſati ſunt ab Hewdorffio Fulachii fratres Ioannes & Conradus, & tam ipſi quam Scaphuſiani, qui cives ſuos in cauſa juſta & æqua defendebant, proſcripti ſunt. Miſere hoc bello Helvetii Scaphuſianis firmum præſidium; cum quo illi multas excurſiones in vicinum Auſtriorum agrum, in Hercyniæ juga, Hegoiam, Latobrigos, aliaque loca fecerunt: demum vero Waldhuto (quod oppidum contra Rheni & Arolæ confluentes, in aditu Hercyniæ ſylvæ Auſtriis pateret) obſeſſo, pax facta eſt, in qua, Sigiſmundi Auſtrii ſumptu, & opera, Scaphu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ſii proſcriptione ſunt exempti. Cum ig
tur his bellis & Helvetii Scaphuſianoru
fidem experti eſſent, & animadvertere
quantum commodi ipſis afferret urbs h
opportuno loco in finibus Helvetiæ ſit
viciſſim etiam Scaphuſiani forti & fid
opera Helvetiorum hoſtes repuliſſent,
quietem aſſequuti eſſent; viſum eſt utr
que è re ſua eſſe, ſi fœdus ad annos pl
res prorogarent. Itaque ann. 1479 fœd
in annos 25 ſequentes fecerunt; quo fo
dere etiam comprehenduntur Vrii & V
derwaldii, cum quibus hactenus nullu
peculiare fœdus Scaphuſiani habueran
Formula Fœderis ferme iiſdem capitib
conſtat, quibus veterum Pagorum fœ
dera. Nam primum περὶ συμμαχίας
mutuo obſtringunt. Deinde ſtatuitur for
ma judicii quo decidendæ ſunt lites,
quæ inter Pagos Helvetiæ & Scaphuſia
nos oriantur. Præterea quo modo æ
alienum exigendum ſit, quo jure in hu
juſmodi poſtulationibus utendum ſit, ca
vetur. Item de homicidarum pœna. Po
ſtremum caput eſt de novis & antiqui
fœderibus: nova non ineantur abſq; alio-
rum voluntate, vetera ſemper potiora ſint
& præcedant. Conſequutum eſt hoc tem-
pus bellum Burgundicum: & poſt aliquot
annos illud quod noſtri Suevicum appel-
lant, quod Maximilianus Imperator Hel-
vetiis

vetiis intulit: utroque bello Scaphuſiani Helvetiis fidelem operam navarunt, ac milite & pecunia rem Helveticam juverunt, eoque nomine apud Helvetios magnam gratiam inierunt, & ſibi non exiguam laudem compararunt. itaque proximo anno, finito bello, qui fuit 1501 à nato Chriſto, perpètuum fœdus cum XI Pagis Helvetiorum fecerunt, & in numerum Pagorum adſcripti ſunt.

Baſilea & Scaphuſia urbibus civitate Helvetica donatis, cum jam duodecim Pagi eſſent, durante adhuc fœdere quod cũ Lud. Gallorum rege fecerant, Helvetii an. 1503 caſtra ejus bello Neapolitano ſecuti ſunt, nullo tamẽ pub. conſilio, imo contra magiſtratuum auctoritatem. Fuit bellum hoc, ſicut & prius Neapolitanum bellum Carolo VIII regi, Gallis pariter & Helvetiis infœlix: nam priori, qui in præſidio regni manſerant, plerique morbis, pauci prælio periere: quique bello ſuperfuerunt, infelix ἀριστεῖον luem illam, quam alii Hiſpanicum, quidam Neapolitanũ morbum, vulgus, Gallicum nominat, domum reportarunt: poſteriori bello duobus præliis victi magnam militum partem amiſère. Anno deinde 1507 Helvetii publice auxiliares copias Gallo regi miſere. horum opera cũ Ligurũ caſtra in monte ſupra Genuam ſita expugnaſſet, brevi poſt urbe per deditionẽ

potitus eſt. Eodem tempore Maximilianus Imper. militem ab Helvetiis petebat; qui illi 6000 polliciti ſunt, hac conditione, ne contra Gallorum regem illos ducat, cum quo fœdus habeant: ſed cum conditionem hanc recipere nollet, irrita fuit hæc expeditio. Brevi poſtea, an. 1509, finitum fuit fœdus Galliæ Regis cũ Helvetiis, & Imperator ac Iulius Papa, & Galliæ atque Hiſpaniarum reges, fœdere facto, Venetis bellum intulere; quo bello Helvetii etiam apud Gallos ſtipendia fecere. Proximo anno Iulius I I P. cum Helvetiis fœdus fecit opera Matthæi Cardinalis ſedunenſis; qui mox ab inito fœdere 6000 Helvetiorum in Italiam duxit, hoc titulo, ut terras eccleſiæ, contra Ducem Ferrarienſem defenderent, ſed revera opera eorum Gallos per inſidias Mediolano depellere conabatur. Id cum animadvertiſſent Helvetii, Cardinalem contra Gallos ſequi noluerunt, & magiſtratus idem imperabant. Quare à Pontifice non perſolutis ſtipendiis dimiſſi, indignantes domum rediere. Sequenti anno, qui fuit undecimus ſupra milleſimum quingenteſimum, fœdus perpetum inter Helvetios & Auſtriam Burgundicamque domum renovatum eſt.

Petebat etiam Gallus per legatos ut fœdus ſecum renovarent; ſed plerique illi in-

di-

dignabantur, quod finito fœdere priori confeſtim illis annuas penſiones & ſtipendia cuncta denegaſſet: & quamvis multi offenſi Pontifici ob non ſoluta ſtipendia Gallo faverent, metu tamen fulminis Pontificii non audebant cum Gallo, qui hoſtis Papæ tum erat, fœdus facere. Acceſſit nova Gallorum offenſio, qui tabellarium Suitenſium cum literis Lugani interceptum ſubmerſerant, & inſignia Pagi, qualia tabellarii geſtant, in eorum contumeliam in publica auctione vendiderant.

Duxêre tum Helvetii media hyeme exercitum trans Alpes ad Galeratæ vicum; ſed pagis tantum aliquot incenſis re infecta domum rediere. Verum ſequenti anno à Iulio Papa, quem Galli ingenti prælio ad Ravennam vicerant, evocati, exercitum XX mill. in Italiam miſêre. hi conjuncti Venetis, qui Papæ reconciliati erant, Cremona & Ticino urbibus primo impetu captis, Gallos è toto Mediolani Ducatu ejecere, ſic ut præter arcem Mediolani nihil illic reliquum manſerit.

Quapropter Iulius Helvetios titulo Defenſorum eccleſiæ ornavit, atque illorum vexilla imaginibus quibuſdam decoravit, ac publice etiam univerſæ genti duo majora vexilla, quæ *Paner* vocamus, ac Pileum, libertatis ſignum, & gladium, dono dedit. Maximilianus Sfortia Helve-

tiorum beneficio in imperium paternum
reſtitutus, fœdus & amicitiam cum illi
junxit; & civitati Helveticæ Luganum
Mendriſium, & Madiam vallem; Ræti
autem confœderatis vallem Telinam ſe
Volturenam dono dedit: Carolus quo
que Sabaudiæ Dux, cujus majores multi
ante annis privatum fœdus cum aliquo
Pagis habuerant, novum fœdus in anno
25 proximos cum omnibus duodecim
Pagis fecit. Eodem tempore Rex Gallorum
de fœdere cum Helvetiis agebat. verum
cum arce Mediolani decedere nollet, &
animadverſũ fuiſſet, legatos ipſius conan
largitionibus aliquos corrumpere, & ſuf
fragia coëmere, juſſi ſunt Helvetiæ finibu
quam primum excedere; atque ita bellum
denuo inſtauratum eſt. Nam Gallus ingen
ti exercitu in Italiam miſſo, Tremulio &
Trivultio Ducibus, Maximilianum Sfor
tiam Novariæ obſedit. is ſecum habeba
4000 Helvetiorum, quibus poſtea 8000
auxilio miſſi fuere. Horum prima acie
cum Novariam veniſſet, aſſumptis qui il
lic erant, ingenti prælio Gallos non mo-
do vicit, ſed ex Italia profligavit. Guic
ciardinus, non ignobilis rerum Italica-
rum ſcriptor, tradit, hoc uno prælio Hel-
vetios tantum ſibi nomen comparaſſe, ut
multi illud omnibus fere præclaris Græco-
rum & Romanorum, quæ leguntur, re-
bu

bus geſtis anteferre auderent. Veruntamen victoria hæc, quamvis ampliſſima, non abſque ſanguine multo illis contigit. nam ex Helvetiorum numero ſupra 1400 deſiderati ſunt. Ex his maxima pars tormentis Gallorum, pene antequam ad manus pervenirent, periere. Itaque plebs multis in locis tumultuata eſt, invidiaque omnis in eos, qui Gallicæ factioni addicti erant, derivata fuit; quorum multi ad tempus patria cedere coacti ſunt; duo tantum in omni illo tumultu capite multati: cæteroquin res abſque ſanguine tranſacta eſt. Poſt hanc victoriam Helvetiorum, Maximilianus Imperator, à Galli amicitia & fœdere diſcedens auctor fuit Helvetiis ut exercitum ingentem XVI M. contra Gallum in Burgundiam ducerent. quibus totidem fere voluntarii acceſſere. his equitum aliquot alas Cæſar adjunxit, Wirtenbergico Principe eos ducente. Obſeſſa tum fuit Divio, caput Burgundiæ. verum Tramulius, vetus dux, cum diffideret urbem tueri ſe poſſe, cum Helvetiis convenit ea lege, ut Rex Mediolanenſis imperii juribus cederet, & certis temporibus ſexcenta aureorum nummûm millia illis perſolveret: adque eius rei fidem quatuor obſides claros magnoſque viros dedit, quibus acceptis noſtri illico domum redierunt. Cæterum Rex Ludovicus, etſi omnibus con-
ſtabat,

ſtabat hanc pactionem Galliæ regno ſalutem attuliſſe, quod Divione capta in Helvetiorum poteſtate erat, ad Lutetiam ipſam excurrere, aut ſe cum Anglis conjungere, neq; ullæ juſtæ copiæ Regi erant quas ipſis opponeret. nihilominus comprobare eadem noluit: neque enim ullo modo juribus ſuis ſe privari in Mediolanenſi imperio ferre poterat. Itaque Helvetii ſe deluſos videntes, vehementiſſime indignati, niſi confirmatio intra certum tempus afferretur, ſe obſides interfecturos minabantur: & menſe novemb., nihil obſtante hyeme, denuo in Galliam erumpere decreverant. Sed Rex, legatis miſſis, de pace perpetua cum Helvetiis iueunda ſedulo agebat. Etſi autem à conditionibus, quas Rex proponebat, Helvetii alieniſſimi erant; tamen, dum de pace agitur, & deliberationibus ac conventibus variis ea res agitatur, inſtituta expeditio irrita facta eſt. Porro in his conventibus Abbatiſcellani eodem anno, menſe decembri, in numerum Pagorum cooptati ſunt, & decimum tertium locum tenuere.

ABBATISCELLA.

Abbatiſcella eſt regionis & vici nomen. Regio hæc ſupra S. Galli oppidum ſita eſt intra altiſſimos montes juxta Ræto-

rum

rum fines. Vicatim habitatur, & octo inſignes habet vicos; quorum ſinguli ſuas eccleſias, ſeu templa, ut vocant, parochialia habent. omnium caput eſt, quam Abbatiſcellam vocant, à qua regio nomen habet. Paruit hæc regio olim Abbatibus S. Galli. & quia hi frequentius in vico præcipuo verſabantur, in quo etiam munitiſſimam arcem Clanxiam nomine extruxere, vicus inde nomen accepit ut Abbatiſcella diceretur, quod deinde univerſæ regioni communicatum eſt. Aſſeruere autem Abbatiſcellani ſeſe in libertatem primum armata manu; poſt etiam pace facta, magna pecuniæ ſumma Abbati perſoluta, libertatem ſibi poſteriſque ſuis redemerunt. Bellum geſſere cum Abbate Cunone ex Stouffia familia annis ſeptem. Abbati ſuppetias tulerunt urbes ad lacum Acronium, Dux Auſtrius Fridericus, Epiſcopus Conſtantienſis, Wirtenbergicus Comes, præterea multi Comites ac nobiles. Cæterum Abbatiſcellani his nequaquam ceſſere, ſed adjuti auxilio civium S. Galli, qui primo Abbatem ſecuti, poſtea Abbatiſcellanis ſeſe adjunxerunt, aliquot præliis victores fuerunt: oppida non pauciora quinque, arces ſupra ſexaginta vel cepêre vel diruêre. Hoc bello primum Abbatiſcellani fœdere juncti ſunt Helvetiis, qui ipſi Auſtriorum hoſtes

erant.

erant. ac quidam tradunt, cum Suitiis & Glaronenſibus duntaxat; alii, cum Lucernatibus, Vriis, Suitiis, & Vnderwaldiis eos amicitiam & fœdus iniviſſe, aiunt. Bello huic finis impoſitus eſt anno 1408 à Ruperto Imperatore, qui pacem inter Abbatiſcellanos eorumque hoſtes Conſtantiæ compoſuit.

Pace facta, Abbatiſcellani hanc reipublicæ formam inſtituère, qua hodie quoque utuntur: nam, cum ante ſinguli Vici ſua inſignia & proprios conventus haberent, unum tantum ſignum totius regionis, unicum conventum & judicium, in quod ex omnibus vicis præſtantiſſimi deliguntur, eſſe voluerunt. Anno deinde tertio à pace facta, cum Abbas S. Galli denuo Abbatiſcellenſibus novam litem intendiſſet, ſocietatem junxere cum Pagis Helveticis, Tiguro, Lucerna, Suitia, Vndervvaldia, Tugio, & Glarona. Fœdus hoc adeo doluit Abbatibus Sancti Galli, ut Henricus Manſdorffius circa annum CIↃ CCCC XXV effecerit, ut Abbatiſcellenſes à Romano Imperatore proſcriberentur & à Pontifice arcerentur ſacris. Cæterum illis à proſcriptione nullum periculum grave imminebat, quod ſuis montibus cincti, neque ulla fere commercia cum exteris exercentes, non poterant cuiquam prædæ eſſe: de Pontificis autem excommunica-

tione

ctione communi decreto ſtatuerunt, ſe nolle eam ratam habere (*ſi vvellind nit im ding zijn.*) Itaque Sacerdotes qui Pontificis edictum obſervabant, neque Sacra illis adminiſtrare volebant, è regione ſua ejecerunt, quibuſdam etiam cæſis. Cum igitur hac ratione Abbas Sancti Galli ſe nihil effeciſſe cerneret, atque interim Abbatiſcellani adverſus eos graſſarentur, qui ipſos excommunicatos appellabant, & multorum nobilium arces vaſtarent; tandem eos ſuffragante Epiſcopo Conſtantienſi & Suevica nobilitate, apud ſeptemviros Imperii accuſavit, eorumque auxilium imploravit. Illi per literas civitatibus ſuperioris Germaniæ & Helvetiis mandarunt, ut eos ad officium revocarent. Sed Helvetii vicinis & civibus ſuis bellum inferre noluere, cæterum in pace componenda laborarunt; quæ tandem anno excommunicationis quarto facta eſt, Abbatiſcellanis prius bis prælio victis à Comite Toggenburgio. Neque tamen pax hæc conſtans & diuturna fuit. nam vicini nobiles ad lacum Acronium & in Reguſcis, equitatu magno collecto, Abbatiſcellanos invadere conati ſunt; quibus illi obviam profecti, Rineggum & Reguſcorum vallem occuparunt, anno 1445; ac Hagenvilii nobiles, quibus Reguſci oppignorati erant, cum Rotevilæ proſcribi cu-

raſſent

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

raſſent Abbatiſcellanos, nihil autem pro-
ficerent, ſua jura ſex millibus aureorum
illis vendidere, & eos proſcriptione exe-
merunt. Anno deinde 1452 ſeſe cum ſe-
ptem Pagis Helveticis perpetuo fœdere
junxerunt, & ab eo tempore Auſtriis,
Burgundicis, Suevicis bellis cum Helvetiis
militarunt, illiſque fidelem ac utilem
operam his bellis navarunt. Anno autem
1513 in numerum Pagorum aſcripti ſunt.

Fœdus quinq; poſtremorum Pagorum.

QVinque poſtremi Pagi omnes, excep-
ta Baſilea, diu antequam in numerum
Pagorum cooptarentur, vetuſtioribus
Helvetiorum Pagis fœdere juncti fuerunt,
poſtea tamen diverſis temporibus, ut in-
dicavimus, in numerum Pagorum aſciti
ſunt. Id autem juris Pagi habent præ aliis
confœderatis, quod hi de omnibus rebus
ad communem rempub. Helvetiorum
pertinentibus, in publicis conventibus de-
liberant ac ſuffragia ferunt, omniumque
totius civitatis commodorum & incom-
modorum participes ſunt, præfecturas
quas ſimul acquiſierint, pari jure admi-
niſtrant, & reliquæ prædæ publice ex
æquo participes ſunt. Fœderis vero, quo
tam vetuſtiores VIII Pagi inter ſe, quam
poſteriores V cum vetuſtioribus conjun-
guntur, eadem fere ſunt capita. Primum

&

& præcipuum eſt περὶ συμμαχίας ſive de mutuo auxilio, idque varium & multiplex. Pagi qui evocati fuerint, ſibi mutuo auxilium ferant abſque mora & dolo malo: ſi Pagus aliquis ſubito ab hoſte obruatur, ut reliquos per literas aut legatos auxilio evocare non poſſit, tum illi nihilominus atque ſi evocati fuiſſent, auxilium ferant. Pagi poſteriores ſi injuria ſe affectos exiſtiment, nemini tamen bellum moveant abſque voluntate & conſenſu vetuſtiorum Pagorum. Si hoſtes eorum jure agere volent, & Helvetios vel alios æquos judices ipſis offerant, ipſi quoque jure, non bello, certent. Quilibet Pagorum alteri propriis ſumptibus auxilium ferto: mittito autem certum auxiliorum numerum, quem volet, & ſe decere exiſtimaverit; eo alter contentus eſto. Limites etiam præſcribuntur, intra quos vetuſtiores Pagi teneantur auxilio poſteriores alios juvare; ſunt autem iidem fere qui & termini tum erant imperii illorum Pagorum. Agitur etiam de ſumptibus, quiſnam eos ferat in hoſtili arce aut oppido obſidendo & oppugnando. Item leges de præda dividenda eædem cum Stantiana conventione ſanciuntur. Alterum caput eſt, quo jure utendum ſit, ſi controverſiæ aliquæ inter duos pluresve Pagos oriantur: de qua judiciorum forma alibi à nobis

agetur. Similiter de privatis injuriarum actionibus ſtatuitur, ad quos judices pertineant. Item de nominibus exigendis, de libero commeatu utrinque concedendo, & ut forum utrinque ementibus liberum ſit. Ne quis aliorum cives aut ſervos civitate recipiat, niſi prius liberi ſint ab eorum imperio quibus ante obnoxii fuerunt. Poſteriores Pagi nullum fœdus cum quoquam faciant abſque conſenſu vetuſtiorum Pagorum. Si bellum inter vetuſtiores Pagos oriatur, neutri parti ſe jungant, ſed operam dent paci componendæ. Vnicuique Pago vetera privilegia, jura, conſuetudines ſalvæ maneant. Atque hæ quidem ſunt conditiones præcipuæ fœderum poſtremorum, in quibus eo diligentius cavetur, ne bellum abſque conſilio aliorum moveant, ne æquum jus aut honeſtas pacis conditiones rejiciant; & alia plura, quæ ad bella pertinent, ſanciuntur, quod plerique Pagi in extremis finibus & quidam quaſi extra Helvetiam poſiti fuerunt: itaque quia difficilius fuit in his locis bellum gerere, caverunt ne quod bellum niſi graviſſimis de cauſis ſuſciperetur.

Anno Domini MDXV, ipſis kalend. Ianuarii, mortuus eſt Ludovicus XII Francorum Rex. Hic per legatos amicitiam & fœdus Helvetiorum denuo ambierat, domi interea ingentes apparatus

faciebat,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

faciebat, ut Mediolanenſem Ducatum rurſus bello recuperaret: Succeſſit illi in regno Franciſcus Valeſius gener, qui ſoceri conſilia ſecutus, totus in idem bellum incumbebat. Helvetii vero fœdere Maximiliano Imperatori, & Ferdinando regi Hiſpaniarum, atque Sfortiæ Mediolani Duci iuncti, cui acceſſit Leo decimus Pon-ifex, curam tuendi Mediolanenſis Ducis contra Gallos ſuſcepere. Itaque cognito pparatu regis Francorumt primum VI nillia Sfortiæ Duci præſidio miſêre; ac leinde VI kal. Iulii novo delectu habito lenuo XIII millia miſerunt, quæ ſe prioibus jungerent. Poſtquam vero Franciſcus nuſitato Alpium itinere, civitatis Helveiorum præſidiis, in Italiam pervenit, naximis non tantum Gallorum ſed Gernanorum quoque copiis inſtructus, terio miles ab Helvetiis in Italiam miſſus ſt, hominum millia XII. atque ita unierſus exercitus Helvetiorum XXXI milbus peditum conſtabat. Franciſcus vero ex quamvis inſtructiſſimas haberet coias, tamen nolens temere periclitari & um tanto Helvetiorum exercitu congrei, qualis vix unquam hactenus uni præo interfuiſſet, per internuncios de pace um ducibus Helvetiorum agere cœpit. rant etiam Helvetiorum animi non alieià pace, quod judicarent confœderatos

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

pes non bona fide ſecum agere. primum enim promiſſa ſtipendia ipſis non numerabantur. deinde Imperator equites, quos ex fœdere debebat, non miſerat; & præterea Germanis peditibus pro ſua auctoritate quam in Imperio habebat, nunquam interdixerat ne Franco regi militarent, ſed paſſus fuerat eos turmatim ex Germania in Franciam tranſire, poſtremo Pontificis & Hiſpani copiæ, etſi in propinquo erant, nunquam tamen adduci potuerunt ut Padum tranſirent & ſe Helvetiis conjungerent; crebri quoque nuntii inter ipſos & Gallos commeabant. Quare, cum & pecunia & ſociorum auxillio deſtituerentur Helvetii, in vico Galerate pacem cum Franco rege honeſtis conditionibus fecere. quam cum quidam Pagi confirmaſſent, mox XII millia ipſorum, non expectatis aliis, Comenſi via domum diſceſſere; reliqui etiam in diem craſtinum ſe ad iter accingebant. Verum Sfortia Dux Mediolani conditiones pacis factę reſpuebat, & Cardinalis Sedunenſis, Gallorum ſemper acerrimus hoſtis, occulte in eo laborabat ut pacem factam turbaret, horum igitur opera 13 ſeptemb. ex Helvetiis prætoriani milites Ducis Mediolanenſis, & quidam alii Gallo infenſi, ſub veſperam Gallos aggreſſi ſunt, & reliquos miſſis nunciis docent in quo periculo verſentur,

eoſque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

eoſque auxilio advocant. qui turpe exiſtimantes ſocios in tanto periculo deſerere, præſertim cum initiū prælii à Gallo factū crederent, totis copiis ſuis auxilio venerunt. Pugnatum eſt utrinq; acriter, donec nox præliū diremit. In hoc nocturno conflictu ex Gallis nobiliſſimi Duces cecidere, Franciſcus Borbonii Ducis frater, Imbricurtius, Sanſertius, Talamontius Princeps Tramulii filius, Buſſius, Saferrii Comes, Buſichius, Moja, & alii plures: ideoque Helvetii eo congreſſu ſuperiores fuiſſe viſi ſunt, ac fama victoriæ eorum per totam Italiam diſperſa fuit. Sed ea nocte rex Francorum tormentis diſpoſitis, Germanorum & Vaſconum ordinibus inſtauratis, equitibus in ſuas turmas reſtitutis, advocato etiam Liviano cum Venetorum exercitu, die XIV, ſummo mane, denuo cum Heluetiis congreſſus, eos vix tandem, multis ſuorum cæſis, vicit. Noſtri deſperata victoria Mediolanum ſe receperunt, ſic ut receptus nihil fugæ ſimile haberet. nam & tormenta quæ ſecum advexerant, Mediolanum reduxere, & conſervatis ordinibus, diſpoſitiſque in medio fauciis militibus, lento gradu rediere, ita ut ex toto Galli exercitu nullus equitum peditumve eos perſequi ſit auſus. Poſtera die Duci præſidio mille quingentorum in arce relicto, Comenſi via domum rediêre:

Mediolanenſis vero Ducatus victis Helvetiis in Gallorum poteſtatem pervenit. Conatus eſt quidem Maximilianus Imperator eundem recuperare, & proximo anno ingentes copias Germanorum & Helvetiorum in Italiam duxit, ſed mox re infecta domum rediit. Franciſcus autem Gallorum rex, qui optime noſſet quanti ſibi hæc victoria conſtitiſſet, non ante conquievit quam pace primum facta, poſtea etiam fœdere Helvetios ſibi conjungeret. Pax vero perpetua inter Gallos & Helvetios facta eſt anno CIↃ IↃ XVI, pridie kal. decembris; Fœdus vero anno demum XXI ſupra CIↃ IↃ confirmatum fuit. Vtriuſque capita ſuo loco enumerantur. Fecerunt fœdus cum Francorum rege eo tempore omnes Helvetiorum Pagi, Tigurinis exceptis. Hi enim, quamvis cæteris obnixe hoc poſtulantibus, nunquam tamen adduci potuerunt ut in id fœdus conſentirent. Primum enim proximis annis Matthæus Cardinalis Sedunenſis, qui frequenter Tiguri agebat, eos orationibus ſuis prorſus à Gallis abalienarat. Deinde Huldricus Zwinglius, qui ſacris concionibus præerat, quotidie graviſſimis concionibus populum à militia mercenaria dehortabatur, docens, neque jus neque fas eſſe homini Chriſtiano, ut ſe mercede conduci patiatur ad fundendum ſanguinem

nem miſerorum & plerumque innocentum hominum, à quibus nulla unquam injuria ipſe affectus ſit. Majorum, qui manu libertatem Helveticam aſſeruerint, mores imitandos dicebat, qui ab huiuſmodi vitæ genere alieniſſimi, domi ſuo ſibi labore victum parantes, nulli Principi ſe addixerint, neque ſuam libertatem venalem habuerint. Huiuſmodi vero fœderibus libertatem Helveticam imminui, & alienis regibus atque Principibus proſtitui, multis ille rationibus & argumentis, uti erat ſumma facundia præditus, oſtendere conabatur: atque huiuſmodi concionibus commoti populatium animi, alioqui pacis amantes & à ſtudio rerum bellicarum alieniores, à fœdere novo abhorrebant. Militares quoque homines, & qui aliquando ſub Carolo VIII & Ludovico XI Francorum regibus ordines duxerant, fœdus novum, eo quod priorum regum fœderibus admodum diſſimile eſſet, diſſuadebant. Antea enim Helvetii, cognita & probata cauſa belli, duces & milites ipſi deligebant, quos regi ex fœdere auxilio mitterent; at novo fœdere neque ducum neque militum delectus Helvetiis relinquitur: nulla etiam aut exigua ratio habetur, quænam & quam juſtæ ſint bellorum cauſæ, ſed rex, ubi milite opus habuerit, duces ex Helvetiis ſuo arbitratu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

deligit qui exercitum conſcribant, atque hunc, quo ſibi viſum fuerit, abducit. ita Helvetiis nulla fere poteſtas in ſuos milites relinquitur, niſi ut domeſtico bello preſſi ipſos revocare poſſint. Præterea videbatur nonnullis, novum fœdus antiquis & perpetuis Helvetiorum fœderibus adverſari. Primo enim capite obligantur Helvetii ad defendendas omnes provincias Gallici regis, contra quoſcunque hoſtes; additur tamen exceptio fœderum priorum; ſed mox ſubjicitur, ſi tales primi bellum Gallorum finibus intulerint, Helvetios contra hos quoque militem Gallo debere. Vnde conſequi videtur, ſi quis ex Helveticis Pagis aut confœderatis populis jus ſuum à Gallo impetrare non potuerit, & id bello perſequatur, contra hunc ex novo fœdere Helvetiis militandum eſſe, neglectis antiquiſſimis fœderibus. Ad hæc nuper Maximiliano Imperatori, militem coronationis cauſa petenti, Helvetii hoc nomine denegarant, quod hoc tempore gravibus de cauſis milites ſuos domi retinere vellent. Quare non videbatur decere, ut Gallo nunc ſe fœdere jungerent, qui ſtatim à facto fœdere militem conſcripturus ferebatur. Exiſtimabant etiam à veteri gravitate & conſtantia alienum eſſe, ſi Gallo ſe tam arcte conjungerent, de quo ante ſeſquiannum ad Electo-
res

res ſcripſiſſent, non conſultum eſſe ut res Germanicæ ab illo gubernarentur; itaque ſi hunc Imperatorem eligant, Helvetios nolle ei obedientiam præſtare. Quod vero ad commoda fœderis attinet quæ vulgo jactabantur, plerique ita ſentiebant, multa & ampla emolumenta ad paucos privatos homines reditura eſſe, qui penſionibus Gallicis ditandi ſint: toti autem reipubl. parum conſuli. Primum enim cataphractorum, quos rex auxilio promittat, & omnis externi militis, nullum eſſe uſum in noſtris regionibus, quæ ægre domeſticas copias poſſint alere. Deinde ſpe auxiliorum & pecuniæ Gallicæ enervari veram fortitudinem militum noſtrorum; cum majorum exemplo ſpes & fiducia in Deum reponenda ſit, & is colendus vera pietate & juſtitiæ ſtudio. Non tantum vero ſpes in Deum labefactari videbatur, ſed metuebatur vitæ morumque veterum ingens mutatio & diſſolutio, neglectus agriculturæ & honeſtarum artium, & ocii fructus, luxus, ebrietas, ſcortationes, adulteria, blaſphemiæ: hi enim ſunt militiæ fructus, & artes quæ plerunq; in exterorum Principum caſtris addiſcuntur. Poſtremo priorum fœderum eventus, pleroſque noſtrorum à novo ineundo deterrebant. etſi enim nonnulla ſalutaria fuerunt Helvetiis, ut illud quod con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

tra Burgundum factum fuit, pleraque tamen in gravia diſcrimina ipſos conjecere: nam vel multos ſuorum externis bellis amiſere, vel domi factionibus & ſeditionibus graviter exagitati fuerunt. Atque ob has & alias complures cauſas Tigurini eo tempore adduci non potuere, ut ſe Gallico fœderi jungerent. At vero reliqui confœderatorum, qui diverſum ſentiebant, ſuum factum multis quoque rationibus defendebant. Primum namque docebant, non omnem militiam damnari in ſacris literis, ſed ſanctos quoque homines bella geſſiſſe, & in his aliorum auxilio uſos eſſe, & viciſſim ſociis ſuis auxilium tuliſſe. Helvetiorum etiam militiam non eſſe mercenariam & venalem, propterea quod uni tantum regi cui fœdere honeſto conjuncti ſint, ex magiſtratuum ſuorum voluntate & conſenſu militent. Quod ſi rex bellum aliquod moveat quod injuſtum eſſe omnibus conſtet, tum in magiſtratus Helvetici poteſtate poſitum eſſe ut illi militem deneget: ſi autem incerta dubiaque cauſa exiſtat, non eſſe militis officium ea de re curioſius inquirere, de qua regi & his qui illi ſunt à conſilio ratio reddenda ſit. Deinde regionem Helvetiorum populoſam eſſe, ſed ſterilem magna ex parte atque anguſtam, quæ non ſufficiat alendo tam numeroſo populo; quare commodum

hoc

hoc ultro à rege oblatum, non eſſe aſpernandum. Præterea conſiderandum eſſe Helvetiis, quoſnam vicinos habeant, quorum ſcilicet multi eorum libertati invideant aut etiam inſidientur. itaque ſi contra hos externis præſidiis ſe muniant, piè & prudenter facturos eſſe: fidem enim & ſpem in Deum externorum præſidiorum uſum non tollere. Poſſe etiam hac ratione noſtros homines addiſcere artem militarem, quæ rebuſpubl. ſit neceſſaria, & propterea ſemper honorata ſummoque in pretio fuerit. Poſtremo etſi nonnulla fœdera damnoſa fuerint, tamen pleraque fortunata fuiſſe Helvetiis, & præſertim quæ cum Gallorum regibus Ludovico XI, Carolo VIII, & Ludovico XII, fecerint; ideoque huius quoque fœderis quod cum rege & fortuna & opibus florente ſanciatur, felicem exitum expectandum eſſe. Atque hæc quidem, ut à majoribus meis audivi, tum temporis utrinque de fœdere Gallico diſceptata fuere: eademque quæſtio mea memoria ſæpe & accurate ab hominibus politicis diſputata eſt, quibus nunc quoque illam excutiendam relinquimus.

DE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

DE SOCIIS HELVETICI fœderis, & primum de Abbate S. Galli.

QVi Pagi ſint Helvetiæ quibus reſpubl. confœderata conſtat, & quis fuerit ſingulorum ante fœdus initum ſtatus, quibus de cauſis, & quo tempore, quibuſque conditionibus in unam rempub. coierint, hactenus expoſuimus. nunc eodem modo ordine de ſociis reipub. Helveticæ agemus, qui ſint, & cur, ac quando, qua conditione reipub. Helveticæ ſeſe conjunxerint. Et quoniam primum locum tenet Abbas atque oppidum S. Galli, ab his initium faciemus. Gallus à quo locus nomen habet, ex Scotia claris parentibus natus, Columbani Abbatis diſcipulus, cum eo in Galliam profectus eſt, & inde in Germaniam ad Lindiniacum flumen, in loco qui Tuconia dicitur, (is *Tuggen* nominatur, juxta Lintham ſeu Limagum fluvium, ad caput Tigurini lacus,) contra diverſi generis idololatrias Chriſti fidem ferventer populo annunciavit. Brigantii item ad caput Acronii, & Arbore-Felice, atque aliis in locis Helvetiæ, circiter annos ſedecim Chriſtum prædicavit. A Gomzone autem Duce Alemannorum ad Epiſcopatum Conſtantienſem vocatus, id munus ſuſcipere renuit, ſed Duci author

fuit,

fuit, ut munus hoc committeret Ioanni uni è numero ſuorum diſcipulorum, quem ad hoc maxime judicabat idoneum: ipſe vero, circa annum Domini IↃC XXX, in montana loca ſupra Acronium lacum ſeſe contulit, ſolitudinem amans, & eo loco, ubi hodie Cœnobium & oppidum S. Galli viſitur, cellam extruxit, atque cum aliquot diſcipulis in ſtudio & meditatione rerum ſacrarum ætatem ſuam illic tranſegit. Poſt obitum S. Galli, diſcipuli ejus eodem loco perſeverantes, ſtudia ejus imitati ſunt; nullam tamen ab initio certam regulam profitebantur: verum cum Francorum reges & Duces Alemanniæ pietate eorum delectati, eos muneribus multis afficerent, crevit fratrum numerus, & cella S. Galli paulatim in cœnobium mutata eſt: itaque anno LXXX poſt D. Galli mortem, à Waltramo Comite & regum Francicorum præfecto pecierunt ſibi Abbatem dari. Is Otthomarum preſbyterum educatum in Collegio Curienſi apud Rætos, mittit ad Pipinum Caroli Martelli filium Francorum Principem; qui ex patris ſententia hunc primum Abbatem fecit S. Galli: & tum primum D. Benedicti regulam fratres profiteri cœperunt. Ab eo tempore cœnobium opibus & potentia plurimum crevit, ita ut hujus loci Abbas inter Principes numeretur; ac antiquitus
ſub

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ſub tutela Romanorum Imperatorum fuit, qui cœnobio advocatos ex nobilibus harum regionum quæ Alemanniæ nomine cenſebantur, dedere. Verum cum in variis diſſidiis Pontificum & Imperatorum ab his negligeretur cura cœnobii, &, bello deinde exorto inter Abbatem & Abbatiſcellanos, experti eſſent cœnobium opus habere fortibus aliquibus advocatis, cum cives oppidi, qui in ipſis quaſi viſceribus cœnobii hærebant, Abbatiſcellanis cõjuncti eſſent, & ex clientibus Abbatis plerique his faverent: ideoque Caſpar Landenbergius Abbas ordine LII de conſilio ſuorum fratrum petiit à quatuor Pagis Helvetiæ, Tiguro, Lucerna, Suitia, & Glarona, ſe jure civitatis cum ſuis donari, eoſque cœnobii advocatos & defenſores ſuæ libertatis & omnium ſuorum bonorum, poſſeſſionum, juriſdictionum, conſuetudinum, privilegiorum conſtituit. Eſt autem jus hoc civitatis perpetuum, quod à ſingulis Abbatibus, cum primum electi fuerint, renovatur; ac ſpondet Abbas, omnia loca ſuæ ditionis quatuor Pagis ſemper aperta fore, ut ubique liberum receptum habeant: item ſi quæ controverſia illi cum quoquam oriatur, ſe velle judicio horum Pagorum ſtare. Poſtea Abbas Vlricus, cognomento Rufus, qui Landenbergio ſucceſſit, hoc addidit priori fœ-

deri,

deri, ut ſinguli IV Pagi ordine mittant virum ſenatorii ordinis, qui biennio cum Abbate maneat, & ſit totius regionis Capitaneus. hic judiciis intereſt; & omnium ſemiſſis cedit Helvetiis. Sancitur præterea eodem pacto ut omnibus bellis ſubditi Abbatis quatuor Pagis militent. Quod autem Abbas Vlricus renovavit fœdus, & ſe arctius conjunxit quatuor Pagis, cauſa fuit, quod proximis annis, cum cives S. Galli & Abbatiſcellani conſpiraſſent cum ſubditis Abbatis, & deſtruxiſſent Roſaci cœnobium, quod Abbas novum illic extruebat, quatuor Pagi, cæteris Helvetiis in auxiliũ evocatis, Abbatis jura fortiter aſſeruerunt, & eius adverſarios graviter multarunt. Durat hęc ſocietas noſtra quoque ætate: & quamvis non omnes Pagi quoad religionem cum Abbate conſentiant, mittunt tamen illi ex fœdere Capitaneum, qui civilium rerum adminiſtrationi intereſt, & in his rebus privilegia & jura monaſterii tuetur.

Oppidum S. GALLI.

OPpidum S. Galli originem ſuam & incrementa cœnobio debet, libertatem Romanis imperatoribus, qui Imperio hoc oppidum univerunt, & privilegiis atque immunitatibus multis donarunt. Mœnibus primum cinctum eſt temporibus

bus Arnolphi Imperatoris, metu irruptionum Hungaricarum, & una cum monaſterio ſub Imperii tutela fuit; multis quidem in rebus Abbatibus obnoxium, interim ſua quoque jura cives habuere, quæ Imperatorum beneficio & ſua induſtria ſubinde auxere: cæterum, aucto civium numero, & creſcentibus etiam interea cœnobii opibus, frequentes inter eos lites extiterunt, quæ ſæpe vicinarum urbium arbitrio, aliquando Romanorum Imperatorum ſententia, compoſitæ ſunt; multoties quoque pecunia Abbatibus numerata eorum poſtulatis ſatisfecere, & ſuam libertatem redemptis illius juribus auxerunt. Verum cum Abbatiſcellani bellum Abbati Cunoni moviſſent, cives, qui pro Abbate initio pugnarant non abſque ſua clade, poſtea Abbatiſcellanis fœdere ſeſe conjunxerunt: cæterum finito hoc bello, cum aliquot annis poſtea Abbas Landenbergius jus civitatis apud quatuor Helvetiorum Pagos impetraſſet, cives oppidi, ut ſe quoque iiſdem præſidiis munirent, cum ſex Pagis Helvetiorum, Tiguro, Berna, Lucerna, Suitia, Tugio, & Glarona, perpetuum fœdus fecerunt. Confirmatum eſt fœdus hoc juramento pridie Ioannis Baptiſtæ anno CIↃ CCCC LIV, & à civibus Helvetiorum legati publico convivio excepti ſunt, cui circiter CIↃ IↃ homines inter-

terfuerunt. Ante hoc fœdus cives S. Galli cum quibuſdam Pagis Helvetiæ ad certos annos fœdus fecerunt; cum Tigurinis, Conſtantienſibus, Scaphuſianis anno 1312, & 1347, & ſæpe alias cum Tigurinis & Conſtantienſibus: cum Tigurinis item, Bernatibus, Vriis, Suitiis, Vnderwaldiis, anno 1329. Sed hæc paucorum annorum fœdera omittenda putavi, adnotato ultimo, quod noſtra ætate durat.

Ratorum fœdera.

RÆtorum gens eſt omnium conſenſu antiquiſſima. nam aliquot ſeculis ante Chriſtum natum Thuſci, domo pulſi à Gallis, duce Ræto Alpes occuparunt, & ab ejus nomine nomen ſibi impoſuere. Late autem patuit quondam Rætia, adeo ut Romani Imperatores duas Ræticas provincias fecerint, primam & ſecundam, & non tantum Alpinæ regiones, ſed ea quæ hodie Suevia appellatur, maxima ſui parte, & Bavariæ quoque portio, Rætia fuit. Cæterum veterem illam & primam Rætiam conſtat circa Rheni fontes Alpium tractum non exiguum complecti, & vicinas ab utroque latere valles. Gentes illæ ferme omnes hodie ab Italis Griſoni nominantur, & olim quoque Cani appellati ſunt; eandemque adpellationem Germani retinuere, qui eos *Grauvvpündter*, Ca-

nos confœderatos nominant. Nam quia Ræti hi non tantum Helvetiis fœdere junċti ſunt, ſed ipſi quoque vetuſtis fœderibus inter ſe obſtricti, *die Grauvpündter*, & Cani fœderati, & ſimpliciter etiam *pündter*, à noſtris hominibus appellantur. Tria ſunt autem Rætorum fœdera. Primum Rætorum fœdus à ſitu nomen accepit, & ſuperius fœdus aut Canum fœdus, *der Ober oder Gravvpundt*, nominatur. Conſtat hoc decem & novem communitatibus: inter omnes autem præcipuo loco fuere Abbas Diſentiſius, Baro Rætiæ, & Miſaucorum Comes: ſed poſteriorum familiæ periere; vulgo tamen, qui arcem Baronum veterum poſſident, domini à Rætzuns appellantur; quem titulum nuper domini à Marmorea, & poſtea Plantæ, habuerunt. Præcipui populi hujus fœderis ſunt Aetuatii, Lepontii, Miſauci. Alterum nominatur fœdus Domus Dei; credo, propter Epiſcopatum Curienſem, qui hoc fœdere continetur. Conſtat hoc fœdus novem & decem communitatibus; è quibus duæ Germanica lingua, reliquæ ſua peculiari Rætica utuntur, quæ ad Italicam accedit. Præcipui populi huius fœderis ſunt, Curia civitas, Epiſcopi ſedes, Pregalienſes, & Engadini; apud quos Oenus & Athesis flumina oriuntur. Tertium fœdus decem communitatibus conſtat, & nomen

men decem judiciorum habet: ſunt autem in hoc fœdere Rucantii & Corvantii. Duo priora fœdera à multis annis amicitiam cum vicinis Helvetiis temporariis fœderibus confirmarunt. Anno enim 1419 Epiſcopus & Capitulum civitaſque Curienſis cum Tigurinis fœdus in annos 51 junxerunt. Iidem etiam antiquitus cum Glaronenſibus fœdere juncti fuerunt. At illi qui ſuperiori fœdere continentur, vicinis Vraniis jam olim confœderati fuere. Poſteà vero ambo fœdera cum VII Helvetiorum Pagis perpetuum fœdus fecerunt. At tertium fœdus, etſi non eodem Helvetiorum fœdere continetur, tamen eorum amicitiam & ſocietatem cum ſuis fœderatis non minori fide & conſtantia coluit quam ſi ad id jurejurando obſtricti eſſent. Primum igitur anno CIↃ CCCCXCVII fœdus ſuperius, quod Canum ſeu Griſonum fœdus peculiariter nominatur, Helvetiis ſeptem veterum Pagorum fœdere æterno ſe conjunxit; anno vero ſequenti iiſdem Pagis conjunxit ſe fœdus Domus Dei. Cauſa fœdus ineundi hæc fuit. Ab annis aliquot controverſiæ graves interceſſerant Rætis de fœdere Domus Dei cum Tyrolenſibus. Tandem ex voluntate Maximiliani Imperatoris ſtatutum eſt, utrinque æquo numero judices deligantur qui cauſam cognoſcant; horum omnium arbiter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ſit Thomas Conſtantienſis epiſcopus. Sed cum regii conſiliarii cognitionem cauſæ de induſtria differrent, antequam ea cognoſceretur, arbiter obiit. in ejus vero locum à Maximiliano ſubrogatus eſt Fridericus Auguſtanus epiſcopus. Verum conſiliarii regis, ipſo (ut creditur) inſcio, non minus quam ante, cauſæ cognitionem, variis impedimentis excogitatis, ſubinde prorogabant. Interea vero Rætis moleſti, nova onera illis imponere conabãtur. cujus rei cum nullum finem facerent, Ræti ex ſingulis fœderibus binos legatos mittunt Oenipontem, ac urgent, ut tandem cauſa ex decreto Maximiliani Imperatoris cognoſcatur. Verum conſiliarii ſe Maximiliani ſententiam ignorare ſimulabant. quamvis nonnulli ipſorum, & inter hoc Servatinus Cancellarius, actioni illi præſentes interfuiſſent, ne tamen nihil actum videretur, in ſequentis anni Quadrageſimam conventus Velcuriam indictus fuit. Interea autem temporis Auſtrii milite & tormentis fines ſuos firmabant, & omnia ad bellum neceſſaria occulte parabant: conventus enim Velcurianus fraudulenter indictus fuerat in hunc finem, ut ipſi interea Rætos imparatos & inopinatos opprimere poſſent; atque in hac re epiſcopus Curienſis Auſtriacis operam navabat. Sed Ræti de Domo Dei, exploratis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

hoſtium conſiliis, ad Helvetios, qui tum Tiguri conventum agebant, legatos mittunt, & his ſua pericula exponunt; &, quia præter inveterata odia novæ quoque controverſiæ inter Auſtrios & Helvetios exortæ erant, ſic ut illic quoque omnia ad bellum ſpectarent, oſtendunt utriſque, utile ac tutum fore ſi fœdus mutuum ineant; nam Rætos, à tergo ſecuros fœderatis ſibi Helvetiis, facile hoſtem ſuis limitibus reliquis arcere poſſe, etiamſi nullo vel levi præſidio juventur: rurſus, cum Helvetiis omnia ab hac parte tuta fuerint, poſſe eos majori robore hoſtibus obſiſtere. Helvetii, quibus antea Ræti amicitia juncti eſſent, & qui noſſent harum Alpinarum gentium robur, & animadverterent quantum commodi fœdus hoc utrique parti afferre poſſet, ann. 1498, menſe decembri, perpetuum fœdus cum illis fecerunt. Capita utriuſque fœderis ſunt; Primum, amicitiæ & mutui auxilii, ac ne quis alterius hoſtes hoſpitio, commeatu aut ulla alia re iuvet. Alterum, de controverſiis componendis ſi quæ inter confœderatos oriantur. Tertium, quo jure utrinque nomina exigantur, ne quis alterum quam debitorem aut eius ſponſorē arreſto ſubjiciat. Quartum, de annona, & foro libero utrique parti abſque ullis novis oneribus concedendo. Poſtremum, ut neutra pars fœ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

dus ullum novum faciat, in quo hoc non excipiatur ſalvumque maneat: item ne, bello orto, altera excluſa pacem faciat. Hæc quidem capita ſunt fœderis. Cęterum proximo anno ſequutum eſt bellum quod noſtrates Suevicum vocant; in quo Ræti adverſus Auſtrios fines ſuos egregie tutati ſunt, & tum ſuis viribus, tum etiam aliquando Helvetiorum auxiliis adjuti, pluribus præliis hoſtem fuderunt. Helvetii quoque aliquot præliis victores, tandem Baſileæ cum Maximiliano Imperatore pacem fecęrunt, qua & Ræti comprehenſi ſunt. Atque hoc quidem fœderis initium utrique parti felix & ſalutare fuit. Poſtea etiam multis bellis quæ in Italia Helvetii aliorum auſpiciis geſſere, ſemper Ræti ſocia arma cum illis junxerunt: &, cum anno cIↃ IↃ XXXI Ioann. Iacobus Medices, qui poſtea Marignani marchio factus eſt, occupata Muſſii arce ad Larium lacum, Clavenam Rætis ademiſſet, & eorum fines vaſtaret, plerique Helvetiorum Pagi ex fœdere Rætis auxilia misêre, à quibus tandem hoſtis victus & finibus pulſus eſt. Noſtra ætate Ræti cum Helvetiorum Pagis Gallis fœdere conjuncti ſunt, & una cum illis Gallo regi militant, ſic tamen ut plerunque ſeparatam ab Helvetiis legionem ſub proprio imperatore in bellum mittant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

VALESIANORVM fœdus.

VAleſianorum nomen complectitur tres populos, qui altiſſimis montibus cincti, eandem vallem ab ortu Rhodani ad lacum uſque Lemanum incolunt. Hi ſunt Viberi, ſive, ut quidam malunt, Iuberi, Seduni & Veragri. Ex his duo Priores liberi Valeſiani ſuperiores uno nomine dicuntur; & in ſeptem conventus, quos Decumas vel Deſenas vocant, diviſi ſunt. Veragri, qui & Valeſiani inferiores, illorum imperio parent: Omnium tamen Princeps eſt Epiſcopus Sedunenſis, qui ſummam tam in Eccleſiaſticis quam in civilibus rebus auctoritatem obtinet, & Comes atque præfectus Valeſiæ nominatur. Vallem hanc, & res præcipuas Valeſianorũ, nos alibi peculiari libello deſcripſimus. Primum fœdus cum tribus Helvetiorum Pagis, Lucerna, Vria, & Vnderwaldia, fecere quinque conventus Valeſianorum anno 1417. Gerebant tum Valeſiani bellum cum Guilielmo Raronio epiſcopo, & ejus patre Guiſcardo, quos per ſeditionem domo ejecerant. Raroniis auxilium ferebant Bernates; horum enim cives illi erant: Itaque Valeſiani, ut ſibi quoque peregrina auxilia aſciſcerent, cum his quos diximus, Helvetiorum Pagis fœdus junxerunt. Ne igitur Bernates, & tres

Pagi qui cum Valeſiis fœdus fecerant, hac occaſione inter ſe committerentur, reliqui Pagi, qui neutris fœderati erant, multo labore vix tandem pacem compoſuere, qua Raronii patriæ reſtituti ſunt. Ante hoc fœdus, cum Bernatibus quoque fœdus fuit Valeſiis, temporarium tamen, decennii ſpacio; quod initum eſt anno 1250. Rurſus finito bello Raronio, aliud temporarium fœdus cum Bernatibus ferierunt: ſed anno 1475 perpetuum fœdus *συμμαχίας* cum Bernatibus fecerunt; atque hoc anno, quo hæc ſcribimus, centum annis à primum inito fœdere, idem ſplendidis legationibus utrinque miſſis renovarunt & confirmarunt. Biennio autem ante fœdus Bernatum certa pactione ſeſe conjunxerunt tribus Pagis, Vriæ, Suitiæ, & Vnderwaldiæ. Poſtremo noſtra ætate, cum graves controverſiæ de dogmatibus religionis, ceremoniis, vita, & moribus cleri reformandis exortæ eſſent, & Helvetia quoque in diverſas partes abiiſſet, Adrianus epiſcopus Sedunenſis, & ſeptem Decumæ Valeſianorum, fœdus fecere anno 1533 Friburgi cum ſeptem Pagis Helvetiæ, qui ex integro Romanam religionem profitentur; ii ſunt Lucerna, Vria, Suitia, Vnderwaldia, Tugium, Friburgum, Salodorum; quo fœdere cum ea ſanciuntur quæ in aliis fœderibus uſitata ſunt, tum præcipue

que συμμαχίας in defendenda recepta & uſitata Romanæ eccleſiæ religione, ſi quis hoc fœdere junctos ab ea vi depellere volet.

ROTEVILA.

ROtevila oppidum, quod Glareanus Germanico nomine in Græcum mutato Erythropolin nominat, putatur eſſe Taxgætium apud Ptolomæum, ex quorundam ſententia; ſed falſo; Taxgætium enim ab illo in Rætia commemoratur; ſed Rotevila ultra Danubium in Germania ad ſiniſtram Nicri fluvii ſita eſt, non longe ab utriuſque fluvii fontibus. Oppidum hoc inter Romani Imperii urbes non incelebre eſt. eo enim loco judicium Imperii exercetur; quod curiæ judicium, *Hofgricht* vulgo, nuncupatur; ad quod vicinæ regiones in gravibus cauſis provocant, ac, qui huic contumaces fuerint, judicum ſententia Imperiali banno ſubjiciuntur, ac quaſi proſcribuntur. Ferunt autem, à Conrado III Imperatore ante quadringentos & viginti quatuor annos inſtitutum eſſe. Fœdus primo junxere Rotevilani cum Helvetiis in annos quindecim, Friderico III imperante, anno 1463. Idem fœdus aliquoties ab illis renovatum eſt, ac anno demum 1519 cum omnibus Helveticis Pagis perpetuum fœdus ſanci-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

verunt. Bello Suevico Rotevilani in medio hoſtium poſiti, Helvetiis fidem conſtanter ſervarunt, omneſque ſuas opes & copias amice & liberaliter illis obtulerunt. Helvetii vero his uſi non ſunt, ſed id tantum ab eis petierunt, ut ipſi urbem ſuam adverſus hoſtes defendant. Cæterum quia Rotevila longe extra limites Helvetiæ poſita eſt, quo non niſi cum periculo exercitus per alienos fines duci poteſt, diligenter eorum fœdere cautum eſt, ne temere bellum ſibi ſociiſque excitent. Nam primum ſancitur, ne cuiquam bellum inferant inſciis & non conſentientibus Helvetiis; deinde ne ſine horum voluntate cuiquam extra Helvetiam auxilium ferant: præterea ſi vis illis inferatur quam vi repellere voluerint, ſi quid vi & armis faciendum fuerit, ex Helvetiorum conſilio agant. Si hoſtes eorum ſe juri ſiſtere voluerint, eo judicio quod Helvetii honeſtũ & æquum ſtatuerint, illo utantur. Nullum fœdus faciant abſque voluntate Helvetiorum. Si inter Helvetios bellum oriatur, quod major pars cenſuerit, id ſequantur. Helvetii curiæ judicium Rotevilanis pro viribus conſervanto, ſed eo contra neminem Helvetium utantur: ſi exterorum aliquis Helvetium citaverit, oſtendant, quomodo jure illo uti ſeque tueri debeat, neque ulli noſtrorum hoc judicio moleſti ſint.

MVLHVSIVM.

MVlhuſium, oppidum in Sequanis, aut, ut alii volunt, in Rauracis, putatur antiquitus Ariabinium nominatum. nam in Antonini Auguſtalis itinerario inter Auguſtam Rauricam & Vruncim, quod volunt Enſisheymium eſſe, ponitur; deinde mons Briſiacus, & Helvetum, & Argentoratum numerantur. Fuit jam olim è numero urbium Imperii Mulhuſium. Cæterum ejus advocatiam habuit Epiſcopus Argentoratenſis: ſicuti & Argentuariæ, quam Colmariam hodie nominamus. Cæterum bello exorto inter Rodolphum Habeſpurgium & Epiſcopum Argentinenſem, Mulhuſium Epiſcopo ademptum, & arx ejus, quæ in oppido erat, diruta eſt. atque ab eo tempore rurſus fuit in numero urbiũ Imperii Romani. Primam ſocietatem cum Helvetiis iniit circa annum 1464. cum enim nobilitas vicina urbi liberæ infeſta eſſet, & occaſiones belli adverſus illam ſtudioſe quæreret, cives cum Bernatibus, Friburgiis, & Salodoriis fœdus in annos quindecim fecerunt, ac Bernatum interceſſione reliqui ſeptem Pagi Helvetiorum urbem in ſuam tutelam recepere. quo facto animi nobilitatis adeo incenſi ſunt, ut brevi odia hæc in apertum bellum eruperint: in quo Helvetii præſidium primo

mo urbi miſere, & deinde omnes Pagi ſub ſignis magno exercitu auxilio venere: ac demum, obſeſſo Waldshuto Auſtriano- rum oppido, nobilitatem ad æquas pacis conditiones recipiendas adegerunt. Anno deinde 1506 Mulhuſiani à Baſilienſibus in civium numerum recepti ſunt, atque ita arctius Helvetiis uniti: nono autem anno poſtea cum omnibus tredecim Helvetiorum Pagis fecerunt fœdus 19 Ianuarii menſis. Hoc fœdere de bello inferendo, & ſocietatibus ineundis, conditiones plane ſimiles Rotevilano fœderi ſanciuntur.

BIENNA.

Bienna, aut Bipennium, opidum ad exitum lacus amœniſſimi & piſcoſi, & cujus littora vitibus conſita ſunt, jacet: ſub poteſtate eſt Baſilienſis Epiſcopi, interim αὐτονομίαν habet, & propriis immunitatibus atque privilegiis fruitur. Primum autem hujus oppidi cives Biennenſes facti ſunt Bernatum confœderati anno 1303, ad opprimendos graſſatores, quorum multitudine regio abundabat, ut nulla itinera amplius tuta & ſecura eſſent. hoc autem fœdere præterea continebantur Argentoratenſes, Baſilienſes, Friburgenſes, Salodorii. Triennio poſt, cum illis controverſiæ cum vicinis graves intercederent, peculiare fœdus cum Bernenſi-

bus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

bus fecerunt. Tertium fœdus ictum eſt anno 1532; atque anno XV poſt, cum Ioannes de Viana Baſilienſis Epiſcopus, homo inquieti ingenii, continua cum vicinis bella gereret, ut ſuæ quieti & tranquillitati conſulerent, arctius ſe Bernatibus conjunxerunt, civitatis jure utrinque communicato. ea ſocietate offenſus Epiſcopus, collectis aliquot equitibus, improviſo cives Bipennii oppreſſit, & præcipuos Bernenſium ſocietatis auctores in vincula conjecit; ſed Bernenſes re cognita ſuis auxilium tulere, & arcem Epiſcopi, quam in oppido habebat, expugnarunt, ac cives cuſtodia exemerunt, & Epiſcopo cum ſociis Salodoriis bellum intulerunt, in quo multa loca poteſtati Epiſcopi ſubjecta evaſtarunt & ceperunt.

GENEVA.

GEneva extremum oppidum eſt Allobrogum, cuius inter veteres Iulius Cæſar meminit, proximum Helvetiorum finibus, ad lacum Lemanum qua is flumen Rhodanum emittit. Vrbis antiquitatem non tantum Iulii Cæſaris verba, ſed vetuſta quoque monumenta, quæ plurima illic reperiuntur, indicant. Ac plura invenirentur, ſi non urbs ſæpe ab hoſtibus vaſtata fuiſſet, poſtea etiam gravibus incendiis pene periiſſet. Nam veteribus chro-

chronicis traditur, tempore Heliogabali tantum incendium Genevæ exortum, ut nulla fere domus illius expers fuerit. Aurelianum item Imperatorem urbem vaſtatam inſtauraſſe, jura & privilegia magna conceſſiſſe, & propter ſitus opportunitatem jus nundinarum atque Imperii tribuiſſe; Aurelianam quoque ſuo nomine appellaſſe: verum illo mortuo civitatem vetus nomen urbis retinuiſſe. Poſtea barbaris nationibus in Galliam irrumpentibus, eaſdem calamitates cum aliis urbibus paſſa eſt: ac ducentis & quinquaginta fere abhinc annis duo incendia intra annos ſeptem paſſa eſt, quibus urbis maxima pars periit. Epiſcopatus huius urbis ampliſſima privilegia & immunitates habuit, civitas nihilominus proprias libertates & pacta perpetua cum Epiſcopis, à majoribus accepta, ſtudioſe conſervavit. Fuere autem libertati eorum graves Comites Gebenneſii; qui tamen Epiſcopatus clientes ſuum Comitatum ab eo in feudum habebant, & Sabaudi Principes, contra quos fortiter ſua jura & privilegia aſſeruere. Atque anno CIↃ CCCC XX, cum Amedeus, Sabaudiæ Dux, jus ſuperioritatis, ut vocant, in civitatem Genevenſem à Papa Martino permutatione quadam impetrare conaretur, Ioannes à Petra ſciſſa Epiſcopus cum civibus pactus eſt pro ſe & ſuis

ſucceſ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ſucceſſoribus, ſe nunquam ulli permutationi aut alienationi libertatis Genevenſis conſenſurum; ſi ſecus aut ipſe aut aliquis ex ſucceſſoribus faciat, tum civibus jus fore illos in proditorum & perduellium numero habendi. Poſtea vero cum Maximilianus Imperator Philibertum Sabaudiæ Ducem generum ſuum, vicarium Imperii in illis regionibus declaraſſet, denuo ipſe ac frater ejus Carolus Genevam novi huius juris titulo ſibi ſubjicere conati ſunt, prætendentes privilegia vicariatus à Carolo quarto olim Principibus Sabaudis data; qui tamen omnem actionem, poteſtatem, jurisdictionem, præeminentiam, in civitate Genevenſi & ejus territorio Amedeo Comiti ademerat. Inter has igitur inſidias & odia vicinorum Principum Genevenſes Helvetiorum amicitiam ſtudioſe coluerunt, & fœdera nonnunquam in certos annos cum Bernatibus & Friburgenſibus fecere. Poſtremo perpetuum fœdus, ſeu jus civitatis, *Burgrecht*, cum Bernatibus pepigerunt, idque arctius firmarunt anno milleſimo quingenteſimo trigeſimo ſexto. quo tempore propter mutatã religionem Sabaudus Princeps & Epiſcopus Genevenſis urbem bello perſequebatur, Bernatibus illis auxilium ferentibus. Idem fœdus poſtea quoque denuo renovatum eſt, & aliquoties actum ut Geneva publi-

publico fœdere Pagis Helvetiorum jungantur; quod tamen neſcio quibus de cauſis hactenus confici non potuit.

NEOCOMVM.

Oppidum Neocomum in Aventicis jacet, ad lacū qui hodie ab oppido hoc nomen habet, ad cujus caput Ebrodunum poſitum eſt. Comitatus oppido adjunctus eſt, qui à Neocomenſibus Comitibus hæreditariis pervenit ad Hoochbergios Comites Rotelini dominos; ab his ad Longovillanos Duces in Gallia. Bello autē exorto inter Ludovicum duodecimum Galliarum Regem & Helvetios, Bernates communi Helvetiorum nomine urbem Neocomum totumque Comitatum occupavere, & præfectum huic impoſuere. idem fecere cæteri ordine, exceptis Tigurinis; qui cum primum præteriti fuiſſent, debebant, ubi vices ad ipſos rediiſſent, duplici annorum ſpatio imperare. Sed ubi tempus id veniſſet, Ioanna Hoochbergia, Longovillani Ducis vidua, per internuntios tantum effecit, ut ſibi Comitatus ab Helvetiis certis pactionibus reſtitueretur, anno ſalutis 1529. Cæterum ante hoc tempus Comitatus certis conditionibus & pactis conjunctus fuit Bernatibus, Lucernatibus, Friburgenſibus, & Salodoriis; quæ in hac reſtitutione confirmata ſunt; & domini

hujus

hujus Comitatus noſtra ætate Bernatibus peculiari fœdere obſtricti ſunt.

DE POPVLIS QVI COMmuni Helvetiorum imperio reguntur.

REipublicæ Helvetiæ tertiam partem fecimus populos qui communi Helvetiorum imperio reguntur. De his igitur ſcribendum, quibus temporibus, quo jure in Helvetiorum poteſtatem pervenerint. Ex his autem qui Helvetiorum imperio parent, quædam urbes ſunt quas ſtipendiarias nominare poſſumus, quod ſuis ſtipendiis militent Helvetiis: interim αὐτονομίαν habent, ſuoſque magiſtratus ſibi creant, quamvis ſummum imperium penes Helvetios maneat, quorum legibus & edictis publicis hi quoque tenentur. Vrbes hæ Auſtriorum Principum quondam fuere, & bellis Auſtriis, cum vicinas regiones Helvetii occuparent, certis conditionibus in eorum poteſtatē venere, ut ſalvis veteribus privilegiis pareant Helvetiis eo modo quo antea Auſtriis paruere. Sunt autem numero quinque, Bada, Bremogartum, Frouwenfeldum, Mellinga, Raperſchwila.

BADA.

BAda, oppidum ad Limagum fluvium, nomen habet à calidis aquis, quarum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

illic plures ſunt fontes, ad quos plurimi mortales utriuſque ſexus confluere ſolent ex variis locis; unde quidam Thermopolim, alii Caſtellum thermarum nominant, nos ad Aquas Helveticas veterum conſuetudine appellare poſſumus: quibus moris fuit, hujuſmodi loca, in quibus calidi fontes ſunt, Aquarum nomine appellare. ut in Italia ſunt Aquæ Statiellæ, Apollinares: in Gallia Sextiæ, Convenarum, Tarbellicæ: in Germania Granii: Bada quoque oppidum Marchionum Badenſium in quadam inſcriptione ad Aquas nominatur. & in Wettingenſi inſcriptione noſtræ Badæ cives Aquenſes nuncupantur. Eſt hoc oppidum unum ex antiquiſſimis Helvetiæ, quippe cujus meminit Cornelius Tacitus, qui appellat locum in modum municipii extructum, amœno aquarum ſalubrium uſu frequentem. Eodem auctore Romani caſtellum ejus loci præſidio munierunt. etenim montes, eo loco coëuntes pene in unum, regionem claudunt. Tranſitur autem hac ex Germania & Helvetiis Pago Tigurino in Verbigenum Pagum, & per reliquam Helvetiam in Galliam & Italiam. Habuit Aquarum oppidum antiquitus duas arces: alteram in edita rupe ſitam, quæ inde nomen apud Germanos accepit, *der Steyn zue Baden*; hæc ab Helvetiis (uti mox dicemus) diruta

hodie

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

hodiè in ruinis jacet: altera ad pontem ſita eſt quam noſtra ætate præfecti ab Helvetiis miſſi incolunt. Comites etiam ſui nominis Bada olim habuit. horum familia extincta, ſucceſſere Habeſpurgii, qui cum hunc Comitatum, tum præterea multa alia Auſtriæ domui conjunxere. Ab Auſtriis autem ad Helvetios Bada pervenit Conſtantienſis Concilii tempore, hac ratione. Fridericus Auſtrius abduxit è Concilio Ioann. XXII, eumque defendit invito Imperatore atque Concilio. Itaque Concilii decreto communione Eccleſiæ privatus eſt, præterea ab Imperat. proſcriptus, & bona ejus publicata. Intulere illi bellum Imperator ipſe Sigiſmundus, exercitu è civitatibus Vindelicis & Germanicis conſcripto; Princeps item Bavarus, ac alii nonnulli. Iuſſi ſunt etiam Helvetii ab Imperatore ſimul & Concilio bellum totis viribus Auſtrio inferre. Id illi renuêre, hac de cauſa, quod ſalvo honore ſui nominis hoc non poſſint facere, propter pacem quam in annos quinquaginta nuper cum Auſtria familia fecerint, & tabulis ſignatis atque jurejurando confirmarint. Ad hanc Helvetiorum excuſationem Patres Concilii reſponderunt, Fridericum eſſe hoſtem Eccleſiæ, publico decreto excommunicatum atque proſcriptum, ac bellum hoc ad Eccleſiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ſpectare, quam ille in ſuis membris injuria affecerit; quare ſi Imperatoris juſſu Helvetii arma capiant, eos pie recteque facturos eſſe, ac tantum abeſſe, ut id honorem eorum lædat, ut potius, ſi in his excuſationibus perſeverent, ipſi quoq; condemnationi pari cum Auſtrio ſubjiciendi ſint. Præterea Imperat. ex ſententia legatorum regum Angliæ, Daniæ, Suediæ, Norvegiæ, Bohemiæ, Poloniæ, Principum item, & nobilium, ac juriſperitorum, ſtatuit, Helvetios jure arma poſſe Auſtrio inferre, nihil obſtante pace facta: propterea quod ab his qui Imperio parent, in omnibus actionibus Pontificis atque Imperatoris jus & majeſtas vel expreſſe excipiatur vel excepta ſubintelligatur. Hujus decreti tabulas Imperat. Helvetiis tranſmittit, ac denuo eos bellum Auſtrio inferre jubet, ſimuletiam, quæcunque olim illis ab Auſtriis oppignorata fuerint, eorum jus Imperio vendicat; promittit etiam, ſe nullam pacem cum Auſtrio facturum, antequam Helvetii quoque priſtinæ paci reſtituantur. Rationibus his perſuaſi majores noſtri arma ſumpſere: ſed quia Imperatoris & Romani Imperii nomine bellum gerendum erat, petunt ab Imperatore ſtipendium; neque enim æquum eſſe ut ipſi ſumptus faciant, & præmia victoriæ ad alios redeant; opes quoque ſuas non eſſe

tantas

tantas ut magnos ſumptus ferendo ſint. Erat hæc poſtulatio non iniqua, ipſius Imperatoris judicio, attamen quia pecuniis exhauſtus erat, conceſſit Helvetiis, ut quæcunque bona Auſtriorum vel ante poſſederint, vel hoc bello occuparint, Imperii nomine poſſideant, donec pro ſumptibus & ſtipendiis belli illis ſatisfactum fuerit. Tigurinos quoque Imperator peculiaribus literis ad bellum exhortatus eſt, & illis agrum trans Albium montem, qui liberæ Provinciæ nomen habet, ante ab Auſtriis poſſeſſum, in perpetuum feudum conceſſit. Itaque Tigurini anno 1415, medio aprili, inſtructo exercitu Mellingam oppidum ad Ruſam fluvium obſident, & die tertia deditione capiunt. Inde copias ducunt Bremogartum; quo loco ſuas copias cum illis junxere Suitii & Tugini: ſecuti Bremogartii exemplum Mellingenſium, Helvetiis ſe in fidem Romani Imperii nomine dedunt. Eodem tempore Lucernates Surſeium oppidum cepere. Bernates autem aſcitis in auxilium Salodoriis, Bipennenſibus, Nuvenburgio Comite, & nonnullis aliis, Zofingam, Arburgum, Arovium, Letzburgum, & Brugas oppida, omnemque illum tractum Pagi Verbigeni in ſuam poteſtatem redegere. Verum Tigurini captis oppidis quæ diximus, Badam obſederunt. his cæteri Pa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

gi omnes, unis Bernatibus exceptis, ſeſe conjunxerunt; etenim nõ aliud caſtellum munitius tota Helvetia Auſtrii habebant, & ſæpe ante ex hoc loco, Helvetiorum, & præſertim Tigurinorum, fines infeſtarant: itaque omnino oppidum cum arce ſibi expugnandum eſſe ſtatuêre. Ac oppidum quidem, cum abſque intermiſſione mœnia & domus tormentis ferirentur, poſt tertiam ſeptimanam deditionem fecit: Cæterum qui arci præſidio erant, munitioni loci confiſi, quamvis capto oppido, eandem fortiter defendebant. Helvetii autem, acceptis etiam Bernatum auxiliis oppugnationibus aſſiduis eos ad deditionem urgebant. Tandem igitur, cum eos paulatim lapides ac tela deficerent, aliaque defenſioni opportuna, induciæ in aliquot dies factæ ſunt, intra quos niſi Fridericus Auſtrius eos eximeret obſidione, ipſi præſidio excederent, arce in Helvetiorum poteſtate relicta. Interea temporis interceſſione Bavari & Norinbergenſis Burggravii Fridericus Dux Sigiſmundo Imperatori reconciliatus eſt. itaque confeſtim legati ab Imperatore miſſi ſunt in caſtra Helvetiorum, qui eos juberent bello abſiſtere. verum illi memores injuriarum quas ex hoc loco ſæpe ab hoſtibus acceperant, finito induciarum tempore, oppugnatio-

nem

nem urgebant, ac perendie Pentecoſtes eam deditione ceperunt, & incendio ſtatim delevere. quare cum poſtridie Pentecoſtes legatus Imperatoris Fridericus Comes Toggius in caſtra Helvetiorum veniſſet, qui denuo eos ab armis diſcedere juberet, arcem captam & deſtructam invenit. dolebat id quidem nobilitati, ſed cum Helvetii indicto & legitimo bello id feciſſent, non habebant accuſandi occaſionem. Cæterum cum in Hiſpaniam profecturus eſſet Imperator ad Petrum de Luna, qui & Benedictus XI appellatur, Pontificem evocandum, &, ærario aſſiduis ſumptibus cum Concilii tum bellicis exhauſto, pecuniis egeret; Tigurinis oppignoravit Badam, Bremogartum, Mellingam, Surſeium, oppida cum ſuo agro; ſimiliter Bernatibus capta ab ipſis & ſupra dicta Verbigeni Pagi loca certo auri pondere oppignoravit, quæ illi noſtra quoque ætate ſoli poſſident. Tigurini vero proximo anno in huius oppignorationis participationem quinque Helvetiorum Pagos, Lucernam, Suitiam, Vnderwaldiam, Tugium & Glaronam admiſere. Vrii vero, qui exiſtimabant horum oppidorum poſſeſſionem paci cum Auſtrio factæ adverſari, initio noluere pignoris huius participes eſſe: ſed cum audiſſent aliorum rationes, qui ſe quoque pacis ſervandæ ſtudio-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

aſſerebant, ſed bellum ſuſcepiſſe juſſu & imperio Concilii atque Imperatoris, & ex horum voluntate hæc nunc militiæ ſtipendia & belli præmia poſſidere, & eadem ab Imperatore, penes quem ſumma poteſtas ſit, fiduciario jure accepiſſe, non exigua auri vi perſoluta: his, inquam, aliiſque rationibus auditis, ipſi quoque in participationem hujus oppignorationis venerunt. Poſtremi omnium admiſſi ſunt Bernates.

BREMOGARTUM & Mellinga.

BRemogartum oppidum eſt ad Ruſam fluvium, à quo media ſui parte fere peninſulæ modo cingitur, infra Lucernam duobus magnis milliaribus Germanicis ſitum. Vetera oppidi privilegia teſtantur, id quondam fuiſſe è numero civitatum Romani Imperii, poſtea tamen Habeſpurgiis, &, qui ex his orti ſunt, Auſtriis Principibus paruit: quando autem & quo jure in horum poteſtatem pervenerit, incertum eſt. Mellinga exiguum oppidulum ad eundem fluvium, milliari Germanico infra Bremogartum, ſemper Habeſpurgiis paruit. Ambo hæc oppida eodem bello quo & Bada, ab Helvetiis capta nomine Imperii, & poſtea à Sigiſmundo Imperatore iiſdem oppignorata ſunt, hac condi-

tione

tione, ut illis omnia vetera jura, privilegia, conſuetudines, ſalva maneant, & Helvetiis præſtent eadem ſervitia, quæ antea Habeſpurgiis & Auſtriis dominis ſuis præſtiterunt. itaque nunc octo veterum Pagorum imperium agnoſcunt.

RAPERSVILA.

Raperſvila vero oppidum ad lacum Tigurinum; quondam ſedes Comitum à Raperſvila, quorum ſucceſſores Habeſpurgii deinde in his locis dominati ſunt. In Helvetiorum poteſtatem pervenit anno 1458. Duæ factiones Raperſvilæ erant, Auſtriorum una, Helvetiorum altera. ex hac Sigiſmundus Dux quoſdam captivos Oenipontem abduxerat: alii eo facto territi ad Helvetios confugerunt; cæterum omnes patriæ reſtituti ſunt Helvetiorum interceſſione, qui palam præ ſe ferebant, bellum illaturos oppido, ni vincti liberentur, exules reſtituantur. Accidit autem proximo anno, ut Helvetii à Conſtantienſibus contumeliis affecti bellum illis inferrent. ex eo bello cum, pace facta, Vrii, Suitii, Vnderwaldii, Glaronenſes domum redirent, ab Raperſvilenſibus tranſitum per eorum urbem ac commeatum ſuis militibus petiere; idque opera eorum, qui Helveticæ factionis erant, facile

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

cile impetravere, cæterum in oppidum admiſſi, cum numero ac viribus cives ſuperarent, & major quoque civium pars tota Helvetiorum eſſet, cives ſibi ſacramentum dicere coëgerunt. Itaque ab hoc tempore Raperſvila in horum quatuor Pagorum poteſtate permanſit; ſervata tamen civibus ea quam ſub Auſtriis habuerant, libertate.

FRAWENFELDVM.

FRawenfeldum, caput Turgeæ regionis, biennio poſt Raperſvilam ſeptem Pagi Helvetiorum cepere, bello quod adverſus Sigiſmundum Auſtrium geſſère. Belli autem hujus variæ cauſæ fuere. Conjecerat Dux in vincula Cardinalem Cuſanum Brixinenſem Epiſcopum. hunc quia non ſtatim jubente Papa Pio (is fuit Aeneas Sylvius) dimiſerat, à Pontifice excommunicatus eſt. cum autē hoc fulmine parum moveretur, & ad futurum Concilium provocaret, Papa Helvetios illi arma inferre, & Eccleſiam tueri juſſit. ac quidem Pagi Pontificis edicto paruere; non tamen apud omnes id parem authoritatem habuit. Sed aliæ quoque belli cauſæ acceſſerunt. Vitodurum oppidum, ſitum in Comitatu Kyburgio, qui Tigurinorum erat, Auſtriotum parebat. in hoc nundinæ quotannis XVI octobris, S. Galli die, magna vicinæ

ruſticæ

ruſticæ plebis frequẽtia celebrantur. ad has cũ veniſſet Kyburgia plebs, oppido excluſa eſt, quod ſuſpicionem vanam concepiſſent oppidani, Tigurinos nundinarũ tempore urbi inſidias ſtruere, & de ea occupanda conſilia iniviſſe. cumque Præfectus Tigurinorum peteret, ut portas ſibi aperirent, & mercatum liberum ſuis veteri more concederent, & ſponderet, nihil damni & periculi oppido imminere, nullam tamen fidem apud eos invenit. Itaque Tigurini ſuis omnibus interdixere, ne commeatum aut ullas alias res venales Vitodurum importarent. Auſtrius quoque oppido metuens illud præſidio muniit. Et hoc quidem factum anteceſſit Papæ ſententiam. At altera belli cauſa hanc conſequuta eſt. Erant nobiliſſima familia apud Stirios orti duo fratres Gradleri, Vigilius atque Bernhardus. hi ab Auſtrio domo pulſi & bonis omnibus exuti ſunt, dote quoque uxoris Bernhardi, quæ ex Sterckenbergia familia, intercepta. Hi cum diu fruſtra ſua bona à Duce repetiiſſent, &, ut ſe cognitioni juris ſiſteret, impetrare nunquam potuiſſent, tandem in Helvetiam conceſſere, & à Tigurinis civitate donati ſunt: empto etiam ab illis Egliſovio oppido, bellum Auſtrio intulere, Tigurinorum auxilio adjuti. Cum autem Auſtrius novo præſidio Vitodurum muniiſſet,

ſet, poſtquam Tigurinorum copiæ domum rediiſſent, inter illud & vicinos Kyburgios nova quoque diſſidia exorta ſunt, ita ut denuo Tigurini vocatis in auxilium cæteris confœderatis copias ſuas eduxerint & Vitodurum obſederint. Hoc igitur tempore, anno 1460, Dieſſenhovium oppidum ad Rhenum in Turgea, & Frauwenfeldum, totamque Turgeam, Helvetii in ſuam poteſtatem redegerunt.

PRÆFECTVRÆ IX.

PRæfecturæ communes partim ſeptem plurimum Pagorum Imperio reguntur. Sunt autem omnes numero novem, Badenſis Comitatus, liberæ Provinciæ *im Wagenthal*, Turgea, Sarunetes, Rheguſci, Luganenſes, Locarnenſes, Mendriſii, Madia vallis. Ex his quatur poſtremæ trans Alpes in Italiæ & Lepontiorum finibus ſitæ, Italica lingua utuntur: cæteræ omnes Germanicam linguam in uſu habent: & Sarunetes atque Rheguſci in finibus veteris Rætiæ; tres aliæ intra antiquæ Helvetiæ limites ſitæ ſunt.

BADA & TVRGEA.

BAdenſis igitur Comitatus in Helvetiorum poteſtatem pervenit una cum oppido Aquarum, & Turgea cum Frauwenfeldo: id quomodo & quando factum

ctum ſit, jam à nobis expoſitum eſt. Badæ imperant Tigurum, Lucerna, Vria, Suitia, Vnderwaldia, Tugium, Glarona, Berna: hi quoque Pagi omnes, Berna excepta, imperium in Turgea habent. Iudicium tamen rerum criminalium ſeu capitalium ademptum Friderico Auſtrio tempore Concilii Conſtantienſis; & Conſtantienſi urbi tum oppignoratum à Sigiſmundo Imperatore, manſit penes eam ad annum uſque Chriſti milleſimum quadringenteſimum nonageſimum nonum; quo in actione pacis inter Maximilianum Imperatorem & Helvetios, judicium hoc Helvetiis ceſſit. Itaque ſeptem Pagi Turgeæ imperant. Cæterum judicia rerum capitalium, provocationes, & mulctæ harum cauſarum, ad decem veteres Helvetiæ Pagos pertinent, qui bellum adverſus Maximilianum fœduſque Suevicum geſſere.

LIBERÆ PROVINCIÆ.

CÆterum liberæ provinciæ ad Ruſam fluvium (eſt hæc alia regio à libera Provincia trans Albium montem, quam ſupra Tigurinis à Sigiſmundo Imperatore datam ſcripſimus) eodem tempore quo Bada, ab Helvetiis bello captæ ſunt. Appellantur autem liberæ Provinciæ caſtella & vici qui ſunt ad ſiniſtram Ruſæ fluvii. ſupra & infra Bremogartum oppidum: ac vide-

videtur inde nomen impoſitum, quod tres vici, quorum ſinguli ſuam juriſdictionem habuere, ac proprios magiſtratus ſeu officiales, nempe Meyenbergum, Richenſea, Villa Verbigena, quaſi provinciolæ quædam peculiares, in unam Provinciam conjuncti ſunt. Olim hæc regio appellata fuit Comitatus Rore; & hoc nomine nuncupatur ab Henrico quinto Imperatore in privilegio quodam cœnobii Murenſis: arx autem Rore Comitum ſedes in oppido Aroviano ſita fuit. Quo autem tempore Helvetii juſſu Imperatoris & Concilii Fridericum Auſtrium bello perſequuti ſunt, Lucernates loca ad Ruſam fluvium, & hunc quoque Comitatum Roræ in poteſtatem redegerunt. Cæterum cum finito bello ſoli hunc ſibi aſſerere conarentur, oppoſuere ſe illis Tigurini, Suitii, Vnderwaldii, Tugini & Glaronenſes, in conventibus habitis Begkenriedæ, Vnderwaldiæ, Suitiæ, & in caſtris ante Bremogartum; qui oſtendebant, ita initio belli inter ſe conſenſiſſe Pagos, ut quæcunque loca in Verbigenis hoc bello capiantur, ea communi imperio regantur. Etſi autem Lucernates ſe nihil de hoc pacto legatis ſuis in mandatis dediſſe dicerent, tamen auditis utrinque teſtimoniis, Bernates arbitri huius controverſiæ delecti, pronunciarunt, hos Pagos in participationem

huius

huius præfecturæ admittendos eſſe. Decennio poſt Vrii quoque ſex Pagorum voluntate in hujus præfecturæ ſocietatem venere. Itaq; ſeptem Pagi Helvetiæ hodie huic præfecturæ imperant, Tigurum, Lucerna, Vria, Suitia, Vnderwaldia, Tugium, & Glarona. Regio hæc non admodũ ampla eſt; ideoque præfectus, quiſquis is fuerit, non in ipſa regione habitat, ſed cum uſus poſtulaverit, juris dicundi cauſa aliquoties in anno illuc proficiſcitur, ac plerunque, cum illuc venerit, in cœnobio Benedictini ordinis Mure, quod ſatis amplum, opulentum, & elegans eſt, habitare ſolet.

SARVNETES.

SArunetum nomen vetus eſt inter Rætiæ populos. Hodie oppidum & regio *Sargans* vulgo nuncupatur, quaſi dicas Saræ anſerem: nam Ganſam noſtrates anſerem nuncupant. Quidam à Sanacaſa nomen, ſed perperam, deducunt, cum nulla vel antiqua vel mediæ ætatis ſcripta ad hoc nomen alludant. contra in multis ſuperioris ætatis diplomatibus oppidum Sarunegans nominatur: quæ appellatio à Sarunetum nomine, quorum Plinius meminit, haud dubie deducta eſt. Quoniam vero Sarunetum ſedes eſt ad ortum Oeni fluminis, qui populi hodie Engadini appellantur;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

lantur; hi noſtri Sarunetes aut Sarunegan-ſii ſuperiorum forte coloni ſunt, aut ſuum nomen non ab illis ſed à Sara fluviolo oppidum præterfluente acceperunt. Paruit olim Sarunetum regio Comitibus Werdenbergiis, qui propterea Sarunetum Comites dicti ſunt: ac aliquando regio hæc Auſtriis Principibus, & poſtea Comitibus Toggiis oppignorata eſt; poſtea rurſus à Comitibus Sarunetiis redempta & poſſeſſa; donec anno CIↃ CCCC LXXXIII Georgius Werdenbergenſium Comes eam ſeptem pagis Helvetiorum venderet. Ab his præfecti ordine mittuntur, qui in arce olim Comitum domo habitantes, Sarunetibus imperant; ſunt autem hi Pagi ſeptem veteres, qui & Turgeæ & liberæ Provinciæ imperant. Oppidum ipſum Sarunetum quamvis Helvetiis pareat, ſuis tamen privilegiis fruitur; proprios magiſtratus ſibi creat, qui civibus jus dicunt, & cauſas civiles cognoſcunt.

RHEGVSCI.

RHeguſci & ipſi Ræticæ gentis ſunt, qui ſupra lacum Acronium ſeu Potamicum utrinque ad Rhenum habitant: cæterum qui dextram Rheni ripam tenent, quo loco eſt Brigantium vetus oppidum, & Velcuria, noſtra ætate Auſtriis parent: ſed ab altera parte Rhineggum & Alteſtettum

op-

oppidula, & vallis qua verſus Werdenbergios porrigitur, Helvetiorum imperio ſubjecta eſt. Fuit autem hujus regionis imperium quondam penes Auſtrios, & ab illis, nobilibus Iuniis oppignoratum eſt. tempore vero Conſtantienſis Concilii, cum Fridericus Auſtrius à Sigiſmundo Imperatore proſcriptus eſſet, Fridericus Toggius Comes Rheguſcos aliaque Auſtriorum loca ex voluntate Imperatoris occupavit, ſatisfaciens illis quibus hæc oppignorata fuerant. A Toggio certo auri pondere Rheguſcorum regio oppignorata eſt nobilibus Vlrico, Conrado, Beyereris fratribus: anno deinde 1490, cum Iacobo Beyerero horum hæredi quædam controverſiæ cum Abbatiſcellanis intercederent, ac ideo vereretur ne adverſus eorum vim hæc loca tueri poſſet, ultro ſua jura eis vendidit, & illis hoc pignus reſignavit. Manſerunt deinde Rheguſci in Abbatiſcellanorum poteſtate triginta proximis annis. Cæterum cum Abbati Sangallenſi, una cum eius imperio, ſubditis & civibus S. Galli, bellum intuliſſent, atque cœnobium nuper Roſaci extructum diruiſſent, Helvetici Pagi confœderati Abbati, collectis copiis, & evocatis etiam reliquis confœderatis, Abbati ſuppetias tulerunt, & Abbatiſcellanos pacem petentes tum pecu-

nia, tum Rheguſcorum imperio mulcta-runt: poſſeſſio autem Rheguſcorum in ſumptus & ſtipendia belli ceſſit Helvetiorum Pagis Tiguro, Lucernæ, Suitiæ, Glaronæ: hi poſtea Vrios, Vnderwaldios, Tuginos, qui ipſis auxilio venerant, & præterea veteres loci dominos Abbatiſcellanos in communionem huius imperii admiſere. itaque noſtra ætate octo hi Pagi Rheguſcis ex ordine præfectos dant; quorum ſedes eſt in Rhyneggo, vetuſto oppidulo, ſito in finibus Rheguſcorum, ſupra eum locum qua Rhenus lacum Acronium ingreditur.

Præfectura Italica.

SVperſunt adhuc quatuor præfecturæ quas noſtri Tranſalpinas vocant, quod ultra Alpes in Italia ſitæ ſint. Harum prima eſt Luganum vel Lucanum, oppidum ad lacum, quem quidam ab oppido Luganenſem, alii Gauni lacum vocant; is ad lævam habet Larium, Verbanum à dextris, in quem ſeſe exonerat. Proxima huic præfectura eſt Locarnenſis. Eſt autem Locarnum, amœnum & elegans oppidum, ad caput lacus Verbani, munitiſſima arce quondam ornatum, cui poſt Mediolanenſem primæ partes apud Inſubres olim tribuebantur. Mendriſiana præfectura tertium locum tenet, quæ ad fini-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ſiniſtram lacus Gauni jacet. Poſtremo eſt Madia vallis, appendix quondam Locarnenſium, ſicut Mendriſium Luganenſium. Pervenerunt hæ quatuor præfecturæ in Helvetiorum poteſtatem anno 1513, ex dono Maximiliani Sfortiæ Mediolanenſium Ducis. Is enim pulſis Italia Gallis conſilio & auctoritate Iulii Papæ, opera autem & auxilio Venetorum atque Helvetiorum, honorarium hoc Helvetiis dedit, quatuor præfecturas ſitas in proximis finibus Helvetiorum: Rætis item confœderatis vallem Tellinam. Verum triennio poſt Franciſcus Gallorum rex, cum Helvetios ad Marignanum viciſſet, & pulſo Maximiliano rurſus Inſubrum dominium Gallis vendicaſſet, pace facta Friburgi, donationem hanc Helvetiis ſua auctoritate confirmavit. idem fecere alii qui Gallis in imperio Mediolanenſi ſucceſſere. Mittunt autem in hæc loca præfectos, omnes Helvetiorum Pagi, unis exceptis Abbatiſcellanis: hi enim, cum Helvetiis primum hæ regiones datæ ſunt, nondum in numero Pagorum fuere, ſed proximo demum anno in eum aſciti ſunt.

BILITIONVM.

ITalicis præfecturis connumerari forte poteſt Bilitionum oppidum, quod paret tribus Pagis, Vriis, Suitiis, Vnderwaldiis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Fuit hoc oppidũ Comitum Miſauciorum; qui eo ſpoliati à Duce Mediolani, cum denuo per inſidias oppidum cepiſſent, vendiderunt illud Vriis & Vnderwaldiis: cæterum iiſdem artibus quibus Miſaucius oppidum Duci ademerat, illis Helvetiis quoque ademptum & à Duce recuperatum fuit. Ab eo tempore (facta autem ſunt hæc circa annum Domini 1422) multa bella Helvetii huius oppidi recuperandi gratia geſſere, & demum anno 1500 eius poſſeſſionem adepti ſunt. cum enim inter Sfortias & Gallos aſſidua bella vigerent, cives, ut ſuæ quieti & paci conſulerent, ſeſe Vriis dedidere: cæterum Galli Inſubribus potiti, ſæpe id, ſed fruſtra, ab Vriis & eorum ſociis repetiere. Ac demum eo tempore quo Helvetiis traditæ ſunt quatuor præfecturæ à Mediolanenſibus Ducibus, Bilitioni imperium tribus Pagis confirmatum eſt. Dividitur autem Bilitionenſis ditio in tres præfecturas, Bilitionum, vallem Palenſam & Rivieram. quæ ita adminiſtrantur à tribus Pagis per vices, ut ſemper ſinguli Pagi unam è tribus præfecturis obtineant: itaque ſi Vrii præfectum Bilitiono impoſuerint, Suitii Palanſæ valli, & Vnderwaldii Rivieræ imperabunt, ac poſtea Vrii Rivieram, Vnderwaldii Palenſam, & Suitii Bilitionum præfectum mittent: & quia Rivieræ præfectu-

fectura exiguos proventus habet, plerumque is qui Bilitiono præfuit, poſtea Rivieræ quoque præponitur.

DE FOEDERIBVS HELVEtiorum cum vicinis Regibus & Principibus.

DEmoſthenes, Oratorum Græciæ non tantum eloquentiſſimus, ſed ſumma quoque ſapientia præditus, & patriæ libertatis in primis amans, ſcribit, non eſſe tutam liberis civitatibus nimiam tyrannorum familiaritatem, atque illis, præſertim finitimis, nihil fidei habendum eſſe, propterea quod omnis rex & tyrannus libertatis inimicus & legibus infeſtus ſit. Recte autem ipſum Athenienſibus & univerſæ Græciæ conſuluiſſe, eventus declaravit. Philippus enim Amyntæ F., cui tum Demoſthenes adverſabatur, & qui hunc ſecuti ſunt in Macedoniæ regno, Græcorum libertatem ſimulata amicitia & fœderibus pro ſuo commodo factis oppreſſerunt. Quæ cum ita ſint, credo nonnullos admiraturos majorum noſtrorum conſilium, qui cum exteris regibus & Principibus finitimis tot fœdera fecerunt. Sed hic tenendum eſt, non omnia ex æquo fœdera reipublicæ pernicioſa cenſeri, ſed συμμαχίαν & nimiam familiaritatem: alioqui pacis conſervandæ cauſa neceſſe

eſt nonnunquam inter vicinos fœdera ſanciri, ut certo jure inter ſe uti & res mutuo contrahere poſſint. Huiuſmodi autem pacis & amicitiæ fœdera plerunque majores noſtri fecerunt: quod ſi nonnunquam Regi aut Principi alicui ſe arctius conjunxerunt, id non abſque maturo & gravi conſilio ab illis factum eſt; atque ita, ut ex ipſis fœderibus patebit, conditiones conceptæ & initæ ſunt, ne facile libertati periculum creari poſſet. Fecerunt autem fœdera nonnunquam in paucos aliquos annos cum Romanis Pontificibus, Sixto, Iulio II, Leone X, Clemente VII; cum Principibus vicinis, Auſtriis, Sabaudis, Mediolanenſibus, Wirtenbergenſibus: cum Epiſcopis Conſtantienſi, Baſilienſi; cum urbibus Vindelicis ad lacum Acronium; cum Suevicis item & his quæ ad Rhenum ſunt: ſed nos pleriſque horum prætermiſſis ea duntaxat commemorabimus, quæ vel hæreditaria ſunt, ac noſtra ætate durant, vel ſaltem aliis diuturniora & celebriora fuerunt, nempe Mediolanenſia, Auſtriaca, Burgundica, Sabaudica, & omnium celeberrima atque recentiſſima Gallica.

ME-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

MEDIOLANENSIA fœdera.

QVæ fuerit antiquiſſima conventio & pactum inter Mediolani Duces & Helvetios, affirmare equidem non poſſum. Cæterum anno 1466 Galeatius Dux & Blanca Maria ejus conjux, fœdus ſeu potius conventionem & pactum quoddam fecere cum octo Helvetiorum Pagis, certis conditionibus, quæ vulgo Capitula Mediolanenſia nominantur: in quibus veterum etiam Capitulorum mentio fit; unde conſtat, jam olim Helvetios, & præcipue Vranios, qui ſummas Alpes accolunt, certis conventionibus ſociatos fuiſſe Inſubribus. Sed cum illa antiquiora pene oblivione ſepulta ſint, ſummam hujus conventionis, quam, ut dixi, Galeatius Maria Sfortia fecit, exponam. Primum caput huius fœderis ad Vrios pertinet. Litem illis de Lepontia valle moverat Ordinarius ſummi templi D. Virginis Mediolani. Hoc igitur capite Dux concedit liberam ejus vallis poſſeſſionem Vriis. quoad civilem ejus juriſdictionem; & tum ſuo juri renunciat, tum idem ab Ordinario ſe impetraturum ſpondet. Viciſſim Vrii vectigal annuum Duci pendant, ac junio aut julio menſibus ante medium auguſtum illi Mediolanum mit-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

tant quatuor accipitres, & arcubaliſtam ſeu ſcorpionem. Controverſias de Eccleſiæ reditibus inter Ordinarium & Lepontinos judicent duo ab utraque parte delecti judices; quibus tertius quaſi arbiter à Duce adjungatur; quem deliget ex aliquo VII Pagorum Helvetiæ ſenatorii ordinis virum. Iidem decernunto quid Princeps, quid Lepontii Ordinario perſolvere debeant; &, ſi præterea controverſiæ exiſtant de non ſolutis cenſibus, eas judicanto. Alterum caput eſt, ut Helvetii VIII Pagorum & quicunque eorum limites inhabitant, & imperio parent, aut eorum inquilini per quadriennium fuerint, veteri libertate fruantur, nempe ut per omnia loca Mediolanenſis Ducatus ad foſſam uſque urbis à portoriis & vectigalibus exempti ſint. Tertium eſt de nominibus exigendis. Quartum de controverſiis, ſi quæ fuerint inter Ducem & Pagos Helvetiorum, aut ſi forte privati homines ex Helvetiis controverſiam cum Duce habeant. Quintum de controverſiis privatorum. Sextum de libero mercatu, ut liceat Helvetiis res ſuas, equos, boves vendere, neque Dux vel ipſis venditionem, vel ſuis emptionem inhibeat. Septimum; Vtrinque amicitia colatur, neque una pars alterius hoſtibus tranſitum hoſpitiumve præbeat.

Quo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Quoniam vero poſt hanc tranſactionem Mediolanum ſæpe Dominos mutavit, capitula aliquoties confirmata atque renovata ſunt; ac poſtremo anno 1552 Ferdinandus Gonzaga, Gubernator Mediolanenſis, nomine Caroli V Imperatoris cum Helvetiis hanc conventionem renovavit, ſimilibus fere conditionibus. Prima eſt de beneficio exemptionis à vectigalibus aliiſque oneribus: item de emptione frumenti, ut ea libera ſit; at ingraveſcente annona ſi modius 13 libris vendatur, ne quid evehatur, vetare licet; verum interea Helvetiis 2000 modii amicitiæ cauſa vendantur. Eandem rationem ſervant Helvetii erga Mediolanenſes. Altera eſt de emptione & vectura ſalis. Tertia confirmantur Helvetiis vetera privilegia, ut libere iter facere, mercimonia exercere tota regione poſſint, neque literis aut ſalvo conductu opus habeant, peſtis tempore excepto: præterea tantū Mediolani ſub porta ſolvant portorium. Quarta eſt, quinam poſſint frui his privilegiis; & nominatim excluduntur Mediolanenſes qui ad Helvetios migrarint. Quinta, ne fraus fiat, ſancitur; ut, qui his privilegiis gaudent, nullam ſocietatem mercaturæ ineant cum his qui illis carent. Sexta conditio eſt de controverſiis componendis & dijudicandis. Septima, ſi alterius

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

partis rei ad alteram confugiant, cau
cognita ſi ſontes judicētur, ſuo magiſtr
tui dedantur, ut ille pœnas ſumat. Octa
va, in reditibus, decumis, bonis mobil
bus & immobilibus, quæ vel nunc po
ſident Helvetii in Ducatu, vel hæredita
illis poſt obvenerint, eodem jure utantu
quo Mediolanenſes apud ipſos. Nona, utra
que pars liberum tutumq; iter per alteriu
regionem habeat, & utrinque, ut hacte
nus, mutua amicitia ſervetur. Decima
excipiunt Helvetii fœdera ſua, & omne
vetuſtiores tabulas obſignatas, ne qui
illis capitibus derogetur. Poſtrema, tem
pus huius conventionis definitur, ut du
ret quadriennio poſt obitum Caroli Im
peratoris. Etſi vero hactenus varias o
cauſas conventio hæc inter Sereniſ. Hi
paniarum regem Mediolani Dominum
& Helvetios, nondum eſt renovata, ta
men ſtudioſe utrinque veterem amicitiar
conſervant, & iiſdem fere, ut olim, pri
vilegiis Helvetii hactenus Mediolar
fruuntur.

Additio. Superioribus annis Philippu
II Hiſpaniarum Rex & Mediolani Dux
fœdus fecit cum VI civitatibus Catholi
cis, Lucerna, Vrania, Suitia, Silvania, Tu
gio, Friburgo; in quo pleraque antiqua
ſed omnia præterea pro defenſione Ca
tholicæ & Romanæ religionis, auxilia

opes

opes, vires promittuntur. literæ de ea re datæ Lucernæ, 11 maij 1587; juratæ & confirmatæ Mediolan. 16 maij 1588. in eandem ſocietatem venerunt Abbatiſcellanorum Catholici anno 1597.

FOEDERA AVSTRIACA & Burgundica.

QVemadmodum cum nullis aliis Principibus quam Auſtriis ſæpius pro libertate ſua bella geſſerunt Helvetii, ita cum nullis aliis plures conventiones, pacta & fœdera fecerunt: ſed illas, ut paucorum annorum, & unius aut duorum Pagorum conventiones, omittimus; & Sigiſmundi Auſtrii cum Helvetiis unionem perpetuam & hæreditariam exponemus; quæ deinde à Maximiliano & Carolo V Ferdinandoque Imperatoribus renovata eſt. Sigiſmundus hic Auſtrius cognomento ſimplex, filius fuit Friderici, qui Ioannem Papam à Concilio Conſtantienſi abduxit, & eo nomine fuit proſcriptus. Hic graves inimicitias cum Helvetiis exercuit, & multa bella, quamvis infeliciter, cum illis geſſit, ad Vitodurum, Mulhuſium, Waldshuttum, in Turgea, aliiſque locis: quibus bellis Turgea ſatis ampla & fertilis populoſaque provincia ab Helvetiis illi adempta eſt.

Idem, cum bello Helvetios ſuperare nequi-

nequiret, in Galliam profectus, à rege Lu
dovico auxilium adverſus Helvetios pe
tiit. cum autem Gallorum rex ſe bell
Helvetico implicare nollet, (erat enim
antequam regnum adipiſceretur, Helve
tiorum robur & virtutem expertus, pu
gna cum illis juxta mœnia pene urbis Ba
ſilienſis commiſſa,) ad Burgundum ſ
contulit, & huic non quidem Helvetian
vendidit, uti Lazius ſcribit, ſed Comita
tum Ferrarenſem, aliaque Helvetiis vicin
loca octoginta aureorum millibus oppi
gnoravit, ut eum hac occaſione cum Hel
vetiis committeret. Sed hæc oppignorati
præter opinionem longe aliter cecidit
etenim Hagenbachius Burgundi præfectu
gravi tyrannide omnes illos populos pre
mere cœpit, eorum uxoribus ac liberi
vim inferre, multos inſontes & indem
natos carceribus concludere, & capit
quoque multare. Itaque Sigiſmundus ſuo
rum miſertus, ac aſſiduis eorum quereli
impulſus, denuo redemit eandem provin-
ciam, perſoluto oppignorationis arrhabo-
ne: ſed non idcirco Burgundus poſſeſſio-
ne illarum ceſſit, imo vi ſemel receptam
regionem retinere conabatur. Erant tum
Helvetiis quoque inimicitiæ cum Burgun-
do. cum autem Auſtrius, non minus
quam ipſi, Burgundo impar eſſet, cœptum
eſt agi à viris prudentibus de amicitia &

fœde-

fœdere jungendo, ut adverſus commu- nem hoſtem junctis viribus bellum gererent. & in ea re maximam operam navavit Gallorum rex Ludovicus XI, qui undique Burgundo clam hoſtes comparare & concitare ſolebat. utebatur autem ad hanc rem conficiendam opera hominis Helvetii, Iuſti Sillinii, qui Epiſcopus Sedunenſis, & Gratianopolitanus poſtmodum factus eſt. hic notus quoque Sigiſmundo Auſtrio, & illi non minus quam domi apud ſuos gratus & acceptus, tandem effecit, ut auctoritate regis Helvetii hæreditario fœdere cum Auſtrio jungerentur. Cuius hæc ſumma eſt. Primum, utrinque pacem & amicitiam colant, ſic ut libere ac tuto & Auſtriaci in Helvetiis, & Helvetii apud Auſtriacos, mercimonia aliaque ſua negotia agere poſſint: ſin autem aliquæ lites oriantur, eas non bello ſed jure perſequuntor. Sint autem arbitri Epiſcopus vel civitas Conſtantienſis: item Baſilienſis Epiſcopus, vel eius urbis ſenatus. Ante cognitionem cauſæ utraque pars judici caveat literis obſignatis, ſe ſententiæ gratia, quamcunque tandem tulerit, judicem non odio habituros, aut ulla injuria affecturos eſſe Cauſæ leviores de hæreditatibus adeundis, de nominibus exigendis, ſuo loco ab ordinariis judicibus decidantur. Si Sigiſmundus Auſtrius

auxilio

auxilio Helvetiorum egeat, mittant il
militem (ſi modo ſalvo honore ſuo & an
tiquis fœderibus id facere queant) eo ſt
pendio quantum ab ipſis Helvetiis mili
numeratur: par ratio Auſtrii erga Helve
tios. Helvetii tabulas ſignatas, diplomata
rationum libros, & quæ ſunt huius gene
ris ſcripta Auſtriorum, quæ poſſident, re
ſtituant: & ſi quæ alicui alteri antehac de
derint, id indicent: excipiuntur tamen l
teræ & libri ſpectantes ad oppida & arce
quæ nunc in poteſtate Helvetiorum ſun
Vtrique parti maneant regiones, oppida
caſtella, arces, vici, pagi, quæcunque oc
cuparunt ac nunc in poteſtate habent; ne
que de his quiſquam poſtea alteri liten
moveat. Neutra pars alteram è ſuis regio
nibus, oppidis, arcibus injuria ulla affic
patiatur. Neutra pars in alterius damnun
ſubditos eius fœdere ſibi jungat, civitat
donet, in tutelam recipiat; niſi forte ali
quis cum omnibus bonis alio migret, ad
dita exceptione eius juriſdictionis cui an
tea obnoxius fuit: ſi vero talis alteram
partem vi perſequatur, hunc confeſtim hi
apud quos erit, juri ſiſtant; neutra enim
pars alterius hoſtes ſciens ac volens do
mo, hoſpitio, commeatu, aliiſque rebu
juvare debet. Dux Auſtrius tranſaction
Waldeshuttanæ ſatisfaciat, & in eo, ub
poterunt, Helvetii auxilio illi ſunto. Neu
tra

tra pars alteram novis portoriis oneribuſve aliis premat. Sigiſmundo Auſtrio maneant ſuæ clientelæ quas jure fiduciario concedit, exceptis clientelis regionum captarum & pignoribus non redemptis. Decennio renovetur hoc fœdus. Si forte violatum fuerit, pars læſa ſatisfactionem poſtulet, non bellum ſuſcipiat. Omnia bella & inimicitiæ, quæ antehac inter Sigiſmundum & Helvetios, & majores eorum, utrinque fuerunt, hac tranſactione pacatæ & abolitæ ſunt; idque ab utraque parte firmiter ſervetur. Prima hæc tranſactio facta eſt ante bellum Burgundicum anno 1474. Eodem anno Sigiſmundus Auſtrius, Renatus Lotharingius, Epiſcopi Argentinenſis & Baſilienſis, urbes Argentina, Baſilea, Colmaria, Seleſtadium, Mons Bellicardi, & quædam aliæ cum Helvetiis, in annos aliquot fœdus contra vim & tyrannidem Burgundi fecerunt. Cæſo autem triennio poſt Burgundo, Sigiſmundus Auſtrius hæreditarium fœdus & primam illam cum Helvetiis tranſactionem à Gallorum rege factam renovavit, cũ his Pagis, Tiguro, Berna, Lucerna, Vria & Salodoro; libera poteſtate facta reliquis Pagis, ut, ſi voluerint, eodem fœdere comprehendantur. Nihil autem novarum conditionum hic additum eſt; tantum mutui auxilii forma & ratio clarius expoſita.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

poſita. Aliquot annis poſtea Sigiſmundu
Princeps, cum liberis legitimis careret
omnem ſuam ditionem Maximiliano Im
peratori reſignavit, annua tantum penſio
ne ſibi reſervata. Hic quoque ab Helve
tiis petebat, ut ſecum par fœdus inirent
ſed quia animi utrinque abalienati erant
& omnia ad bellum ſpectabant, & Sigiſ
mundus quoque in Helvetiorum detri
mentum ditione ſua ceſſiſſe credebatur
noluere Helvetii novo fœderi illigari; præ
ſertim cum omnis illa actio inſidiarum
plena eſſet, ut eventus docuit: nam mo
Auſtrii, & qui Suevico fœdere teneban
tur, bello Rætos & Helvetios petiere.
Cæterum pace inter Maximilianum Im-
peratorem & Helvetios facta, anno ab e
XII, qui fuit XI ſupra CIↃ IↃ, Maximilia
nus fœdus hoc hæreditarium domus Au
ſtriæ cum Helvetiis renovavit, & eodem
fœdere Burgundicam domum & Carolum
nepotem, cujus tutor erat, Helvetiis con
junxit: ex Helvetiis quoque non modo
qui priori fœdere tenebantur, ſed omne
XII Pagi, & præterea Abbatiſcellani, a
Abbas & oppidum S. Galli, hæreditariam
hanc pactionem cum Auſtriaca & Bur-
gundica domo ſanxere. In hac autem re-
novatione expreſſe ac nominatim ſanci
tur fœdus ſeu tranſactio authore Lodovi-
co Gallorum rege facta: Item illo fœdere

quamvis

quamvis tantum comprehendantur Burgundiæ Comitatus, & ſuperiores provinciæ Auſtriacæ, Tirolenſis Comitatus, & quæ ſunt ultra montem, item Rhenanæ urbes, Waldeshuttum, Lauffenbergum, Seconium, Rinfelda, & quæ aliæ ſunt citra eundem montem; tamen ſimul additur quoque, cavendum, ne vel cæteræ regiones in fœdere comprehenſæ quicquam hoſtile ad verſus Helvetios faciant, aut contra Helvetii adverſus illas. Prohibentur item contumeliæ & convicia verborum, ne animi, quod antea aliquando accidit, hac ratione alienentur. Spondet præterea nomine nepotis Caroli, ſe ſingulis Pagis Helvetiæ ducentos aureos honorarii muneris locó in urbe Tigurina quotannis perſoluturum; Abbati vero S. Galli, itemque oppido, & præterea Abbatiſcellanis ſingulis centenos, quouſq; Carolus tutela exemptus regionum ſuarum imperium ſuſcipiat: tum etiam ab ipſo fœdus hoc confirmandum eſſe. Id quod factum eſt. Anno enim 1543, literis ad Helvetios datis, fœdus confirmavit, quantum ad domum Burgundicam ſeu Comitatum Burgundiæ ſpectat. Auſtriæ enim tum Fedinandus frater imperabat. Sunt autem Burgundici fœderis conditiones & capita non alia quam Auſtriaci. Nempe, ut utrinque libere commea-

re & quævis commercia exercere poſſint. Item, ne una pars alteri bellum inferat, aut è ſuis finibus inferri patiatur. Si vero quis alius alterutri parti vim inferre volet, tum, hac petente, altera diligentem alterius curam habeat (*eyn treuvv vſſehen haben*) ne contra jus & æquum prematur. &c.

SABAVDICVM fœdus.

SAbaudorum, qui veteribus Allobroges fuerunt, Duces antiquitus fœdus & amicitiam cum Bernatibus, Friburgiis & Salodoriis coluerunt multis annis. Cæterum cum omnibus Pagis Helveticis Carolus demum Philiberti, qui nunc rerum apud Allobroges potitur, pater in annos 25 fœdus fecit, anno duodecimo ſupra CIↃ IↃ. Primum caput eſt de mutua amicitia conſervanda: Neutra pars alteram injuria afficiat, neque ulla re alterius hoſtes juvet. Secundum, de controverſiis cognoſcendis: In his judices utrinque pari numero deligentur, qui in Bipennium urbem convocent partes ambas, & cauſam cognoſcant: quod ſi ſentẽtiæ duæ ferantur paribus ſuffragiis, arbitrũ deligant ex his Pagis ad quos cauſa non ſpectat. Privatæ cauſæ decidantur judiciis uſitatis cujuſque loci. Tertium; Tuto liceat utrique parti ſua negotia agere in alterius regione; neque

que novis portoriis oneribuſque quiſquam prematur. Quartum; Si quiſquam controverſiam adverſus Ducem habuerit, & ſe Helvetiorum judicio ſiſtere volet, idque Dux renuat, Helvetii fœdere non tenentur ut adverſus hunc Duci ſuppetias ferāt. Quintum; Si Helvetii bello premantur, Dux ſexcentos aut plures equites illis ſuo ſumptu auxilio mittat, ſi modo domeſtico bello non impediatur. Viciſſim, ſi Dux bello domi petatur, ipſo poſtulante Helvetii peditatum illi auxilio mittant, non tamen plures ſex millibus. ſingulis peditibus menſtruum ſtipendium Dux perſolvat ſex francos. Si ſponte aliqui ultra numerum militum, quem ipſe petierit, militatum abierint, his nulla ſtipendia debentur, niſi ſponte & liberali manu ea perſolvere Dux voluerit. Milite Helvetico Dux ad navale bellum non utatur, neque ultra mare ducat, ſed tantum ad tuendos fines, quos hodie habet, eorum opera illi debetur. Porro ut pax conſervari poſſit, neutra pars extra alteram ſuſcipiat quæ ad alterius detrimentum ſpectent: neque alterius ſubditos in numerum civium recipiat, niſi qui corpora fortunaſque ſuas ad ipſos tranſtulerint. Durante hoc fœdere Dux ſingulis Pagis quotannis Bernæ numerat 200 aureos.

Sub finem huius fœderis, quod annos

25 duravit, Carolus Dux à Franciſco rege Galliarum maxima parte ſui Principatus exutus eſt; quo bello Bernates, qui Genevenſium civium ſuorum cauſam tuendam ſuſceperant, ſociis Friburgiis & Sedunis, omnia loca Ducatus in Antuatibus & Equeſtribus occuparunt. Ab eo tempore cum aliquot annos in Pedemontio Carolus V Imperator, in cuius clientelam Sabaudus ſe dederat, aſſiduum bellum geſſerit, omnis actio fœderis renovandi intermiſſa fuit. Superioribus vero annis Philibertus Caroli filius, pace facta, & paterno imperio illi reſtituto à Gallis, novum perpetuumque fœdus cum ſex Helvetiorum Pagis fecit, Lucerna, Suitia, Vria, Vnderwaldia, Tugio & Salodoro; quod à fœdere ſuperiori parum admodum diſcrepat, niſi quod hic nulla expreſſa mutui auxilii & *συμμαχίας*, (quod quidem ego meminerim) mentio fit. Poſt etiam reliqui Helvetii fœdus antiquum & amicitiam ſimilibus conditionibus cum eodem junxerunt.

GALLICA FOEDERA.

GAllorum regum primus cum Helvetiis fœdus fecit, & annua ſtipendia publice ſingulis Pagis perſolvit Lodovicus hujus nominis XI. Hic Lodovicus, cum adhuc Delphinus (uti vocant) eſſet, inſtru-

ctiſſimas

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ctiſſimas copias Gallorum in Germaniam adduxit, quas Armeniacas vulgo nominant à Comite Armeniacenſi, earum ductore. Venit autem in Germaniam in gratiam Eugenii Papæ & Imperatoris Friderici, ut & illius cauſa Baſilienſem ſynodum diſſiparet, & alterius hoſtes Helvetios bello perſequeretur, atque ab obſidione urbis Tigurinæ avocaret. Helvetii enim juſtis copiis Tigurum (quod Auſtriis ſe fœdere junxerat) obſidebant. alter autem exercitus eorum Farnſpergum arcem in Rauracis oppugnabat. ex hoc mille ſexcẽti milites urbi Baſileæ & patribus ſynodi auxilio venientes ad Byrſam fluvium, tria aut quatuor millia paſſuum ſupra Baſileam, cum copiis Delphini congreſſi tam fortiter pugnarunt, ut quamvis numero ſuperati & cincti hoſtibus ad unum fere cæſi ſint, tamen ita Delphini exercitum attriverint, cæſis circiter ſex mil., ut & clade ſuorum & hoſtium ferocia conſternatus mox Galliam repetierit, infectis his rebus quarum cauſa venerat. Ferunt tum Delphinum ſuperatis hoſtibus dixiſſe, ſe ante minoribus copiis trium horarum ſpatio XIII millia hoſtium profligaſſe, longeque minore periculo quam nunc integri diei pugna unicum quodammodo manipulum hoſtium ceciderit: nunquam etiam ſe cum hoſte pertinaciore & robuſtiore

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

congreſſum. quare daturum ſe operam, ne ſibi deinceps cum illis pugnandum ſit. Id autem multo poſt regnum adeptus fecit. Etenim cum Carolum Burgundum odio haberet, neque tamen aperto bello eum petere auderet, quod id antea ſibi infeliciter ſucceſſiſſet, ſtuduit eũ cum Helvetiis committere: ut autem & hoc facilius efficeret, & ad omnes caſus Helvetica auxilia parata haberet, fœdus cum illis decem annorum fecit, & Pagis annuas penſiones largitus eſt, ſeptem millia francorum ſingulis: bello quoque Burgundico pecuniæ magnam vim Helvetiis ſuppeditavit, ne ejus inopia bello abſiſtere cogerentur, & de pace agere: & victo Carolo ad Moratum, ampliſſima munera & publice Helvetiis, & privatim etiam ducibus belli, largitus eſt: poſtremo, cæſo Carolo, ne Helvetii Burgundiam jure belli invaderent, multorum animis in Burgundia pronis ad deditionem, pecunia redemit, & eo bello, quod poſt mortem Caroli geſſit, in occupandis illius provinciis Helvetico peditatu uſus, uberiora quam quiſquam antehac ſtipendia illis numeravit. Porro, filius Lodovici Carolus VIII, anno 1483, paternum fœdus cum Helvetiis renovavit, & eorum milite uſus eſt bello quo Franciſcum citerioris Britanniæ Ducem vicit; potiſſimum vero bello Neapo-

litano

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

litano fortem & fidelem operam militis Helvetii multis in locis expertus eſt. Qui vero huic in imperio ſucceſſit Lodovicus XII, cum Mediolanum recuperare vellet, ut Helvetios amicitia Lodovici Sfortiæ averteret, fœdus ipſe quoque in decennium cum illis conjunxit. Quo finito gratias egit Helvetiis, & ſtipendia renunciavit, & annuas penſiones, quas publice & privatim illis perſolverat. quo facto multorum militarium hominum animi graviter offenſi ſunt; quibus auctoribus, inſtigante ubique Principes Pagorum Cardinale Sedunenſi, fœdus inierunt Helvetii cum Iulio Papa II, anno x ſupra IↃ. Ambiit quidem aliquoties poſtea Lodovicus novum fœdus: verum Helvetii Pontifici conjuncti id renuerunt; ac anno 1512 Gallis Mediolano ejectis Maximilianum Sfortiam in paternum imperium reſtituerunt; & ſequenti anno Gallos ingenti prælio ad Novariam profligarunt, & in ipſam Burgundiam copias adverſus Gallos duxerunt. Succeſſit Lodovico gener Franciſcus Valeſius. Hic Helvetios in Inſubribus ad Marignanum memorabili prælio ſuperavit, & abducto in Galliam Maximiliano Sfortia, imperio Mediolanenſi potitus eſt. Cæterum tam ſplendidam victoriam adeptus, conſcius ſibi, quanti ea Gallis conſtaret, & quam non

incruenta fuiſſet, nihil prius potiuſque habuit, quam cum Helvetiis pacem & amicitiam facere, & eos regno Galliæ firmo ſtabilique fœdere conjungere. Ac pacis quidem, & mutuæ amicitiæ, hæ fuere conditiones & leges, capitibus XIII comprehenſæ. Primum, hac conventione omnes inimicitiæ, diſſidia, bella ſublata ſunto, & omnes controverſiæ & querelæ ex hoc bello ortæ: privatæ autem controverſiæ quæ cum belli cauſis non ſunt conjunctæ, dijudicentur juxta capita conventionis inter Mediolani Ducem Ludovicum XII, Francorum regem, & Helvetios initæ. Secundo, captivi omnes quocumque loco captivi aut venditi fuerint, liberi abſque precio dimittantur. Tertio, quicunque milites Helvetici cauſas aliquas adverſus Gallorum regem habuerint, quæ non ex hoc bello ortæ ſunt, judicio agere poſſunt ſecundum ſubſequentia capita. Quarto, hoc jure utantur fruantur quoque omnes, qui poſt capita illa Lodovici regis Helvetiis fœdere conjuncti aut civitate donati fuerint, exceptis his, qui extra Helvetiæ limites atque alterius nationis & linguæ quam Germanicæ, neque Helvetiis ſubjecti ſunt. Quinto, mercatoribus & ſubditis Helvetiorum confirmentur privilegia & immunitates quæ illis à prioribus Galliæ regibus conceſſæ ſunt. Sexto,

ut

ſit Helvetii benevolentiam & libertatem regiam erga ſe experiantur, pro ſumptibus in obſidione Divionenſi & poſtea in Italia factis, perſolvitur illis à rege magna auri ſumma certis penſionibus. Septimo, ut pax firmiter utrinque ſervetur, & amicitia inita duret, ſi quæ controverſiæ exortæ fuerint, neutra pars bello cauſam ſuam perſequatur, ſed juxta ſubſcriptam formulam ſuum jus judicio perſequatur. Octavo, neutra pars alterius hoſtibus præbeat tranſitum, hoſpitiumve; neutra pars ſuos ulli Principi aut reip. contra alteram militare patiatur, ſed ſi qui id fecerint, eos domum pro imperio revocent, & pro merito puniant. Nono, utriuſque partis mercatores, peregrini, ſubditi, utrinque libere commeent, negocia ſua conficiant, neque contumeliis ullis afficiantur, neque ullis novis portoriis graventur. Decimo, rex ex ſua liberalitate quotannis ſingulis Pagis numerat duo millia francorum; totidem quoq; Valeſiis: ſed Rætis numerat eadem quæ Lodov. XII, & præterea 2000 francorum. Itẽ Abbati S. Galli eiuſq; ſubditis ac Toggenburgiis 600 francos: civitati S. Galli 400, Mulhuſiis 400, Gruerianis 600. Vndecimo, Bilitionenſibus, Luganenſibus, Locarnenſibus & Madiæ vallis incolis reſervantur & confirmantur vetera eorum privilegia, & immunitates quas in

Ducatu Mediolanenſi hactenus habuere. Duodecimo, de arcibus, Luganenſi, Locarnenſi, & valle Madia rex Galliarum Helvetiis optionem dat, ut intra anni ſpacium declarent, utrum arces illas & regiones ſervare malint, an earum loco accipere trecenta millia aureorum Gallicorum qui ſole inſigniti ſunt: quod ſi pecuniam accipere maluerint, eodem pacto teneatur vallis Tellina & Clavennenſis Comitatus; ac Ræti, inſtar Pagi, ratam partem pecuniæ ex 30000 aureorum accipiant. Tertiodecimo, pax hæc & amicitia nulla fraude violetur, ſed inter regnum Galliæ & Helvetios æterna perpetuaque eſto. Excipit in hac pace rex Galliarum Leonem X, P., ſedemque Romanam, & Imperium Romanum; reges Hiſpaniarum, Angliæ, Scotiæ, Navarræ, Daniæ; Duces, Sabaudum, Lotharingum, Geldrum, Ducem item & rempublicam Venetam, Laurentium Medicem, domumque Mediceam & rempubl. Florentinam, Epiſcopum Leodienſem, omneſque regi confœderatos. Ab Helvetiis excipiuntur itidem Leo X, P., ſedes Romana, Imperator Imperiumque Romanum, Auſtria domus; Duces, Sabaudus & Wirtembergius; Laurentius Medices. & Medicea familia, atque reſpublica Florentina, Mareſchalckus Burgundiæ, antiqua

fœde-

fœdera, & omnes fœdere & jure civitatis ſibi juncti. Exceptionis hæc ratio eſt, ſi rex Galliarum horum alicui bellum in ipſius finibus intulerit, ſervant illis Helvetii fœdera & conventiones olim cum ipſis initas: ſin vero ipſi Galliarum regem domi ſuæ bello invaſerint, non patiantur Helvetii ſuos ſtipendia apud illos facere contra Gallum, ſed eos revocent, ut VIII capite ſancitur; quod firmiter ſervabunt. His conditionibus ſubjicitur formula ſervanda in controverſiis cognoſcendis; quam commemorare ſupervacuum eſt, cum pleraque ſimilia ſint his quæ in capitulis Mediolanenſibus, & aliis formulis judiciorum, quas ſupra commemoravimus, præſcribuntur. Tota hæc actio pacis & amicitiæ ab utriuſque partis legatis facta & conſcripta eſt in Aventicis Friburgi, anno 1516, menſe novembri, die D. Andreæ ſacra.

Pace & amicitia his legibus ſancita, non conquievit rex Franciſcus donec Helvetios arctiori fœdere Galliæ regno uniret. Id quod factum eſt Lucernæ, quinto anno poſt pacem factam. Iunxerunt autem fœdus cum Gallo omnes Helvetici Pagi eorumque fœderis ſocii, uno Tigurinorum Pago excepto. Summa confœderationis Gallicæ hæc eſt, Si quis regi Galliarum, quiſquis is fuerit, bellum inferat

in

in regno Galliarum, Ducatu Mediola-
nenſi, aliiſque locis regni Gallici ultra &
cis Alpes, poterit ex Helvetiis militem
conſcribere pro ſuo arbitrio, non paucio-
res ſex millibus, neque plures ſedecim mi-
libus, niſi id permiſſione magiſtratuum
fiat. Deligat autem ſuo arbitratu tribuno
militum ſive capitaneos ex omnibus Pa-
gis & confœderatis, homines integræ fa-
mæ. Capitaneos autem à rege delectos &
milites, magiſtratus Helvetiæ non impe-
diant, neque moras aliquas nectant aut
impedimenta objiciant, ſed permittant li-
beram profectionem ſuis militibus intra
decimum diem ex quo primo conventu
rex militem petierit: permanebunt autem
in militia ad finem uſque belli ſi regi vi-
ſum fuerit, neque ante à ſuis magiſtrati-
bus revocabuntur: his omnibus rex uſita-
ta ſtipendia perſolvet. Quod ſi ipſi Helve-
tiæ bellum inferatur, ac fraude omni ſe-
poſita militem ideo regi dare non poſſit,
hoc caſu Helvetii liberi ſunt, ac poterunt
tum ſuos confeſtim revocare, eoſque rex
exauctorare & dimittere debet. Porro ſi
rex hoſtibus ſuis bellum ultro inferre ſta-
tuerit, idem jus eſto milites conſcribendi
non pauciores 6000, neque 16000 plu-
res. Duces vero deligito viros probos &
honeſtæ familiæ, ex Helveticis Pagis, eo-
rumque ſociis confœderatis. Helveticum

exer-

exercitum rex non dividat, & diverſarum urbium atque arcium præſidia diſtribuat: neque eo ad bellum navale maritimum utatur, ſed in terra illi ſerviant. De ſtipendiis militum ita inter partes convenit, ut rex in ſingulos milites numeret aureos Rhenanos quatuor, & ſemiſſem aurei. ſtipendia autem incipiant procedere quo die primum domo exierint, ac tum trium menſium ſtipendia illis debentur, etiamſi minori tempore eorum opera utatur. primi autem menſis ſtipendium in ipſa Helvetia eis numeretur; reliquorum vero idoneis locis, prout uſus poſtulaverit. Quod ſi rex ultra tres menſes militem retinere voluerit, ſingulis menſibus eadem ſtipendia ſolvet, ad id uſque tempus intra quod commode domum redire queant. Ducibus, ſigniferis, legatis, & reliquis qui ordines ducunt, ſtipendia pro uſitata conſuetudine & veteri more regum Galliæ numerentur. Si autem bellum Helvetiis illatum fuerit, rex Galliarum ſuo ſumptu illis auxilio mittat 200 cataphractos, & duodecim tormenta bellica cum omni apparatu, ſex majora & muralia, totidemque mediocria: præterea in ſumptus belli ſingulo trimeſtri Helvetiis Lugduni numeret pecuniæ certam ſummam: & , ſi Helvetii id maluerint, loco cataphractorum rex illis 2000 coronatorũ pro ſingulis tribus menſibus

ſibus

ſibus numerabit. Si bello exorto alii emptione ſalis prohibeantur Helvetii, illud in Gallia emere & evehere poterunt. Si alterutra pars bellum adverſus hoſt ſuos geſſerit, in conditionibus pacis ineundæ alteram quoque comprehenda in huius arbitrio ſitum eſt, aſſentiri vel nec ne; quod ſi pacem reſpuat, nihilominus altera pars in eius actione progredi poterit. Neutra pars alterius ſubditos civitate donet, aut in ſuam tutelam recipiat. Neutra pars alterius hoſtibus aut exulibus hoſpitium, auxilium, defenſionemve præbeat, ſed eos juxta pacis capita ejiciat, pellat, impediat. Poſtremo, re ad declarandum ſuum amorem & benevolentiam erga Helvetios, præter 200 millia francorum, quæ in pace illis ſpopondit, ſingulis Pagis 1000 francos quotannis eodem tempore durante hoc fœdere numerabit; confœderatis etiam mediam partem communis penſionis quam ante habent, numerabit. Excipiuntur à rege Leo X, P., Eccleſia ſedesque Romana, ſacrum Rom. Imperium reges Angliæ, Scotiæ, Daniæ; Duces Sa baudiæ, Lotharingiæ, Holſatiæ, Geldria reſpublica Veneta & Florentina, Medice domus, marchiones Brandenburgicus & Mont-ferratenſis. Helvetii excipiunt Leonem X. P., Sedem Romanam, Imperium

rium Romanum, rempublicam Florentinam, & domum Mediceam, Ducem Sabaudiæ, domum Auſtriacam, fœdera & cives atque confœderatos ſuos, Ducem Wirtenbergicum, atque Octavianum Mariam Sfortiam epiſcopum Laudæ Pompeiæ. Si tamen aliqui horum, qui hic excepti ſunt, uni parti bellum inferant in ſuis finibus quos ea nunc habet cis & ultra Alpes, altera pars abſque ullo reſpectu parti læſæ & injuria affectæ auxilium ferat, juxta huius fœderis pacta. Durare autem debet fœdus hoc vivente Franciſco rege, & præterea ab eius obitu adhuc triennium.

Finito hoc fœdere Henricus Galliarum rex Franciſci filius, & ſucceſſor, novum fœdus cum Helvetiis fecit, iiſdem legibus quibus & pater. quod quinquennium poſt obitum ejus duravit. Cæterum quia Inſubres & quædam aliæ provinciæ ſuperiori fœdere comprehenſæ, hoc tempore à regno Galliæ avulſæ erant, de illis nominatim fœdere exprimitur, Helvetios non teneri, ut militem dent Gallo ad loca recuperanda; verum ſi alio exercitu ea recuperaverit, & in poteſtatem redegerit, eodem jure ſunto, quo reliquæ regni provinciæ, & ad has tuendas militem danto Helvetii: ad Boloniam autem urbem recuperandam & Comitatum Bolonienſem in Picar-

dia

dia Gallo militent. Si rex ipſe in propr
perſona bello alicui intereſſe voluerit, pr
ſuo arbitratu duces & milites in Helveti
quot volet, colligere poterit, non paucio
res tamen 6000. Exercitum Helveticu
non licet regi dividere & disjungere
præliandum ſit: ſed extra prælii aleam i
urbium & arcium præſidia diſponi pote
Stipendiorum militarium, & auxilii quo
rex Helvetiis debet, eadem ratio eſt, qu
& in priori fœdere: cætera quoque capi
ta nihil fere variant. Porro ut tractatu
pacis anno XVI poſt CIƆ IƆ firmus ma
neat, de petitione non ſolutorum ſtipen
diorũ hujuſmodi actio inſtituta eſt: Peti
tor rem ad magiſtratum domi ſuæ refera
quibus ſi cauſam ſuam probaverit, legato
regios in Helvetiis de ſuis ſtipendiis appel
let; ſi autem nulli tum fuerint in Helvetia
magiſtratus ejus loci ad regem ſcribat, &
ab eo, ut huic ſatisfiat, petat; quod ſi re
æquam ſatisfactionem obtulerit, ea con
tentus regem non amplius appellet: ſi vero
æquam ſolutionem detrectaverit, tun
actor judices & arbitrum ſibi dari petat
& coram his ſuam cauſam agat, quod ſi
rex judices ſuæ partis non dederit, Helve
tii nihilominus in cognitione cauſæ pro
cedant, & quicquid illi decreverint, utra
que pars judicio ſtato non minus quam ſi
omnes adfuiſſent. Mercatores utriuſque

par

partis juxta pacis capita nullis novis portoriis aut vectigalibus graventur. Si inter ſubditos utriuſque partis controverſiæ aliquæ oriantur, actor eo loco judicio contendat in quo reus habitat. Confectum eſt hoc fœdus Salodori anno 1549. ac eo Pagi & confœderati omnes tenentur, exceptis Tigurinis & Bernatibus. Poſtremo Carolus IX, Henrici F., Francorum rex, denuo fœdus cum Helvetiis pepigit, conditionibus non multum diverſis à paterno & avito fœdere quod nunc quoque poſt ipſius obitum durat.

Additio. In eundem pene modum & Henrici III. Henricus autem quartus pro ſe & ſucceſſore ſuo fœdus cum Helvetiis renovavit anno 1602: pollicitus, ſe Helvetiis pro annuis penſionibus, quæ illis debebantur, ſoluturum auri myriadem: quin & VI Pagis Catbolicis, ut vocant, cautum eſt, licere ipſis manere in fœdere Mediolanenſi & Sabaudico, abſque præjudicio regię majeſtatis, ſecundum conditiones expreſſas: Pagis autem reformatis, ne milites ſubmittere teneantur, ſi bellum aliquod à rege in Gallia inferatur iis qui eandem cum ipſis religionem colunt.

Libri primi finis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

DE
REPVBLICA HELVETIORVM.

Liber ſecundus.

QVÆ ſint partes Helveticæ reipublicæ, & quas ob cauſas quibuſque conditionibus in unam civitatem certis fœderibus convenerint, quo item ſtudio & labore libertatem ſuam defenderint, & à quibus populis & Principibus in ſociorum & amicorum numerum recepti ſint, ſuperiore libro expoſuimus. Deinceps ipſam reipubl. Helveticæ formam & rationem deſcribemus. Quia vero ſinguli populi fœdere juncti, ſuos magiſtratus & leges, & peculiarem ſinguli rempublicam, habent, & præterea una quædam eſt totius Helvetiæ civitas, & commune totius gentis conſilium, leges item & decreta publica quibus omnes tenentur; primum de univerſa civitate agam, deinde generatim Pagorum reſpub. deſcribam. Porro qui de republ. ſcripſere, tres formas conſtituunt: unam, quando penes unum aliquem eſt reipubl. omnis poteſtas & gubernatio; qui, ſi volente populo ſecundum leges juſte imperat, rex nominatur; ſin aliter, tyrannus cenſetur: alteram, quando penes paucos optimates impe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

imperium eſt: tertiam, quando totus populus imperium habet: ita ut ſint tres rerumpublicarum formæ; regnum, optimatum, & poſtremo populi imperium: quæ tamen vitioſas reipubl. formas admodum ſimiles habeant; tyrannidem; oligarchiam, quæ paucorũ quaſi tyrannis eſt; & populare imperium, tumultus & anarchiæ plenum. Rempub. vero communem totius Helvetiæ ad nullam harum referre poſſumus: verum, ut olim Romanorum & Carthaginenſium ampliſſimæ reſpub., & noſtra ætate Veneta, mixtæ nominari poſſunt, quod aliqua ſui parte regiam poteſtatem, alia optimatum imperium exprimerent, & populum quoque non prorſus à gubernaculis removerent; ſic Helvetiorum reſpub. ex optimatum & populi imperio mixta eſt. Etenim ex his populis, quibus tota civitas conſtat, quidam merè democratico imperio utuntur, ubi totius plebis conſilio ferme omnia aguntur; veluti in his Pagis qui nulla habent oppida; uti ſunt Vranii, Suitii, Vnderwaldii, Glaronenſes & Abbatiſcellani: & par ratio eſt Tuginorũ, quamvis hi oppidum habeant. Alii ab optimatibus regũtur, ut omnes urbes Helvetiæ, Tigurum, Berna, Lucerna, Baſilea, Friburgum, Salodorum, Scaphuſium: ſed cum poteſtas ſumma penes populum ſit, à quo magiſtratus eliguntur,

mixtæ ſunt hæ reſpublicæ, & aliæ magis ariſtocraticæ, aliæ plus populares ſunt. Quare cum tota civitas conſtet his populis qui non una eademque reipublicæ forma ſinguli utuntur, non una quoque ſed mixta quædam eſt politia quæ ex his conficitur. Etſi enim legati, qui in publicis conventibus in commune reip. Helveticæ conſulunt, aut jus dicunt, videntur optimatum politiam conſtituere; tamen, cum plerique domi à populo deligantur, & in cauſis paulo majoris momenti non habeant liberam decernendi poteſtatem, ſed omnia, ex mandato populi agant, & ad eum de ſingulis referre cogantur; facile apparet, talem ſenatum non plene ariſtocraticum cenſeri poſſe. Vt autem ſic adminiſtretur communis reſpublica Helvetica, omnino æquiſſimum eſſe videtur. Nam libertas, qua gaudent & fruuntur Helvetii, parta eſt à majoribus noſtris non unius aut paucorum conſilio & opera, ſed populus cum in commune conſuluit, tum etiam ſuo ſumptu, labore, periculo libertatem ſibi aſſeruit. itaque juſtiſſimum eſt ut fructum aliquem ſuorum laborum capiant. Quod autem in populari republ. incommodum & periculoſum videtur, ut omnes ſententiam dicant, & non potius optimi quique & prudentiſſimi, id in hac noſtra republ. periculo omni caret. nam ad

ad conventus hos plerunque optimi & prudentiſſimi quique ex ſingulis Pagis mittuntur; qui etſi non habent plenam decernendi poteſtatem, (id enim publicæ libertati grave & periculoſum eſſet,) tamen quaſi πρόβουλοι quidam de graviſſimis rebus ſententias inter ſe conferunt, de quibus deinde ſuffragia domi populus ferat. poſſunt autem facile, qui non prorſus ſtupidi aut improbi ſunt, ea videre & probare quæ bene in publicum conſulta ſunt, ſi modo recte proponantur.

Belli & Pacis ſtudia.

QVoniam vero omnis recta reipub. gubernatio in bellicis muneribus & pacis functionibus cernitur, quantam utriuſque rei curam majores noſtri habuerint, oſtendam. Atque bellicæ rei ſtudium cum natura inſeviſſe noſtris hominibus videtur, tum ad id excolendum neceſſitas eos adegit. Regio ipſa montana & multis locis aſpera atque difficilis cultu, tum etiam olim magna ſui parte ſylveſtris & inculta, hominum genus non modo laborioſum, ſed aſperum durumque alit, atque ideo militiæ optimum. Cæterum uti natura Europa bellicoſiores populos & ferociores plerunque habet Aſiaticis; ita in ipſa Europa qui regiones aſperas, montanas & frigidas incolunt, bellicoſiores aliis eſſe

perhibentur. Idque teſtantur Gothorum, Vandalorum, Hunnorũ, Longobardorũ, Francorum, & aliarum gentium res geſtæ, quæ ex ſeptentrionis aſperrimis regionibus egreſſæ, cultiſſimas Europæ provincias vaſtarunt aut occuparunt, & Romanam potentiam omnibus quondam terribilem contriverunt. Simili modo frigidiſſimæ Alpium regiones, uti proceriſſimas arbores & armenta præſtantiſſima educant; ſic, cœli ſolique natura ferente, homines quoque robuſtiſſimos & fortiſſimos gignunt. Itaque in pleriſque regionibus alii ſunt milites, alii agricolæ, alii opifices; in Helvetia omnes quodammodo milites naſcuntur; neque quiſquam eſt integro corpore & ætate, in quo non militaris quidam ſpiritus eluceat. Cum autem majorum noſtrorum libertatem vicini pene omnes, & præſertim Auſtrii Principes, continuis bellis opprimere conati ſint, per annos propè ducentos; neceſſitas ipſa militiæ ſtudioſos noſtros effecit; dum pro conſervanda libertate, pro finibus tuendis, pro uxoribus & liberis, arma quotidie ſumere cogerentur. Atque ut Ageſilao, cum à Thebanis vulneratus fuiſſet, dictum eſt, eum dignam ſuæ diſciplinæ mercedem accepiſſe: ita nobiles illi, qui majores noſtros agriculturæ & rei pecuariæ ſtudioſos bellare & pugnare coëgerunt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

gerunt, ipſi quoque parem diſciplinæ ſuæ mercedem acceperunt, toties prælio victi & ex Helvetia profligati. Inde factum eſt, ut leges & conſuetudines ad exercitia belli accommodata ſint. Nã, cum apud multas gentes plebi armorum uſus interdicatur, contra in Helvetia omnis, tam urbana quam ruſtica plebs, etiam mercenarii & capite cenſi, arma pro facultatum ratione ſibi comparare & domi conſervare coguntur. Et, quia noſtra ætate tormentorum, quas bombardas à ſono & ſclopetos nominant, maximus in militia uſus eſt, publice præmia his propoſita ſunt, qui ſe in hoc armorum genere exercent; idque non tantum in urbibus, uti in pleriſque Germaniæ locis fit, ſed in omnibus frequentioribus vicis. quin pueris arcu certantibus, ut ad alia tormenta aptiores ſint, itidem præmia proponuntur, ac ab ipſa adoleſcentia bombardis uti diſcunt. Ludicra alia exercitia omnia bellicum quid ſpirant. non enim ad ullos conventus celebriores & feſtos dies, uti ſunt eccleſiarum dedicationes, nuptiæ, & ſimiles, plebs abſque tympanis militaribus convenit: & hic honor ingens ſponſo exhibetur, ſi quampluri mi non invitati, haſtati & bombardarii, aut ſponſæ obviam procedant, aut ſua pompa, in qua militari gradu incedunt, feſtum exornent: ſæpe etiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

pueri octo aut decem annorum, & his juncti adoleſcentuli paulo adultiores, cum vexillis & tympanis, armis inſtructi, militari more incedunt; ac videas alios ſclopetos geſtare, alios haſtis aut halabardis armatos, quibus vix credas animum ad hæc contrectanda aut vires ad geſtandum adeſſe. Atque ita qui nunquam Vegetii aut aliorum præcepta de re militari viderunt, nullius imperio, ſed ſponte & naturali quodam armorum ſtudio à pueritia ad arma geſtanda & militarem gradum ſeſe adſuefaciunt. Multis in locis magiſtratus quotannis, aut certo annorum ſpatio, populum armatum luſtrare ſolet, etiam in altiſſima pace, non minus quam ſi certo hoſte imminente delectus habendus eſſet. Ac fiunt hæ luſtrationes nonnunquam in eccleſiarũ ſeu templorum dedicationibus, alibi in nundinis: pleriſque in locis, quando ſubditi in præfecturis ſacramentum dant novo præfecto, armati luſtrantur.

De aliis exercitiis quæ ad militarem virtutem præparant, non eſt quod multis agam; uti ſunt curſus, ſaltus, lapidis projiciendi inſtar diſci veterum ludus, vecte certare, lucta, digladiationes, & certamina in omni armorum genere; quibus fere ſingulis quotannis publica præmia proponuntur. Nullam præterea credo gentem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

tem eſſe in Chriſtiano orbe quæ ita ſe natando exerceat, ut lacus maximos, quibus regio abundat, & flumina rapidiſſima, facile natatu ſuperent. In montibus, quoties à ruſticis operibus ociantur, venatione aſſidua ſe exercent; & modo capreas & rupicapras atque ibices per montes ſummos & præruptas rupes inſectantur; modo cum urſis & lupis, & lyncibus atque apris, congrediuntur; & honori ducitur, ſi quis urſorum aut luporum capita, quos interfecerit, poſtibus præfigat; quin & à magiſtratibus præmia plerunque accipiunt. Aprorum etiam capita veteri Græcorum conſuetudine honoris ergo claris & nobilibus viris, aut regionum præfectis, quaſi ἀριστεῖον quoddam venationis, donantur. Porro ut ad ipſam militiam veniamus, de armis primum, deinde de militum delectu, tum de aliis rebus ad bellum pertinentibus dicemus. Milites igitur Helvetici domi plerunque armis ornantur, nonnunquam etiam ex publicis civitatum armariis, ſi non bene inſtructi videantur. Sunt autem eadem fere arma Helvetiorum quæ & reliquorum Germanorum; ſclopeti, ut nunc vocant vocabulo ab Italis accepto, recentiſſimum armorum genus; haſtæ fraxineæ prælongæ pedum 18: ingentes ſecures præfixa cuſpide ferrea, quas alabardas vocamus;

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

aliæ his minores, nulla cuſpide præfixa
quibus tantum cæſim hoſtem ferire lice
prælongi gladii, quos humeris geſtante
ambabus manibus in prælio regunt: late
quoque prælongum enſem accinctum ſi
guli geſtant: majores noſtri breviorib
longe uſi ſunt, qui ad fœmora depende
bant, apti ad punctim feriendum è propi
quo hoſtem: nunc præter enſem ſingu
pugionem præacutum geſtant, quadrant
li fere juxta manum latitudine; hunc d
tiores auro & argento laborioſe exornan
Corpus alii lorica, alii thorace aliaque a
matura è ſolido chalybe facta, muniun
pauperiores & levis armaturæ milites ga
lea ferrea contenti ſunt. Quidam boun
aut urorum coria armorum loco haben
nonnulli linea tela multiplicata & und
que conſuta & foraminata utuntur; tant
enim telæ durities eſt, ſi minima forami
na junctim filo optime conſuantur, ut vi
ullis ictibus penetrari queat. Cæterum
ut Polybius ſcribit, Romanum militen
adornari corolla plumea, penniſque tribu
puniceis aut nigris erectis, longitudin
ferme cubitali; his enim additis reliqua
armaturæ, virum duplo majorem viden
quam ſit, & pulchrum aſpectu hoſtibu
que terribilem fieri: ita noſtri milites, qu
ſuam operam præ cæteris conſpicuam eſ
cupiunt, plumis partim albis, partim alte

riu

rius & eiuſdem fere cum vexillo patrio coloris, ornantur. Singuli armis crucem albam rectangulam imponunt, hæc enim omnium Helvetiorum militare ſignum eſt. Sui Pagi vexilla & ſigna ſinguli ſequuntur. Tympanis & tubis & tibiis utuntur, ita tamen ut facile diſcrimen inter Germanorum & Helvetiorum tympaniſtas animadvertas, quod noſtrorum pulſus gravior eſt & tardior, illorum longe tumultuoſior. Vranii tamen in bello ſylveſtris uri cornu operoſo argento circa labra ornatum inflant, quem taurum Vranienſem vocant, *den ſtier von Vry*. Simile vero cornu Vnderwaldii quoque in bello ſecum ferunt. Lucernates æreis cornibus quandoque utuntur, quibus ſe à Carolo magno donatos jactant. *Harhorner* vocant. Delectus vero militum hæc eſt ratio. Si bellum patriæ inferatur, & domi geratur, ut Romæ nulla excuſatio admittebatur cum Hannibal ad portas eſſet, ſic abſque mora ſponte, tanquam ad commune incendium reſtinguendum, omnes, qui bello utiles ſunt, concurrunt. Neque tamen quicquam abſque ordine & tumultuoſe fit, quoniam pacis tempore ſinguli Pagi delectos certoſque duces & ſigniferos horumque optiones conſtituunt, ut, quæcunque neceſſitas ingruat, ſemper parati ſint. Sed quia ſæpe longius

copias

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

copias educere neceſſe eſt, neque omn
educi poſſunt, ne regio omni præſidio va
cua hoſtibus prædæ ſit; itaque tum del
ctus habetur. & plerumque vir virum l
git, ac Xenophontis judicio fortiſſim
acies eſt quæ ex amicis & ſociis congre
gata eſt. idem cum ſentirent majores no
ſtri, non tantum in delectu hoc ſpecta
runt, ut homines inter ſe noti & ami
conjungerentur in unam aciem, ſed leg
bus quoque ſancierunt, ut omnes Helve
tii in bello ſeſe totis viribus mutuo ju
vent, & amore fraterno proſequantur
depoſitis omnibus ſi quæ ante habuerin
privatis odiis. Ac apud cæteros Germano
rum milites uſu receptum eſt, ut ſe mutu
fratres nominent; (unde etiam veteribu
Germani dicti videntur;) interim quoti
die fere inter ſe digladiantur & tumul
tuantur; & plerunque truculenti il
Landsknechti, quorum facies conciſa &
cicatricibus plena Martem ſpirare vide
tur, plura ab amicis & ſociis quam a
hoſtibus vulnera acceperunt; ut jure Cad
mæi fratres dici poſſint. Contra in Helve
tiorum caſtris ſumma plerunque pax e
& tranquillitas, & ſinguli alios, quos tan
tum Helvetios ſciunt, cætera ignotos, no
aliter quam fratres complectuntur: acer
rimaque odia ſincere cauſa reipubl. depo
nunt. Cuius rei memorabile exemplum

quod

quod ſæpe à majoribus natu adoleſcẽs audivi, commemorare non piget. Erant inter ſe duo Helvetii jurati hoſtes, Arnoldus Vnderwaldius, qui magnum in militia nomen poſtea aſſecutus eſt, & Zerchintes Tigurinus; ambo viri fortes & bello utiles. Cum igitur bello Suevico ambo in caſtris iiſdem eſſent, à ducibus belli edictum illis fuit ut amicitiam coant, & veterum inimicitiarum belli tempore obliviſcantur. Accedit autem forte ut excurſione quadam Arnoldus ab hoſtibus circumveniretur. id conſpicatus Zerchintes, illi cum ſociis auxilio venit, eumque præſenti periculo eripuit. Cæterum cum ſub veſperam in caſtra rediiſſent, Arnoldus ad tentorium Zerchintæ accedens eum nominatim evocat, contubernales totius rei ignari, atque exiſtimantes, cum hoſtili animo adveniſſe, ipſi progrediuntur, & Arnoldum pacis indictæ admonent, caveat ne tumultum in caſtris exciter: ille ſe amico animo adeſſe reſpondet; &, quid acciderit, commemorat, ſimulque bellatoreum equum, quem illa excurſione ceperat, Zerchintæ dono adducit. atque ab eo die mutuam amicitiam firmiter ad obitum uſque coluere. Atque ut in adjuvando & auxiliando fraternum amorem exegerunt majores noſtri, atque etiam præſtiterunt; ita in partiunda præ-

da

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

da idem ab illis obſervatum eſt. Nam pr
mum capitali pœna ab illis cautum eſ
ne cui prædandi cauſa ex acie exced
re liceat, donec hoſtes prorſus profl
gati fuerint. poſtea, ubi prædandi poteſt
facta eſt à ducibus, quicquid partum fu
rit, id omne confertur in publicum,
viritim diſtribuitur. Et quia ſinguli Pa
publice etiam inter ſe fraterna ſocieta
devincti ſunt, publica quoque præda u
ſunt tormenta bellica, arces & region
bello captæ; vectigalia & alii reditus, i
ter ipſos ex æquo dividitur; quamvis no
nulli Pagi duplo aut triplo ſæpe, etiam al
qui quintuplo majores copias aliis edu
cant. Attamen ob rem fortiter geſtam
extra ordinem & privatim illis militibu
quorum fortitudo ſingularis & exceller
fuit, & publice quoque Pagis qui præc
puam operam navarunt, præmia dantu
Quoniam vero commeatus maxima r
tio in bello habenda eſt, lege ſancitur
fuit à majoribus noſtris, uti hi, qui He
vetiis annonam, arma, aliaſve res nece
ſarias venales præbent, & in caſtra addu
cunt, ab injuria omni defendantur, no
aliter ac ſi Helvetii eſſent. Perpetua etiar
lex eſt, jam olim à noſtris ſancita, ut i
omni bello nulla vis & injuria locis ſacr
inferatur, ut parcatur muliebri ſexui, ni
ſi qua mulier arma hoſtibus ſubminiſtre

au

aut ipſa etiam jaciendo lapides aut quovis alio modo damnum det. Porro, quod ad caſtrametandi rationem, & aciei diſpoſitionem ſpectat, ſingula exponere, quæ Helvetiis cum Germanis aliis communia aut peculiaria ſint, non eſt hujus operis. hoc tantum dico: noſtra & patrum memoria inter omnem peditatum maximam laudem promeruiſſe phalangem Helveticam; quam, cum denſatis haſtis eam aciei formam, quam erinaceum noſtri vocant, efficit, optime omnium equitatui reſiſtere poſſe, homines militares judicant; & ita eſſe reipſa compertum eſt. Nam ad Novariam peditatus Helvetiorum, omni prorſus equitum auxilio deſtitutus, non tantum peditatum Gallorum, ſed florentiſſimas & fortiſſimas equitum copias, fudit & profligavit. Poſt vero, ad Marignanum cum Franciſco rege duobus continuatis diebus pugnantes, & tormentorũ vi & multitudine ſuperati, quamvis victi, ita denſatis ordinibus Mediolanum rediere, ut receptus eorum nihil fugæ ſimile haberet, neque victores perſequi & veſtigiis eorum inſiſtere auderent. Nuper quoque bello Gallico, quum ad Druidum fanum pugnatum eſt, cum equitatus Gallicus atque Germanicus magna vi in phalangem Helveticam impreſſionem feciſſet, & pleroſque è primariis centurionibus con-

concidiſſet; nihilominus tamen terti
aciem ſuam inſtaurarunt & ordines con
ſervarunt, ita ut hoſtium quoque judici
magnam bellicæ fortitudinis laudem e
prælio conſecuti ſint. Sed nos hæc hom
nibus militaribus relinquentes, ad pac
ſtudia, quibus à juventute innutriti ſun
accedamus. Primum vero literæ, qu
principem locum tenent, non ita cult
fuerunt apud majores noſtros; quod inge
nue fatendum eſt, non magis quam apu
veteres illos Romanos, quando aſſidu
adhuc cum Aequis & Volſcis & Veienti
bus aliiſque vicinis populis bellum gere
bant. Nam ut illi tantum carminibus im
politis majorum ſuorum fortia facta cane
bant: ita apud majores noſtros victoria
bello partæ ſimili carminum genere ver
nacula lingua celebratæ ſunt. Notum eſ
carmen quo non ineleganter deſcribitu
prælium in quo Leopoldus Auſtrius ac
Sempachũ cæſus eſt. alia complura huiu
generis. Latinæ linguæ artiumque cogni
tionem rudes & militares homines tan
tum ad eos pertinere judicabant, qui ſa
cris initiati eſſent. Noſtra autem ætate in
omnibus Helvetiæ Pagis omnium ordi
num viros invenies variarum linguarum
& artium peritos. Multi quoque, qui lin
guæ Latinæ uſum non habent, nihilomi
nus hiſtorias omnis generis, & quæ ac

mores & rempubl., aut ad religionem pertinent, ex veteribus auctoribus Germanice aut Gallice redditis diligenter cognoſcunt, & vulgari lingua ſcriptis libris inſtructiſſimas bibliothecas habent. Scholæ vetuſtiſſimæ in Helvetiis olim fuerunt in cœnobio S. Galli, & in Curienſi collegio, uti alibi oſtendimus; quibus tamen in locis aliquot jam ſeculis bonarum artium & literarum ſtudia frigent. Sed Baſileæ à Pio Papa, olim Aenea Sylvio dicto, academia inſtituta multos clariſſimos doctiſſimoſque viros protulit; quos nominare non neceſſe eſt, cum ſcriptis ſuis noti & celebres ſint. Sunt quoque celebres ſcholæ Tiguri & Bernæ, & alia Lauſanæ à Bernatibus inſtituta. Neque prætereundæ ſunt celeberrimæ officinæ typographorum, quæ Baſileæ & Tiguri & Genevæ ſunt inſtructiſſimæ, ut nullis aliis per Germaniam cedant. De literis dixi, ſed præter literas omne virtutis ſtudium, & præſertim juſtitiæ, ad pacis functiones pertinet: rempubl. vero noſtram ſumma æquitate conſtitutam eſſe, & juſtitiæ laude claram ſemper fuiſſe, ex legibus, fœderibus, inſtitutis & moribus veteribus, plurimis denique factis & exemplis conſtat. Leges commemorare nolo, quia non diſſimiles ſunt aliarum rerumpubl., quæ optime conſtitutæ ſunt, legibus: in quibus

maleficia & ſcelera acerrime puniuntur,
neque hic ullus perſonarum reſpectus ha-
betur. Fœdera ipſa quanta juſtitiæ cura &
ſtudio conſcripta ſint, capita, quæ ſupe-
riore libro commemoravimus, oſten-
dunt: quorum hic ſcopus eſt, ut quiſqu
pacate ſuo jure frui poſſit, & omnis vi
injuſta à ſingulis communi ſtudio & ope-
ra prohibeatur. Hoc ut æquiſſima ratio-
ne fiat, primum in bello ſuſcipiendo ſum-
mo ſtudio cavetur, ne temere & abſqu
juſta cauſa cuiquam arma inferantur. ita
que priuſquam arma capiantur, optimi &
prudentiſſimi quique publico conſili
cauſas belli cognoſcunt, an juſtæ & legiti
mæ ſint. Deinde in propulſanda injuſta v
accurate cavetur, ne ulla fraude dolov
utantur hi qui fœdere tenentur ad ſuppe
tias ferendas: itaque ſi per nuncios, pe
literas interpellari, ſi viis obſeſſis interpel
lari non potuerint, nihilominus pro viri
bus ſuppetias ferre jubentur. Prætere
quia propter æs alienum ſæpe in exigend
graves lites & controverſiæ exiſtunt, ſi
ut nonnunquam ex huiuſmodi privati
cauſis reſpubl. ipſæ inter ſe committan
tur; fœderibus noſtris diligenter cautum
eſt, quomodo exigendæ pecuniæ, & pi
gnora capienda, ut neque creditoribus ni
mia concedatur licentia, neque debitore
fraude uti poſſint. Quæ certamina æri

alien

alieni cauſa in Romana repub. exorta ſint, quoties plebs iniquitate fœneratorum & potentum oppreſſa ſeceſſionem fecerit, aut novas tabulas poſtularit, nemo, qui hiſtorias attigerit, ignorat. At majorum noſtrorum prudentia & æquabili jure ab illis conſtituto factum eſt, ut inter aſſidua bella, in regione non ita copioſa, nunquam novæ tabulæ poſtulatæ ſint. Cum autem homines militares ſæpe ita conciti ad arma ruant, & inter hujuſmodi frequentes pugnæ exiſtant, quibus falſo quidam fortitudinem ali excitarique arbitrantur, cum tales potius ſint injurii rixatores quam fortes viri, huic quoque malo majores noſtri mederi conati ſunt; primum graves multas illis imponentes qui injuriarum auctores fuiſſent, & alios contumelia aliqua affeciſſent. ſed quia ira non ſemper reprimi poteſt, ne aliquo modo erumpat, aliud remedium addiderunt, ne ad cædes uſque facile progrederentur, quod quivis aſtantium, qui rixæ alicujus ſpectatores & teſtes ſunt, eam pro viribus dirimere legibus tenentur. quod ſi quis his minus paruerit, acerrime à magiſtratu punitur: noluerunt enim quenquam ita ira ſuperari, ut legum admonitus, illis non obtemperet. Qui vero cædem aliquam patrarit, etſi magiſtratuum manus effugerit, nuſquam tamen in ullo Pago-

rum locum habet, ſed quemcunque ſuus Pagus ob crimen proſcripſerit, ab aliis quoque finibus arcetur, niſi teſtibus evicerit ſe tuendæ vitæ cauſa cædem feciſſe. Porro ea ſemper fuit æquitas magiſtratuum in jure dicundo, & puniendis ſontibus, ut multi extra Helveticam civitatem ad illorũ opem confugerint, aut cauſas ſuas ad eorum cognitionem detulerint: videbant enim nemini injuria affecto opem denegari, quando multos à potentibus injuſte bonis ſuis ſpoliatos, vel legationibus miſſis, vel etiam armis ſumptis, in integrum reſtituerunt: ſic contra Auſtrios Principes pro Fulachiis civibus Scaphuſianorum, pro Gradleris fratribus è Styria, Helvetii arma ſumpſerunt, & Principem adegerunt ut vi ereptas poſſeſſiones ipſis reſtitueret. Simili, ſed graviori in cauſa, pro Renato Lotharingo contra Carolum Burgundum; qui illum omni fere ditione ſua ſpoliarat, feliciter depugnarunt. Sic ſæpe bellum illatum eſt his, qui falſo nobilitatis titulo ſe ornantes, mercibus ſuis mercatores ſpoliabant: atque non tantum in ipſa Helvetia, ſed longe extra eius fines, cum aliis urbibus amicis ſocia arma ad huiuſmodi graſſatores debellandos junxere. Factum eſt autem hac cura, ut tutiſſima ſemper itinera fuerint per omnem Helvetiam, ſic ut merca-

ctores opulentiſſimi iter fecerint faciantque liberi, & ſuas merces ultro citroque tranſportent abſque ullo ſtipatorum Comitatu, aut commeatu peculiari: quin in proverbium abiit, ſi quis aurum in baculo à tergo dependens palam geſtet, huic licere tuto per Helvetiam iter facere. Proxima juſtitiæ eſt liberalitas, ſub qua hoſpitalitas comprehenditur, cujus nomine gens Helvetica ſemper commendata fuit. Non adſunt nobis lautitiæ Italorum & Gallorum; quamvis & hæ quibuſdam locis non deſint: at illa patriæ terræ munera, lac, butyrum, mel, liberaliter noſtri largiuntur: & quem horum pudeat, quum Abraham tantus patriarcha hæc angelis hoſpitibus appoſuerit? Non deſunt tamen noſtræ regioni optimæ carnes, feræ, & volucres, piſces quoque lacuſtres & fluviatiles variorum generum: atque apud nos, ut veteres heroes, cum civibus tum hoſpitibus frequenter carnes, & præſertim ferinæ, optimique piſces, inter hoſpitalitatis munera offeruntur. Præcipue tamen noſtri homines erga egenos & mendicos benefici ſunt, quorum alii hoſpitium, alii victus aliaque neceſſaria abunde illis ſuppeditant: itaque tanta peregrinorum, qui emendicata ſtipe victitant, apud nos eſt copia, quanta vix alibi inveniatur. non diſputo rectene faciat ma-

giſtratus qui tales ferat; hoc eo tantum attigi, ut oſtenderem, ſingularem eſſe gentis in egenos beneficentiam, quæ illos allicit ut frequentes huc confluant. Populus vero ipſe Helveticus maxime omnium publicis conviviis delectatur. in urbibus quidem opificum collegia, aut civium ſocietates, peculiares ædes habent his conventibus deſtinatas; in agro vero vici fere ſinguli publicam domum habent, quam, quod amicitiæ cauſa eo conveniant, ſociorum domum nuncupant. Conveniunt autem ſæpe viri, aliquando etiam cum maritis uxores ad eadem convivia vocantur. neque tamen ſumptuoſe illic vivitur aut delicate: uno aut altero carnium ferculo plerumq; convivium finitur: ſæpe etiam collatis ſymbolis cœnant, dum quilibet in commune confert quod domi ſibi paraturus fuerat. Et quod apud Lacedæmonios lege cautum fuit, ut ſeniores & magiſtratus his intereſſent, quo decore & moderate cuncti agerent, id apud nos ſponte fit ex veteri conſuetudine, ut ſint in eodem cœnaculo omnes tribules, & ſocietatis illius principem locum magiſtratus & ſeniores teneant. Rarus eſt in huiuſmodi conviviis muſices uſus, quod majorem ex mutuis colloquiis, in quibus ſæpe de rebus privati, plurimũ de publicis diſputant, delectationem percipiant;

piant;

piant; præſertim vero ſenioribus commemorantibus res præclare geſtas, quibus vel ipſi interfuerunt, vel quas à majoribus ſuis accepere; ſæpe etiam qui voce valent, clara majorũ facta decantant. Ac fuit olim majorum noſtrorum ſummacum in omni re, tum in publicis conviviis moderatio & temperantia, ut rarum eſſet, & ignominioſum haberetur, in tali conventu ebrium videri: at, quod dolens ſcribo, etſi major adhuc ſit moderatio in publicis conviviis noſtrorum quam apud pleroſque alios Germaniæ populos, non tamen prorſus ab his ebrietas exulat, neque tam dedecori eſt hodie atque olim habebatur. Atque, ut Xenophon de Lacedæmoniis ait, quorum rempub. laudarat, ſe non audere aſſerere ſua ætate leges Lycurgi immotas permanere; Lacedæmonios enim ante frugalitatis ſtudioſos maluiſſe domi vivere, quam magiſtratum in aliis urbibus gerere; & pertimuiſſe olim ne quid auri habere viderentur; nunc vero potentiſſimos quoſque dare operam ut urbibus præſint, nedomi cogantur vivere, & palam de quæſtu gloriari: & cum majores ſtuduerint potiſſimum ut digni eſſent imperio, nunc eos longe magis curare ut imperent; itaque quondam Græcos ultro petiiſſe à Lacedæmoniis ut ſibi imperarent; nunc ſe invicem rogare & ex-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

hortari ut obſtent & arceant ne eis denuo imperent: Simile quiddam video de Helvetia dici poſſe. Nam, quod negari non poteſt, illa veterum in victu & veſtitu & omni vita frugalitas & temperantia, magna ex parte periit; non eſt illa continentia & parſimonia quæ olim fuit, cum abſque ſtipendiis exterorum Regum & Principum omnes ſuo labore & induſtria victum ſibi compararent: itaque vereor ne illa quoque nobis pereant quæ adhuc ſuperſunt, fortitudo & laus in re militari, in omni vita humanitas & facilitas, atque juſtitiæ & æquitatis ſtudium; ut tandem aliquando illi qui olim tanto ſtudio Helvetiorum amicitiam & ſocietatem appetierunt, mutata voluntate nihil magis quam de illis opprimendis cogitent: id ne eveniat clariſſimæ Patriæ, & Deum precor, ut pro ſua bonitate hæc avertere velit, & omnes quorum intereſt, rogo & exhortor, ut veteres mores, & illam vere Helveticam frugalitatem, continentiam, æquitatem, humanitatem, fidem, & conſtantiam in omnibus actionibus, revocare in uſum velint.

Publici conventus, ſive ſenatus Helvetiæ.

TRia ſunt quæ in omni civitate conſiderantur, Conſilium ſive Senatus, Magiſtratus, & tertio loco Iudicia. De duo-

bus

bus hic nobis agendum erit, Senatu & Iudiciis: Magiſtratus enim nulli univerſæ civitati Helveticæ cõmunes ſunt, niſi forte in hoc numero habere velimus præfectos per quos publicæ præfecturæ adminiſtrantur, qui tamen non à Senatu publico ſed domi à ſingulis Pagis deliguntur. Porro Senatus Helveticus non idem eſt numero. nam aliquando conveniunt præter Pagos etiam alii ſocii & fœderati civitatis Helveticæ, & præcipue ex his S. Galli, Rætorum & Mulhuſianorum legati: atque hic eſt maximus & frequentiſſimus Senatus, & qui rarius convocatur, ubi de bello aut pace aut aliis rebus agendum eſt, quæ ad omnes confœderatos ex æquo pertinent. Plerumque tamen ſolum Pagorum tredecim legati conveniunt, & de rebus ad civitatem Helveticam ſpectantibus deliberant, & ſinguli par jus ſententiæ dicendæ habent, & ſuffragii ferendi: itaque cum, ut ſæpe fit, ab aliquo Pago bini legati mittuntur, unum tantum ſuffragiũ habent, quoniam hæc juxta Pagorum numerum æſtimantur, non legatorum. Attamen non ſemper omnes Pagi interſunt Senatui; verum ubi agitur de præfecturis quæ à ſeptem aut octo Pagis reguntur, aut de aliis rebus quæ tantum ad horum cognitionem ſpectant, tum ſepté aut octo ſolummodo legati in ſenatum conve-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

niunt, & ſoli ſententiæ dicendæ & ſuffragi ferendi jus habent: cæterum ubi de præfe ćturis Italicis agitur, quæ XII Pagorum imperio parent, totidem Pagorum legat conveniunt: in his autem rebus quæ ac ſalutem & utilitatem totius civitatis per tinent, omnium Pagorum legati plenum & juſtum ſenatum faciunt. Noſtra vero ætate poſtquam Helvetia propter diſcre pantes de Chriſtiana religione ſententia in partes abiit, peculiares quoque conven tus inſtituti ſunt: & frequentiſſime om nium conveniunt & proprium quemdam ſenatum habent hi quinque Pagi, Lucer na, Vrania, Suitia, Vnderwaldia, Tu gium: hi Romanæ Eccleſiæ doctrinam & ceremonias mordicus retinent, & ar ćtiſſime privata quadam amicitia, neſcio an etiam fœdere, inter ſe conjuncti ſunt ideoque, cum ſimpliciter Pagos quinque nominamus, hos intelligimus, non illos quinque qui primi fœdus fecerunt; ſicut cum tres, aut ſeptem, aut octo Pagos no minamus, eos numeramus juxta tempus & ordinem quo in fœdus venerunt: hac autem ratione Vrania, Suitia, Vnderwal dia, Lucerna, & Tigurum, quinque Pag eſſent. Aliquando etiam cum his quinque Friburgii & Salodorii conveniunt, & h ſeſe Catholicos ſeptem Pagos nominant quando noſtra ætate Romanæ religioni

ſectato

ſectatores ſoli Catholici nominari volunt. Quamvis autem Glaronæ & Abbatiſcellæ multi quoque Romanæ Eccleſiæ adhæreant, & in præcipuis vicis eorum Miſſa celebretur, tamen hi non adnumerantur Catholicis, quod horum populorum major pars ſe Reformatis eccleſiis adjunxerit. Poſtremo quatuor urbes, quæ ſe ab obedientia Romanorum Pontificum prorſus ſubduxerunt, Tigurum, Berna, Baſilea & Scaphuſium, ſuos peculiares conventus quandoque agunt, quamvis non tam frequenter ut alii.

Porro quibus de rebus cognoſcat ſenatus Helvetiorum, ſingulatim explicare difficile eſt; capita tamen earum rerum perſequar. Primum & præcipuum, belli & pacis arbitrium, idque in pleriſque fœderibus ſancitum, eſt, ut ſi alicui Pago gravis injuria illata ſit, quam bello perſequendam cenſeat, de ea prius ad ſenatum confœderatorum referat, ut illi ſtatuant an juſta ſit belli cauſa; ne temere & levibus de cauſis bella moveantur. Deinde ſi videatur è rep. eſſe ut bellum moveatur, proxima deliberatio eſt de modo & ratione belli gerendi. Ita mea memoria accidit, uti Chriſtophorus Landenbergius ſocietate cum multis nobilibus inita Rotevilanos bello laceſſeret; illi vero ex fœdere opem ab Helvetiis peterent, cum autem

tem nonnullis videretur, copias eorum arbitratu educendas eſſe, major & ſanior pars ſenatus cognitis diſſenſionum cauſis obſtitit; videbant enim levi de cauſa in diſcrimen ingens conjici Helvetiam univerſam, quod, uti ſuſpicabantur, per latus Landenbergii, vicinus Princeps Wirtenbergicus impetebatur, cum quo multis annis hactenus amicitiam Helvetii coluerunt; neque hic bello peti poterat, quin multi Principes alii, partim cognatione aut affinitate, partim fœdere illi juncti, ſimul provocarentur. Attamen ne Rotevilani ſe deſtitutos eſſe conqueri poſſent, è ſingulis Pagis L delecti milites urbi præſidio miſſi fuere. ſed illi præſidio non uſi ſunt, verum Scaphuſiæ ſubſtitit: ac brevi per arbitros tota illa controverſia compoſita eſt. Vt autem in bello ſuſcipiendo ſenatus conſulitur, ita Pagi non ſinguli ſeparatim ſed communi ſenatus Helvetici conſilio de pace agunt. ſic bello Suevico legati à tota civitate miſſi Baſileæ cum Maximiliano Imperatore pacem fecere: ſic Senatus Helveticus Friburgum conveniens perpetuam pacem cum Franciſco rege & univerſo regno Galliæ fecit anno 1515. Cum pacis actione fœderum ratio conjuncta eſt: ſæpe enim noſtra & patrum memoria Helvetii cum vicinis Regibus & Principibus publice communi ſe-

natus

natus decreto fœdera fecerunt. In his tamen hactenus hoc ſervatum, ut ſi Pagus aliquis nollet cum aliquo novo fœdere illigari, id illi liberum eſſet. ſic cum anno 29 poſt 1500 reliqui Pagi omnes cum Franciſco Gallorum rege fœdus feciſſent, ſoli Tigurini ſe illi obſtringere noluerunt: poſtea etiam Bernates fœderi Gallico renuntiarunt: ſimiliter Philiberto Allobrogum Duce fœdus & amicitiam Helvetiorum ambiente, primum quinque duntaxat Pagi, & cum his Salodorii, ſe illi conjunxerunt.

Legumlatio.

SEcundum caput eorum quæ à toto ſenatu ſtatuuntur, eſt legumlatio. Habent quidem ſinguli Pagi peculiares leges & conſuetudines, quæ illis ſalvæ & inviolatæ manent; nihilominus communi conſenſu multa majores noſtri edixerunt & obſervanda ſtatuerunt. Ex numero publicarum legum & edictorum ſunt leges bellicæ, quas ſupra recénſuimus: pactum etiam Stantii ab octo Pagis concluſum, quod priore libro fœderibus VIII Pagorũ ſubjunximus, inter publica decreta referri debet. Similiter cum ſacerdotes ſuis immunitatibus & privilegiis abuterentur, publico edicto frenum quoddam illis injectum eſt; cujus edicti hæc eſt ſumma:

Quicun-

Quicunque ex civibus aut inquilinis Pagorum, ſacerdos aut laïcus, Auſtriis Principibus à conſiliis fuerit, aut eorum clien & illis jurejurando obſtrictus, is nihilominus jurejurando ſe Pago ſuo obſtringa ad ejus commoda & confœderatorun promovenda, & bona fide indicandun ea unde damnum illis accidere poſſit. atque hoc juramentum primum eſto; neque ulla obligatio eos à culpa exemerit, ſi contra hoc fecerint. Sacerdotes, qui apud no habitant neque cives ſunt, nullo peregrino judicio civili aut eccleſiaſtico adverſu quenquam utantur, exceptis matrimonialibus & eccleſiaſticis cauſis: quicunque eorum ſecus fecerit, illius Pagi magiſtratus, in quo habitarit, caveant ne quis illum hoſpitio, cibo, potu juvet, commercium aliquod cum eo habeat, nemo ex noſtris Pagis eum in ſuam tutelam recipiat, donec exteris judiciis renuntiet, & damnum alteri his judiciis datum reſtituat. Quicunque injuria alteri damnum dederit, ſive pignora contra jus rapiendo ſeu alia ratione, huius corpus ac fortunæ obnoxia ſunto magiſtratui, donec alteri ſatis fecerit. Laicus, qui alterum ad judicium peregrinum civile aut eccleſiaſticum citarit, & ille hac cauſa damnum fecerit, illi ſatis facito. Eo enim loco, ubi reus habitat, judicio agendum eſt. Nemo ſuam

actionem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

actionem alteri tradat, ut moleſtiam ita creet ſuo adverſario. Si quis juri civium renuntiarit, & deinde alteri damnum dederit, eum ad extera judicia citando, non ante recipiatur in numerum civium, donec huic ſatisfecerit. Omnes Pagi curanto ut tuta ſint itinera, quo cives & exteri ſecure iter facere ac ſuas res tranſportare poſſint, neque quicquam adverſus quenquam agatur: ſi quis ſecus fecerit, communi conſilio & ope huic, quem læſerit, pro viribus & opibus ſuis ſatisfacere cogatur. Nemo in ullo Pago abſque magiſtratuum conſenſu ab altero pignora capiat, aut damnum det, ejuſve cauſa ſit alteri: qui ſecus fecerit, à ſuis reſtituere & ſatis facere cogatur. Decretum hoc à ſex Pagis, Tiguro, Lucerna, Vria, Suitia, Vnderwaldia, Tugio, editum eſt menſe octob., ann. 1370. Simile eſt edictum contra Curtiſanos, qui eccleſiaſticorum officiorum nundinatores ſunt, editum. cum enim illi ſacerdotibus ab ordinariis locorum delectis ſæpe moleſti eſſent; & vacantia beneficia freti bullis pontificiis invaderent; communi conſenſu tredecim Pagorum decretum eſt anno 1520, uti tales, ſi pergant ſuum bullatum jus urgere, in vincula conjiciantur, &, ni huic renuntient, aquis ſubmergantur: ſcilicet ut ita bullæ bullis eluantur. Poſſem plura edi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

edictorum & legum publicatum exempla afferre; verum id non requiri à me arbitror. & hæc ipſa præ aliis commemorare libuit, quod ex his facile perſpicitur, majores noſtros, qui, religionis ſtudioſiſſimi ecclesiaſticum ordinem ſummo ſemper in honore habuerunt, nunquam tamen propterea illis ullam poteſtatem aut licentiam permiſiſſe quæ libertati periculoſa eſſet, & pacem domi turbare poſſet. Iam vero ſi legati extra Helvetiam mittendi ſint, ad controverſiam aliquam dirimendam, ad fœdus faciendum, ad gratulandum, ad cohortandum, aut etiam impetrandum, aut poſtremo ad res repetendas, aut ad bellum indicendum; ſive etiam in ipſa Helvetia cum Pago aliquo aut civitate per legatos agendum fuerit; de his omnibus ſenatus deliberat & decernit quid faciendum, utrum ex ſingulis Pagis legati mittendi ſint, an tantum ex aliquot Pagis. Ac in fœderibus faciendis ſinguli legatos mittunt; ſicuti quando cum rege Gallorũ Henrico fœdus factũ & obſignatum eſt, non tantum Pagi, ſed ſocii quoq; Helveticæ civitatis legatos ſuos ad regem miſerunt. Sed in pleriſque aliis actionibus certi tantum Pagi nominantur, quatuor aut plures etiam, qui omnium nomine legatos mittant. ſic omnium Helvetiorum nomine legati è Tiguro, Lucerna, Vria &

Glarona,

Glarona, confirmationem ſuorum privilegiorum in Comitiis Auguſtanis à ſereniſſ. Roman. Imp. Ferdinando impetrarunt. Eſt etiam in ſenatûs cura & arbitrio poſitũ, quod cum legationibus Regum & Principum & exterarum civitatum, cujuſmodi frequenter ad conventus publicos veniunt, agendum, quidve eis reſpondendum. Poſtremo Provinciarum, quæ publico Pagorum imperio reguntur, ſenatus ſummam curam habet, ut recte adminiſtrentur. Et primum quoniam plerique officia quædam admodum lucroſa habent, ut ſunt ſcribarum, commiſſariorum, officialium, interpretum, & in Turgea quos vocant Landtammanos, & Landtweybel, quorum prior nomine x Pagorum judiciis capitalibus præeſt, alter cauſas capitales agit, & apparitoribus præeſt: omnia hæc certis hominibus à ſenatu conferuntur, neque præfecto tales, uti apparitores alios, ſuo arbitratu deligere licet. Deinde ſi quæ controverſiæ difficiliores in provinciis oriantur, de quibus præfecti nolint ſententiam ferre ex ſuo conſilio, hæ ad ſenatum referuntur: aut ſi præfectorũ ſententia alterutri parti iniqua videatur, ad ſenatum provocare licet: & cauſas quidem Italicarum præfecturarum legati, qui quotannis junio menſe illuc mittuntur, cognoſcunt: reliquas, qui Ba-

dæ conveniunt; & ad hunc conventum ab altero provocare licet, quod hujus ſit major authoritas & amplior poteſtas. Poſtremo vectigalium & redituum, item multarum à præfectis ratio coram ſenatu reddenda eſt, & annui reditus ſingularum præfecturarum inter illos Pagos æqua portione diſtribuuntur, penes quos illius præfecturæ imperium eſt. Sunt etiam cœnobia quædã in publicis præfecturis, quorum advocatio ad Helvetios pertinet. Atque ut ſummatim dicam, quicquid ad provinciarum communium adminiſtrationem ſpectat, de his cognoſcit ſenatus, rationes à præfectis exigit; ſi quis eos accuſare volet, audit; ac eos, ſi digni videantur, punit, aut dignitate privat, & Pago qui talem miſerit, ut alium ſubſtituat mandat. Quicquid etiam ad publicam ſalutem & tranquillitatem Helvetiæ pertinet in præfecturis & ipſis Pagis, horum cognitio & cura penes ſenatum eſt.

Per quos Senatus haberi poßit.

Convocandi vero & conſulendi ſenatus ſumma auctoritas more majorum eſt penes Tigurinum Pagum, qui veteri privilegio primum locum & ordinem inter omnes Pagos tenet. hi ubi publicus conventus habendus eſt, ſingulis Pagis

pe-

per literas cauſam, tempus & locum conveniendi indicant. Si autem uni alicui alteri Pago aut pluribus videatur res poſtulare, ut publicus conventus indicetur & ſenatus cogatur; primum de ea re ad Pagũ Tigurinum referunt & petunt ut per literas legatos ſingulorum Pagorũ evocet: verum ubi feſtinatione opus eſt, neque res ullam moram patitur, tum ſinguli Pagi cæteros ſibi fœdere junctos ad communem illius cauſæ deliberationem convocare poſſunt. Legati etiam exterorum Regum & Principum à Tigurino Pago jus adeundi ſenatum poſtulant, & quandoque extra ordinem ſibi ſenatum haberi petunt. At in peculiaribus conventibus alia ratio eſt. nam quatuor urbes à Tigurinis convocantur: at ſenatus quinque aut ſeptem Pagorum plerunque per Lucernates cogitur. Sunt etiam peculiares conventus illorum Pagorum qui Gallo regi fædere juncti ſunt; hos legatus regis, qui Salodori manet, convocat, idque regio ſumptu.

Similis etiam poteſtas indicandi conventus, ſi velint, Pontificis & aliorum Regum, qui Helvetiis amici & fœderati ſunt, legatis, ſi ſumptum facere velint, uti arbitror, non denegatur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Quo loco ſenatus habeatur.

LOcus habendi ſenatus apud majores noſtros nullus fuit certus & perpetuus; nam nullus eſt, ut arbitror, ex octo vetuſtioribus Pagis, in quo non aliquando convenerit; frequentes tamen conventus Lucernæ & Tiguri, Bremogartæ item & Badæ, habiti ſunt. Noſtra autem ætate non lege aut decreto ullo, ſed more & conſuetudine, receptum eſt, ut publicus Pagorum ſenatus Badæ ſeu ad Aquas Helveticas in ejus oppidi curia habeatur. Oppidum enim hoc multas commoditates ad publicos conventus illic peragendos habet. primum enim oppidum ipſum ædificiis optime excultum, diverſoriis lautiſſimis refertum eſt: ſitus loci amœnus & ſalubris. vicini deinde fontes calidarum aquarum non tantum voluptatem præbent ſed magnam hominum frequentiam ex diverſiſſimis regionibus huc attrahunt, itaque vicini, lucri & quæſtus ſtudioſi, omnis generis annonam magna copia advehunt; unde fit ut ſemper abundet rebus ad victum neceſſariis. poſtremo in medio fere Helvetiæ ſitum eſt, ut fere pari itinetis ſpacio extimi quique Pagi huc convenire poſſint: & VIII Pagorum imperium agnoſcit; ut major pars idem parque jus ibidem habeat. Porro peculiares conven-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

tus quatuor quidem urbium, Aroviæ oppido Verbigenorum, quod Bernatibus paret, plerunque habentur: quamvis aliquando etiam Baſileæ habiti fuerunt, quando de concordia cum Luthero ineunda actum eſt, idque in gratiam Argentoratenſium, qui ſuos legatos ad hos conventus miſere. At Pagi qui Catholici nuncupantur, plerunque Lucernæ, aliquando Bechenriedæ in Vraniis, aut Brunnæ Suitiorum conveniunt. Cum autem legatus Gallorum regis ſenatum Helveticum conſcribit & militem petit, plerunque Salodorum eos evocat, nonnunquam etiam Lucernam.

Porro ſenatus legitimus quotannis more majorum circa ſolſtitium Badæ habetur; & tum præfecti publicarum provinciarum coram ſenatu rationes reddunt, & provocationes ex ſingulis provinciis audiuntur. Eodem tempore XII Pagorum legati Lugani conveniunt, & rationes à quatuor præfectis Italicarum provinciarum exigunt, ac jus dicunt, eorumque cauſas cognoſcunt qui ſenatum appellaverint. attamen ab hoc ſenatu ad eum qui Badæ habetur, tanquam majoris auctoritatis, provocare licet. Indictus autẽ ſenatus vel ex decreto publici ſenatus, ex formula receſſuum, ut vocant, habetur. Nam plerunque graviores cauſæ non definiun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

tur primo conventu, vel quod non liqueat ſenatoribus, vel quod non habeant plenam poteſtatem: itaque alius conventus indicitur communi decreto; & interea legati ſinguli domi magiſtratus ſuos, penes quos ſummum imperium eſt, conſulunt; vel ex re nata à Pago Tigurino aut etiam aliquo alio conventus indicitur, ſi quæ gravior cauſa, quæ ad communem rempublic. ſpectat, inciderit. Etſi autem indictus ſenatus tantum propter cauſas publicas habetur, tamen ubi illæ finitæ fuerint, ſi qui privati ex provinciis illuc venerint, & ſuas cauſas agere voluerint, audiuntur. Peculiares vero conventus certorum Pagorum, & qui à Gallorum regis legato convocantur, nullum certum tempus habent, ſed pro re præſenti ex eorum arbitrio, penes quos eſt convocandi ſenatus poteſtas, indicuntur.

Ratio agendi in publicis conventibus.

ORdo agendi in publicis conventibus hic ſervatur, ubi conſtituta dies venerit quo ſenatus legitimus aut indictus haberi debet, pridie ejus legatus Tigurini Pagi apparitorem publicum, quem ſuppræfectum Badenſem vocant, in ſingula diverſoria mittit ſciſcitatũ quorum Pagorum legati venerint; & hic publico nomine legatos ſalutat & excipit, ac in craſtinũ

ſe-

ſenatoriam domum ſeu curiam Badenſis oppidi illos convocat. Quod ſi omnium Pagorum legati venerunt, omnes convocantur, & cauſæ communes quæ ad univerſos ſpectant, tractantur; at ſi conſtituta die aliqui, ut plerumque fit, è Pagis recentioribus, ut Baſilienſes, aut Scaphuſiani, aut Salodorii, vel Friburgii, abſint, ſeptẽ vel octo Pagi conveniunt, & cauſæ duntaxat ad hos pertinentes aguntur. Cõſident autem legati in ſenatu juxta Pagorũ ordinem & numerum: ita ut primum locum teneat Tigurini Pagi legatus, editiore ſubſellio menſæ aſſidens; proximum locum Bernas habet: poſt hunc Lucernas: & deinceps reliqui, juxta Pagorum ordinem. Vbi conſedere, tum Tigurini Pagi legatus, ſalutatis aliis & de ſe ex more pauca præfatus, exponit quid proximo conventu legati in receſſibus deliberandum acceperint; plerumque enim conventus his de cauſis indicuntur: quod ſi alia fuerit cauſa Senatus habendi, eadem ſimiliter proponit. addit poſtea quid de eo capite, quod propoſitum eſt, à magiſtratu ſuo in mandatis acceperit. Idem faciunt ordine reliqui legati, & ſuorum magiſtratuum mandata exponunt. Poſtquam vero ex ordine ſinguli ſenatores, quid in mandatis habeant, expoſuerint, præfectus Badenſis, ex quocumque Pago is fuerit, ſen-

tentias ex ordine rogat. primus ſententiam dicit Tigurini Pagi legatus, & poſt hunc reliqui, ſinguli ſuo loco & ordine. ſententiis dictis ab eodem ſuffragia numerantur, idque juxta Pagorum, non autem ſenatorum, numerum: nam Pagi nonnulli duos legatos mittunt, quibus ſenatui quidem intereſſe & ſententiam dicere licet, ſed unum tantum ſuffragium habent.

Et hæc quidem agendi ratio eſt in publicis cauſis. In privatis autem eadem ratio eſt ſententiæ rogandæ & ſuffragii ferendi. ſed hi qui cauſas habent quas coram Senatu agant, primum à Tigurini Pagi legato petunt ſibi ſenatum dari. is diem illis conſtituit, ac nomina eorum in albo curiæ annotat. Cæterum ubi coram ſenatu cauſæ agendæ ſunt, alii quidem ipſi cauſas ſuas agunt, alii cauſidicis utuntur, quos vel domo ſecum adducunt, vel è præſenti copia unum deligunt. Nam quoties ſenatus habetur, complures cauſidici ex proximis Pagis & oppidis ſtipendiariis Helvetiorum illuc confluunt. Diſceptantur autem ab his cauſæ non ex Romano jure, & reſponſis jureconſultorum, ſed ex æquo & bono, & legibus atque conſuetudinibus ſingulorum populorum. Scio hanc agendi rationem barbaram à multis judicari, qui exiſtimant tantum jure ſcripto Ro-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Romanorum utendum eſſe, ſine quo in gravium & obſcurarum controverſiarum explicatione ſæpe homines etiam prudentes à vero & juſto aberrent. Ego vero Romanas leges à prudentiſſimis viris conſcriptas maximi facio, neque earum auctoritatem vel verbulo labefactatam velim: ſed controverſiarum diſceptationi, quæ hodie in uſu eſt, & judiciis illis noſtri temporis, in quibus ex jure civili Romano jus dicitur, noſtram agendi & dijudicandi rationem anteponendam dico, & id judicio bonorum & non litigioſorum hominum me probaturum confido. Primum enim negari non poteſt, pleroſque cauſidicorũ non tam juſtitiæ & æquitatis quam juris ſtudioſos, qui ſingula verba & ſyllabas legum venantur, & ſuo arbitratu exponunt, captiunculas aliquas ſimplicibus ſtruere. Deinde cuncta fere ab his ad privatum commodum referuntur; unde non explicandis ſed involvendis & obſcurandis controverſiis operam dant, ita fit ut lites in multos annos extrahantur, & ſæpe etiam ad nepotes tranſmittantur, ſumma cum moleſtia utriuſque partis, & immenſo ſumptu, quo nonnunquam integra patrimonia exhauriuntur: unde non immerito quidem pragmaticos hos & cauſidicos ſanguiſugas & hirudines appellare ſolent, qui opes vulgi & ipſum etiam

ſanguinem exugunt. Quod ſi in noſtris judiciis nonnunquam error aliquis committitur in cauſis implicatis & obſcuris, quæ tamen rarius occurrunt, nequaquam tamen tantum damni inde datur, quantum ex litium diuturna illa prorogatione accipitur. Neque tantum noſtra agendi ratione ſumptus minuuntur, & parcitur populo, ſed longe minor eſt litium & controverſiarum numerus, dum ſententia cito lata, controverſia tollitur, & litigantes rurſus in gratiam redeunt: cum alibi contra videamus lites quotidie novas oriri, & una nondum deciſa plures ſuccreſcere.

Judicia publicarum controverſiarum.

POſtquam de ſenatu Helvetico ſcripſi, de judiciis etiam agendum eſt. privatæ autem controverſiæ ſi inter ſubditos Helvetiorum in communibus præfecturis oriantur, à præfectis & ejus loci judicibus, aut à ſenatu Helvetico, ad quẽ provocatio eſt, cognoſcuntur: domi vero ſingulorum Pagorum ſenatores & judices ſuorum civium controverſias dijudicant. Sed præter hæc, ſunt alia judicia publicarum controverſiarum. Nomino autem publicas controverſias illas, quæ exiſtunt inter duos pluresve Pagos: aut inter privatos homines & Pagum aliquem: & quæ Pagorum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

eadem reliquorum quoque confœderatorum ratio eſt.

Iudices & loca judiciorum.

IN talibus igitur controverſiis dijudicandis utraque pars ex ſuorum numero duos judices deligit. hi abſolvuntur jurejurando quo ſuo Pago obſtricti ſunt; & fidem dant, ſe ex jure æquo & bono controverſiam cogituros; daturos operam, ut quam primum hæc controverſia vel amice componatur, vel jure decidatur. Certa vero loca ſunt antiquis fœderibus conſtituta, in quibus hæc judicia fiant. Nam ſeptem antiquiores Pagi, ſi qua lis inter ipſos exiſtat, legatos & judices ſuos mittunt ad Eremitanum cœnobium. Glaronenſium tamen antiquiſſimo fœdere hoc nominatim ſancitur, ſi controverſiam habeant cum uno aliquo è tribus Pagis, cum Vraniis, ut Mercham; cum Suitiis, ut Bergeram; cum Vnderwaldiis, Brunnam conveniant, ac tum reliqui Pagi cauſa cognita ſententiam ferant. Bernenſes & tres Pagi, Vrii, Suitii, Vnderwaldii conveniunt eo loco qui à tæda & ſylva nomen habet, *das Kienholtz*: Tigurini vero & Bernates, Zofingæ; Friburgenſes & Salodorii, ſi litem habent cum octo Pagis aut aliquo illorum, ſi quidem ipſi actores ſint, Zofingæ judices conveniunt: ſi autem

tem rei fuerint, Wiliſovium venient. Baſilienſium, Scaphuſianorum & Abbatiſcellanorum cauſæ Badæ diſceptantur: ibidem etiam conventus habetur in controverſiis Helvetiorum cum Rotevilanis & Mulhuſianis; ſed civitatis S. Galli controverſiæ diſceptantur apud Eremitanum cœnobium. Rætorum vero Wallenſtadii quod oppidum eſt ad caput Rivani lacus in Sarunetum præfectura. Cum igitur controverſiæ aliquæ exiſtunt, quæ amica trãſactione & aliorum Pagorum interceſſione non potuerumt componi, loco deſtinato judices & legati Pagorum conveniunt, non tantum illorum quorum eſt controverſia, ſed aliorum quoque qui his arctiori fœdere juncti ſunt. hi enim plerunque ſimul conveniunt, ut, ſi fieri poſſit, amica aliqua tranſactione litem tollant. Atque judicio conſtituto, ubi utraque pars cauſam ſuam egerit, ſiquidem major numerus judicum ſententiam aliquam tulerit & probarit, eorum judicio utrique parti ſtandum eſt. ſin vero, quod plerunque accidit, ſententiis variarint, & paria utrinque ſuffragia fuerint, deligitur quintus judex ſeu arbiter, quem noſtri vocant *eyn obman*, ſive *eyn gemeynen mann*. hic nõ ipſe ſententiam fert, ſed alterutram à judicibus ante latam approbat. Porro arbitrum hunc nonnunquam ipſi judices

eli-

eligunt, ſic tamen ut eum deligant ex Pago aliquo Helvetico. neque refert an is ſit unus ex his ad quos controverſia pertinet. Et hæc ratio eligendi arbitri præſcribitur in fœderibus ſeptem vetuſtiorum Pagorum; item in Friburgiorum & Salodoriorum fœdere; item Abbatiſcellanorum, S. Galli, Mulhuſianorum. in Scaphuſianorum fœdere additur; Si judices de arbitro ex aliquo Pago deligendo convenire non poſſint, uti tum è Senatu oppidi S. Galli aliquem deligant. in Rotevilanorum fœdere jubentur judices arbitrum deligere è ſenatu S. Galli aut Mulhuſii. Nonnunquam vero actor cauſæ arbitrum deligit. Sic ſi Bernates cauſam habuerint adverſus III Pagos, aut aliquem illorum, à Pagis nominabuntur XVI viri, è quibus Bernates arbitrum deligant: ſi vero Pagi cauſam agant, & litem Bernenſibus intendant, arbitrum deligent è minori ſenatu Bernatum. Si controverſia aliqua exiſtat inter Tigurinos & Bernates, actor arbitrum deligit ex ſenatu alterius partis. Eadem ratione arbiter ab actore deligitur in controverſiis Baſilienſium cum aliis Pagis, itemque in Rætorum cauſis. Atque hæc eſt ratio judiciorum in controverſiis publicis. De qua non dubito multa in utramque partem ſubtiliter & argute diſputari poſſe: quæ aliis excutienda relinquo. Ego

ma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

majorum noſtrorum ſimplicitatem & in tegritatem admiror, qui judiciis huiu modi nonnunquam graviſſimas contro verſias compoſuerunt, publicam pa cem & concordiam ſtudioſe conſerva runt. Sed illis ſcilicet ante omnia non pr vatum aliquod commodum, ſed public totius Helvetiæ ſalus & gloria curæ fui cui ſi nunc quoque cuncti ex æquo ſtu deant, neque multæ lites exorientur, &, quæ exſtant, non ita difficulter compor poterunt.

De rebuspublicis ſingulorum Pagorum; & primum de Tigurinorum, Baſilienſium, & Scaphuſianorum republica.

DEinceps expoſita communi admi niſtratione totius reipubl. Helveti cæ, de ſingulorum Pagorum rebuſpub agendum erit. Videntur autem mihi om nes XIII Pagorum reſpub. ad tres forma ſeu tria genera revocari poſſe. Etenim ſi cut tria ſunt nomina ſummorũ magiſtra tuum in Pagis; ita totidem quoque ſun rerumpub. formæ; neque tantum nominibus ſed rebus ipſis differunt. Quidam igi tur publici conſilii capita Ammanos vocant; atque hoc magiſtratu utuntur Pag qui oppidis carent, & vicatim habitantur, atque in his ſumma imperii penes univerſam plebem eſt; cuius conſilio res ma-

joris

ioris momenti definiuntur. in hoc numero ſunt Vrania, Suitia, Vnderwaldia, Tugium, Glarona, & Abbatiſcella. Alii Pagi ſua oppida habent; penes quæ eſt imperium totius Pagi; Sed tamen in his duæ ſunt rerumpub. formæ. quædam namque, & præſertim quæ vel à Principibus condita, vel eorum imperio ſubjecta aliquando fuere, à Sculteto, (ita vocant ſuum magiſtratum,) & à ſenatu, qui libera electione ex omni civium numero delectus fuerit, adminiſtrantur: & hæc forma inter omnes maxime eſt ariſtocratica: ac Berna, Lucerna, Friburgum, Salodorum, hoc modo rempubl. gubernant. quædam vero oppida ſunt in tribus certas diſtributa; atque ex his plebis ſuffragiis tributim magiſtratus creantur. hi ſummum magiſtratum & caput publici conſilii *Bürgermeyſter*, civium magiſtrum, vocant: huiuſmodi reip. forma eſt Tiguri, Baſileæ, Scaphuſiæ. De his igitur omnibus ordine agemus, initio ab hoc proximo genere facto.

Societates nobilium.

PRimum igitur in his oppidis liberis & imperialibus populus omnis in duos ordines diviſus eſt, nobilium atque plebeiorum. Ac nobiles peculiarem ſocietatem habent, quam Germanice *eyn geſelſchafft*,

ſchafft, Tiguri *eyn Conſtaffel* nominan
Atque Baſileæ quondam propter urb
amplitudinem & magnam multitudine
nobilium, duæ fuere ſocietates nob
lium, quæ etiam nonnunquam hoſtil
inimicitias inter ſe exercuerunt. Pene
hos fuit ſumma auctoritas; atque e
una ſocietate Conſul, ex altera Tribu
nus primæ poſt Conſules auctoritatis de
ligebatur: poſtea tamen nobilitas à guber
naculis reip. amota eſt, ſeu potius ea ſpon
te deſeruit. Primum namque tempor
Concilii, quando Lodovicus Galliarum
Delphinus, Armeniacorum copias in gra
tiam Eugenii Papæ & Auſtrii Principi
Baſileam adduxit, multi nobilium ſeſe ill
conjunxerunt, qui omnes poſtea exilio
damnati ſunt, & poſteri quoque eorum a
publicis honoribus excluſi. Poſtea, quan-
do cives communi conſenſu fœdus fece-
runt cum decem Helvetiorum Pagis, an-
no 1501, maxima pars nobilitatis, qua
Helvetios oderat, urbe exceſſit, & in ſua
arces ſe recepit; itaque tum eorum aucto-
ritas & poteſtas multum imminuta eſt.
Quicquid autem reſidui fuit, id omne
amiſerunt anno 1529. tum enim, refor-
matione doctrinæ & ceremoniarum poſt
aſſiduas Oecolampadii conciones ex ſe-
natusconſulto inſtituta, plerique nobilium
huic ſe oppoſuere: &, quia mutationem

reli-

religionis impedire non poterant, urbem deſeruere. Ab eo igitur tempore manent quidem nobilibus ſocietates ambæ, & poſſeſſiones ædium privatarum, & eas etiam, quæ publicæ totius ſocietatis fuerunt, retinent: duæ autem domus ſunt, quarũ una à gemitu, & altera à fonte nomen habet. *Zuem ſeuffitzen, und Zuem brunnen*. Cæterum nemo ex his in ſenatum deligitur. etenim cum ſenatus fere quotidie conveniat, illi autem urbe relicta maximã partem ætatis in arcibus ſuis agere cœpiſſent, communi civium conſilio à republ. adminiſtranda, quam ſponte deſeruerunt, excluſi ſunt. Veruntamen nobiles familiæ, quæ in urbe degunt, & cum aliis civibus reip. curam ſuſceperunt, in primis quatuor civium tribubus cenſentur, & ex his in ſenatum deliguntur: ideoque etiam tribus iſtæ honoris ergo dominorũ tribus, *herren zünfft*, nominantur. Atque ita Baſileæ nulla amplius peculiaris nobilium ſocietas eſt, à civium reliquorum tribubus diſtincta: ſed Tiguri & Scaphuſiæ nobiles ſuam propriam & peculiarem ſocietatem habent: atque Tiguri nobilium ſocietas ad alias tribus hanc prærogativam habet, ut media parte major numerus ſenatorum ex illa quam è quavis tribu eligatur, ut ita ſit eius ſeſquialtera ratio ad aliam quamcunque tribum. Attamen in illa ſocietate no-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

bilium aliquod diſcrimen eſt. veteres enin atque nobiles familiæ peculiarem ſocieta tem habent, qui à minori hypocauſto, in quod aliquando ſoli conveniunt, & ſol jus conveniendi habent, nominantur *di ſtübler:* ſed toti ſocietati adjuncti ſunt ci vium plurimi, qui nullum opificium exer cent neque mercaturam faciunt, cuius gra tia neceſſe ſit ipſos nomen dare certæ tri bui; item mercenarii & bajuli, fæx ple bis: atque hi omnes, ſi bellum ingruat, in hac ſocietate, quam *conſtaffel* vocant cenſentur, & ſtipendia faciunt; iidem quo que ſuis ſuffragiis totius ſocietatis magi ſtrum, qui ſenatui intereſt, creare poſ ſunt.

Tribus.

PRæter nobilium ſocietatem plebs uni verſa in his urbibus diviſa eſt in certa tribus; *Zünft* Germanice nominant. qua vox forte à conveniendo derivata, *Za menkunft*. (quidam tribus, alii curias nonnulli collegia nominare malunt; no tribuum nomen à Sleydano & aliis no- ſtri temporis ſcriptoribus in hac ſignifi- catione uſurpatum retinebimus.) Quatum non idem eſt numerus, Baſilienſium nam que civitas in XV tribus diviſa eſt; è quibu quatuor aliis nobiliores habentur; quas, ut diximus, dominorum tribus nomi- nant.

nant. Prima eſt mercatorum: altera eorum qui auro & argento, ſtanno fundendo & cudendo laborant: tertia vinariorum; quibus etiam ſcribæ & cœnobiorum œconomi adnumerantur: quarta eſt aromatariorum, item eorum qui ſericum vendunt, atque omnis generis inſtitorum; & hæc omnium tribuum eſt populoſiſſi ma. reliquæ undecim tribus ſunt plebeiæ, omnis generis opificum.

Tiguri nunc duodecim ſunt tribus: olim vero una plures fuere, quo tempore panni lanei textores plurimi in urbe erant, ita ut peculiarem tum tribum haberent; nunc textores cujuſcunque generis cum fullonibus & tinctoribus omnes una tribu continentur. Scaphuſiæ autem XI tantum ſunt tribus. Nonnunquam tamen diverſi generis opifices in unam tribum conjunguntur. hi ſua peculiaria collegia habent: ut apud nos piſtores & molitores, chirurgi item ac barbitonſores, cum fabris ferri & æris; Baſileæ piſcatores & navicularii ſeu barcarii, ſutores & coriarii, ſartores & pelliones. hujuſmodi tribus diviſæ ſunt, & nominantur *gſpaltne Zunft.* quoties enim de opificiis agitur, peculiaria collegia & conventus habent. ſed in his, quæ ad rempublicam pertinent, & in electione ſenatus ſive creandis tribuum magiſtris, qui ſenatui interſint, communi conſilio & ſuffragiis omnia peragunt.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Ex his igitur tribubus omnes, qui pu-
blicis conſiliis interſunt, pari numero
ſingulis deliguntur. Sunt autem præcipua
auctoritatis duo publica conſilia in urbi-
bus ſingulis: maius, quando plures nomi-
ne totius plebis conveniunt; & id plerun-
que tantum in gravioribus negotiis, &
quæ ad totam rempub. pertinent, convo-
catur: minus, quod quotidie rempub. ad-
miniſtrat, & civium controverſias co-
gnoſcit. At Tiguri majus conſilium eſt cc
hominum, Baſileæ CCXLIV, Scaphuſia
LXXXVI; minus conſilium Tiguri L ho-
minibus conſtat; Baſileæ LXIII, Scaphu-
ſiæ XXVI. Etenim è ſingulis tribubu
duodeni in maius conſilium aſſumuntur
niſi quod Tiguri è nobilium ſocietat
XVIII deliguntur. In minus conſilium
Tiguri ſingulæ tribus dant ternos homi-
nes, quaternos Baſileæ, Scaphuſiæ duos
his accedunt duo Conſules in ſingulis ur-
bibus publici conſilii capita; Baſileæ præ-
terea totidem Tribuni, quos una cum
Conſulibus capita nominant: præter
ea Tiguri nobilium ſocietas ſenos in
minus conſilium mittit, cum aliæ tribu
tantum ternos dent; & adhuc ſex alii libe-
ris ſuffragiis cooptantur ex quibuſcunque
tribubus viſum fuerit ſenatui.

Sena

Senatus minor; & vetus ac novum conſilium.

ELectio autem ſenatorum (ita enim deinceps eos, qui ſunt è minori conſilio, nominabimus) fit ad hunc modum. Tiguri circa ſolſtitium atque brumam, plerunque una aut altera ſeptimana ante feſta Ioannis Baptiſtæ & Ioannis Evangeliſtæ, cives ſinguli in ſuis tribubus conveniunt, & eligunt ſenatorem quem magiſtrum tribus nominant, *Zunfftmeyſter.* eſt autem hoc commune his urbibus, quod tribus binos magiſtros habent; ſed tantum per ſemeſtre aut annuum tempus quilibet eorum ſuo officio fungitur; eo finito alius ſuccedit; plerunque tamen qui ante proximum ſemeſtre tribui præfuerat, denuo, niſi quid obſtet, eligi ſolet. Atque hoc modo minus conſilium in duo dividitur, vetus & novum. Veterem enim ſenatum eos nominamus, qui per medium annum munere ſuo defuncti ſunt. hi etſi quoque convocantur cum ſenatus habetur, non tamen ſemper vocantur; & ſunt quædam quę novus tantum ſenatus tranſigit. Baſileæ etiam majus conſilium ſimili modo dividitur; atque è XII. viris tribuum, ſex novo, & totidem veteri ſenatui accenſentur. Præter tribuum magiſtros, ex unaquaque tribu Tiguri ſinguli,

li, Baſileæ bini alii ſenatores, ab ipſo ſe-
natu deliguntur: hi quoque una cum his
quos extra ordinem Tiguri eligi ſcripſi-
mus, in duas partes dividuntur, ut media
pars veteris, altera ſit novi conſilii. Atque
conſilia duo, vetus & novum, Tiguri ſin-
gulo ſemeſtri permutantur, & vetus ſena-
tus novum medio anno peracto deligit:
Baſileæ & Scaphuſii integro anno in ſuo
munere permanent: ac apud hos quidem
proxima die poſt pentecoſten, Baſileæ au-
tem ſabbatho præcedente diem XXIV Iu-
nii, qui Ioanni Baptiſtæ ſacer eſt, electio
ſenatus fieri ſolet. Ac tribuum quidem
magiſtri Tiguri tributim à ſuis con-
tribulibus deliguntur: ſed à majori con-
ſilio ducentorum confirmantur. Baſi-
leæ confirmatio eſt penes veterem ſena-
tum.

Suffragia quoque Tiguri aperta ſunt:
Scaphuſiæ occulta; in ſingulis enim tribu-
bus certi homines electioni præficiuntur,
& ad hos ordines accedentes tribules om-
nes ſubmiſſa voce in aurem indicant,
quem magiſtrum tribus eſſe velint.

Convenit autem minus conſilium ple-
runque ter, nonnunquam etiam quater,
ſingulis ſeptimanis: atque Tiguri ſimul
iiſdem ſubſelliis permixti ſedent veteres
novique ſenatores: Baſileæ vero veteres
ſenatores nonnunquam cum novis in po-
ſterio-

ſterioribus ſubſelliis conſidere ſolent, plerunque tamen in aliam aulam conſilii capiendi cauſa ſecedunt. quicquid autem ab ipſis decretum fuerit, novo ſenatui addito ſuffragiorum numero à ſenatore primæ tribus proponitur, quem propterea Declaratorem, *den Offner*, nominant.

Conſules.

VTrique ſenatui præeſt Conſul, quem *Burgermeyſter*, hoc eſt, civium magiſtrum noſtra lingua nominare ſolemus. Hunc majus conſilium eligit, Tiguri quidem apertis ſuffragiis, Scaphuſiæ occultis: Baſileæ vetus ſenatus tam conſulem quam novum ſenatum ſequentis anni deligit. Ejus poteſtas Tiguri ſemeſtris eſt, alibi annua: eodemque modo per vices mutantur conſules quo & ſenatores veteris novique conſilii.

Tribuni & XIII-viri.

COnſulibus poteſtate proximi ſunt Tribuni. hos nos *oberſter meyſter*, Baſilienſes *oberſter Zunftmeyſter*, & abſolute *Zunfftmeyſter* vocant. quo poſteriori nomine omnes tribuum magiſtri aliquando nominantur: ſed & *herr meyſter* hos vocari vulgo, uſitatum eſt. horum tres ſunt Tiguri, duo tantum Baſileæ; qui una cum duobus conſulibus quatuor urbis capita

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

nominantur. Novem alii è ſenatu Baſileæ capitibus adjunguntur ; & hoc conſilium à numero XIII-virorum nomen habet. ad hos omnes graviores cauſæ referuntur, & primi de his deliberant antequam rem univerſo ſenatui proponant, ideoque Præconſultores (ita namque προβούλους apud Ariſtotelem quidam interpretantur) nominari poſſent.

Quæſtorium conſilium.

PRæterea Tiguri peculiare quoddam conſilium eſt , quod nos Quæſtorium nominare poſſumus; præeſt enim rationibus publicis , & conſtat viris VIII. Præſidet huic Conſulum alter qui eſt è veteri ſenatu. interſunt præterea ſemper quæſtores duo , & præfectus ærarii eccleſiaſtici, atque præter hos IV viri, ex utroque conſilio pari numero delecti. Ad hos non tantum rationes ærarii referuntur , & omnium ſumptuum quos reſpublica facit , ſed ſæpenumero gravium negotiorum deliberatio his mandatur à ſenatu, & quæ conſultarint, deinde ad ſenatum referuntur.

Scribæ.

PVblicis conſiliis ſemper adſunt duo ſcribæ, adjunctis etiam ſuis vicariis ſeu adjutoribus, ſi opus ſit. Horum alterum, qui

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

qui primum locum tenet, archigrammatea, & civitatis ſcribam, *ſtatt ſchreiber*, nominare ſolemus: alterum noſtri & Scaphuſiani vocant *underſchreiber*, inferiorem ſcribam; Baſilienſes *raatſchreiber*, ſcribam ſenatus. Quæſtorium conſilium peculiarem ſcribam habet; quem vocamus rationum ſcribam, *den rechenſchreiber*. Eſt autem ſcribarum munus cum honorificum in his urbibus, tum etiam lucroſum; ideoque etiam patritii homines id expetunt: neque facile alicui alteri committitur: vix enim alii ſunt quibus leges & conſuetudines, & privilegia atque omnia arcana rerumpubl. notiora ſint.

Iudicia publica.

PRoximum locum poſt publica conſilia tenent publica judicia. Tiguri duo ſunt. Vnum, rerum civilium, *das ſtattgricht*. quod olim in poteſtate fuit collegii dominarum, cuius abbatiſſa præſidem ſive prætorem judicii, quem vocant *den ſchul thiſſen*, & ejus aſſeſſores, eligebat: hodie conſilium minus judices eligit. Sunt hi numero VIII, ac ſuum prætorem habent, & peculiarem ſcribam atque apparitorem. Hi cognoſcunt cauſas civiles de ære alieno, locato, commodato, vendito, &, ut noſtrate lingua dicimus, judicant *vmb*

erb und eygen: nulla ab his eſt provocatio; ſed, ſi difficiliores cauſæ incidant, judices ad ſenatum remittunt. Alterum deinde iudicium eſt, quod controverſias annuorum redituum dijudicat; quod vocamus *das zinſgricht.* huic ſemper adeſt alterius judicii ſcriba & duo (ni fallor) è minori ſenatu. Baſileæ duo ſunt judicia in majore oppido, & tertium in minore. Publicum judicium majus, quod etiam vocant *das ſtattgricht*, decem judicibus conſtat, qui partim è ſenatu, partim è plebe in judicum ordinem adſciſcuntur. Cognoſcit hoc judicium omnes actiones civiles & criminales: ſed in civilibus actionibus, de teſtamentis, contractibus, debita pecunia, & ſimilibus, Prætor urbanus judicio præeſt: in cauſis autem criminalibus, Præfectus ſeu Advocatus Imperii jus dicit: ac Triumviri capitales ſenatorii ordinis, nomine totius ſenatus, per Accenſum, *den oberſten knecht*, qui cum cauſidico judicibus aſſiſtit, cauſam adverſus reum peragunt. Fiunt autem judicia hæc loco publico & aperto, ita ut omnibus intereſſe, ſpectare, & audire quæ aguntur, liceat. Tiguri autem & Scaphuſiæ cauſas capitales ſenatus novus judicat, atque tum non Conſul, ut alias, ſed præfectus Imperii, *der reichſvogt, oder bluetrichter*, judicio præeſt, & ſententias rogat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

gat. Verum præfectum Imperii ſeu rerum capitalium, ſenatus quotannis è ſuo corpore deligit. Iudicia capitalia Tiguri clauſa curia peraguntur: Scaphuſiæ accuſatio & defenſio aperta curia fiunt, ut omnibus audire liceat; ſententiæ autem à ſenatu omnibus aliis excluſis feruntur. Secundum judicium majoris oppidi Baſileæ tantum leviores controverſias & minoris momenti dijudicat, & quæ ſummam decem librarum non excedunt. Minoris autem oppidi judicium ſuum peculiarem & proprium prætorem habet, & omnes actiones, præterquam criminales, cognoſcit. Scaphuſiæ duo ſunt judicia. Vrbanum; quod etiam vocatur *das ſchulgricht*, judicium de debitis; nam tantum de contractibus & debitis ac ſimilibus actionibus judicat; &, ſi ſumma debiti centum aureos excedat, ſenatus de eo cognoſcit. Iudicium hoc aſſeſſores habet viginti, nempe è ſingulis tribubus unum, & præterea octo alios è ſenatu delectos. Alterum judicium vocant *das vogtgricht*, aut *bueſſengricht*, præfecti aut mulctarum judicium: propterea quod præfectus Imperii ſeu rerum capitalium huic præſideat, & mulctas irroget. Aſſeſſores judicii ſunt XII, è ſingulis tribubus ſinguli; is nempe qui primus & majoris virtutis eſſe videtur è ſua tribu, intereſt &

præ-

præſto adeſt majori conſilio. Cognoſcunt hi cauſas criminales minoris momenti, ut ſunt leviores iniuriæ, & vulgaria convicia; nam de gravioribus injuriis & contumeliis ſenatus pronunciat.

Conſiſtorium.

PRæter judicia quæ commemoravimus, ſingulæ urbes peculiare conſiſtorium habent, *eyn choorgricht*, *oder eegricht*; in quo cauſæ matrimoniales diſceptantur. Mutata enim religionis forma, & abjecto imperio epiſcoporũ pontificiæ religionis, cum iniquũ videretur deinceps ſuos homines judicio conſiſtorii epiſcopalis ſubjicere, à quo hæreticorum loco haberentur, domi propria conſiſtoria inſtituêre. Conſtant autem hæc certo numero aſſeſſorum, qui ex utroque ſenatu publicis ſuffragiis deliguntur; & his adjunguntur aliqui è theologorum aut miniſtrorum eccleſiæ numero. Verumtamen Scaphuſiæ nulli ex eccleſiæ miniſtris conſiſtorio interſunt, ſed è ſenatu homines literati, & plerunque aliquis legum doctor, inter conſiſtorii judices eligitur. Apud hos omnes controverſiæ matrimoniales diſceptantur, adulteria & ſcortationes ab his puniuntur, & vitæ ac morum cenſura his commiſſa eſt.

Quinam

Quinam è ſenatu excludantur.

PORro in omnibus his rebuſpub. nemini, qui illegitimo toro natus ſit, publica munia obire, ſenatui aut judiciis intereſſe licet. Verum quidem eſt, neminem ſibi ſuæ nativitatis auctorem eſſe; & negari non poteſt, ſpurios ſæpe virtute antecellere fratres legitimos; qualis Iephtes commemoratur in ſacra hiſtoria: ſed ad refrænandas vagas libidines, & conſervandam dignitatem ſacri conjugii, in bene conſtitutis rebuſpub. nota aliqua quaſi afficiuntur illegitimo & vetito concubitu nati. Deinde qui non decennio in urbe habitarit, apud nos in publicum conſilium non deligitur. Item extra Helvetiam nati, Scaphuſiæ non poſſunt in minorem ſenatum adſciſci; ſed, ſi annis viginti cives fuerint, in majorem ſenatum & in judicum numerum cooptari poſſunt: apud nos vero in neutro ſenatu locum habent, neque etiam in judicum numerum admittuntur. Non quod peregrini honoribus indigni ſint; ſed primum amor quidam ſingularis erga rempub., deinde domeſticarum legum & conſuetudinum peritia in eo requiritur qui rempub. adminiſtrare debet: horum utroque cives nati & ab ineunte ætate in aliqua repub. educati peregrinos ſuperare videntur. Adhæc nihil

hil reipub. pernicioſius eſt, quam ſi æmulationes ex ambitu honorum exiſtant, & in factiones erumpant; hoc autem vix caveri poteſt, quando præteritis civibus, & neglectis atque contemptis veteribus familiis, peregrini homines ad honores & ad officia publica promoventur. Poſtremo adulterii convicti, homicidæ, & aliquo crimine infames, communi quodam jure ſenatu arcentur.

Publica officia.

MAgiſtratus & publica officia varii generis ſunt in his rebuſpublicis; eoque plura quo maiores & populoſiores urbes fuerint, nos ex his, quæ ſint potiora, commemorabimus. Primæ igitur dignitatis ſunt poſt conſules & tribunos, hi quibus publicæ pecuniæ cuſtodia & adminiſtratio commiſſa eſt. hos in pleriſque Helvetiæ civitatibus nominamus *ſeckelmeyſter*, loculorum aut fiſcorũ magiſtros: qui Latine ſcribunt, Quæſtores nominant. Baſileæ vocantur Trium-viri, *Dreyerherren:* qui ſanctioris ærarii, in quo theſauri urbis reconditi ſunt, curam gerunt. Præter hos tamen alii ſunt Trium-viri, qui vulgo Arcæ præfecti *Ladenherren* nominantur. hi minora vectigalia & reditus annuos reip. adminiſtrant: iidem reos capitalium criminum per Accenſum accu-

ſant;

ſant; ideoque Trium-viros capitales ſupra nominavimus. His affines apud nos ſunt quos vocamus *die umbgelter*, qui vectigalia vini & frumenti adminiſtrant, & per certos homines colligunt. Solvitur autem vectigal illius tantum vini quod publice divenditur, & frumenti quod evehitur, aut quod piſtores emunt: alioqui vini & frumenti quod ſinguli cives domi ſuæ abſumunt, nullum veſtigal penditur. Præter reipbl. ſive urbis quæſtores, qui duo ſunt, tertius quæſtor Tiguri eſt ærario eccleſiaſtico Præfectus, *der kloosteren obman.* hic ex ſingulis cœnobiis certos reditus colligit; ſi quid, inquam, ſupereſt poſt tot expenſas in miniſtrorum ſtipendia, templorum ædificia, pauperum eleemoſynam, hoc recondit, ut publica neceſſitate urgente plebi ſubveniatur. Atque ſuperioribus annis, quibus inaudita annonæ caritas noſtras regiones afflixit, non tantum civitati, ſed maximæ parti agri Tigurini frumenta ab hoc quæſtore mediocri pretio divendita ſunt, magnoque beneficio magiſtratus omnes ſuos tum affecit. Proximum genus magiſtratuum curam habet publicorum ædificiorum. hos Ædiles quidã nominant: Germanice vocamus *bouwherren*, & Baſileæ *loon herren*, à mercede quam publicis operis perſolvunt. hi curam gerunt viarum, portarum, turrium,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

mœnium, pontium, fontium, omniumque publicorum ædificiorum. præterea, tribus aliis ſenatoribus adjunctis controverſias de finibus, de aquispluviis, de luminaribus, & ſimiles, quales inter ædificandum inter vicinos oriuntur, dijudicant. Baſileæ tamen Quinque-viri dicti, *die funfer-herren*, hæc cognoſcunt. Eſt alterum peculiare genus magiſtratuũ quod annonæ curam gerit. ex hoc numero ſunt panum inſpectores, qui examinant pondus panum an juſtum ſit: item qui macello & carnium æſtimationi præſunt; quorum munus eſt, cavere ne quod pecus morbidum aut glandinoſum mactetur, & præterea precium in libras conſtituere: præterea præfecti lacui, qui non tantum piſcationem cuſtodiunt, &, ne piſces in fœtura capiantur, cavent, ſed fori quoque piſcatii curam gerunt: his proximi ſunt ſalſamentorum inſpectores, & qui curam gerunt fori in quo butyrum & caſei venduntur. Sunt etiam aliqua officia, quorum nomina annotaſſe ſufficit: pupillorum & viduarum patroni, *ſchirmvôgt*; & Baſileæ *vveyſen-herren*: eleemoſynæ præfecti: ponderum & menſurarum inſpectores: nomophylaces; duumviri aut ſeptemviri, quæſtionibus præfecti: deputati rebus eccleſiaſticis & ſcholis inſpiciendis; qui etiam ſcholarchæ nominantur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Scholæ.

PRæterea ſunt in ſingulis his urbibus ſcholæ non male inſtitutæ. Baſilea quidem celebrem ſcholam publicam habet; academiam nunc vocant, inſtitutam à Pio II. P., qui Æneæ Sylvii nomine notior eſt, ac donatam omnibus privilegiis, juribus & immunitatibus, quibus fruuntur academiæ Bononienſis, Colonienſis, Heydelbergenſis, Erdfordienſis, Lipſenſis, & Viennenſis. Vixerat Baſileæ Æneas Sylvius quo tempore conſilium ibi congregatum fuit; & delectatus amœnitate urbis, ſalubritate aëris, omnium rerum copia& abundantia, urbem dignam judicavit, & commodam, in qua publicum gymnaſium bonarum literarum inſtitueretur. Habuit academia hæc noſtra patrumque memoria viros doctiſſimos linguarum, philoſophiæ, & omnium facultatum interpretes, quos commemorare non eſt neceſſe. verumtamen minor plerunque pro urbis amplitudine & doctorum celebritate, ſtudioſorum eſt frequentia. cujus rei cauſam affert Beatus Rhenanus proventuum tenuitatem, & nimiam gymnaſiorum in Germania multitudinem; unde recte judicat, præſtare, pauciora eſſe & frequentia. Tiguri vero non eſt publica aliqua acade-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

mia, attamen linguę & bonæ artes, & præcipue ſacræ literæ, tanto ſtudio, fide & diligentia hactenus in ſchola hac explicatæ ſunt, ut eius quoque nomen celebre ſit apud ſacræ theologiæ ſtudioſos.

Moneta.

POſtremo jus monetæ cudendæ commune eſt tribus urbibus de quibus agimus. itaque & publicas officinas monetarias ſingulæ habent, & rei monetariæ præfectos conſtituunt, quorum officium eſt, curare ut moneta, quæ publica urbis nota inſignitur, juſti ſit ponderis & probæ temperaturæ. Habent autem ſingulæ urbes propriam & peculiarem monetam. Baſilienſes cum vicinis oppidis Sequanorum & Alſatiæ eandem monetam cudunt, quæ à corvo, qui inſigne eſt quorundam nummorum, nomen habet *rappenmüntz*. Aſſes XXV hujus monetæ faciunt aureum Rhenanum vulgarem, æſtimatum ſexaginta nummulis cruciatis. Scaphuſiani monetam ejuſdem temperaturæ & pretii cum Imperii uſitata moneta cudunt. Tigurini majores nummos unciales & ſemunciales, quos taleros & ſemitaleros vocant, juxta Imperii æſtimationem cudunt: ſed minorem monetam propriam & peculiarem habent; cujus aſſes XL faciunt vulgarem Rhenenſem aureum.

Cu-

Cudunt & aliam monetam; batziones vulgus nominat. horum XVI aureum Rhenenſem valent.

Vigiles.

POſtremo loco inter publica officia, vigilum & incendiorum præfecti nominari poſſunt. Sunt autem duo genera vigilum; præter illos qui in turribus ſacrarum ædium & portarum, vigilias agunt. Primum perpetui vigiles, qui mercedem ex publico accipiunt, & ſingulis noctibus vigilias agunt, & omnes urbis plateas perambulant, ac ſingulas noctis horas proclamant. Præter hos cives armati ex ſingulis tribubus per vices nocturnas vigilias agunt: ac non tam ob hoſtium metum duplici vigilia cives utuntur, quam ob incendia cavenda, & ut omnia noctu tranquilla & quieta ſint.

Incendiorum præfecti, ſi quod in urbe incendium oriatur, ignis compeſcendi curam habent, & fabris atque aliis opificibus, & reliquæ turbæ, quæ ad extinguendum ignem confluit, imperant, & proſpiciunt ut omnia ordine agantur, ne quod majus damnum detur: præterea cavent ne quis in urbe tumultus oriatur, portas & muros urbis inſpiciunt. ita namque conſtitutum eſt, ut incendio exorto cives certi è ſingulis tribubus delecti portas &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

mœnia urbis cuſtodiant. Præterea tota civitas in certas partes diſtributa eſt. ac ſingulæ partes proprium ducem & peculiare ſignum habent, ad quod armati conveniunt. Conſul cum præcipuis ſenatoribus & publicis miniſtris ſe in curiam confert, ut pro rerum ſtatu in publicum conſulere poſſint. Ad ignem vero extinguendum non tantum fabri omnis generis, ſed multi cives opificumque famuli confluunt; & mulieres quoque in haurienda & ferenda aqua ſtrenue plerunque laborant. Præterea Tiguri ſi alicubi in agro extra urbem incendium oriatur, expediti juvenes è ſingulis tribubus ad hoc quotannis delecti ad extinguendum ignem concurrunt; & his præeſt incendiorum præfectus è ſenatorio ordine; qui mittitur tum conſulendi & juvandi, tum etiam conſolandi cauſa, ſi quod damnum acceptum fuerit.

Pauperum cura.

PAuperum magnam rationem haberi tota Helvetia, ſupra diximus. Tiguri & in quibuſdam aliis urbibus quotidiana eleemoſyna omnibus eo convenientibus diſtribuitur: panes atque legumina cocta: atque magnus numerus puerorum, qui ſcholas frequentant, Tiguri hoc modo alitur; nonnunquam XL; aliquando duplo plu-

plures. his & aliis ſæpe etiam veſtes adduntur: & ſimili modo eleemoſyna in cœnobiis agri Tigurini pauperibus datur. Deinde dominicis & feſtis diebus eleemoſyna à populo colligitur; quam certi homines ſingulis aut alternis menſibus egenis in agro & urbe diſtribuunt. Poſtremo, in omnibus his civitatibus ſunt ampliſſima xenodochia, in quibus cives ætate confecti & egeni, ægri, pupilli, aliique plures aluntur. His omnibus magiſtratus plures miniſtros, & œconomos, atque œconomorum adjutores & inſpectores præficit.

Præfecturæ.

ATque hæc quidem, quam hactenus expoſuimus, reipub. forma eſt & ratio in ipſis urbibus. Sed præterea ſingulæ urbes vicino agro imperant. Et Tigurinorum imperium inter has urbes latiſſime patet, ac plures & majores præfecturas aliis obtinent. cæterum par ubique ratio eſt gubernationis. præfecturæ enim quædam à ſenatu urbano adminiſtrantur, ita ſcilicet, ut præfecti ipſi in urbe maneant, & ſenatorio munere fungantur, nihilominus pagis ſuis jus dicant: ſi quæ tamen cauſæ criminales & capitales fuerint, de his ſenatus cognoſcit. aliæ vero præfecturæ ampliores ſunt, in quas præfecti cum impe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

rio mittuntur: atque hi non tantum civiles cauſas, ſed plerunque etiam capitalia crimina judicant, & puniunt. Habent autem ſingulæ præfecturæ ſua privilegia, ſuas veteres conſuetudines; pleræque etiam ſua peculiaria judicia, ex ſuo corpore delectis judicibus. in his omnibus nihil immutant præfecti, ſed ipſis jura ſalva & integra relinquunt, judiciis eorum præſident, & juxta leges & conſuetudines uniuſcuiuſque præfecturæ jus dicunt. Atque Tigurinorum majores præfecturæ novem numero ſunt, Kyburgius Comitatus, Groningenſis præfectūra, Andelfingenſis, Grifenſenſis, Egliſovania, libera Provincia, Regenſpurgenſis, Vadiſvillana, & Laufa ad cataractas Rheni. Minores præfecturæ XXII ſunt; quarum aliquæ nonnullas ſuperiorum hominum frequentia & regionis amplitudine fere æquant. Cæterum præter præfecturas, Vitodurum, & Steyna, duo amœna oppida, Tigurinis parent; proprios tamen habent magiſtratus; ſed Tigurinorum edictis tenentur, & in bello illis militant, attamen propriis ſignis utuntur. Baſilienſium vero præfecturæ ſunt: Faruſpergum, arx ſupra Reinfeldam in edito monte ſita; Wallenbergum, oppidulum ad jugum Iuræ montis, quod ab exciſa rupe nomen habet *der Houwenſteyn*; Homburgum; Muncheſteynia; po-

ſtrema

ſtrema eſt Ramſteynia præfectura. Scaphuſiani vero Latobrigorum majori parti imperant, & in eorum oppida ac pagos præfectos mittunt.

De republica illarum urbium quæ tribubus carent, ut ſunt Berna, Lucerna, Friburgum, & Salodorum.

ALterum genus reipub. diximus eſſe in his urbibus, quæ non ſunt diſtributæ in certas tribus, ex quibus magiſtratus pari numero deliguntur: in his autem urbibus ſummum magiſtratum & caput publici conſilii vocant *eyn Schuldtheſſen.* Vox hæc Germanica vetus in Longobardorum legibus uſurpatur, & SCVLDAHIS ſcribitur. Videtur autem etymon vocis eſſe à debito, (id enim *Schuld* noſtrate lingua vocatur,) & jubendo, *heyſſen*; quod ſcilicet SCVLDAHIS debitoribus imperet ut creditoribus ſuis ſatisfaciant. atque hoc ſenſu in Longobardicis legibus accipitur, *tit. C. de pignorationibus & debitis:* Si homo liber, qui debitor eſt, alias res non habuerit, niſi caballos domitos, aut boves junctorios ſeu vaccas, tunc ille, qui debitum requirit, vadat ad SCVLDAHIS, & intimet cauſam ſuam, quia debitor ipſius alias res non habet, niſi quæ ſupra leguntur. tunc SCVLDAHIS tollat boves, &c. Similiter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

nomen SCVLDAHIS ponitur tit. 20 legum Lutprandi regis: Si quis cauſam habuerit, & SCVLDAHIS ſuam cauſam dixerit, & ipſe SCVLDAHIS juſtitiam intra quatuor dies facere neglexerit, (ſi ambo cauſatores ſub uno SCVLDAHIS ſunt,) tunc componat ei, qui cauſam ſuam reclamaverit ipſe SCVLDAHIS ſol. VI, & judicio ſuo ſol. VI. Item ſi homines deſub uno iudice, de duobus tamen SCVLDAHIS, cauſam habuerint, &c. Hinc apparet, nomen SCVLDAHIS veteribus ſignificaſſe judicem qui de debitis pronunciabat, pignora capiebat, & creditori ſatisfieri cogebat: non tamen habuit plenam juriſdictionem, ſed Comitum poteſtati obnoxius erat. Nomen hoc adhuc in frequenti uſu eſt apud Germanos Principes; & vicorum atque oppidorum præfecti ſic nuncupantur: apud nos tamen multo eſt honoratius; & in his oppidis, quæ nominavimus, eorum SCVLDAHIS ſummam auctoritatem & potentiam obtinet.

Quidam ſummum magiſtratum in civitatibus noſtris Romana imitatione Conſulem vocant; neſcio quam bene: alii eos tantum, quos civium magiſtros dicimus: quos autem SCVLDAHIS vocamus, Prætores nominandos cenſent. nos priores ſequimur; & eos, qui publico conſilio præſunt, Conſules nominabimus. Galli, quem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

quem nos *Schuldtheſz*, ipſi Avœrium vocant. Oppida igitur hæc ſecundi generis, de quibus nunc agimus, non dividuntur in certas tribus; imo, ne id fiat, legibus apud eos cautum eſt. & cum diverſa forma ſit reipubl. Tigurinorum & Bernatum, tamen Bernates Tigurinis ex fœdere auxilio ſunt, ne quis formam reipubl. tollat, & tribus eorum aboleat; rurſus Tigurini Bernates juvare debent, ne quis in eorum urbe tribus aliquas inſtruat. Nihilominus tamen opifices in his quoque oppidis ſua peculiaria collegia habent, quæ non reipubl. & magiſtratuum creandorum, ſed opificiorum exercendorum cauſa inſtituta ſunt; atque hæc nominant *gſelſchafften*, non autem tribus, *zünfften*.

Conſilia urbis.

CONſilia publica in his urbibus, ut & in ſuperioribus, duo ſunt; majus & minus. Majus conſilium Bernæ, ſicut & Tiguri, nomen habet ducentorum, quamvis plures ſint ducentis: Lucernæ vero tantum centum hominibus majus conſilium conſtat. Minus vero conſilium Bernæ eſt hominum XXVI: Lucernæ per ſemeſtre tempus XVIII ſenatores rempublicam adminiſtrant, & totidem per aliud ſemeſtre.

Electio Senatus.

SEnatus eligendi hæc ratio Bernæ ſervatur, Feria tertia, quæ præcedit diem reſurrectionis dominicæ, quatuor urbis ſigniferi ex omni civium numero viros XVI expertæ fidei & virtutis ſibi adjungunt atque hi XX viri una cum Conſule majorem ſenatum deligunt, itaque electores à nobis nominari poſſunt. Inquirunt primum diligenter in vitam & mores ſingulorum qui è ducentorum numero fuerint &, ſi quis ſenatoriam maieſtatem turpi aliquo facto polluiſſe videatur, eum loco movent, & poſtea in horum locum, & eorum qui demortui fuerint; alios ſuo arbitratu deligunt: eorum tamen electio occulta manet uſque ad veſperam diei reſurrectionis, tum enim omnibus, qui delecti ſunt, tam è majori quam minori conſilio, apparitores denunciant ut craſtina die in Curia conveniant. Prima feria poſt reſurrectionis feſtũ, ſinguli ſenatorii ordinis in ſuis collegiis conveniunt, & eos, qui nuper in numerum ducentorum cooptati ſunt, in curiam deducunt, ubi deinde magiſtratus ſinguli eliguntur. Finita autem magiſtratuum electione, cives omnes in ſuis collegiis publica convivia peragunt, ac à prandio extra urbem in campum prodeunt, & ſe ſaltu, curſu, lapide jaciendo,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

aliiſque certaminibus exercent ; Conſul autem cum XX electoribus denuo in curia convenit, ac tum minoris conſilii ſenatores ab his deliguntur, & poſtridie horum electio majori conſilio proponitur, atque ita demum, ubi approbata fuerit, ſinguli in ſuum locum ſeſſum abeunt. Lucernæ quoniam minus conſilium ſemeſtre tantum imperium habet, bis quotannis electio fit ſenatorum in majus & minus conſilium, ſi quæ loca vacant, circa ſolſtitium & brumam. eliguntur autem novi ſenatores à minori conſilio quod præterito ſemeſtri rempub. adminiſtravit.

Magiſtratus vrbani.

CONſules, quorum præcipua dignitas & poteſtas eſt, ab utroque conſilio ſuffragiis communibus deliguntur. Lucernæ autem conſulare imperium annuum eſt. Bernæ durat per biennium, ſed nihilominus quotannis de Conſule ſententiæ rogantur, & denuo eligitur. Poſt Conſules præcipua eſt auctoritas Bernæ quatuor ſigniferorum ; *Venner* ſua lingua nominant. hi tantum ex quatuor collegiis deliguntur, fabrorum, coriariorum, (qui tamen trifariam diſtributi ſunt,) piſtorum, & laniorum. Dividitur autem urbs Bernenſis in quatuor partes, quarum ſingulæ ſigniferis ſingulis commiſſæ ſunt, qui

arma ſingulorum inſpiciunt, & curant e[...]
quæ ad rem militarem pertinent. Fungun-
tur autem quadriennio ſinguli ſuo mune-
re; quotannis tamen, qua die Conſul eligi-
tur, ſuum munus reſignant, & vexilla alia-
que officii ſui inſignia primo apparitori
tradunt, à quo in menſa coram Conſule &
ſenatu deponuntur: & tum utrumque
conſilium de ſigniferis ſuffragium fert. ac,
ſi quis horum annos muneris ſui non ab-
ſolverit, aut mortem obierit, alius in eius
locum ſubrogatur. quod quidem fit hac
conditione, ut, ſi demortuus ſui muneris
annos non impleverit, ſucceſſor eius illos
impleat & eius ſit vicarius, ac poſtea de-
mum ſuum quadriennium abſolvat. Ma-
gna præterea dignitas eſt Quæſtorum ſi-
ve Tribunorum ærarii omnibus civitati-
bus Helvetiæ. qui plerunque nullum præ-
finitum annorum numerum habent, ſed
tamdiu munere ſuo funguntur, quamdiu
ſenatus voluerit, & ipſis quoque libuerit.
Bernæ duo ſunt quæſtores. unus qui ur-
banos reditus & agri Germanici colligit.
alter, quem Gallicum vocant. ad hunc
deferuntur omnes proventus quos civitas
in Antuatibus ſive agro Sabaudico colli-
git. Quos modo nominavimus, Conſu-
les, Signiferi, Quæſtores, addito præter-
ea uno è numero ducentorum, nomi-
nantur Bernæ *die heymlichen Rat*, arca-
num

num & ſanctius conſilium. ad hos enim primum referuntur ea quæ arcana ſunt & ad totam rempub. pertinent. Poſteaquam vero magiſtratus modo nominati ab utroque conſilio electi & confirmati fuerint, de reliquis etiam publicis officiis ſententiæ rogantur; id quod alibi eadem, alibi vero poſtera die fit. Quæ vero officia dignitatem nullam habent, ea plerumque à minori conſilio conferuntur, ut ſunt apparitores, lictores, accenſi, tabellarii, vigiles, & alia huius generis miniſteria.

Qui in ſenatum non poßint deligi.

BErnenſes in eligendo ſenatu hoc peculiare habent, quod neminem in minus conſilium recipiunt, niſi qui in ipſa urbe natus ſit: atque olim etiam ſenatorum liberi ſi extra urbem nati fuiſſent, non poterant ad paternam dignitatem pervenire: hodie vero, ſi qui præfecturam aliquam adminiſtrent, & reipub. cauſa abſint, atque liberos ibi ſuſcipiant, perinde habentur atque ſi in urbe nati fuiſſent. In majus conſilium deliguntur etiam extra urbem nati, ſi tamen cives ſint & in urbe domicilium habeant, atque ex Helvetia aut confœderatis populis orti ſint: nemo enim extra Helvetiam natus in numerum ducentorum recipitur; quod Tiguri quoque obſervari ſupra diximus. Eodem modo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

do ſpurii ſive illegitimo toro nati, & aliqua infamiæ nota inſignes, ſenatu arcentur.

Iudicia.

IVdicia apud Bernates ſunt tria, atque omnes judices à ſigniferis & quæſtoribus eliguntur, & à minori conſilio confirmantur. Primum judicium nominatur exterius judicium, *das ouſſergricht*. Conſul urbis judicio præſidet, ſed fere ſemper eius vices obit primus apparitor, *der grooſz-weybel.* aſſeſſores habet XII. inter hos eſt ſigniferorum unus qui poſtremo electus fuerit, & præterea alius è minori ſenatu; reliqui decẽ è majori conſilio deliguntur. his omnibus adeſt ſcriba & duo apparitores. Iudicāt hi de debitis, de levioribus injuriis & contumeliis, ut, ſi quis alteri pugnum impegerit, aut eius famam verbis læſerit. Ab hoc judicio provocatio eſt ad minorem ſenatum, ab illo ad LX viros: nominantur autem LX-viri ſenatores minoris conſilii; & præterea viri XXXVI, quos è majori conſilio ſenatores alii ſibi adjunxerint. A judicio LX virorum ad majus conſilium provocare licet. Conveniunt autem judices quotidie ad cauſas cognoſcendas, præterquam die martis, quod eo die mercatus ſeu forum habeatur. Alterum deinde judicium audit pro-

vo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

vocationes ex agro Sabaudico, & inde nomen habet *das Weltſch appellatzgricht*. judicio præſidet Quæſtor Gallicus. qui adſeſſores habet x; duos ex minori, & octo ex majori conſilio. præterea peculiarem ſcribam & apparitorem habent. Ab his omnes appellationes ex agro Sabaudico deciduntur, ac quotieſcunque partes petierint ſibi jus dici, eas audiunt; ordinarie tamen à feſto Martini ad menſem uſque martium quotidie jus dicunt. Ab hoc judicio ſoli Lauſannenſes in agro Sabaudico exempti ſunt. ſed ſingulo quoque biennio judex cum aliquot aſſeſſoribus Lauſannam venit, & illic eorum provocationes audit. Tertium judicium eſt cauſarum matrimonialium; quod conſiſtorium vocatur. id octo judices habet; duos è minori ſenatu, qui alternis menſibus judicio præſident; duos è numero miniſtrorum eccleſiæ; quatuor è majori conſilio: habent etiam ſcribam & apparitorem. Conveniunt hi ter ſingulis ſeptimanis, prima, tertia & quinta feria, atque non tantum cauſas matrimoniales cognoſcunt, ſed morum quoque cenſuram agunt, & diſciplinam eccleſiaſticam exercent. Cæterum conſiſtorii judices, & item exterioris judicii, ſemeſtri tantum tempore ſuo munere funguntur, & circa Paſcha atque Michaëlis feſtum ſub finem ſeptembris mutantur. Lu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Lucernates duo habent judicia. horum unum nominatur *das vvuchengricht*; ſingulis enim ſeptimanis judices conveniunt, & de contractibus & debitis judicant. Alterum à numero judicum nomen habet, *das neunergricht*, judicium novem-virorum. hi injurias & convicia puniunt. Conſiſtorium nullum habent Lucernates, Friburgenſes, & Salodorii, urbes enim hæ Romani Pontificis auctoritatem ſequuntur. & judicio epiſcoporum parent, in quorum conſiſtoriis cauſas ſuas matrimoniales diſceptant.

Judicia rerum capitalium.

CApitis judicium tam Bernæ quam Lucernæ non peculiares aliqui judices exercent, ſed, quoties de vita alicuius agitur, uterque ſenatus cauſam cognoſcit, & ſententiam fert: atque Conſules judicio præſunt, & ſententias rogant. Ac Bernæ poſtquam ſententia in ſenatu lata eſt, mox Conſul in trivio pro tribunali ſedet, aſſiſtentibus apparitoribus; ac tum ſcriba rei confeſſionem & ſententiam in illum latam de ſcripto recitat; poſtea Conſul carnifici executionem mandat, & illi reum tradi jubet. Atque Lucernæ quidem ſenatus cauſas capitales ſingularum præfecturarum dijudicat, & omnes ſontes Lucernæ pœnas dant: ſed Bernatum præfe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ctureç propria judicia habent, (*landtgricht* vocamus) ubi judices ex tota præfectura convocantur, & præſidente præfecto ſententiam ferunt: attamen in ſenatus Bernenſis arbitrio poſitum eſt horum ſententiam mutare aut probare.

Præfecturæ Bernatum.

HAbent autem Bernates plurimas præfecturas. latiſſime enim inter omnes Pagos Helvetiorum imperant. Harum aliæ Germanicæ, aliæ Gallicæ nominantur, quod Gallica ſive potius Sabaudica lingua utantur. Ex Germanicis quatuor ſunt ſuburbanæ, quibus totidem urbis ſigniferi præſunt;& ſub eorum ſignis ſingulæ præfecturæ in bellum proficiſcuntur. Præter has aliæ ſunt XXVII præfecturæ. Nempe Haſelia vallis; quæ Ammanum quidem habet ex ſuo corpore, verum hic à ſenatu Bernenſi deligitur, & huic rationem reddit. Vnderſea oppidum. hoc nomen habet, quod ad finem lacus poſitum ſit. huic præponitur *Schuldtheſz* (ut vocant) ex urbe Bernatum. Simmia vallis ſuperior & inferior. præfectos harum vallium caſtellanos vocat ſua lingua *Schachtlan*. Frutinga, Sana, Aquilegi, vel, ut alii malunt, Salinæ, vulgo *Ællen*. huius præfectum gubernatorem vocant. Laupa, Thunium. huius par eſt ratio atque Vnderſeæ.

derſeæ. Signovium, Trachſelvalda, ac vallis Emmæ fluvii; Brandiſium. huius loci præfectus à Domino de Brandis eligitur, ſed ex civium Bernenſium numero. Sumiſulda, huius præfectum conſtituunt Teutonici ordinis magiſtri. Bugodorphum, Pyrenoſtica: hæ duæ præfecturæ eodem modo quo Vnderſea adminiſtrantur. Landeshutum, Arbergum, Nidovium, Erlacum, Bippium, Wanga, Arwanga, Arburgum, Biberſteynia, Schenkenbergum, Lentheburgum. Præter has præfecturas tria libera oppida in Pago Verbigeno, Bernenſium imperium agnoſcunt; Zofinga, quam quidam Tobinium nominant, Aroviũ, & Brugæ Helveticæ. Gallicæ præfecturæ VIII ſunt: Aventicum, Minnidunum, Ebrodunũ, Lauſanna, Morges, Nevidunum, Oranum, Zilia cum Vbiſco ſeu Viviaco. Præterea quatuor præfecturæ Bernatibus & Friburgenſibus communes ſunt; Moratum, Schuartzemburgum, Granſonium, & Chalanſum ſive Scherlin: his alternatim per quinquennium præfectos conſtituunt, ſic ut præfecto ex una urbe conſtituto provocationes ad alteram fiant; & ab eadem rationes præfecti examinantur. Poſtremo, cœnobiorum præfecturæ ſunt, quarum in Germanico agro Bernates novem poſſident, è quibus ſex civilem quoq; ju-

juriſdictionem habent. in Gallico agro tres ſolummodo ſunt cœnobiorum præfecturæ.

Præfectura Lucernatum.

LVcernates duos tantum habent præfectos; qui extra urbem in ſuis præfecturis habitant; Wikenſem, & Sempachianum: ſed hic nullum jus habet in oppidum Sempachium; tantum lacui & piſcationi præfectus eſt. Reliquas eorum præfecturas ſenatores urbani adminiſtrant: ſunt autem iſtæ: Williſovium; Entlibuechia; Rotenburgum; Habeſpurgum: Berona cum vicino agro, quem vocant Michaëlis præfecturam, *Michel-ampt*. Meriſuenda. hic vicus id privilegii habet, ut ipſe ſibi præfectum deligat ex ſenatu Lucernatum, quemcunque voluerit, Conſule excepto. Et Weggiſium, Epicona, Horba, Krientza. Præterea duæ urbes, Surſeium & Sempachium, in Lucernatum clientela ſunt: habent tamen proprium conſilium, quod cauſas tam civiles quam criminales judicat: ſed princeps conſilii, *der Schultheſz*, Surſeii jusjurandum dat Lucernatibus; Sempachii, non à civibus, ſed à ſenatu Lucernate deligitur; attamen ex civium Sempachianorum numero.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Lex talionis.

APud Lucernates vetus lex Talionis aliqua ex parte adhuc viget. etenim qui civem Lucernatem interfecerit, etiamſi juſtam cauſam habuerit, quod ſcilicet provocatus ab altero vim vi repulerit, nihilominus deprehenſus capite pœnas luit: ſi aufugerit, perpetuo exilio damnatur: ſed ſi liberis aut propinquis cæſi hominis ſatisfecerit, eoſque ſibi reconciliarit, à ſenatu reditum in urbem impetrare poteſt.

Cornicines.

SOli ex Helvetiis Lucernates tubarum loco æreis cornibus incurvis utuntur; quæ horrendum ſonant. ipſi vocant *harſchhorner*. Cornua autem Romani quoque in bello uſurparunt, & inde cornicines dicti ſunt. Lucernates dicunt, ſe his virtutis ergo in bello Sarracenico à Carolo Magno donatos eſſe, ac Rolandum heroem, Carolo chariſſimum, his antea uſum fuiſſe.

Moneta.

MOnetam hæ quoque urbes cudunt; ſed Berna, Friburgum, & Salodorum peculiari moneta utuntur; cuius aſſes 24 & 2 trientes aureum Rhenenſem faciunt. Præterea cudunt maioris monetæ genus, quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

quod quidam teſtonem vocant, Gallica, ut opinor, voce; noſtri vocant *eyn ſiclenpfenning.* horum plurimos Salodorii cudunt; qui tamen decima parte minoris æſtimantur Gallicis. Bernates primi cudêre monetam quam batziones vocant, ab inſigni urſi: noſtri enim urſos *baren & batzen* vocant. eandem monetam poſtea aliæ urbes Helveticæ & Suevicæ imitatæ ſunt. XVI pro aureo Rhenenſi exponuntur. Lucernatum moneta Baſilienſi affinis eſt, ſemiſſe tamen vilior; aſſis enim Lucernas, Baſilienſis ſemiſſis eſt; & horum quinquaginta Rhenenſem aureum faciunt.

De republica Friburgenſium.

CVm reſpublicas urbium quæ tribubus carent, deſcriberem. Friburgenſis reipublic. deſcriptionem nondum nactus eram, quam poſtea ampliſſimus eius urbis conſul ad nos miſit. & nos in Germanica editione ſingula ordine poſuimus: hoc etiam loco ſequens deſcriptio inſeri poteſt.

Friburgum Aventicorum in partes quatuor, ſicut & Berna, dividitur. quarum una à burgo, altera ab inſula ſeu prato, (*in der Ouw*,) tertia novæ civitatis, quarta à domo hoſpitali nomen habet. Ex his partibus deliguntur qui publicis conſiliis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

præſint. Sunt autem duo, ut in aliis urbibus, publica conſilia: majus, 200 hominum; minus, 24. Electio fit die dominica quæ proxime feſtum D. Ioannis Baptiſtæ præcedit. Adminiſtrantur autem à minore ſenatu res urbanæ, ac provocationes ſubditorum audiuntur, prȩterquam ex præfecturis Sabaudicis poſtremo bello captis. Quæ autem ad totam rempubl. pertinent, maximique ſunt momenti, ad ducentos ſeu majus conſilium referuntur. Conſul qui utrique conſilio præſidet, ab univerſo populo deligitur die Ioanni Baptiſtæ ſacra, ac fungitur hoc munere biennio. Proximi à Conſule ſunt quatuor ſigniferi, qui quatuor partibus urbis præſunt. hi non ſunt ex ordinario numero ſenatorum minoris conſilii; nihilominus ſemper interſunt minori conſilio, nomine totius plebis, ac ſuum ſuffragium habent, præterquam in appellationibus, quod ſi proponatur aliquid quod videatur ad majus conſilium ſpectare, totam deliberationem illuc referre poſſunt. Funguntur autem ſuo munere triennio, & deliguntur ab utroq; conſilio ſicut plerique alii magiſtratus. Proxima poſt hos dignitas eſt tribuni ærarii. huic theſauri urbis & omnes eius reditus commiſſi ſunt. hic adjutorem habet ſcribam urbis, aut eius vicarium, qui in codices refert quicquid ipſe

acce-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

acceperit aut expenderit. Eiuſdem eſt curare publica ædificia. Bis quotannis corã minore conſilio rationem reddit; ac triennio, ſuo munere fungitur. Scribæ Friburgi ſunt quatuor præcipui: Primus, qui urbis ſcriba nominatur; deinde ſenatus ſcriba; tertius regionis; quartus judicii. Munus quoque primi apparitoris (*des grooſzvveybels*) Bernæ & Friburgi honorificum habetur. hic plerunque Conſuli adeſt; &, cum ſenatus habetur, januæ aſtat, partes vocat, ſuffragia numerat, captivorum curam habet: ac triennium durat eius munus.

Iudiciorum apud Friburgenſes ratio.

IVdiciorum apud Friburgenſes hæc eſt ratio. Primum peculiaris conſeſſus judicum civium cauſas cognoſcit & dijudicat; ideoque urbanum judicium vocatur, *das ſtatt-gricht*. eſt præterea horum judicum munus, ob aliquod crimen captivos examinare, & quæſtionibus ſubjicere, ac deinde ad ſenatum ſingula referre. Alter conſeſſus judicum, ruſticorum cauſas judicat, ac vocatur *das landt-gricht*. In unoquoque judicio duo ſunt è minori, & octo ex majori conſilio. Funguntur hi triennio ſuo munere, & ter ſingulis ſeptimanis conveniunt. ab eorum ſententia ad minus conſilium provocare licet.

Præterea duodecim judices ex utroque conſilio delecti, provocationes præfecturarum, quæ poſtremo bello Sabaudico captæ ſunt, audiunt, & de his pronunciant, conveniunt hi ſingulis menſibus; & ab eorum ſententia non licet provocare.

Præfecturæ Friburgenſium.

PRæfecturarum genera apud Friburgios, ſicut & in aliis urbibus, duo ſunt: unum ſuburbanum, quod adminiſtrant ſenatores, qui nihilominus in urbe habitant & ſenatorium munus obeunt; ac quinque, ni fallor, tales præfecturas habent: alterum eſt, ubi præfecti cum imperio in præfecturam mittuntur, & illic habitant. huius generis præfecturas quatuordecim habent Friburgii, & præterea quatuor cum Bernatibus communes. Deliguntur autem præfecti ab utroque conſilio poſtridie divi Ioannis Baptiſtæ, & quinquennio præfecturis ſuis præſunt, ſed ſingulis annis coram minore conſilio rationem reddunt. Exercent autem præfecti etiam capitalium criminum judicia, ſed ſingularum cauſarum proceſſum & ſententiam ſenatui indicant, in cuius arbitrio ſitum eſt eandem approbare, mutare, aut mitigare.

Friburgenſium vadimonia, & feſta.

FRiburgi vadimonia (*troſtungen*), & quæ vernacula lingua vocantur *leyſtungen*, (Hoc nomine & relegatio ad certum tempus ſignificatur, & ſumptus qui fiunt non ſoluta ad diem credita pecunia. quorum hæc eſt ratio: Si debitor ad conſtitutum diem non ſolvat, creditor unum, duos, pluresve famulos cum equis in publicum diverſorium mittit, his omnes ſumptus debitor ſuppeditare & ſolvere cogitur, donec creditori ſatisfaciat. Quidam referunt, hoc jus à Zeringio Duce inſtitutum) diligenter obſervantur; & qui hæc deſeruerint aut violarint, carcere, exilio aut pecunia multantur, atque certus magiſtratus, quem civium magiſtrum vocant, hæc exigit. Præterea, lite exorta, ſi vadimonium ab aliquo ter poſtuletur, neque is vadem ſiſtat, relegatione punitur. eadem pœna manet illos qui pacem ſibi indictam & imperatam violarint: item qui abſque juſta cauſa ſe alterutri diſſidentium partium adjunxerint. Poſtremo, dies illi, quibus cum Carolo Burgundo Granſonii & Morati pugnatum eſt, nempe 2 martii, & 22 junii, feſti ſunt: & quotannis ſolenni pompa ac proceſſione omnium ordinum per urbem celebrantur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

DE REPVBLICA PAGO-rum, qui urbibus carent, & vicatim habitant.

EXpoſuimus hactenus duas formas rerumpubl. quibus urbes Helvetiæ utuntur. reſtat nunc tertia forma quæ in uſu eſt apud illos Pagos qui nulla oppida habent in ſuis regionibus, ſed vicatim habitant. vulgo vocamus *die Lander*, ſunt autem ſex, Vria, Suitia, Vnderwaldia, Tugium, Glarona, Abbatiſcella. Tugium quidem oppidum eſt, & ſuos urbanos magiſtratus habet; verũ imperium totius Pagi non eſt penes oppidanos, ſed, qui agrum Tuginum inhabitant, *das ouſſerampt*, pari jure cum oppidanis imperant. In omnibus his Pagis qui publico ipſorum conſilio præſidet, vocatur *Amman*. Galli ſcribunt, *Mann* vocari, ſed errant: *Mann* enim virum ſignificat; *Amman* vero compoſita vox eſt ab *Ampt* & *Mann*: atque *Ampt* officium & munus ſignificat. quare *Amman* idem eſt atque officii vir, muneri atque officio alicui publico præfectus, ſive officialis. itaque abbates & alii eccleſiarum prælati ſuos miniſtros & officiales, qui jus dicunt, & reditus cœnobiorum exigunt, & ſimilia munera obeunt, ammanos quoque vocant. Porro quemadmodum urbes in tri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

bus aut collegia opificum diſtribuuntur, ita Pagi quoque in certas partes diſtributi ſunt.

VRIA.

VRiorum enim tota regio in x partes dividitur; quas ipſi vocant *gnoſſamenen*, quaſi participationes dicas; forte propterea, quod hi publicorum paſcuorum & bonorum, item honorum & munerum omnium participes ſint, & quod ex his tantum ad annuos conventus vocentur.

SVITIA.

SVitiorum regio diviſa eſt in partes VI; quas quartas vocant. olim enim tota regio in partes quatuor diviſa fuit; aucto autem populi numero, nova partitio facta eſt in ſex partes; quæ tamen vetus nomen retinuerunt, ut quartæ nihilominus dicerentur.

VNDERWALDEN.

VNderwaldiorum regionem mediam ſylva querna ſecat, atque propterea dividitur in eos qui ſupra & qui infra ſylvam habitant. Habet autem tota regio nomen ab inferiori parte. Vnderwalden enim idem eſt atque *ſub ſylva*; unde etiam quidam Subſylvanos nominant. antiquitus enim Stantium præcipuis vicis ſub ſylva ad lacum totius regionis

caput

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

caput fuit: & dicti ſunt *homines vallis in Stans:* nunc cum Vnderwaldiorum nomen pro tota regione accipitur, in noſtra lingua ſemper additur, ſupra & infra ſylvam, *Vnderwalden ob und under dem wald.*

TVGIVM.

TVginorum quoque, ut diximus, duæ ſunt partes: oppidum; & deinde ager vicinus oppido. qui tres conventus habet, Montanum, vallem Egeriam ſive Aquæ regiæ, & Baram parochiam in campo urbi proximo.

GLARONA.

GLarona in XV partes diviſa eſt; quas vocant *tagwan*. ſignificat hoc nomen operam diurnam; item, tantum terræ ſpacium quantum unius hominis diurna opera coli poteſt. ac forte ſic appellatæ ſunt hæ partes, quia ſingulæ ſua opera vias in ſuo agro muniunt, & publicæ operæ juxta has partes diſtributæ ſunt.

ABBATISCELLA.

ABbatiſcellanorum ager dividitur in partes ſive ordines XII. ipſi vocant *Roden*, harum ſex conjunctæ Pago Abbatiſcellæ dicuntur interiores; atque olim imperio abbatis S. Galli paruerunt: reliquæ ſex, exteriores nominantur, poſitæ ex-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ſitæ extra ditionem abbatis, quondam partim liberæ, partim nobilium juriſdictioni ſubjectæ.

Electio ſenatus.

EX his partibus æquali numero è ſingulis ſenatores, qui toti regioni conſulãt, deliguntur: atque in pleriſque Pagis LX viri conſilio interſunt; præter eos qui publicis honoribus functi, ſenatores deinceps perpetuo manent. apud Tuginos XLV ſunt ſenatores; IX è ſingulis conventibus: oppidum enim duorum conventuum loco cenſetur. apud Abbatiſcellanos vero CXLIIII publicum conſilium conſtituunt, è ſingulis duodenis partibus XII viris in ſenatum delectis. Quod ſi graviores cauſæ ſint agendæ, neque totius plebis conſilium convocandum videtur, tum in pleriſq; conſiliũ duplicatur aut triplicatur, hoc modo: Singuli ſenatores ſingulos alios, aut binos, ſi triplicatũ conſiliũ habendum ſit, ſecum aſſumunt; itaq; ſenatorum aliquis in templo die Dominica, finitis ſacris, edicere ſolet, ut die conſtituta, quam nominat, ſenatores omnes conveniant in curia illius pagi, & unuſquiſque alium ſecum adducat, qui ipſi optimus atque prudentiſſimus videatur; iſque ei pareto, ſub juramento quo omnes reipub. obligati ſunt. Porro nemo in ſenatum deligitur,

nemo etiam conſilio plebis intereſſe poteſt, niſi qui fuerit civis ejus regionis, *eynlandt-man*; atque facilius eſt in urbibus jus civitatis aſſequi, quam in his Pagis, non inhumanitate aliqua ipſorum, (multos enim inquilinos habent, quos ſumma benevolentia & humanitate complectuntur,) ſed quod certo conſilio & more majorum, veteribus colonis regionis novos admiſceri nolint, ut facilius in eodem ſtàtu reſpublica maneat & mutationes caveantur.

Concilium totius plebis.

SVmma poteſtas in his Pagis eſt penes concilium totius plebis. Conveniunt autem omnes totius regionis cives qui annum ætatis XIV aut XVI exceſſerint. Habentur vero publici conventus vel in præcipuo vico totius regionis, vel in aliquo loco qui in medio regionis ſitus videtur: ut apud Vranios Betzelingæ, qui locus mediæ horæ itinere ab Altorfo præcipuo eorum vico diſtat: item apud Glaronenſes conventus populi Suandæ habetur. Annui vero & ſtati conventus in omnibus fere Pagis habentur proxime kal. maii. Apud Suitios, Vnderwaldios infra ſylvam, & Glaronenſes & Abbatiſcellanos, die dominica quæ ultima eſt aprilis menſis. Apud Vrios & Tuginos prima

prima die dominica menſis maii; olim tamen Tugini XXIV junii, qui dies Ioanni Baptiſtæ ſacer eſt, ſuum conventum habuere. Vnderwaldii ſupra ſylvam kal. maii conveniunt. In his conventibus primum deligitur Ammanus, ut vocant, qui in pleriſq; Pagis noſtra ætate bienniumſuo munere fungitur: apud majores noſtros, nullus certus annorum numerus præfinitus fuit, ſed ſæpe iidem Ammani multis annis magiſtratum hunc geſſere. Liberum autem eſt, eligere Ammanum ex omni populo, quicunque virtute & prudentia aliis præſtans hoc munere digniſſimus videatur; neque ulla ratio habetur in qua parte aut quo vico regionis habitet: attamen in nonnullis Pagis, ut Abbatiſcellæ, Ammanus, quamdiu ſuo munere fungitur, in principem Pagum, ubi publicum concilium habetur, commigrat. Tugii ſunt tres conventus extra urbem: præterea urbs ipſa duorum conventuum jus habet, ac Ammani ordine vices ex ſingulis conventibus deliguntur; qui vero ex conventibus exterioribus delecti fuerint, eo biennio, quo magiſtratum gerunt, in urbe habitant. Ammano delecto eodem conventu deligitur eius vicarius, quem *Statthalter* vocant; item Quæſtores ſeu Tribuni ærarii, quos *Seckelmeyſter* vocant, non autem Carmalingos, ut quidam ſcribunt:

præ-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

præterea Scribæ, præfecti, qui vel eiu
Pagi proprias vel cum aliis Helvetiis com
munes præfecturas regunt: & alii mag
ſtratus, & quicũq; publica officia admin
ſtrant. Itẽ publica edicta quotannis totiu
plebis ſuffragiis confirmantur aut abro
gantur, veluti de alea, de choreis, de com
potationibus, de foro rerum venalium
& alia hujus generis. Præterea quand
annuus conventus habetur, ſenatore
deliguntur & confirmantur, non quiden
à toto conventu, ſed ſinguli ab omnibu
ſuæ partis & quaſi tribus in qua habitan
Poſtremo, ſi alio tempore anni negoti
incidant, quæ ad ſtatum reipublicæ per
tinent, extraordinarii & indicti conven
tus habentur, ut ſi legati mittendi ſint a
publicum conventum Helvetiorum, au
regem aliquem & Principem, aut ſi aga
tur de fœdere ineundo, de pace aut bell
&c.

Præter duo conſilia, unum ſenatorum
alterum totius plebis, plerique Pagi arcan
quoddã & ſanctius conſilium habent pau
corum, & præterea judicia rerum contro
verſarum. Apud Suitios, quorum regi
univerſa in VI partes diſtributa eſt, e
unaquaque parte præcipuus ſenator &
præterea Ammanus VII-virorum & ar
canum dictum conſilium conſtituunt. h
omnes reditus totius regionis, & quicqui

rurſu

rurſus publico nomine expenditur, adminiſtrant. Præterea duo ſunt apud eos judicia, quorum unum à numero judicum IX-virorum nomen habet, cui etiam Ammanus præeſt; coram hoc graviores cauſæ de hæreditatibus, de contumeliis, & læſa alicuius fama, aliæque injuriarum actiones diſceptantur. alterum . . . . . vocatur. & huic præeſt Ammani vicarius; & hi civiles cauſas de debitis & contractibus judicant. Similis fere ratio eſt apud Vranios; apud quos VII. viri, inter quos primum locum tenet Ammani vicarius, judicant de debitis quæ ſummam L X librarum non excedunt. Aliud deinde judicium eſt virorum XV: in quo Ammanus præſidet, & civiles controverſias majoris momenti cognoſcit. Vnderwaldii duo habent publica conſilia ſive judicia; unum Stantii in ſubſylvana parte; alterum Servæ ſupra ſylvam: atque utrumque peculiarem ſuum Ammanum habet. Dicitur autem, diviſionem regionis huius factam eſſe anno M C L, cum inter ipſos controverſia de tributo conferendo exorta fuiſſet: atque cum antea unus conventus fuiſſet totius regionis, & eodem ſigno eodemque ſigillo antea uterentur, nempe clavi duplicata; diviſione facta ſingulæ partes unam tantum clavem ſibi ſervarunt. ac vexillum antiquum albi & rubri coloris,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

hi, qui ſupra ſylvam habitant, retinuerunt, quod hæc major pars eſſet regionis. alterum vero ſignum à Pontificibus Romanis duplici clave ornatum, hi, qui ſub ſylva habitant, uſurparunt. etenim cum vicus eorum Stantius olim totius regionis caput fuerit, ſignum, quo eo tempore publice utebantur, hoc nomine ſibi vendicarunt. Tugii urbs ipſa præter publicum totius regionis concilium proprium ſenatum habet, & judicia ac magiſtratus urbanos, Ammani vicarium, Tribunum ærarii, Ædilem, &c. qui civium cauſas cognoſcunt, & publica urbis negotia adminiſtrant. Apud Glaronenſes duo ſunt judicia: unum IX, alterum V virorum, qui à publico conventu totius regionis quotannis deliguntur. Iudicant autem maio tantum & ſeptembri menſibus. Et IX-viri controverſias hæreditatum cognoſcunt, & injuriarum ac læſæ famæ. Quinque viri vero de debitis & reddita pecunia judicant, idque ubi priores, qui ſex diebus reſident, ſuum conventum diſſolverint. Abbatiſcellanorum judicia ſimiliter duo ſunt. Prius in publico compito reſidet, & inde nomen habet *das gaſſengricht.* judices ſunt XXIV, è ſingulis partibus regionis bini. præeſt his publicus apparitor, *der landtweybel*, ac ſingulis ſeptimanis quarta feria conveniunt. hi mulctas imponunt,

&

& puniunt eos qui injuriã alteri fecerint. Poſterius, qui juratum judicium nominantur, *das gſchworen gricht*, quoniam dubias controverſias & quæ delato jurejurando finiuntur, cognoſcunt: ſunt autem duodecim judices in hoc conſeſſu. Apud eoſdem ex ſingulis duodecim partibus totius regionis ſinguli ſenatores deliguntur, & è majoribus partibus plures. hi obſervant eos qui publica edicta violarint; deinde ea, quæ majori ſenatui proponenda ſunt, prius ab illis deliberantur: ideoque Nomophylaces ſimul & Probuli ſive Præconſultores exiſtunt; eorumque munus eſt perpetuum: vulgo autem apud ipſos vocantur *landthalich*.

Forum matrimoniale.

CONſiſtoria in his Pagis nulla ſunt. nam primum quatuor Pagi ritibus & legibus Romanæ eccleſiæ obediunt, & ideo in cauſis matrimonialibus & eccleſiaſticis non alio foro aut conſiſtorio, quam epiſcopali utuntur; ſunt autem in diœceſi Conſtantienſi. Glaronenſium vero multi Romanæ eccleſiæ adhærent; major tamen pars eius jugum abjecit. apud hos ſi controverſia matrimonialis in reformata eccleſia oriatur, Tigurum veniunt & illo conſiſtorio utuntur. Abbatiſcellanorum quoque major pars reformatis ſe adjun-

xit, abolitis Romanæ eccleſiæ ritibus. univerſi tamen controverſias matrimoniales ad conſiſtorium Conſtantienſis epiſcopi deferunt. Adulteria autem à Senatu domi puniuntur, plerunq; honorum amiſſione; nonnunquam mulcta x librarũ. eſt autem libra ipſorum taletus. Audio etiam, quandoque aliqua ad cauſas matrimoniales ſpectãtia publico totius regionis convẽtu definiri, ac nuper ſanciviſſe compaternitatem & cognationem ſpiritualẽ, quam Canoniſtæ finxerunt in baptiſmo contrahi, non impedire matrimonia. Controverſia enim huiuſmodi apud illos exorta, quum Papa Romanus pecunia accepta tale matrimonium conceſſiſſet, populus re cognita ſtatuit, ſi divitibus pecunia numerata hoc licitum ſit, etiam pauperibus abſque pecunia fas eſſe.

Capitis judicium.

IVdicia rerum capitalium in omnibus fere his Pagis à ſenatu ſeu publico conſilio, & quidem plerunque duplicato, exercentur, præſidente Ammano regionis, aut eius vicario. Apud Tuginos ſenatui in judiciis capitalibus alii adhuc aſſeſſores ſive judices è ſingulis conventibus adjunguntur. Habentur autem loco publico ſub dio, ubi omnibus ſpectare, & cauſam audire, & judicum ſententias cognoſcere licet. *Præ-*

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Præfecturæ.

PRæfecturarum hæc in ſingulis Pagis eſt ratio: nam de publicis ſuo loco dicetur. Vrii Lepontinæ valli trans Alpes præfectum imponunt. huic additur vicarius ex ipſa valle, & aſſeſſores ſive judices; cum quibus una tam civiles quam criminales cauſas judicat, & triennio præfecturam obtinet. Trans eaſdem Alpes Bilitionenſibus cum duobus aliis pagis præfectos mittunt: ſunt autem præfecturæ tres Bilitionum: Palenſa vallis, quam Itali Pleniam vel Breuniam vocant: & Riviera, quibus tres Pagi ita imperant, ut ſemper quilibet Pagus aliquam ex his obtineat; præterea Vrſarii Viberi, qui montem Gothardum accolunt, Vriorum imperium agnoſcunt, proprium tamen conſilium & Ammanum habent, ſed qui ab Vriis confirmatur; & quoties cauſæ capitales aguntur, duo è ſenatu Vriorum conſilio ipſorum interſunt. peculiare quoque ſignum habent, *eyn paner*; ſed quando Vrii majus ſignum, *das handpaner*, proferunt, ſuum ſupprimunt. Suitii quatuor habuere præfecturas, Marchiam, Regionem ad Eremitanæ virginis fanum, Cuſſenacum, & viculos ad lacum Tigurinum, qui villarum nomen habent, *die hof oder ding-hof*: ſed ex his quatuor duæ priores

jure quaſi municipali donatæ ſunt, ac c ſuo munere magiſtratus eligunt qui ipſi jus dicant. Verumtamen quotannis, quando conventus totius populi Suitenſis habetur, pro more legatos illuc mittunt, ac petunt ſibi electionem propriorum magiſtratuum concedi; idque illis ingentis beneficii loco conceditur. hac exceptione addita, ut modeſte & obediēter ſe gerant, alioqui populo Suitenſi liberum eſſe præfectum illis imponere quotieſcunque voluerit. Caſſenacenſium par fuit conditio: ſed cum proximis annis exteri homines, qui hoc itinere ſal & alias res frequenter vehere ſolent, conquererentur, injuſte ſecum agi, & ſe nimium ab ipſis premi, Suitenſes, re comperta, denuo illis præfectum & novas ordinationes & ſtatuta dedere. Præterea cum Glaronenſibus duas præfecturas communes habent, Vzenacum oppidum & caſtra Rætica. Regio hæc vulgo dicitur *Gaſtal*, ac per vices præfectos dant, & ſemper uni tantum præfecturæ Pagus unus, alter vero alteri imperat. Cum Vriis & Vnderwaldii tres præfecturas trans Alpes in Lepontiis communi imperio regunt. Imperium præfecturarum omnium biennium tantum durat, & ſolum in tribus poſtremis præfecti habitant; ad alia certo tantum tempore juris dicundi cauſa proficiſcuntur. Toggen-

gen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

genburgii, Suitenſium & Glaronenſium non quidem ſubditi, ſed cives ſunt, & cum his alternatim militant. Tugini oppidani Chamio oppidulo ad lacum Tuginum, item vico S. Andreæ, quondam etiam oppido, Hunebergo, Walchevilæ, quaſi dicas Italorum villæ, Steynhuſæ pago, & alteri qui S. Wolfgangi nomen habet, & præterea aliis quibuſdam Pagis imperant per præfectos qui in urbe habitant. Glaronenſes Werdenbergenſibus præfectum dant in ſingula triennia, quem Comitatum emère anno 1517. cum Suitiis vero alternatim præfectos mittunt Vzenacum, & in caſtra Rætica. Toggenburgii ipſorum cives, alternatim, ut diximus, cum ipſis & Suitiis militant. Poſtremo, ex his Pagis V imperium habent in omnes præfecturas quæ communi Helvetiorum imperio parent: ſed Abbatiſcellani tantum Rheguſcorum valli cum VII Pagis præfectum dant.

Conſuetudines quædam nonnullorum Helvetiorum.

CONſuetudines quaſdam peculiares horum Pagorum & non omnibus Helvetiis communes iſtæ ſunt, ut opinor. Quicunque homicidium perpetraverit, etiamſi vim vi repulerit, exulare cogitur; neque ſenatui ipſum ab exilio revocare

licet, ſed à publico conventu regionis reditum petere & impetrare poteſt. Deinde non patiuntur agros & fundos cuiquam extra regionem oppignorari: exiſtimant enim, ſe non fore amplius ſuæ regionis dominos, ſi plebs exteris ob æs alienum ſeipſam ſuaque bona obnoxia faciat. Similiter exteris etiam his, qui inquilini regionis facti ſunt, apud Vrios nulla prædia emere licet, ſed tantum domum & hortulum oleribus alendis. Si quis ex ebrietate aliquoties peccarit, non tantum carcere punitur, ſed illi vinum interdicitur ad annuum tempus, donec in publico conventu veniam impetret. In conventibus publicis & honoribus mandandis, cum de aliquo ſuffragia rogantur, præſens intereſt, atque parentes, fratres, liberi, pro illo ſuffragium ferre poſſunt. Suffragia autem ferunt manu in altum porrecta; quæ certi homines ex ſuperiori loco æſtimant. Quod ſi hi dubitent, vel in partes abeunt, vel ſub jugo tranſeunt. cuius hæc eſt ratio: Duo haſtam tenent utriſque eius extremitatibus, ſub qua ſuffragium ferentes tranſeunt, ac alii duo prioribus aſſiſtentes, tranſeuntes numerant. Poſtremo, illos dies quibus majores ipſorum inſigni aliqua victoria potiti ſunt, feſtos habent, & ſupplicationes agunt. Sic Glaronenſes quotannis celebrant

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

brant memoriam victoriæ, quam olim contra Auſtrios, prope vicum Navalium nomen habentem, adepti ſunt. quem eorum ritum paulo copioſius exponam, ut inde etiam de aliorum feſtis judicium fiat. Menſe igitur aprili quotannis feſtum hoc peragitur, feria quarta primæ ſeptimanæ, ni illa Paſcha proxime antecedat, tum enim in ſeptimanæ, quæ Paſcha ſequitur, feriam quartam differtur. Dominica præcedente magiſtratus in templo publice edicit, ut proxima quarta feria ex ſingulis familiis honeſtiſſimus quiſque & præſertim viri, conveniant, & proceſſione ſolenni per loca & itinera & veſtigia, in quibus majores ipſorum periclitati ſunt, proficiſcantur, Mulhuſeram uſque ad fontem; neque antea in vicum Navalium dilabantur. Prætetea ut, dum concio habetur, omnes ſileant, & eo die in cibo & potu ita ſe gerant ne quid indecorum committatur; ſenatum enim animadverſurum in eos qui ſecus fecerint. Poſtremo, ut hoc die omnes per uniuerſam regionem Glaronenſem ferias agant. Edicitur etiam, nequis equo utatur extra pagum Glaronenſem; niſi qui ſenes & infirmi fuerint. ſed his quoque non licet ulterius equo vehi quam Schneiſingam. Poſtquam vero omnes convenere, orbe facto, Ammanus regionis in medio aſtans, peregri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

nos publico nomine amice excipit, &
primum omnium legatum Suitenſium.
nam hi quotannis legatum ad hoc feſtum
celebrandum mittunt, propterea quod
XXX è Suitenſibus prælio olim inter
fuerunt. Similiter abbates, presbyte
ros, item vicinos è caſtris Ræticis, Mar-
chia, Raperſvila, Toggenburgis, ſalu-
tat, & illis gratias agit quod venerint
ad celebrandam ſolennem proceſſio-
nem, ut Deo omnipotenti, & beatæ Vir-
gini Deiparæ, atque ſuis patronis fideli-
bus Fridolino & Hilario laudes & gratias
agant pro victoria majoribus ſuis quon-
dam hoc die conceſſa. Salutatione finita,
hoc ordine procedunt: Primum omnium
vexillum rubrum cum S. Fridolini imagi-
ne præfertur: deinde tumba inaurata à IV
viris deportatur, cui credunt neſcio quas
reliquias ineſſe. Hanc ſequuntur imagines
crucifixi è vico Glaronenſi, & Navalium,
& vallis Linthæ fluminis, & è proximis
templis extra Glaronenſem agrum, Schen-
niſio, & aliis: pone crucifixi imagines
eorundem templorum vexilla geſtantur.
Sacerdotes poſtea ſuo more canentes in-
cedunt: primus omnium paſtor Glaro-
nenſis vici, & cum eo abbas aut aliquis
alius eccleſiaſtici ordinis è peregrinis. &
poſt hunc ordine reliqui. Sacerdotes pon-
tificios ſequuntur euangelicarum eccle-
ſiarum

ſiarum miniſtri, & deinde ſenatus Glaronenſis; Ammanus primum, una cum legato Suitenſium; poſt hunc vicarius, & reliqui deinceps, ſinguli peregrinum aliquem honoratiorem ſecum ducentes. Extremum agmen mulieres claudunt, quarum magna multitudo plerunque confluit. Poſtquam vero ad locum prælii perventum eſt, lapides illic undecim diſpoſiti ſunt, illis in locis in quibus impreſſionem in hoſtem fecerunt, undecies enim prælium renovatum fuit: ad ſingulos lapides vexilla ſubſiſtunt, & cuncti procumbentes in genua precantur. Cæterum ad ſextum lapidem omnes in orbem coëunt, ac ſcriba regionis cauſam & originem huius proceſſionis de ſcripto recitat, cuius hæc ſumma eſt. Bello exorto inter Leopoldum Auſtriæ ducem, & Helvetios Tigurinos, Bernates, Salodorios, Lucernates, Vrios, Suitios, Vnderwaldios, Tuginos & Glaronenſes; Leopoldum exercitũ duxiſſe Sempachiũ, ac an. M CCC LXXXVI, die IX junii ab Helvetiis victum & cæſum fuiſſe, atque una cum eo XVI Comites, & nobilium præterea magnum numerum. Poſtea medio menſe auguſto eiuſdem anni Tigurinos, Vrios, Suitios, & Glaronenſes, oppidum Veſenam oppugnaſſe & cepiſſe, atque Veſenios Helvetiis ſacramentum dixiſſe, & ſe in perpetuum

tuum

tuum obligaſſe. Inducias autem factas eſ-
ſe uſque ad initium carniſprivii ſequen-
tis anni. quibus finitis, & bello reno-
vato, Glaronenſes præſidium miſiſſe Ve-
ſeniis. cum autem hi ſe tutos putarent, &
Veſeniorum iuramento fidem haberent;
quoſdam cives Veſenios conſpiratione
cum hoſtibus facta noctu illis portas ape-
ruiſſe, atque ita pleroſque è præſidio Gla-
ronenſium ab hoſtibus cæſos fuiſſe. Eo-
dem anno, aprili menſe, tertia feria, Au-
ſtrios exercitum XV millium ad Navali
duxiſſe, & vallum regionis perrupiſſe; hi
ſe oppoſuiſſe CCCL homines è Glaro-
nenſibus, & XXX è Suitiis, qui ipſis auxi-
lio venerant; illos hoſtem aggreſſos, &
auxilio Dei omnipotentis & beatæ Vir-
ginis, atque ſuorum patronorum Frido-
lini & Hilarii, eoſdem viciſſe, captis XI
ſignis primariis, cæſis autem bis mil-
le quingentis, præter eos qui in aqui
perierunt. Cæſos etiam eſſe pleroſque Ve-
ſeniorum, qui Glaronenſes antea prodi-
derant. Quapropter ut Deo omnipotenti
& beatæ Virgini Deiparæ, ac cœleſtibus
hierarchis & patronis Fridolino & Hila-
rio, ac omnibus divis, in perpetuum gra-
tiæ agantur, ac tantum beneficium & au-
xilium præſtitum non tradatur oblivio-
ni, conſtitutam eſſe annuam hanc proceſ-
ſionem, in ea loca in quibus multa gravia
majo-

majores ipſorum paſſi ſint, &c. Lectis hujuſmodi literis, eodem loco concio habetur. concionantur autem alternis annis ſacerdotes Pontificii, & euangelicus concionator Glaronenſis eccleſiæ. Peracta concione & precibus abſolutis, eodem ordine & ritu, quo cœpere, ad ſingulos lapides procedunt, donec ad undecimum pervenerint; is juxta vicum Navalium Veſenam verſus poſitus eſt, quo loco poſtremo cum hoſte congreſſi ſunt: tum ad templum Navalienſe iter convertunt, ac euangelici quidem è Glaronenſibus domum redeunt, reliqui templum petunt; ibi miſſa pro his, qui in prælio cæſi ſunt, celebratur, & omnium, qui ex Glaronenſibus occubuere, nomina recitantur. Excipiuntur deinde publico ſumptu omnes eccleſiaſtici ordinis, præterea omnes peregrini qui hujus proceſſionis gratia venere. A prandio ſacerdotes tumbam ſacram, cum vexillis & crucifixi imaginibus, cantu proſequuntur domum uſque. Atque hæc Glaronenſium pompa eſt, & annuum feſtum, ad celebrandam inſignem hanc victoriam. Habent alii Pagi ſua feſta, quibus victoriam ad Moregartum, & Sempachianam, & quaſdam alias, celebrant. Horum omnium ritus commemorare non neceſſe arbitror. Neque etiam à me requiri exiſtimo, ut pronun-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

nuntiem quid ego de his ritibus ſentiam
de quibus non difficile eſt piis ex ſacris li
teris pronunciare. Vt Deo agantur gratia
ob accepta beneficia, & eadem perpetu
memoria celebrētur & ad poſteros tranſ
mittantur, nemo non probat: ſed quod
victoria non uni Deo accepta refertur
ſed ſanctis hominibus qui in cœlo æterna
felicitate fruuntur, & quod hi pariter cum
Deo invocantur, & celebrantur eodem
honore, id non video quibus Scripturarū
teſtimoniis aut exemplis probari poſſit.

DE REBVS PVBLICIS CON- fœderatorum, ac primum de Abbatia S. Galli.

POſtquam de Pagis XIII & eorum rep
diximus, deinceps eodem ordine de
ſociis & confœderatis agemus. Inter hos
autem primum locum tenent S. Galli ab-
bas & oppidum. Abbatum S. Galli mul-
tis ſeculis magna fuit potentia, & non
contemnendæ opes; ac inter Principes
imperii numerantur. Cæterum à quo Im-
peratore titulum & honorem hunc acce-
perint, mihi incertum eſt; Stumpfius an-
notat, à Conrado Fabarienſi, annalium
ſcriptore, tradi, Vlricum abbatem, ex
Altoſaxa familia oriundum, Baſileæ à
Philippo Auguſto in Principem promo-
tum. Et quamvis noſtra ætate non tanta

ſit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ſit abbatum potentia atque olim fuit, magna tamen nihilominus eſt, & late imperant. Paret illis in Turgea oppidum Wila, ac eo loco palatium & vicarium habent: deinde in ſuperiori Turgea, ager populoſus & non contemnendus imperio abbatum ſubjectus eſt; incolas vocant *die Gottshouſleut*, homines domus Dei, ſive cœnobii, qui in certas regiones (*gegninen*) diſtributi ſunt, quarum hæc ſunt nomina noſtrate lingua, *Roſchach*, *Thumbach*, *Gold*, *Vnderegg*, *Morſwyl*, *Tablata*, *Gottsouw*, *Waldkilch*, *Romiſkhorn*, *Summery*, *Mula*, *Hettiſchwy*, *Bernhartſcell*, *Lumiſwyl*, *Berg*, *Wttenbach*, *Rodtmont*, *Strubencell*, *Geiſerwald*, *Helſenſchwyl*, *Bergknecht*, *Zuzwil*, *Ziberwangen*, *und Wiger*. Sunt autem hæc loca in certas præfecturas diſtributa, quibus præfecti ab Abbate imponuntur: præterea in pleriſque locis ſuos Ammanos & officiales habet, qui ipſius nomine minorem juriſdictionem exercent: ſummum judicium quoque ab ipſo conſtitutum eſt, ad quod ab his minoribus provocationes fiunt, & ubi graviores cauſæ diſceptãtur. Præterea officia omnis generis pro more Principum conſtituta ſunt. Porro præter jam dictam regionem Comitatus Toggenburgiorum abbatem S. Galli dominum agnoſcit; qui etiam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

etiam præfectum regioni conſtituit, ſum-
mum judicem rerum capitalium: inter-
Toggenburgii cives ſunt Suitiorum
Glaronenſium, & ſua privilegia & im-
munitates habent, quarum beneficio in-
ter alia libertate religionis fruuntur. Item
in præfectura Rheguſcorum, quæ ad Hel-
vetios ſpectat, minor juriſdictio in pleriſ-
que vicis ad abbatem pertinet, qui etiam
Ammanos ſuos in his habet.

Reſpublica civitatis S. Galli.

INter Imperii civitates, S. Galli oppi-
dum numeratur; Mulhuſium etiam
Rotevila; ideoque fere forma reip. utun-
tur quam primo deſcripſimus. ſed qu
cives S. Galli quædam peculiaria haben
eorum rempub. paucis hic perſtringam
Primum igitur omnium oppidum S. Ga
li in nobilium ſocietatem, quam No
tenſteyniam vocant, & præterea in trib
ſex diviſa eſt. inter quas primum & pr
cipuum locum obtinet textorum tribu
propter linificium: quoniam in oppid
linea tela elegantiſſima texitur, idqu
maxima copia, quæ poſtea non tantu
per Germaniam, ſed per Galliam, It
liam, Hiſpaniam, Bohemiam, Polonia
divenditur; unde magnæ opes civibus,
oppido nomen celebre comparatur.

Co

Conſilium majus & minus.

DVo conſilia hæc urbs habet, ut aliæ omnes; majus & minus. Minori interſunt homines 24. Primum duodecim tribuum magiſtri. Habent autem ſingulæ tribus tres magiſtros, qui per annuas vices ordine tribum regunt, ſed duo tantum in minus conſilium conveniunt, quorum primus in novo, alter in veteri ſenatu recenſetur: tertius magiſtrorum primus eſt inter XI viros, qui è ſingulis tribubus in majus conſilium deliguntur. Deliguntur autem tribuum magiſtri à ſuis tribubus, tacitis ſuffragiis; & à minori conſilio confirmantur: atque quotannis bis fit electio ſenatus & magiſtratuum, circa ſolſtitium, & poſt brumam. Præter tribuum magiſtros novem alii ſenatores minori conſilio interſunt. hi à ſenatu libera electione tam ex nobilium ſocietate quam è tribubus deliguntur. His additi tres conſules efficiunt numerum XXIV ſenatorum. ſunt enim S. Galli tres conſules; primus, qui conſulatu fungitur; ſecundus, qui vetus conſul nominatur, qui proxime conſulatu abiit; & tertius, qui præeſt judiciis rerum capitalium, & alibi Advocatus ſive præfectus Imperii, *reychſvogt*, nominatur. Conſul prima dominica Adventus eligitur, non à ſenatu, ſed à tota univerſitate

civium, occultis ſuffragiis, *mit den run.* Suffragia colligunt inferior conſul & tribuum magiſtri qui eo anno ſuo munere functi ſunt. Maius conſilium conſtat hominibus LXVI; undeni namque è ſingulis tribubus in conſilium deliguntur. Atque ita utrunque conſilium eſt XC hominum. Conſulibus & utroque ſenatu delecto, ſtatuta civitatis in eorum conſeſſu recitantur, & de his conſul ac novus ſenatus deliberant. ac poſtea ordine bini & bini in templum urbis maius, quondam D. Laurentio ſacrum, procedunt: illuc omnes cives conveniunt, ac, ſtatutis & legibus recitatis, conſul primum in leges jurat, deinde à ſenatu & tota univerſitate civium jusjurandum accipit. Atque hæc fiunt poſtridie natalis Chriſti ſervatoris. Proxima die, quæ D. Stephano ſacra eſt, ſoli tribuum magiſtri & XI viri in curiam conveniunt, & eligunt tribunum, quem ipſi vocant *Vnderburgermeyſter*, inferiorem conſulem. huius munus eſt curare vigilias urbis, & viduis ac pupillis curatores & tutores dare, eorumque rationes inſpicere.

Quando ſenatus habeatur.

MInus conſilium ſingulis ſeptimanis bis ordinarie convocatur, ſecunda & quarta feria, præterquam annuis nundinis & diebus feſtis: item quarta feria quæ

carni-

carniſprivium proxime præcedit, quam inſanam vocant, *den unſinnigen donsdag;* quoniam hac die quondam plebs adverſus ſenatum tumultuata eſt; ideoque ſtatutum eſt, ne deinceps unquam hac die ſenatus habeatur. Adminiſtrat autem minus conſilium res urbanas, & controverſias civiles dijudicat, & de hæreditatibus & teſtamentis ſententiam fert: ſed cauſas capitales, item controverſias debitorum, contractuum, injuriarum, non cognoſcit.

Quando majus conſilium habeatur.

COnſilium majus legitimum quotannis quinquies habetur, primum proximo poſt natalem Chriſti die, quando novi magiſtratus eliguntur & confirmantur. ſecundo, media quadrageſima; ac tum xenodochii præfectus eligitur & confirmatur. tertio feria quinta quæ proxime præcedit diem 24 auguſti D. Bartholomæo conſecratum; & tum præfectus tributorum conſtituitur, & de tributis agitur. quarto & quinto ante ſingulas nundinas, quæ poſt feſtum Aſcenſionis dominicæ & S. Galli diem habentur, ac tum de nundinarum tutela & procuratione deliberatur. Extra hoc tempus quandoque extra ordinem convocatur majus conſilium, quando eiuſmodi negotia tractanda ſunt quæ tantum ad majoris conſilii co-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

gnitionem pertinent, qualia ſunt judicia rerum capitalium; ac tum Advocatus Imperii conſilio præſidet, ac ſententias rogat: ac fiunt hæc judicia non in publico, ſed in curia ſenatoria, clauſis eius oſtiis. Advocatum Imperii minor ſenatus eligit, & illi judicandi munus & poteſtaté concedit. Provocationes deinde ad majorem ſenatum factæ. Item nemo in civium numerum aut inquilinorum civitatis recipitur, niſi à majori conſilio: ſed hoc fit plerunque his temporibus quibus legitimus ſenatus habetur: ſicut & pleræque provocationes tum dijudicantur. Quandoque etiam minus conſilium rerum gravium deliberationes ad majus conſilium remittit.

Conventus totius populi.

POpulus univerſus ter quotannis reipublicæ cauſa convocatur. primum quando conſules deliguntur: ſecundo, proximo die poſt natalé Servatoris quæ D. Stephano ſacrata eſt; tum enim jusjurandum dant novo conſuli, & ſe obedientiæ magiſtratuum obſtringunt; tertio, menſe auguſto circa Bartholomæi feſtum, poſtea quam tributorum ordinatio conſtituta fuerit, quæ tum publice in conventu populi recitatur. Præterea ſtatuta & leges civitatis in tres partes diſtributæ ſunt, &

ſingulis

ſingulis his populi conventibus pars una recitatur.

Iudicia.

INter judicia urbis, primum eſt v-virorum. hi autem ſunt quinqueviri; Conſul, Tribunus, è novis magiſtris tribuum unus, & duo è novo ſenatu. ac judicant de credita pecunia, de depoſito, de debitis quæ non habent præfinitum certum terminum, de mercede debita, de controverſiis ad annonam pertinentibus, de injuriarum actionibus & mulctis. Conveniunt tertia aut quinta feria: ac ab eorum ſententia non licet provocare: ipſi tamen obſcuriores aut graviores controverſias ad minorem ſenatum remittere poſſunt. Alterum deinde eſt urbanum judicium, *das ſtattgricht.* cuius aſſeſſores duodecim ſunt, ex nobilium ſocietate & tribubus delecti, ſic ut unus ſit ex undecem-viris tribuum, alter è populo, qui judicio præeſt, nominatur *Stattamman*; prætorem urbanum dicere poſſumus: ac una cum aliis magiſtratibus circa nativitatis Domini deligitur, & à majori ſenatu confirmatur. Aſſeſſores judicii quotannis bis permutantur, ac circa nativitatis feſtum à majori, circa feſtum Ioannis Baptiſtæ à minori ſenatu deliguntur. Ad hoc judicium pertinent omnes controverſiæ de debitis,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

permutationibus, annuis cenſibus, quantumvis magna ſumma fuerit. Convocantur judices pulſu campanæ. & in curia conveniunt ſingulis ſeptimanis prima feria: niſi ſit dies feſtus, aut utrunque conſilium convocetur: tum enim judicum conventus in tertiam feriam differtur. Ab hoc judicio provocatio eſt ad minorem ſenatum, modo controverſia non ſit minoris æſtimatione quinque librarum: quod ſi is, qui appellavit, cauſa ceciderit, judicibus mulctam perſolvit.

Conſiſtorium.

CONſiſtorium octo judicibus conſtat; quorum quatuor ſunt miniſtri eccleſiæ, aut alioqui viri literati, duo præterea à minori, & totidem ex majori ſenatu: his omnibus nonus præſidet è minori ſenatu aliquis; hic ſententias rogat, & ſi paria fuerint ſuffragia, alteri parti accedit, & eius ſententiam ratam facit. Fert autem conſiſtorium ſententiam de controverſiis matrimonialibus, & de divortiis; neque ab ea provocare licet. Verum ſi difficiles controverſiæ incidant, & ubi politicæ cauſæ cũ matrimonialibus conjunguntur, tum vel cauſam ad ſenatum remittunt, vel rem differunt, atque interea ſenatum & viros doctos de ea conſulunt.

Ma-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Magiſtratus ſive officia publica.

PVblica officia eiuſdem generis ſunt in hac repub. ut in aliis; Tribuni ærarii, vectigalium & portoriorum præfecti, ædiles. Qui vero hæc adminiſtrant, rationem reddunt, primum tribunis, poſtea minori, & demum majori conſilio: idque fit proxime poſt natalem Domini. redditis autem rationibus, tum ab utroque ſenatu vel novi deliguntur, vel veteres confirmantur, ac, quod eorum munus ſit, ſingulatim de ſcripto recitatur, ac poſtea in præſentia ſenatus jurejurando ſe obſtringunt ad id fideliter exequendum. Quinetiam ubi plures eidem muneri ſimul præficiuntur, ſtatuta officii ipſorum ſcripta ipſis traduntur.

Linificii cura.

QVoniam vero præcipuum quæſtum è linificio faciunt, & non tantum plebs urbana, ſed maxima pars vicini agri hinc ſibi victum parat, diligenter & accurate omnia conſtituta ſunt, & cautum ne qua hic fraus admitti poſſit. Primum igitur omnium rudis tela, mox ut à textore opus abſolutum fuerit, à tribus huius rei peritis & juratis hominibus inſpicitur, & prout fuerit bona vel mediocris, tali ſigno notatur. Quod ſi mala & vitioſa videatur, ad

textorum tribus magiſtrum & XI-viros remittitur. hi vel pecunia textorem mulctant, vel telam juxta octonas ulnas in partes dividunt, aut per mediam latitudinem telam integram diſſecant, aut, ſi prorſus nullius precii fuerit, publice eam comburunt. Quotidie autem inſpectio & examen huiuſmodi fit; & forum lineæ telæ exercetur certis legibus; ad quas ſervandas proxenetæ lini ſe juramento obſtringunt. Poſtquam tela examinata fuerit &probata, jurati menſores eam metiuntur & ſignant. menſoribus additi ſunt alii ex XI-viris, textorum; &mercatoribus, menſurarum inſpectores. Menſurā lineæ telæ vocant *den reyff.* ac varia eſt longitudo telarum, ſed integra habet ulnas CXXXIV; neque longiorem eſſe licet. Aliud deinde examen eſt telæ opera fullonum jam candidæ. qui hanc inſpiciunt, vocantur *die vveiſſeng ſchauvver.* hi inſpiciunt candorem, an ſatis alba ſit; item an in officina fullonis non ſit læſa; ac, prout fuerit, ſigno notant, aut mulctam irrogant. Certi quoque homines ex mercatoribus & textorum tribu fullonum officinas inſpiciunt, an omnia ordine & rite fiant, an lignorum & cineris copiam habeant, ne cuiquam in mora ſint: officinarum quoque magiſtri quotannis gravi juramento obſtringuntur. Ea vero tela, quæ tincto-

rum

rum officinis deſtinatur ab inſpectoribus, qui à colore nomen habent, *blavv und ſchvvartz gſchauvver*, in partes æquales ſecatur ab lini ſectoribus, *leinvvathſchneider*, & ab aliis denuo examinatur an juſtã menſuram habeat. Vbi Veneto aut nigro colore linum tinctum fuerit, ſi inſpectoribus color probetur, ſigno notant: & rurſus, ubi cylindro complanatum fuerit, denuo ab aliis probatur, & ſigillum additur: quod ſi vitium aliquod habeat, vel ſecatur, vel id, ſi fieri poteſt, emendatur, atque tinctores & cõplanatores mulctantur. Hæc autẽ omnia diligenter ab illis obſervantur, &, qui aliquid peccarit, graviter mulctatur: urbs enim S. Galli hoc privilegii habet, ut eos qui in lino ſignando, ſigillo addendo, tingendo, complanando, texendo, & ſimilibus, fraude & dolo uſi fuerint, capitali judicio ſiſtere, &, ſi in aſylum aliquod Cæſareum confugerint, abinde eximere, atque jure in ipſos animadvertere poſſit.

Cavendi incendii rationes.

INcendiorum cavendorum ratio, qua cives S. Galli utuntur, breviter adnotanda eſt, quoniam ob incendia multa & gravia, quæ olim paſſi ſunt, in hoc damno cavendo cæteris diligentiores eſſe videntur. Singulis noctibus campana per

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

quartam horæ partem pulſatur, qua
vocant *die feurglogken ;* quo pulſu ſingu
admonentur ut domi ſuæ ignem ben
procurent, ne aliquod incendium oriatu
Duo præterea tribuum magiſtri quota
nis quater per totam urbem focos, fo
naces, caminos inſpiciunt, atque ideo no
minantur ignis inſpectores, *die feürg ſcha*
wer. iidem ſimul inſpiciunt arma civium
& annonam, an juxta magiſtratuum ed
cta inſtructi ſint. Porro ſi ventus aliqu
vehementior perflet, aut aliqua tempeſta
oriatur, noctu præter quotidianos vi
gilum præfectos, quos nominant *di*
vvacht-bieter, duo alii cõſtituti ſunt, quo
vigilum magiſtros vocant, *die vvacht*
meyſter. hi aſſumptis binis civibus arma
tis è ſingulis tribubus, una cum vigilun
præfectis, per urbis vicos obambulante
excubias agunt ad arcenda incendia. Sin
gulis autem noctibus homines XXXII in
turribus, mœniis, & plateis oppidi, excu
bias agunt; & has tribunus una cum vigi-
lum præfectis diſtribuit. Quod ſi incen
dium aliquod exoriatur, civium alii,
prout illorum munus fuerit, portas urbis,
turres & mœnia curant; alii in publicis
compitis & areis conglobantur, alii ad
conſulem ſe conferunt: alii in extinguen-
do igne occupantur: quatuor vero duces
ſeu capitanei è minori ſenatu omnium
horum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

horum curam gerunt, & ſingulis, quid faciundum ſit, pro imperio mandant, qui vero his non paruerint, graviter mulctantur. Si proxime extra portas incendium ortum fuerit, certus civium numerus cum ſuo duce ad id extinguendum porta emittitur; reliqui ad portas & mœnia aliaque conſtituta loca excubias agunt.

De ſcholis, de eleemoſynæ ratione, & pauperum cura nihil hic dicam: hæc enim illis cum aliis urbibus bene conſtitutis communia ſunt, & pie atque prudenter ab illis adminiſtrantur.

Miniſtrorum eccleſiæ electionem, ordinationem, & munus, item ſynodorum rationem, omitto: quoniam politica tantum hoc loco tractamus; alibi forte de his, quæ ad eccleſiam & religionem pertinent, acturi.

RÆTORVM RESPVBLICA.

NOmen & imperium Rætorum olim late patuit; ſed nunc hoc nomine intelligimus Alpinos illos populos quos Itali Griſones vocant, noſtri *Grauvvpündter*, qui veterem Alpinam Rætiam juxta fontes Rheni & Oeni fluminum incolunt. Dividuntur autem Ræti Alpini in tria fœdera.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

I Fœdus ſuperius ſive Canum.

PRimum fœdus, quod Superius & Ca-
num fœdus vocatur, habet conventu[s]
XIX. 1. Diſcentiſium cœnobium; quod i[n]
vetuſtis tabulis Deſertina vocatur; hui[c]
Aetuatius vicus, Trunum & quædam ali[a]
loca conjuncta ſunt. 2. Deinde Walten-
ſpurgum dictum Germanis, *Burtza* Rætis.
3. Supraſaxum, *Oberſachs*. 4. Vallis Le-
guntia, *Lugnitz*. 5. *Vals*, vulgo; qua[ſi]
Vallis dicta. 6. Iliantum, *Ylantz*. 7. *Schlo-*
vvis. 8. Liberi ſupra ſylvam; quorum vicu[s]
ſupremus Laax. 9. Thanna. Atque hæ ju-
riſdictiones novem Rætis uno nomin[e]
vocantur pars ſupra ſylvam, *die ob dem*
vvald. reliquæ vocantur ſub ſylva. 10.
Flemium, *Flims*. 11. *Trimmis*, Trimon-
tium. 12. Stuſſavia; *Savien* noſtris. 13.
Rætium, *Rhætzüntz*: ſedes quondam an-
tiquiſſimæ & nobiliſſimæ familiæ Baro-
num Rætienſium. 14. Domiliaſca vallis,
ac Tuſciana, vicus illic celebris. 15. Scopi-
na. 16. Seſſa, *Schamps*. 17. Speluca, *Splü-*
gen. 18. Miſauci, *Maſax*. 19. Rogoretum,
Rufflée. Singuli conventus ſummum ali-
quem annuum magiſtratum habent,
quem plerique eorum Ammanum vocant.
hic, una cum aſſeſſoribus ſive judicibus
ab eodem conventu delectis, controver-
ſias dijudicat, & criminibus mulctas im-
ponit,

ponit. Præter hos unus eſt totius fœderis præfectus, quem vocant *den Landtrichter.* hic quotannis in publicis comitiis omnium conventuum deligitur, & publicis comitiis & judiciis totius fœderis præeſt. Comitia vero ſuperioris fœderis habentur in Pago Trunio primæ juriſdictionis, & illic etiam judicia publica conveniunt; quibus præeſt præfectus hic publicorum judiciorum; ac aſſeſſores habet XV; præterea ſcribam & apparitorem. Præfectum hunc auctoritate ſuperat Rætienſis arcis & juriſdictionis dominus, antiqua quadam, ut arbitror, prærogativa Rætienſis familiæ, quam poſtea domini ejuſdem loci uſurparunt, quamvis non eadem familia orti.

II *Fœdus Domus Dei ſive Cathedrale.*

SEcundum fœdus Domus Dei nominatur, *der Gottshous-pundt;* Cathedrale fœdus quibuſdam, propter epiſcopatum & collegium Curienſis eccleſiæ. Conventus ſive communitates XXI habet, quæ nonnunquam in XI majores contrahuntur. Vrbs Curia, caput huius fœderis, primo loco numeratur, & ſola inter XI non componitur ex duabus minoribus civitatibus, ſed ſicut eodem oppido & iiſdem mœnibus cives continentur, ita etiam omnes unus conventus cenſentur: reliqui

XX con-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

xx. conventus, duobus in unũ conjunctis
x alios majores conventus faciunt. Ha-
bet autem Curienſis civitas peculiarem
rempublicam, non diſſimilem Tigurinæ
& aliis eiuſdem generis. Nam ab initio
cives omnes in quinque tribus diſtributi
ſunt: ex ſingulis tribubus viri XIV publi-
cis conſiliis interſunt. ita utrumque con-
ſilium homines LXX habebit. Ex his
ſingulis tribubus quinque in minus con-
ſilium deliguntur, quibus adduntur magi-
ſtri tribuum anni ſuperioris. atque ita
conſeſſus virorum XXX conficitur. ho-
rum pars media, viri XV, ſenatores vocan-
tur, qui rempubl. adminiſtrant. Senatui
præſunt duo Conſules; quorum annuum
per vices eſt imperium. Senatus vero &
magiſtratus urbis quotannis novemb.
menſe, die D. Martino ſacra, deliguntur.
Porro viri XXX, quorum mentionem fe-
cimus, cauſas criminales judicant; & huic
judicio præſidet Præfectus urbis, *Statt-
vogt*. duo auté hoc munere alternis annis
funguntur; ſicut & Conſules. Alter dein-
de eſt conſeſſus judicum; cui præeſt Præ-
tor urbanus, *der Stattrichter*; ac XV aſſeſ-
ſores habet, V tribuum magiſtros, & X
ex conſilio XXX-virorum, qui propterea
judices vocantur. In hoc judicio contro-
verſiæ civiles, & actiones pecuniariæ de
debitis, ſolent dijudicari. provocatio
inde

inde eſt ad minorem ſenatum. Cauſas matrimoniales ſenatus ſive minus conſilium dijudicat. Secundus conventus Cathedralis fœderis, nomen habet quatuor vicorum, *die vier dörffer*. Tertius conventus Bethonienſis vocatur. Quartus, Imum caſtrum. Quintus, ... Sextus, Bivium ſive Stalla. Septimus, Tinnetio, cum Rætia ampla, Reamps, & aliis vicis. Hic cum Imo caſtro unam juriſdictionem facit, ac præfectus Rætiæ amplæ jus dicit in criminalibus & capitalibus cauſis. Octavus, Vatium ſuperius; domus quondam Baronum Vatienſium. hic conventus cum Bergonienſi conjungitur. Nonus, Forſtenovium. Decimus, Ortenſteynū in Domiliaſca. Vndecimus, Summada. Duodecimus, Sutzium. Hi duo conventus ambo in ſuperiori Ingadina ſunt, & unum majorem faciunt. Decimustertius, Ardetienſis. Decimusquartus, Scultina. Decimus-quintus, Eremuſienſis. Qui cū Bivienſi & Averenſi unum è majoribus conventibus facit. Decimusſextus, Bregalia, ſive Prҽjulia, *Bergel*, ſupra portam. Decimus-ſeptimus, Bregalia infra portā. Decimus-octavus, Peſclaviū. Decimus-nonus, Bruſeum, *Brüſch*. Hic conventus cum ſuperiore conjungitur, & unū ex undecim majoribus conſtituit. Vigeſimus, Vallis Monaſterienſis. Vigeſimus-primus, Ad malos, *Mals*. Singuli conven-

tus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

tus proprios magiſtratus; & judices ſu
leges & conſuetudines habent, quibus l
bere utuntur.

III *Fœdus decem juriſdictionum.*

TErtium fœdus x juriſdictionum n
minatur. Prima & princeps harum e
Davoſiana, à Davoſio vico nomen habé
in quo curia eſt hujus fœderis, & omniu
juriſdictionum comitia habétur. Secun
eſt Belforienſis vel Alvanovana, *Alv*
nuvv. Tertia, Barponéſis ſeu Corvantian
Churvvalden. Quarta, Prælongana, *Lan*
vviſz. Quinta, Sancti Petri, *Sant Peter*
Schanſil. Sexta, Cœnobiéſis in valle Rętic
prope fontes Langari, *zuem Klóſterlein i*
Prættigouvv. Septima, Caſtellana vel I
natienſis in eadé valle. Octava, Accerie
ſis, *Schiers*. Octo hæ juriſdictiones ſupr
mum magiſtratum agnoſcunt archidu
cem Auſtriæ. Etenim olim hæc loca p
ruere Vatienſibus dominis. extincta ve
ipſorum familia, Toggenburgii Comit
ipſis ſucceſſere, & his Amatienſis. poſte
Gaudentius Amatienſis Comes morie
an. 1489, hæc archiduci Auſtriæ reliqui
Imponunt autem Auſtriæ Duces præf
ctum octo juriſdictionibus; quem hacte
nus è Ræetis ſelegerunt. is in Ræticæ va
lis caſtello habitat, à quo ſeptima juriſdi
ctio nomen habet; ac præeſt judiciis re

run

rum capitalium; &, ſi qua alia Ducis jura ſunt, ab hoc adminiſtrantur. Verum non idem & par jus habet in ſingulas juriſdictiones, ſed quævis ſua privilegia & peculiares conſuetudines habet. quorum omnium tabulæ in archivo Davoſiano conſervantur. Ipſum Davoſium cum Prælongana juriſdictione præ aliis plurimis immunitatibus & privilegiis fruitur. Nona juriſdictio, Malanſiana vocatur, à vico *Malans*, qui inter Langarum flumen & Rheticonem montem ad Auſtrum jacet. Decima, nomen habet ab oppido quod Germani *Meyenfeld*, quidam Maiæ-villam, alii Lupinum, vocant. Poſtremæ duæ juriſdictiones olim quoque Vatienſium dominorum fuere, & poſtea Toggenburgenſium Comitum. ab his pervenere ad Wolfhardum Brandiſſium, propter uxorem è familia Werdenbergia: ac tum ſalvo Brandiſſiorum jure cum aliis octo juriſdictionibus duobus fœderibus Rætorum ſe conjunxerunt. Poſtea Ræti non tantum duorum fœderum, verum etiam tertii fœderis has juriſdictiones emerunt, & his præfectum mittunt, qui Lupini in arce habitat, & præſidet judiciis criminalibus, capite punit, mulctas exigit, vectigalia & alios reditus publicos colligit. Convenere autem in unum fœdus x juriſdictiones anno partæ ſalutis

MCCCC XXXVI, his conditionibus legibuſque, ut ſibi mutuo adſint in omnibus rebus juſtis & æquis, & ſe mutuo contra hoſtes conſilio & auxilio juvent, ne cui vis & injuria afferatur, ſed ſinguli ſuum jus obtinere, eoque pacifice & tranquille frui poſſint: cæterum juſtis dominis præſtentur omnia quæ illis ex officio debentur; ac liberum ſit unicuique ſuis immunitatibus & privilegiis frui, atque ea reliqui illis conſervent & eos ab injuria tueantur. Poſtea eodem anno, aut ſaltem proximo, duobus aliis fœderibus ſe in perpetuum conjunxere; atque ita tria fœdera in unum quaſi corpus conjuncta ſunt. cujus partes à nobis enumeratæ ſunt. Sed in his enumerandis magis locorum ſitum quam ordinem, quem in comitiis ſervant, ſecuti ſumus: in quo tamen variari à quibuſdam video. itaque hic duorum fœderum communitates eo ordine, quo in Helvetico fœdere ponuntur, adſcribam. Superioris fœderis convẽtus ſunt: Leguntia vallis, Iliantum, & in Fovea; Supraſaxum, Waltenſpurgum, Laxa, & Liberi ſupra ſylvam; Flemium, Schewis Trimontium; Rhætium, Hetzenbergum & Tuſciana; Seſſa, Rheinwaldii, Miſaucum & Rogoretum; Saphia, Thenna, Schopina, Vallis. Cathedralis autem fœderis conventus hoc ordine ponuntur

Curia

Curia, Furſtenow, Pagi quatuor ad Aſperum montem pertinentes, Vatium ſuperius, Rætia ampla, Imum caſtrum, Gryfenſteyn, Bivium ſive Stalla, Averſa, Prægalia infra & ſupra portam, Zuzium, Summada, Peſclavium, Stenzebergum, Scultina, Eremuſium, Monaſterienſis vallis, Ad malos, & Galfa; Schantza. Decem juriſdictionum audio hunc eſſe legitimum ordinem, ut prima ſit Davoſiana; quam proxime ſequuntur tres juriſdictiones Ræticæ vallis; deinde Belfortienſis ſive Alvanovienſis, Coriovallenſis, Sampetriana, Pralogenſis, Malantienſis, Majevillenſis. Scio, eoſdem conventus ab aliis aliter nominari; ubi tamen nulla eſt diverſitas, propterea quod ſæpe in eodem conventu plures ſunt inſignes vici, ubi quidam ab uno, alii ab altero toti communitati nomen imponunt: nos autem illos præcipue nominavimus, qui capita ſunt illius conventus.

Senatus Rætiæ.

FOedera igitur Rœtorum ſunt tria. Quæ conventus L habent, ex quibus tamen una tantum reſpub. conſtituitur. etſi enim plerique conventus proprios magiſtratus, leges, ſeu potius conſuetudines, & judicia rerum civilium & criminalium habent, major tamen poteſtas eſt penes ſe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

natum trium fœderum. Nomino autem
ſenatum trium fœderum, quem ipſi vo
cant *eyn pundsdag*, comitia legatorum e
ſingulis conventibus totius gentis. Ac ali
quidem conventus ſingulos, alii binos le
gatos ad publicum conventum mittunt
attamen ſi ſit ordinarius ſenatus, Superiu
fœdus ſenatores ſive legatos XXVIII mit
tit, Cathedrale XXIII, Decem juriſdictio
num XIV. & quamvis plures mittantur
totidem tamen, quot numeravi, ſingul
fœdera ſuffragia habent. Nonnunquan
etiam conſilium totius pene gentis con
venit: quod proximis annis factum eſt: ſe
id rarius contigit; & ſummam reipublic
ſenatus adminiſtrat; ſic tamen, ut ſingul
ſenatores ſive legati, non ſuo arbitratu
ſed ex mandato ſui conventus, quod ſcri
ptum ad ſenatum deferunt, agant, & a
hunc acta referant: ac eo, quod ſenatu
major pars decreverit, reliqui tenentur
Eſt autem ſenatus Rætici pene par rati
atque Helvetici: & ſimilia tractantur i
utroque, quæ ad totius gentis rempub
pertinent, de pace & bello, de fœderibus
de legationibus, de legibus, & edictis; au
diuntur appellationes quæ ex communi
bus præfecturis ad ſenatum ſive Comiti
totius gentis fiunt. Loca habendi ſenatu
tria ſunt: Ilianum in Superiori fœdere
Curia in Cathedrali, Davoſium in x juri

dictio

dictionibus. frequentius tamen Curiæ convenit, idque nundinarum tempore. quæ habentur ter quotannis: primum menſe januar. poſt diem feſtum Converſionis Pauli: ſecundo, ſeptimana quæ proxime ſequitur dominicam Trinitatis: tertio, menſe novembri, Martinalibus. Habent & alium ſenatum quem vocant *eyn beydag*, quando tantum præcipui magiſtratus, & quaſi capita trium fœderum, conveniunt: ſunt autem hi; Iudex provincialis, ut vulgo nominatur in Superiori fœdere, Conſul Curienſis in Cathedrali, Ammanus Davoſienſis in Decem jurisdictionum fœdere. Quoties igitur cauſæ publicæ agendæ ſunt, quarum tamen cauſa non placet indici ſenatum totius Ræatiæ, tum hi tres præcipue & præterea aliquot alii ex ſingulis fœderibus convocantur: ſed non habent plenam ſtatuendi poteſtatem, verum acta ad communitates fœderum ſeparatim referuntur, &, quod major horum pars ſtatuerit, ratum eſt. Extrema etiam provocatio eſt à Senatu ad communitates; & tum cauſæ in ſingulis communitatibus proponuntur, & earum ſententiæ in ſcripta relatæ colliguntur.

Iudicia cauſarum publicarum.

IVdicia etiam publicarum controverſiarum apud Rætos non diſſimilia ſunt Helveticis. Si enim inter tria fœdera controverſia oriatur, ex ſingulis fœderibus tres vel quatuor judices deliguntur, qui ſoluti juramento, quo ſuo fœderi obſtricti ſunt, cauſam vel amice componant, vel ex æquo & bono dijudicent; quod ſi paria fuerint ſuffragia, arbiter communibus trium fœderum ſuffragiis deligitur. Si autem duo tantum fœdera litem aliquam habent, deferant eam ad tertium fœdus; & jd judicium utrique parti æquum conſtituat quo utantur. Si inter duos conventus ſive iuriſdictiones eiuſdem fœderis controverſiæ exiſtant, utantur judicio proximi conventus in eodem fœdere. Vbi vero diverſorum fœderum conventus inter ſe contendunt, ſenatus trium fœderum judices conſtituit qui cauſam cognoſcant. Quando conventus aliquis aut etiam privati homines controverſiam habent aliquam cum ipſis fœderibus, duo vel tres è ſingulis fœderibus judices deliguntur. Quando duo fœdera adverſus unum litem habent, ſex judices è duobus fœderibus deliguntur, & totidem ex altero; &, ſi hi cauſam componere aut decidere non poſſint, trium fœderum ſuffragiis arbiter deligi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

deligitur. Conventus autem juridici primo Ilianti habentur, deinde Curiæ, poſtea rurſus Ilianti, quarto denuo Curiæ, & quinto Davoſii.

Conſuetudines.

PORRO, Rætorum ſtatuta & conſuetudines exponere perlongum foret; quædam tamen hic annotare breviter, non ingratum lectori, nec, ut opinor, inutile erit. Primum igitur communi decreto ſancitum eſt; ne Epiſcopus Curienſis aut quiſquam alius eccleſiaſtici ordinis civilem magiſtratum conſtituat, & præfectum aut Ammanum conventui & judicio alicui præponat; ſed populus Rætorum ſuos magiſtratus propriis ſuffragiis creat. Qui autem ab epiſcopo aliqua officia impetravere, quamdiu illi ſerviunt, comitiis & Senatui intereſſe non poſſunt. Miniſtros eccleſiarum ſingulæ parochiæ ſibi deligunt, & eos officio amovere poſſunt, & illis ſtipendium ſolvunt; quod ſane pleriſque in locis perexiguum eſt. Decimas minores nullas ſolvunt tota Rætia: majores, non in agro, ſed collectis frugibus & vino domi ſolvunt, ac tantum decimamquintam partem dant. Omnes, qui in aliquo conventu habitant, libere in omnibus fluviis & rivis ſui conventus piſcari poſſunt: ſimiliter paſſim venari & aucupa-

ri. Per univerſam Rætiam eodem pondere & menſura tam rerum aridarum quam liquidarum utuntur, pondere, inquam, & menſura Curienſis oppidi: neque in his quicquam mutare licet Curienſibus abſque conſenſu aliorum fœderum.

Præfectura.

RESTANT nobis præfecturæ Rætorum enumerandæ, quibus tria fœdera ex æquo imperant. Cis Alpes igitur prope Curiam Lupino & Melantio præfectum imponunt; de quo ſupra diximus. Superatis Alpibus infra Prægaliam ad Mairam fluvium Plurienſis præfectura primum occurrit. Eſt autem Plurium vicus ingens in campis, qui Alpibus ſubjacent, poſitus, ad utramque Mairæ ripam, & ad oppidi morem excultus. Eo loco è ſaxo lebetes torno cavantur ad coquinæ uſum; ac dicitur ea ſaxi natura eſſe, ut venenum injectum ad ignem ebulliat & rejiciat; ideo lebetes huiuſmodi per Italiam magna copia diſtrahuntur. Vicini pagi omnes Plurium conveniunt, illic præfectus jus dicit; hunc Poteſtatem vocant; & ſummum ac merum imperium in his locis Rætorum nomine obtinet. Poſt Plurium ſequitur Clavena oppidum, & Comitatus Clavenenſis; quamvis Plurium quoque Clavenenſis Comitatus pars olim fuerit. Iacet

autem

autem Clavena oppidum ſupra caput Larii, M P. x à lacu diſtans, ut Antoninus quoque in ſuo Itinerario indicat. Præfectum Clavenenſem Commiſſarium vocant Ræti, & hujus inter alios poſt Sondrienſem ſumma eſt auctoritas. Tertium ordine locum obtinet, dignitate tamen & amplitudine reliquis præſtans, Volturena provincia; quam hodie vallem Telinam nominamus: Plinio Vennonetes dicti videntur: vini præſtantiſſimi copia, & quod longe in Helvetiam, Noricum, Germaniam avehitur, noſtra ætate celebris. Diviſa eſt autem tota Volturena in ſex præfecturas. Initio in ſuprema valle, ad Braulium montem, ſive juga Rætica, Bormium oppidum jacet, prima præfectura, & quæ plura privilegia & immunitates præ aliis habet. Proximum eſt Tirannum oppidum, altera præfecturarum Volturenenſium. Tertiæ præfecturæ caput eſt Telium, à quo vallem Telinam quidam dictam putant. oppidum hoc in edito ac natura munito loco ſitum eſt, & ideo totius provinciæ arx & propugnaculum cenſetur. Sondrium, celeberrimum totius Volturenæ oppidum, quartæ præfecturæ ſedes eſt; quæ dignitate & poteſtate reliquas omnes præcedit. & qui eam tenet, non Præfectus aut Poteſtas nominatur, ſed Capitaneus: nam præter Sondrienſem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

præfecturam, pacem & tranquillitatem
totius vallis tuetur, &, ſi quod peri-
culum immineat, imperatoris muner
fungitur. Capitaneo additus eſt Vica-
rius. hic una cum Capitaneo civiles con-
troverſias Sondrienſis præfecturæ cogno-
ſcit; præterea jus dicit in criminalibu
& capitalibus cauſis; quæ ex tota valle a
eius tribunal deferuntur; ac in conſili
habet viros doctos & juriſconſultos, &
juxta leges ac ſtatuta Volturenæ vallis ſen-
tentiam fert, quam tamen in ſingulis præ-
fecturis hi, quos Poteſtates vocant, mode-
rari & mitigare poſſunt. Præterea in omni-
bus cauſis provocare licet ad ſenatũ domi-
norum Rætorum, vel ad eos quos illi cõ-
miſſarios (ut vocant) judices ordinarin
& miſerint: aut denique ad communita-
tes; quæ ſumma penes Rætos poteſtas eſt.
Quinta præfectura eſt Morbenienſis. Sex-
ta vero & ultima, Trahonenſis. Atque hi
quidem Volturenenſium præfecturarum
ordo eſt: verum Bormienſis præfectura
pleriſque non numeratur in Volturena
& tota vallis in tres partes (*tertzier*, tertia-
rias vocant) dividitur: harum prima Ti-
ranenſem & Telienſem præfecturas com-
plectitur: ſecunda Sondrienſem: tertiam
conſtituunt duę reliquę præfecturæ, Mor-
benienſis & Trahonenſis. In electione au-
tem præfectorum ordo & fœderum &
com-

communitatum ſervatur, exempli gratia, ſi fœdus Superius præfectum Sondrienſem dederit ad hoc biennium, dabit alium ad proximũ Cathedrale fœdus, & ad tertium biennium fœdus Decem jurisdictionum, præfectum conſtituet. In ſingulis fœderibus communitatum ordo ſimiliter ſervatur; ac aliquando communitates ipſæ, quę ex ordine præfectum dare debebant, eum ſolæ eligebant; nunc à ſenatu Rætico eligitur. Monetam cudunt in Rætia Epiſcopus & civitas Curienſis: Abbas quoque Diſentiſius vetera privilegia & jura monetæ cudendæ habet.

VALLESIANORVM reſpublica.

VAlleſia tota in duas partes dividitur: ſuperiorem, ab ortu Rhodani uſque ad Morſiam fluv., qui infra Sedunum Rhodano miſcetur; hanc olim Viberi & Seduni incoluere: & Valleſiam inferiorem, à Morſia ad Agaunum, quæ loca Veragri tenuerunt. Superior regio in ſeptẽ partes diſtincta eſt, quas ipſi deſenas, & Germanice *Zenden* nominant. quod nomen unde deductum ſit, ignoro: nam à decumis aut denario non poteſt derivari, cum tantũ ſeptẽ deſenæ ſint, amicus quidam meus exiſtimat, idem eſſe quod διοίκησις. ſingulę enim deſenę ſuam διοίκησιν

ſive

ſive juriſdictionem habent, ſingularem
rempub. & peculiaria privilegia. aliqui
putant, *Zenden* nomen à centenarii nomi-
ne deductum eſſe: atque in legibus Fran-
cicis inter officia Comitum numerantur
Vicarii & Centenarii: & in quibuſdam
Germaniæ locis vocantur *cendtgrafen*, qu
certæ alicuius diœceſeos judiciis præſunt
Nos originem nominis in medio relin
quentes, deinceps *deſenas* Latine non ma
le, ut arbitror, conventus nominabimus.
Septem igitur ſunt Valleſiæ ſuperioris con
ventus; Gomeſianus, Brigianus, Veſpia
nus, Raronius, Leucianus, Siderianus, &
Sedunenſis. Porro conventus univerſi ec
cleſias ſeu parochias habent xxx. Inferio
rîs Valleſiæ ſex ſunt conventus, quos ipſ
nominant ſigna militaria, *panner*, ec
quod ſinguli propriis vexillis utuntur
eccleſiæ XXIV.

Veragri ſive Valeſiani inferiores diu olim
cum Sedunis & Viberis bella geſſerunt, &
tandem 93 abhinc annis victi, eorum im
perium ſubierunt. arces munitæ numer
ſexdecim ab his deſtructæ ſunt; quarum
rudera hodie cernuntur; neque enim eaſ
dẽ reſtituere licet, ne libertati eorum in
de periculum creetur. Itaque nunc Viber
& Seduni Veragris imperant, & illis præ
fectos mittunt, qui jus dicant, & rem
publicam adminiſtrent.

Epi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Epiſcopus Sedunenſis.

PRinceps huis regionis eſt epiſcopus Sedunenſis, qui Comes & præfectus Valleſiæ nuncupatur: hunc ſuffragiis communibus deligunt canonici collegii Sedunenſis, & legati ſeptem deſenarum ſuperioris Valleſiæ. Tradunt autem Valleſianorum annales, Carolum Magnum Imp. Theodoſio epiſcopo Sedunenſi, quod is ab angelo edoctus neſcio cuius ſecreti delicti remiſſionem ſibi indicaſſet, donaſſe Comitatum & præfecturam Valleſiæ, ipſi ac ſucceſſoribus, & jus præferendi gladii in ſignum civilis juriſdictionis, item cætera privilegia Principum Imperii conceſſiſſe. Etſi autem ſunt quædam quæ hanc narrationem ſuſpectam reddant, de quibus in noſtra Valleſia diſſeruimus, illud tamen certum eſt, jura hæc, quæ diximus, ab aliis Imperatoribus poſtea epiſcopis Sedunenſibus conceſſa & confirmata eſſe, ac nominatim à Carolo IV Im., eademque renovata & aucta per Carolum V Imp., qui libenter hoc dedit precibus Matthæi Schinneri epiſcopi & Cardinalis optime de ſe meriti.

Proximum ab epiſcopo locum tenet, quem illi regionis ducem ſeu Capitaneum, & Gallica voce Balivum, vulgo *des landts hauptman*, nuncupant. hunc juris præ-

fectum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

fectum nos nominare poſſemus, quand
ad illum cauſæ civiles deferuntur. Præf
hic biennio, & ab epiſcopo & legatis de
ſenarum liberis ſuffragiis deligitur, &
deinde publica approbatione ſingulorum
conventuum confirmatur. Singuli quo
que conventus ſummum magiſtratum
habent, quem Gomeſanii, Raronii, &
Leucenſes Majorem, cæteri Caſtellanum
nominant: hic cum ſui conventus ſenat
quaſvis cauſas, etiam capitales, judicat
Præterea Ammanos. (quo nomine Hel
vetici quidam Pagi ſummum magiſtratum
appellant.) ſed hi apud Valleſios ſunt ſu
imperio Majorum. Ab omnibus conven
tibus ad ſenatum Valleſiæ provocare lice
Nomino hic ſenatum, quem vulgo vocan
den lands-radt. Hic more majorum quot
annis bis convocatur, maio & decemb
menſ.; quo tempore ex ſingulis Pagis bini
& nonnunquam terni, legati conveniunt
idque Seduni in caſtro Majoriæ. Senatu
intereſt Epiſcopus; ſententias rogat Bal
vus: ac ab his de rep. conſilia tractantur
eliguntur gubernatores, & qui publica of
ficia adminiſtrant; & ſummum jus dici
tur, à quo provocare ad aliud tribunal no
licet.

Magnæ autoritatis & potentiæ in Val
leſia quondam fuere Barones Raronii. ho
rum ſucceſſores ſunt domini de Chiuron

qu

qui ſunt Mareſchalci epiſcopatus Sedunenſis, vicedomini Seduni, & Seneſchalci Valleſiæ.

Matza, qua utuntur contra vim potentiorum, peculiare quoddam Valleſianorum inſtitutum eſt: cujus ratio copioſe à nobis in deſcriptione Valleſiæ expoſita eſt.

Imperium totius Valleſiæ, ut diximus, eſt penes epiſcopum & ſeptem conventus ſuperiores Valleſię. Inferior regio his paret. & in ſex conventus ſive præfecturas diſtributa eſt. Contegium, quod vulgo *Gundes* vocant, Seduno proximum eſt, & primum locum obtinet. Fuit hæc præfectura aliquamdiu Bernenſium; ſed eam Valleſiani bello Sabaudico, anno 1536, permutatione alterius receperunt: id quod in Valleſia noſtra adnotavimus. ubi tamen perperam ſcribitur *Aelen*; quam Aquilejam quidam vocant: tum, datam fuiſſe Bernenſibus; cum certum ſit, eam multis antea annis à Bernenſibus fuiſſe poſſeſſam. Contegio proximum eſt Ardonium: deinde Sallonium: quarto loco Intramontii ſequuntur: quinto, Octodorum ſive Martiniacum hodie: poſtremo, Agaunum, ſive S. Mauritii oppidum; quo loco coëuntibus pene montibus, Vallis tota arce & duplici porta ponti Rhodani impoſita clauditur. Mœnia & arces horum oppidorum,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

rum, excepto Agauno, à Valleſiis diruta
ſunt anno 1475. Cæterum extra ipſam
Valleſiam tres præfecturas bello Sabaudi
co cepere: primam Montei dictam; alte
ram Iujanum, tertiam vallem Alpium, no
ſtris *Hochtal*: ſuperioribus tamen anni
unam Emanueli Philiberto Sabaudiæ du
ci reſtituerunt; alias duas retinent.

BIENNENSIS RESPVBL.

Bienna, vel Bipennium, oppidum, Ber
nenſibus, ut diximus, perpetuo fœde
re conjunctum eſt; quod anno M CCC LI
initum fuit. Poſtea cum Salodoriis, ann
M CCC LXXXII, ſimiliter fœdus perpe
tuum fecit: & tertio cum Friburgenſibus
anno M CCCC VII. atque ita cum tribu
Pagis Helvetiæ fœdus habet. Epiſcopum
Baſilienſem, dominum agnoſcit in rebu
civilibus aut temporalibus. nam, quod a
eccleſiaſticam juriſdictionem attinet, i
diœceſi Lauſannenſi jacet: ſed Papatus ju
gum, epiſcopique ſpirituale imperium, du
dum excuſſit, inſtituta eccleſiæ reforma
tione juxta ſacrarum literarum doctrinam
exemplo Bernatum & Tigurinorum; po
ſtea etiam Lauſannenſi epiſcopatu à Ber
nenſibus occupato, immunitate ab his do
natum eſt.

Baſilienſi epiſcopo ſua jura integra ma
nent. Is ſummum magiſtratum in oppi

d

do conſtituit, quem Majorem, *den Meyer*, vocant; ſed hunc ex ſenatu oppidi deligit: atque hic ſenatui ſe jurejurando obligat, & viciſſim ſenatus ipſi jurat. Prçeſt autem judiciis capitalibus, atque cum ſenatu criminales cauſas cognoſcit. Mulctarum, quę ternas libras exceſſerint, pars media epiſcopo cedit: præterea decumas quaſdam & alios reditus epiſcopus habet. verum portoria, vectigalia, & tributa, civium ſunt, non epiſcopi. neque enim licet epiſcopo tributum vel aliquod onus civibus imponere, aut urbem oppignorare: verum epiſcopo militare debent, non tamen longius ab oppido quam ut eadem die domum reverti poſſint; quod ſi ulterius eorum opera uti voluerit, ſtipendio eam conducat.

Recitantur etiam quotannis in conventu civium privilegia urbi data ab Immero Ramſteynio epiſcopo, anno M CCC LXXXIII. in his omnia privilegia, quibus majus oppidum Baſileæ fruitur, Biennenſibus conceduntur.

Societates, & electio ſenatus.

Reſpubl. autem Biennenſis ſic adminiſtratur. Cives omnes in ſocietates ſex diſtributi ſunt, ſic tamen ut uni, duabus, aut pluribus ſocietatibus liceat ſe conjungere: ac ſingulæ ſocietates

duos magiſtros & famulum habent. Publicum conſilium ex omni civium numero libera electione creatur; ac minus conſilium XXIV hominibus plerunque conſtat, maius XXX. Electio ſenatus quotannis fit ſub finem præcedentis anni, & initio novi anni in templo promulgatur. Creantur autem electores aliquot ex utroque conſilio. hi in præſentia archigrammatei veteres ſenatores confirmant, & ubi opus fuerit, novos deligunt.

Magiſtratus.

EVm, qui publico conſilio præeſt, civium magiſtrum vocant; atque hic ab utroque conſilio eligitur. huius prima eſt auctoritas & poteſtas poſt Majorem; ac, quoties in ſenatu de repub. deliberatur, & res civiles tractantur, Major, & cæteri, qui aliquod officium Epiſcopi adminiſtrant, ſenatu excedunt, & conſul ibi præſidet. Poſt conſulem hæc munera aliquam dignitatem habent; Tribuni ærarii, Signiferi, Ædiles, Iudices conſiſtorii: habent item præfectos eccleſiæ, xenodochii, noſodochii, publicæ eleemoſynæ, &c. Deliguntur autem ab utroque conſilio idonei homines ad hæc munera obeunda. Solus ſignifer ab univerſo populo creatur. huic non tantũ ſignum urbis commiſſum eſt, ſed una cum Conſule pupillorum de-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

fenſor eſt, &c, ut fidos tutores & curatores habeant, proſpicit, atque ab his rationem exigit. Senatus ter ſingulis ſeptimanis convocatur, prima, quinta, & ſexta feriis: ſi quis alio tempore ſenatum haberi velit, & cauſam coram ipſo agere, Majori florenum numerat; qui deinde indictum ſenatum habet. Iudicum peculiarem conventum Bienna non habet, ſed omnes controverſiæ civiles & criminales à ſenatu dijudicantur.

Subditi.

BIennenſium imperio paret vallis S. Imeri dicta; quæ etiam dominium *Aergue* nominatur, ac in plures conventus dividitur, quorum ſinguli proprium Majorem aut Ammanum habent; qui ſingulis annis maio menſe & ſeptemb. eliguntur & confirmantur. Verum præfectus huic dominio à Biennenſibus non imponitur, ſed ſinguli conventus propria judicia exercent; ac, ubi ſententiæ diverſæ fuerint, cauſa ad ſenatum oppidi remittitur: ab eodem nonnunquam aſſeſſores aliqui mittuntur, qui judiciis paganorum interſint: præterea ab eorum judiciis ad ſenatum provocare licet. Incolæ vallis ſub ſignis Biennenſium militant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

RESPVBLICÆ POPVLO-rum qui communi Helvetiorum imperio reguntur: ac primum de oppidis ſtipendiariis.

SVperiori libro populos, qui commun
Helvetiorum imperio reguntur, diſtri
buimus in oppida ſtipendiaria v, & præ
fecturas II. Oppida hæc ſuos magiſtratu
propriumque ſenatum habent: & ſicut i
aliis urbibus Helvetiæ, ita in his quoqu
duplex eſt publicum conſilium; minus
quod fere XII ſenatoribus conſtat; & ma
jus, virorum XL, adnumeratis prioribu
XII. Qui publico conſilio præeſt, *Schuldt*
heſz nominatur: hunc Badæ uterque ſena
tus eligit. Bremogarti VIII Pagi è duobu
alterum conſtituunt, ſed tamen è numer
civium oppidi: alterum cives ipſi. Frawen
feldi autem à tota plebe deligitur, idqu
occultis ſuffragiis, *mit der run.* Tribuno
ærarii, ædiles, & alios magiſtratus ſenatu
creat. habét enim hęc oppida publica offi
cia. Hábent etiam ſingula peculiare æra
rium; & ex his quædam ſatis locuples, pr
ipſorũ amplitudine & conditione, nã por
toria, vectigalia, tributa ipſorũ ſunt: Badæ
tamen, qua frequens eſt iter ex Germani
in Galliam, portorium quidem oppidi eſt
ſed vectigal mercium, quæ tranſportantu

a

ad Helvetios pertinet. Senatus minor non tantum res urbis procurat, ſed etiam civibus jus dicit; neque enim aliud peculiare judicium habent, præterquam Frawenfeldæ. Ac ſingulæ urbes non tantum juriſdictionem rerum civilium, ſed criminalium quoque & capitalium habent.

BREMOGARTUM.

Bremogartum imperat vicis aliquot proximis urbi, quos vocant Cellæ præfecturam, *das Keller-ampt*. Ac pertinet hæc regio ad Liberæ provinciæ præfecturam, quæ Tigurinorum eſt, ſed Bremogartenſibus olim oppignorata fuit: Sigiſmundus autem imperator, cum Tigurinis poſſeſſionem Liberæ provinciæ tradidiſſet, ſimul quoque illis privilegium dedit ut hæc pignora redimere poſſent: verum Bremogartenſes à Tigurinis petierunt, ut pro mutua amicitia, quæ hactenus inter ambas urbes fuerit, ſibi pignus hoc relinquant; idque facile impetravere. Itaque eo tempore Tigurinorum beneficio, datis etiam ſuper hac re literis, in poſſeſſione hujus regionis collocati & confirmati ſunt anno CIↃ CCCC XIX. Summum tamen imperium & animadverſionem in capitalium criminum reos Tigurini ſibi ſervarunt. Poſtea anno 1528

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

controverſia inter Tigurinos & Bremogartenſes orta eſt de provocationibus, ad quem pertineant. quam Pagi VII ita diremerunt: Si qui judicio contendant in his Pagis ad Cellæ præfecturam ſpectantibus, eos primo Bremogartum provocare poſſe: deinde Tigurum, ſi Bremogartenſium ſententia ipſis non probetur. in controverſiis autem, quæ tantum Bremogarti diſceptatæ fuerint, provocationem ad VIII Pagos fieri.

FRAVVENFELDVM.

FRawenfeldum oppidum præter ſenatum peculiarem, habet conſeſſum judicum, *das vvuchen gricht*. Hi cognoſcunt controverſias civium & eorum qui extra urbem in pagis proximis ad urbis juriſdictionem pertinent. criminales tamen cauſas, & hæreditatum, ac ſimiles controverſias, Senatus dijudicat. Iudices decreta ſua certa mulctæ impoſitione, & auctione bonorum creditoris, exequuntur. Licet autem ab hoc judicio ad VII Pagos Helvetiorum provocare: ſed à ſenatu nulla eſt provocatio. Præſidet huic judicio noſtra ætate permiſſu ſenatus Ammanus regionis. olim tamen ante annos circiter centum, urbis apparitor, & poſtea Advocatus Imperii, judicio præſedit. Porro ubi aliquis capite damnandus fue-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

fuerit, iidē judices ſuo arbitratu adjungunt ſibi duodecim alios, ex urbe aut agro ipſorum. atq; hi XXIIII de capite alicuius ſententiam ferunt. Atq; hoc privilegium civitati dedit Sigiſmundus Imperator. Itaque oppidum hoc carcerem, & jus ſumendi capitalis ſupplicii, antiquitus etiam ſub Auſtriis Principibus habuit; atque hodie Helvetii jura eorum conſervant & tuentur: &, quamvis ſumma juriſdictio rerum capitalium ad Pagos X pertineat, Frawenfeldum tamen excipitur; quod tantum VII Pagis ſubeſt, ſalvis ſuis privilegiis. Præterea, quod ad teſtamentorum & hæreditatum jura ſpectat, ſunt quædam huic oppido peculiaria à reliqua Turgea. Adhæc Frawenfeldi cives nomina & debita ſua, exceptis annuis reditibus, tota Turgea ſecundum jura provincialis judicii exigunt; ac eos, qui à judicio banniti fuerint, impune hoſpitio excipere poſſunt: ipſi vero ad nullum exterum judicium, ſive aulæ ſit, ſeu totius provinciæ, evocari poſſunt; ſed actor, eorum judicio uti debet. Habet etiam cœnobium Augiæ divitis quædam jura in hoc oppido, & cives ſe ſacramento obſtringunt; & quondam non exigua eorum pars ſervi eccleſiaſtici hujus cœnobii fuere: ſed poſtmodum ſe ab omnibus ſervitutis oneribus redemerunt; ac nunc, priuſquam Augienſi domino ſacramen-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

tum dicant, literas ab ipſo accipiunt, quibus promittit, ſe jura cœnobii ſui, quæ Frawenfeldi habet, nunquam oppignoraturum, venditurum, alienaturumve eſſe, ac præterea conſervaturum ipſis ſingula ipſorum privilegia, immunitates, jura, & bonas conſuetudines. Poſtremo, belli tempore quondam ſenatus Frawenfeldi ducem & legatum ac ſigniferum & cæteros rei militaris præfectos delegit; quos univerſa Turgea ſecuta eſt, & illis ſacramentum dixit: ſignum quoque urbis à Pontifice Romano, ſicut omnium Helvetiorum ſigna, imaginibus quibuſdam ornatum eſt, nempe Chriſti crucifixi imagine, & duabus clavibus decuſſatim poſitis: ac ab adverſa crucis parte effigie, ut volunt, faciei Chriſti linteo impreſſæ. Verum ſuperioribus annis Turgeæ provinciæ proprii duces & peculiaria ſigna conceſſa ſunt: interim urbi, & his, qui ad eius juriſdictionem pertinent, ſui duces & ſigniferi veteraque ſigna manent.

PRÆFECTVRÆ.

QVot ſint Helvetiorum præfecturæ, & ad quos Pagos pertineant, ac qua ratione in eorum poteſtatem pervenerint, antea à nobis expoſitum eſt. Cæterum præfecti à Pagis ex ordine mittuntur, & in pleriſque Pagis hic mos eſt, ut ſolum

minoris

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

minoris conſilii hominibus ſive ſenatoribus hoc munus demandetur. Hi tantum biennium præſunt, poſtea proximi Pagi præfectus ſuccedit. Ita vero adminiſtrant præfecturas, ut ſecundum leges & conſuetudines ſingulorum populorum jus dicant. verum tamen in præfecturis Ciſalpinis præfectus in criminalibus cauſis non ipſe ſolus jus dicit, ſed delecti judices ex tota plerumque provincia, quorum conſeſſum vocamus Provinciale judicium, *eyn landtgricht*, cauſas graviores, & præſertim capitales, cognoſcunt, & ſententias ferunt: ſummum tamen imperium penes prefectum eſt, qui judicio præſidet, & ſententiam mitigare poteſt. Sed in præfecturis Italicis ſive Tranſalpinis ſoli præfecti ſententiam de capite alicuius ferunt. poſſunt quidem viros prudentes in conſilium adhibere; verum illi nullum jus habent ſententiæ ferendæ. Poſtremo in Senatu Helvetiorũ quotannis circa ſolſtitium rationem ſuæ adminiſtrationis reddunt. Ciſalpini quidem Badæ: Italici Lugani coram legatis duodecim Pagorum, qui eodem tempore illuc mittuntur: ac tum appellationes ſubditorum dijudicantur à Senatu Helvetico. Si bellum Helvetiis ab aliquo extero hoſte inferatur, omnes præfecturæ militem dant, & ſub propriis ſignis Helvetios ſequuntur; ſingulæ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

tamen ſe illi Pago conjungunt penes quem illo tempore imperium ejus præfecturæ exiſtit. Sic bello Burgundico Turgea præfectura Tigurinos ſecuta eſt. Quando vero bellum inteſtinum in Helvetia oritur præfecturæ, cum utrique parti jurejurando obſtrictæ ſint, non tenentur ut militem dent, niſi id major pars Pagorum ipſis imperet.

BADA SIVE AQVENSIS præfectura.

PRæfectura comitatus Aquenſis cæteris ſplendidior eſt, propter Helvetiorum ſenatum, qui plerunque Badæ habetur: nam præfectus Aquenſis ſemper intereſt ſenatui, & ſententias ex ordine rogat: ſi quid vero publico ſenatus nomine ſcribitur, ſigno præfecti plerumque obſignatur: præterea ſi in Senatu paria ſuffragia fuerint, ipſe arbiter alterutram ſententiam probat, & controverſiam dirimit. Habet autem præfectus nullum jus in oppidum Aquenſe, ſed in Comitatum, qui in plures pagos & minores juriſdictiones diviſus eſt: in his præfectus ſuos habet vicarios ſeu apparitores; qui una cum judicibus eiuſdem pagi juriſdictionem ipſius nomine exercent, mulctas impoſitas exigunt & ad præfectum referunt; nonnunquam etiam ipſi præfecti huiuſmodi judiciis interſunt

terſunt. Sed cum judicia capitalium criminum habentur, judices XXIV ex toto Comitatu Aquenſi conveniunt. deliguntur hi à præfecto: ſed moris eſt, ut ſemel delecti perpetuo hoc munere fungantur, niſi quid obſtet: ſed ſi quis moriatur, aut à munere hoc remotus fuerit, præfectus alterum illi ſurrogat. Iudices ſecundum leges de capite alicuius ſententiam ferunt, attamen præfectus, penes quem eſt ſumma poteſtas, ſententiam eorum mitigare poteſt. Inter officia præfecti præcipuo loco eſt ſcriba totius provinciæ. quod munus cum dignius, tum etiam eo uberius, eſt, quod huius opera Helvetii in ſuis conventibus utantur. Proximus ab hoc eſt quem ſuppræfectum Badenſem vocant, qui ſummus eſt apparitorum præfecti.

Pertinent etiam ad Comitatum & præfecturam Badenſem duo oppidula, Clingenovium, & alterum vulgo dictum *Keyſersſtuel*, ac ſi dicas, Cæſaris ſedem aut tribunal: verum Epiſcopus Conſtantienſis præfectos imponit, neque in illis præfectus Aquenſis ullam edicendi, aut imperandi, vel mulctas exigendi poteſtaté habet, ſed tantum judicia capitalium criminum ad ipſum ſpectant, & cives horum locorum cum Comitatu Badenſi Helvetiis militant. Præterea inter utrunque oppidum jacet Zurzachum, vicus ingens ad

Rhenum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Rhenum fluvium, oppidi in morem ex-
cultus, ſubjectus epiſcopo Conſtan-
tienſi, & ad Clingenoviam præfectu-
ram pertinens. De cujus politia propter
loci celebritatem quædam addam. Ete-
nim celeberrimæ nundinæ bis quot-
annis in hoc loco habentur, ad quas mer-
catores non tantum ex Helvetia & Ger-
mania, ſed ex Gallia quoque & Italia
confluunt, cum tamen nundinæ, quod
mirum eſt, uno die peragantur. Plerique
exiſtimant, hoc eſſe forum Tiberii, cuius
Ptolemæus meminit, & ideo nundinas
has antiquiſſimas eſſe & ab ipſo Tiberio
inſtitutas. Nomen Zurzachi, quaſi *Certia-
ci vici*, accepiſſe videtur à *M. Iunio Certo*
milite Romano, quem illic conditum ve-
tus inſcriptio teſtatur. Iuriſdictio huius
pagi ad Clingenovienſem præfectum per-
tinet. Is quotannis menſe januario appa-
ritorem deligit; deinde eos quos ſenato-
res vocant. qui octo ſunt: ſed tamen qua-
tuor anno uno munere ſuo funguntur, &
jurati ſenatores nominantur; quibus po-
ſtea quatuor alii ſuccedunt. his adduntur
adhuc IV judices. hi XII numero, præſi-
dente ipſis præfecto Clingenovienſi, con-
troverſias dijudicant, & alterñis ſeptima-
nis conveniunt: interea ſi quis petat judi-
ces extra ordinem convocari, ſolutis XIII
aſſibus Lucernatis monetæ id impetrat.
Por-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Porro epiſcopi præfectus non edicit, aut mulctas imponit majores x libris: ſed ſi crimen videatur gravius mulctandum, aut etiam capite plectendum, tum præfecti Aquenſis apparitor judicium exequitur, & reum mulctat. Verum extra nundinarum tempus capitalium criminum rei primum Clingenovii examinantur, & tum demum confeſſi & convicti capitalis criminis præfecto Badenſi traduntur. Nundinarum autem tempore, hoc eſt, kalend. ſeptembris, & prima feria ſeptimanæ quæ feſtos dies Pentecoſtes ſequitur, pridie nundinarum adveniente præfecto Badenſi, juriſdictio omnis epiſcopi ceſſat, & ſolus præfectus imperandi & edicendi jus habet, ad finem uſque nundinarum. Nam quia magna hominum multitudo ad nundinas confluit; voluêre majores noſtri, illas ex integro ſub tutela & procuratione eorum eſſe, quorum ſummum imperium & major eſſet poteſtas in his locis. hi aliquando fuere Auſtrii Principes, Domini Comitatus Aquenſis; hodie ſunt VIII Pagi Helvetiæ. Quod autem vici Zurzachenſis curam & adminiſtrationem attinet, id procurant viri XVI, quatuor ſcilicet adhuc aliis additis ad judicum numerum. Poſtremo ad totius plebis conventum referuntur quæ majoris momenti ſunt.

TVR-

TVRGEA.

INter omnes præfecturas Helvetiorum nulla eſt amplior & populoſior quam Turgea: quippe quæ parochias ſupra L habet. Huic præfectos dant Pagi VII vetuſtiores, & ad hos dominium regionis & civilis juriſdictio pertinent, atque, ſi bello petatur Helvetia ab externo hoſte, cum his militant: ſuprema autem juriſdictio cauſarum criminalium & capitalium x Pagorum eſt. Cæterum eccleſiaſtici ordines multi, & quam plurimi nobiles, paſſim in vicis Turgeæ inferiorem juriſdictionem obtinent, ſic tamen ut ipſi nihilominus præfecto totius regionis ſubjecti ſint: atque hi edicunt & mulctant libræ unius pœna: poſſunt deinde edicere & mulctas imponere ad decem uſque libras, ſed media pars mulctarum cedit præfecto, ſicut hæc omnia certo jure & ordine conſtituta ſunt, ipſis noto. Omnes autem qui juriſdictioné habent, nominantur *grichtsherren*. Ex his eccleſiaſtici ordinis ſunt iſti: Epiſc. Conſtantienſis, qui ſuos præfectos in Turgea habet, Arbore felice, Tanneggi, Guttingæ, Gottliebæ. Capitulum eccleſiæ Conſtantienſis Alienavii juriſdictioné obtinet. Cœnobium Augiæ divitis, quod nunc epiſcopatui unitum, &, ut dicitur, incorporatum eſt, maximos reditus in

cus in Turgea & plurimas juriſdictiones habet, Stekburæ, Bernangi, Manebachi, Ermatingæ, Tribeltingæ, &c. Multi quoque nobiles huius cœnobii vaſalli ſunt. Eremitani cœnobii abbas, Eſchentzi dominus eſt. S. Galli cœnobium etiam quorumdam vicorum juriſdictionem habet. Cœnobia item quæ in ipſa Turgea jacent, Tobela Ioannitarum domus, Fiſchinga abbatia ordinis Benedictini, Ittinga Carthuſianorum domus, Munſtarlinga abbatia virginum Benedictinæ familiæ, & Tennikona Ciſtertienſium familiæ abbatia; item Veldbachum, Calchera, S. Catharinæ vallis prope Dieſſenhovium; & præterea quædam Præpoſituræ juriſdictionem in unum aut alterum pagum, & quandoque in plures obtinent. Nobilium autem familiarum arces, quæ adhuc incoluntur, & veterem juriſdictionem retinent, multæ ſunt: quarum eas, quæ nunc ſuccurrunt, recenſebo, cum familiis ad quas pertinent: Wellenbergum & Grieſſenbergum Vlmii hodie incolunt; Herdera & Burgela Landenbergiorum arces; Wengia, Gieliorum; Spiegelbergum, Muntpratiorum. Winfelda Schellenbergii, &, ni fallor, Gemmingiorum. Ad fines oppidum Comitis Eberſteyni, Nuwenburgum cum Mammera Tummiorum, Salenſteynum & Blideca Halvilii,

Clingen-

Clingenbergum Heydenheymeri, Ottli
huſa Schenckiorum, Eppishuſa Hagenv
liorum, Libenfelſa Lanziorum, Clinga v
tus Brumſiorum, Nufera Stockerorum
Sonnenberga Hutenſuniorum. Mult
etiam arces dirutæ ſunt, quarum juriſdi
ctionem maxima ex parte eccleſiaſtic
familiæ obtinent, partim etiam nobil
aliarum arcium incolæ, aut cives Turgea

Porro non tantum civilium, ſed etiam
criminalium & capitalium cauſarum ju
riſdictionem habet abbas Rinovianus i
oppido Rinovio. quod ſane pervetus op
pidum eſſe videtur, quamvis hodie ædifi
ciis parum excultum, & eo loci quondam
caſtra habuiſſe Romani adverſus Alcman
nos creduntur. illic in Rheni inſula cœno
bium eſt Benedictini ordinis, unum e
vetuſtiſſimis totius Helvetiæ. Abbas me
rum imperium in oppido habet; verum
tamen in criminalibus ſi quis damnatu
fuerit capitalis criminis, traditur Præfect
ſive Ammano provinciæ, ac bona dam
nati à VII Pagis Helvetiorum confiſ an
tur. Habent Rinoviani peculiare ſig un
ſive vexillum ſub quo Helvetiis militant

Præterea oppida quædam Turgeæ Hel
vetios quidem patronos agnoſcunt, ſed
tamen ſuas immunitates & ampla privi
legia habent, ac propriam juriſdictionem

Epiſcopi cella, oppidum ad confluen

te

tes Sitteræ & Turi, jacet quidem in Turgea, & ſub ſuis ſignis cum Helvetiis militat, ſed præfectus nullum in illos imperium habet, neque quicquam illis imperare & edicere poteſt: paret autem partim Epiſcopo Conſtantienſi, partim αὐτονομίᾳ fruitur. Epiſcopus præfectum habet in arce oppidi, & omnium mulctarum media pars illi cedit; ſed cives oppidi proprium ſenatum eligunt, & duos, qui huic præſint, quos veteres ſenatores vocant hi rempub. cum ſenatu adminiſtrant, & alter horum judiciis rerum capitalium præeſt. neque licet cuiquam à ſententia ſenatus provocare, neque etiam civem oppidi ad judicandum citare. Vectigal vini & alii reditus reipublicæ cedunt. Quando epiſcopus jusjurandum à civibus exigit, prius jusjurandum dat, ſe ipſorum privilegia & immunitates nulla ex parte imminuere velle.

Arbor felix vetus oppidum ad lacum Acronium, cuius Antoninus quoque Itinerarii auctor meminit. epiſcopo quidem Conſtantienſi paret; qui præfectum ibi habet; ſed cives præterea Ammanum & ſenatum deligunt; qui res civiles adminiſtrant. habent etiam Helvetii aliquid juris & dominii in hoc oppido; nam arx eorum uſibus ſervit belli tempore, & cives iiſdem militant.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Dieſſenhovium, oppidum ad Rhenum
inter Scaphuſium & Steynam, ad Turgeam
pertinet, ac præter VII Pagos veteres, pe
nes quos eſt Turgeæ dominium, Ber
na & Scaphuſium juris & dominii aliqui
Dieſſenhovii habent: ſed tamen Dieſſen
hoviani tantum octo Pagis juramento ob
ſtringuntur. Oppidi huius cives privile
giis non paucis fruuntur, & peculiarem
ſenatum habent, & Sculteum, ut vocant
quinetiam juriſdictio aliquot pagorum in
vincula ad ipſos pertinet; verum omne
in præfectura Turgeæ cenſentur, & un
cum reliquis, attamen ſub oppidi ſui ſi
gno, Helvetiis militant.

Cæterum præter juriſdictiones eccle
ſiaſticarum familiarum & nobilium
complures ſunt pagi quorum integra ju
riſdictio ad Helvetios pertinet. nomi
nantur autem juriſdictiones Comitatu
Turgeæ, ac apparitores Præfecti per ho
pagos judiciis præſident. Fuerunt autem
aliquando diverſæ actionum & judicio
rum formulæ, & variæ admodum con
ſuetudines; verum ſeptem Pagi Helvetio
rum, conſentientibus & in conſilium ad
hibitis juriſdictionum dominis, commu
nem quamdam juris formam per univer
ſam Turgeam conſtituerunt. Porro ſi qui
cum alicuius juriſdictionis domino con
troverſiam habeat, eam ad præfectum

Provin

Provinciæ defert, & ab illo jus petit.

Duplex autem eſt ſuperioris juris forma in Turgea; aut enim cauſæ aguntur coram provinciali judicio, aut coram prę-fecto & eius aſſeſſoribus. hoc vocant *dagſatzung*: alterum *das landtgricht.* Iudicium hoc provinciale non tantum ad ſeptem Pagos pertinet, qui Turgeæ præfectos imponunt, ſed præterea Bernates, & Friburgii ac Salodorii, eius domini ſunt; cuius cauſam primo libro expoſuimus. Convenit id aliquando Vitoduri. cum Kyburgius Comitatus cum Turgea conjunctus eſſet: poſtea prope mœnia Conſtantiæ, poſtquam civibus eius urbis à Sigiſmundo Imperatore oppignoratum fuit: alias etiam alibi habebatur: ſed nunc Frawenfeldæ tantùm habetur, & ab Helvetiis decreto cautum eſt, ne alio transferatur. Iudices ſunt XII. quos præfectus deligit: & quatuor horum ex oppido Frawenfeldo, reliquos ex agro Turgeo. Iudicio præſidet præfectus nomine X Pagorum; vel Ammanus regionis; quem iidem Pagi conſtituunt; vel etiam alius vicarius, quem ſibi præfectus ſubſtituerit. Appellationes ex tota Turgea in hoc provinciali judicio deciduntur. deinde ibidé judicantur pecuniariæ controverſiæ, quæ ad hoc judicium deferuntur, & jure deferri poſſunt: item convicia, quibus alterius fama &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

honos læditur, cauſæ criminales & capitales. Porro de iiſdem rebus omnibus præfectus cum ſuis aſſeſſoribus, qui plerunque ſunt Ammanus provinciæ, & Scriba, atque Apparitorum primus, judicat: atque in actoris arbitrio ſitum eſt, utro judicio uti malit. Præfectus ſua edicta & ſententias executioni mandat. mulcta pecuniaria decem librarum impoſita, ni intra dies X illis ſatisfaciat. Provinciale judicium non imponit mulctam pecuniariam ſuis edictis, ſed bannum ſive proſcriptionem. hoc tantum ſub mulcta edicit, nequis in judicio ipſe cauſam agat, non adhibito actore aliquo è numero judicum: item, ne quis intra ipſum conſeſſum judicum ingrediatur. Qui præfecti edicta contempſerit, accuſatus cuſtodiæ mandatur. Ab utroque judicio ad Helvetios provocare licet, &, prout cauſa fuerit, à Pagis VII vel X cognoſcitur. Similiter mulctæ omnes partim cedunt VII Pagis, partim X; nempe bona capite damnatorum, aut quæ ob noxam capitalem confiſcantur, & mulctæ criminum quæ cum capitali noxa cohærent. Sunt autem hæc omnia certo jure definita; & præfecto notum eſt, quid quibus Pagis cedat. Veluti ſunt, exempli gratia, atroces injuriæ, etiamſi non puniantur capite: item ſi quis pacem ſibi indictam manu violarit: injuriæ quæ

ali-

alicui in publica & regia via inferuntur, ſive vulnerando aliquem, ſive ſpoliando, aut vim inferendo: item ſi quis ſibi uſurpet & vendicet privatim publicas vias: terminos aut bona fiduciario jure data transſmutet: fidem publicam violet: dominos ſuperiores, præfectum, aut judicium, contumelia afficiat, &c.

Porro quicunque ſuperiori judicio capitalis noxæ rei pronuntiati fuerint, ad alios deinde judices accuſantur; qui capitis ſententiam ferunt. Numero hi ſunt XXIV. Atque aliquando hic mos fuit, ut XII judicibus provincialis judicii totidem alii à prę-fecto adjungerentur, ex tota provincia ipſius arbitri delecti: hodie vero plerunque judices Frawenfeldenſis oppidi de capite pronuntiant: idque fit vitandorum ſumptuum gratia; qui longe majores eſſent, ſi judices ex tota provincia convocandi eſſent. Ab hoc judicio non licet provocare; attamen in arbitrio præfecti poſitum eſt, ſententiam à judicibus latam mitigare, aut genus ſupplicii capitalis mutare, vel damnato vitam concedere; aggravare autem judicum ſententiam non poteſt.

SARVNETES.

SAruneturm ſive Sanagenſium regio quondam Comites habuit hujus nominis; à quibus Helvetii eam emêre. Fue-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

runt autem orti ex Werdenbergenſium Comitum familia. quæ eadem fuit cum Montfortia; nam hæc in plurimas familias aliquando diviſa fuit. Dividitur autem tota regio flumine no magno, quod Saram vocant, in duas partes. Superior habet vicos aliquot. quorum præcipuus eſt Regatium, ubi judicia eius partis exercentur: item cœnobium Fabarianum; cuius abbas quandam in his locis juriſdictionem habet. Videtur autem hæc pars olim ab altera ſeparata fuiſſe, ſic ut Sarunetum nomen ad illos pertineat, qui infra Saram habitant, & à flumine forte nomen habent; (alii enim ſunt Sarunetes, quorum Plinius meminit, ad ortum Oeni fluminis, hodie Ingadini dicti.) qui vero ſupra flumen habitant, Reguſcis aut Rhucantiis attributos fuiſſe veriſimile eſt: hi & proprio judicio, & aliis menſuris atque ponderibus, quam inferiores, utuntur. Sanegaunum vero oppidum non magnum cum arce, in qua præfectus habitat, caput eſt totius præfecturæ. Oppidum ipſum, ſicut & alterum, eiuſdem præfecturæ ad lacum Rivanum, quod *Wallenſtatt* vulgo nuncupatur, in antiquis autem diplomatibus Riva, proprium conſilium habet, & eius præſidem Sculterum; quem tamen Helvetii, qui imperium præfecturæ obtinent, conſtituunt. Verum inferior

tantum

tantum juriſdictio ad hos ſpectat. Quo modo etiam præcipui vici ſua judicia habent. Supremum judicium rerum criminalium & capitalium Sanegauni habetur. Iudices deliguntur ex oppido & tota præfectura. Præſidet autem judicio plerunque loco præfecti is, quem Ammanum regionis vocant, Præfectus ipſe cauſam adverſus reum agit: habet autem ex officiis ſcribam & apparitorem. Si capitalium criminum rei teneantur Rivæ, illic judicium habetur, & capitis ſupplicium de condemnatis ſumitur: ſed præfectus judicio præeſt, non Rivenſium Scultetus.

RHEGVSCI.

PRæfectus vallis hujus, quæ à Rheno nomen habet, &, ſupra ingreſſum Rheni in lacum Acronium, ad ſiniſtram eius ripam jacet, ſedem ſuam habet Rhynecci, oppidulo in inferiori parte vallis ſito. Dividitur autem tota præfectura in partes certas, quas *hoof*, villas, nominant. quarũ hæc ſunt nomina; Alteſtettum oppidum, Marpachium, Bernangum, Tall, (ad hanc villa Rhyneccum pertinet,) Oberrieda. Singulæ villæ propriam juriſdictionem habent, & duos Ammanos; quorum unum præfectus Helvetiorum, alterum Abbas S. Galli conſtituit. Multarum, quæ in his imponuntur, pars media Abbati ce-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

dit. altera Helvetiis. Alteſtetti tamen mul-
ctæ trifariam dividuntur, & tertia pars op-
pidanorum eſt. Mentio hic fit Luſtenovii.
ajunt autem quidam, inferiorem & ſupe-
riorem iuriſdictionem huius loci ſpectare
ad Auſtrium Principem. Iudicia rerum
capitalium Helvetiorum ſunt, ac Præfe-
ctus eorum hæc exercet in his villis, in
quibus crimen capitale commiſſum eſt.
Iudices ſunt Ammani villarum.

Incolæ huius vallis culturæ vinearum
& nendo lino, quod S. Galli commode
vendunt, potiſſimum ſtudent, & inde
ſibi victum comparant. Cives quoque
S. Galli multa prædia & vineta hic ha-
bent, & non paucos colonos. itaque una
cum incolis novum vinum æſtimant, &
certum precium conſtituunt; non quod
teneatur quis vinum vendere, ſed quod
domini colonis, & alii itidem his, à qui-
bus vinum hac conditione emerunt, jux-
ta publicam æſtimationem ſolvant. In-
ſtante enim vindemia, legati ſingularum
villarum S. Gallum conveniunt: his unus
aut alter è conſilio S. Galli adjungitur, &
communi cõſilio de precio vini ſtatuunt.
ſi ſententiis diſcrepent, & paria fuerint
ſuffragia, is pagus, cuius vices tum fue-
rint, arbiter eſt: ſinguli enim pagi certis
vicibus ex ordine arbitrii jus habent. Pre-
tio vini conſtituto vindemia inchoatur;
neque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

neque enim antea licet uvas colligere.

Barones ab Altoſaxo.

IN intermedio loco interRegufcorũ præfecturam & Werdenbergium Comitatũ jacet dominium Baronũ ab Altoſaxo. Etſi autem hi liberi ſunt, merum habentes imperium, tamen hoc loco prope Reguſcos, ſitus ratione, ipſorum mentionem facere volui. Familia Baronum ab Altoſaxo noſtra memoria ad unum D. Vlricum Philippum redacta eſt. verum is eam Dei beneficio denuo auxit. nam è duabus uxoribus quinque filios, jam adultos, & egregiæ virtutis, ſuperſtites habet, Albertum, Ioannem Theobaldum, Ioannem Philippum, Ioannem Chriſtophorum, & Ioannem Heuldricum. Eſt vero Altoſaxorum familia vetuſtiſſima; ac is, qui deſcripſit ludos equeſtres, quos quidam Tornea-menta, alii Trojanos ludos vocant, refert, ab Henrico Aucupe Fridericum Baronem Altoſaxum ex Suevica nobilitate delectum, qui aliis formam & rationem ludorum præſcriberet. Maſcauci Rætorum populus, qui Hiſarci in trophæo Auguſti nominantur à Plinio, paruere quondam Baronibus Monſaxiis. poſtea Sigiſmundus Imperator Comitum dignitate ornavit; ac Wolffus Baro Monſaxius adverſus Obotritos militavit, anno 935. Dicuntur

autem hi ex Altoſaxorum familia oriu
di, & vocantur domini *von Sax zue Mo*
ſax. In Rætia multi nobiles vetuſtiſſim
ſtirpis eſſe dicuntur, à primis Rætis, q
Tuſci fuerunt, ut creditur, oriundi: ip
ſe à Romanis ortos gloriantur: illic oli
Altoſaxi habitarunt. nam & prope valle
Leguntiam, quæ maxime antiqua nobil
tate gloriatur, vicus nomen familiæ ret
net, *Oberſax;* & arx illic fuit à Saxo, vel
ut quidam malunt, à Sacco nomen ha
bens. Mihi itaque veriſimile fit, Altoſa
xorum familiam Ræticam origine eſſe
ac à veteribus Tuſcis, qui Romanis anti
quiores fuere, una cum aliis multis nobi
libus Rætorum familiis originem ducere
Illa etiam regio, cui hodie imperant, olim
in Rætia cenſebatur; quando etiam Stra
bo Rætiæ fines uſque ad lacum Acroniu
extendit. Duas munitiſſimas arces hæ
regio aliquando habuit; Saxiam quæ bel
lo Abbatiſcellanorum combuſta eſt: &
Forſteggam; quæ longe eſt recentior; di
citur enim ab Altoſaxiis ædificata, aucto
re abbate S. Galli Vlrico ab Altoſaxo
cum eo tempore bellum adverſus Monte
fortios Comites gererent. Subjecti ſunt ar
cibus in eadem valle pagi plures, Altoſa
xorum dominio obnoxii, ex his ſi bellum
ingruat Helvetiæ, robuſtum militem ſub
ſuo ſigno illis auxilio educunt: ac Vlricus

pate

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

pater Vlrici Philippi qui nunc in his locis imperat, bello adverſus Maximilianũ Imper. & fœdus Suevicum, ſtrenue Helvetiorum partes defendit, & ab illis virtutis ergo aliquot majoribus tormentis donatus fuit. Sunt autem à multis annis Barones Altoſaxi cives Tigurinæ urbis. Cæteroquin Helvetii nullum in Altoſaxios imperium habent, ſed illi ſuis hominibus libere, abſque ulla provocatione ad ſuperiorem aliquem dominum, imperant.

PRÆFECTVRÆ ITALICÆ.

INter Præfecturas quatuor Italicas principem locum tenet Luganenſis, cuius præfectus Capitaneus nominatur, & omnium præfecturarum imperium habet, ſi bellum ſubito in his regionibus oriatur. Proximum locum tenet Locarnenſis, priori amplitudine non multo inferior. huius deſcriptionem exactam, quam meo rogatu confecit clariſſ. medicus Thaddæus Dunus Locarnenſis, amicus meus ſummus, hic adjiciam: etenim ex hac de aliis quoque præfecturis judicium fieri poterit. quamvis enim amplitudine differant, & non par ſit politiæ inter ipſos incolas & forma & ratio; quod tamen ad Helvetiorum imperium & præfecti munus attinet, ubique fere eadem eſt ratio.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Locarni deſcriptio.

Oppidum hoc Italice *Locarno*, Lati Locarnum, Germanice vero *Lugga* appellatur: Sic autem appellatum pleriq exiſtimant, quod ſit quaſi locus carniun quia ager bonis ſuavibuſque carnibus bundet. In plano ſitum eſt, inter radic montis altiſſimi, & Verbani lacus ripan Habet ab oriente lacus, initium & capu (Leander Bononienſis perperam Verba caput ad exitum Ticini ponit; à merid lacus ipſius, quaſi collum gracile, & ult lacum excelſos montes. Ab occaſu diffun ditur in pectus ſuum; à tergo, quod ſe ptemtrionem ſpectat, montes ſunt magn Orientem verſus, ad fines agri Bellizoner ſis, campus eſt ampliſſimus, fœni in pr mis ferax, per quem Ticinus amnis dela bitur. Non procul vero ab oppido inte jam dictum campum & ipſum oppidum & inter montis radices & Verbani ripam prædia ſunt lætiſſima, frumenta vinum que ſimul ferentia. Ad occaſum, juxt oppidum, agri ſunt ſatis late patentes, & valde fertiles. hi olim latius patebant, ſed à vicino fluvio vaſtati ſunt, & abrepti Montes vero longo tractu porrecti, viti bus optimis ordine pulcherrimo diſpoſiti conſiti ſunt. Porro oppidi amplitudo familiarum numero cognoſci poteſt. nu

merantur

merantur enim familiæ plus minus quadringentæ. Oppidum nullum eſt ad Verbanum ſitum quod Locarnum amplitudine vincat. Nobiles quoque habet plures, quam ullum aliud, ideoque primarium & princeps oppidum eſt. Quanta autem ſit loci huius amœnitas, ex jam poſita deſcriptione ſatis liquet. Äëris vero temperies, clementia & ſalubritas tanta, quantam optare licet. Auſtri non niſi refracti & retuſi eo perveniunt, propter obiectos illis montes. Boreas & ipſe ſæpe clementior eſt, propter altitudinem montium, oppidum hoc quaſi tegentium. Ab oriente in occidentem perflatus eſt liberrimus. Nullæ ibi ſtagnantes aquæ, nullæ paludes. In ſumma, locus ſatis amœnus eſt.

Arx Locarnenſis.

HAbuit ante annos non ita multos ampliſſimam & munitiſſimam arcem, turribus multis inſignem & claram, magna foſſa circundatam. Sedes quondam fuit Ruſcarum Comitum præcipua. Galli arcem annis aliquot tenuerunt, ab anno Domini MCCCC XCIX uſque ad annum MDXIII, Comitibus arce quidem privatis, ſed non pulſis. In ea palatium erectum eſt, quod etiamnum integrum & intactum viſitur: eſtque prætorium, hoc eſt, domus præfecti; in quo tamen habitat ipſe quoque

que interpres, & ſatelles, ambo Helveti
de quibus infra ſermonem habebimu
Portus intra arcis muros eſt egregius, i
quo naves armatæ olim ſervabantur. An
guli eius quatuor (eſt enim quadrangulus
turribus totidem muniti erant. In ambit
murum habebat bene firmum. Alluebatur tum temporis Verbano; ideo naves
portu in lacum commode exponi pote
rant. Nunc tanta illic congeſta à vicin
fluvio, Madia dicto, glateæ vis conſpici
tur, ut intervallo ſatis magno à lac
diſtet. Diruta poſtea fuit arx tota, præte
palatium, ab Helvetiis, anno ſalutis M D
XXXI. Fundamenta adhuc extant omnia
& parietes ædium multarum. Non era
talis arx in regionibus illis. Bombarda
majores & minores inerant multæ, & ar
morum variorum magnus cumulus. De
illa Franciſc. Guicciard. lib. 5. Hiſtoriar.
nonnulla ſcribit, quomodo Helvetiorum millia XV ad eam oppugnandam
convenerint. Eiuſdem etiam meminit lib.
XI & XII ad finem.

Præfecturæ amplitudo.

OLim temporibus Ducum Mediolanenſium Comitatus unus erat, ager
is totus, cui nunc Locarnenſis præfectus
imperat, (ſi tamen Briſagum oppidum
excipias,) una cum eo, cui Madianus præ-
fectus

fectus præeſt. Comites vocabantur Ruſcæ; qui nobiles Comenſes erant, magnæ authoritatis: ita ut urbe Como, vel Novocomo, potiti ſint; quam tamen Duci Mediolanenſi reſtituerunt anno M CCCC XVI. ſed Comitatus iſte poſtea diviſus fuit, & vallis Madia à Locarnenſi ditione ſejuncta eſt. Quo tempore vallis quoque Verzaſcha, & Gambaronium, de quibus infra, Poteſtates quoſdam ſibi eligendi, jus facultatemque obtinuerunt. Amplitudo ejus, qui præfecto ſubjicitur, agri, ex conventuum ſive parochiarum numero colligi poteſt: Parochias enim computant plures viginti.

Agri fertilitas.

MOntium Locarnenſium radices, & reliqui territorii bona pars, vini, eiuſque generoſi & optimi, feraciſſima eſt. In collibus & montibus vites palis alligantur, ſub quibus fœnum nihilominus provenit: in planitie arboribus, quos *rumpos* vocant, maritãtur; è quibus palmites bini & bini prælongi mutuo implexi, ad extremos oculos colligati, hinc & inde, ab una ad aliam arborem traducuntur: & ubi arbores longius à ſe invicé abſunt, aut palmites breviores, quam ut arborem contingant, (quod fere in vineæ latitudine accidit,) tum palmitum extrema ex duabus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

bus contra ſe poſitis arboribus commi
tuntur (virga interdum media) ſatis alt
ne frumentis, & frugibus aliis, quæ ill
ſatæ ſuccreſcunt, impedimento ſint. Pa
mites hi uberem & incredibilem uvaru
proventum exhibent. Vvæ grandes ſun
& ut plurimum bene matureſcunt: unc
fit ut preſſis calcatiſque illis ingens mu
copia exprimatur. Agri in univerſum no
adeo late patent, ob lacum & monte
proximos: ſunt tamen fœcundiſſimi, tu
ſoli bonitate, tum agricolarum induſtri
crebraque ſtercoratione. Cum enim ag
non multi ſint, oppidum vero ſatis popu
loſum, ſumma cura & quaſi otio exco
luntur. Vicecuplum non raro reddun
Bis in anno meſſis celebratur. menſe jun
demetunt triticum optimum, &, quar
vocant, ſiliginem. ſecunda meſſis eſt octo
bri. milium, panicum, & aliæ fruges
ſecunda aratione & ſatione colliguntu
Montes & valles carnium optimarum
hœdorum in primis, copiam mittunt &
ſuppeditant: dein perdices, phaſianos, avi
culas, lepores, capreas, butyrum, & caſeun
abunde ſuggeruut. caſtanearum quoqu
ubertimum proventum alendis ruſtici
idoneum. Comedunt illas crudas, recen
tes, ſiccaſque; ſimiliter & coctas, mod
elixatas, modo aſſatas: ex iis farinam quo
que faciunt, & panes pinſunt, farinam
qu

que ad alios uſus multos adhibent: imo caſtaneæ nobilium deliciæ ſunt. Quamobrem ſi caſtanearũ proventus felix fuerit, fame & inedia vix laboratur; cum ſcilicet ſint illis

—— mitia poma,
Caſtaneæ molles, & preſſi copia lactis.

adde, & vini. Proveniunt illic ficus optimæ, mala, ſive poma, multorum generum, valde mitia, ſic & perſica, pira, ceraſa, & multi alii fructus non ignobiles, ut pruna multiplicia, malogranata, cydoniaque, olivæ & arancia, & alii fructus, non infeliciter illic veniunt. Lacus piſcoſiſſimus eſt, & multa gignit piſcium optimorum genera. Mediolanum ſæpenumero piſces, inprimis truttæ, venum mittuntur. In ſumma rerum propemodum omnium ad victum humanum neceſſariarum abunde ſatis illic habetur. Solius frumenti caritate laborant non raro, agrorum, ſicut commemoratum eſt, paucitate. Sal aliunde importatur.

Mercatus.

CElebratur Locarni altero quoque jovis die mercatus frequentiſſimus & celeberrimus, & naves ex omnibus Verbani lacus oppidis illuc advolant; in quibus hominum multitudo non vulgaris. Conferunt ſe eo emendi magis, quam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

vendendi gratia. Confluunt multi è variis ducatus Mediolani oppidis, è vicinis præfecturis, Luganenſi, & Bellizonenſi; item è Miſauciis, & Lepontiis; ut nihil dicam de vallibus & pagis omnibus Locarnenſis & Madianæ præfecturæ. Longe lateque ſi illinc proficiſcaris, tam celebrem mercatum vix reperias. Platea ibi eſt ad lacum capaciſſima, in qua mercatores tentoria multa & cadurca figunt contra tempeſtatum injuriam.

Populi ordines.

VNiverſus populus in tres claſſes diſtributus eſt: nimirum in nobiles: cives antiquos, quos illi burgenſes nuncupant; & eos, qui aliunde illuc habitatum conceſſerunt, quorum tamen plerique annis centum & amplius ſedes ſuas eo in loco fixas habuerunt. Nobilium familiæ, hoc eſt, cognationes, ſunt quatuor, Aureliana, Muralta, Magoriana, & præterea Dunorum familia cæteris antiquior. Suas ſedes & bona familia hæc habet tum Locarni, tum maxime Sconæ. quod oppidum eſt Locarno vicinum, & amplitudine illius æmulum, ſed non ita populoſum, in planitie & ad lacum ſitum. Nobiles Duni ſummo in honore erant Ruſcis imperantibus; ab illis amabantur præ cæteris nobilibus, & ad honores & dignitates evehe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

evehebantur: unde Ruſcarum Comitum inſignia in fronte ædium nobilium Dunorum Locarni viſuntur magnifice depicta. Plebis deinde nomine cenſentur dominii totius habitatores alii omnes in pagis & vallibus. Et communio ſocietaſque omnium ſimul COMMVNITAS appellatur.

Magiſtratus.

PRincipio præfectus, qui Commiſſarius vocatur, à duodecim Helveticorum Pagorum rebuſpub., altero quoque anno finito, modo ex hoc, modo ex illo Pago, juxta Pagorum leges & fœdera electus, Locarnum mittitur.

Hic merum imperium habet, ſummamque poteſtatem animadvertendi in ſontes; quos ſolus morti (ſi criminis atrocitas ita poſtularit) addicit; niſi de more aliquos ſibi aſciſcat viros judicio præſtantes, & patriarum legum morumque peritos. Ad jus autem dicendum non admittitur, niſi prius ſolenni jure-jurando populi leges, & inſtituta, quæ ſtatuta, id eſt, municipalia jura vocant, ſe ſervaturum promiſerit. Quod ubi præſtitit, populus, qui tunc præſens eſt, ſolenni publicaque acclamatione illum pro legitimo ſuo præfecto agnoſcit, & obedientiam, fidem, obſervantiamque interpoſito juramento promittit. Cæterum, quia præfectus Helve-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

tica, populus autē Italica lingua loquitur,
præfecto interpres Helvetius ab ipſis do-
minis electus (à quibus etiam ſuum accipi
ſtipendium, non à Locarnenſibus, ut præ
fectus) adjungitur. Per hunc interpretem
præfectus ad populum & cauſidicos, popu-
lus viciſſim & cauſidici ad illum, referun
omnia; hacque ratione cauſas ille cogno-
ſcit & judicat, notariis omnia Latine ex-
cipientibus. Reipub. rebus, de quibus mo
dicam, præfectus ſe non immiſcet; nam
penes populum plena poteſtas eſt magi-
ſtratus ſuos, ſive officiales, creandi, & d
rebus omnibus ad rempublicam perti-
nentibus conſtituendi & ordinandi.

Eligitur præterea procurator fiſci, qu
criminales cauſas urget, & pecuniam fi
ſco, quam Cameram vocant, adjudica-
tam ſervat. Creatur & hic à dominis, ſe
civium Locarnenſium unus ut plurimum
Magiſtratum is gerit quandiu viſum fue-
rit Dominis.

Quarto, ab iiſdem dominis præfecti
vectigalium conſtituuntur. Nam quotan-
nis æſtate, quando legati duodecim illuc
veniunt, cum uno aut pluribus civibus,
quibus ius exigendorum vectigalium aſſi-
gnant, certa pecuniæ ſumma paciſcuntur,
quam præfecti elapſo anno dominis per-
ſolvunt. Hos magiſtratus quatuor, domi-
ni ipſi creant.

Porro

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Porro præfectus ſatellitem ſibi deligit plerunque conterraneum ſuum, qui ab ipſius latere non diſcedit, ſed præſto ſemper adeſt, ſecuri halabardica gladioque armatus. Primus apparitorum eſt, & ſontibus capiendis cuſtodiendiſque in vinculis præeſt. Quoties autem Domini illuc proficiſcuntur, hunc pro oſtiario habent; numerantque ei ſtipendium domini ipſi, quemadmodum & interpreti.

Ab eodem Præfecto, ſeu Commiſſario, vicarius, qui locum tenens dicitur, eligitur; civis ſcilicet aliquis, cauſis tractandis jurique dicendo idoneus. is abſente, aut laborante, aut aliter præpedito præfecto, illius nomine & vice pro tribunali ſedens, cauſas quaſlibet civiles, quantumvis graves, judicat, ut qui eadem, qua præfectus, authoritate & poteſtate polleat iis in cauſis.

Apparitores præterea aliquot è populo à Conſilio, de quo mox verba fient, eliguntur, qui ad omnia imperata dicto audientes ſint. Serviunt autem & obediunt cum præfecto, tum etiam reipublicæ, ſive communitati. Atque hi ſunt dominorum & præfecti magiſtratus ſive officiales.

Populus & plebs, quæ nunc reliqua eſt, Comitatus illius, ex veteri more quotannis kaléd. januarii viros XXI deligit, quos Conſiliarios vocant, quia reipub. à conſiliis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ſiliis ſunt. Horum XII ex præcipuo oppido, Locarno ſcilicet, aſſumuntur: tres e proximo alio oppido, Scona, vel, ut aliis placet, Aſcona: reliqui ſex è pagis & aliis vallibus, hoc eſt, è plebe reliqua. Eorum qui Locarni eliguntur, ſex ſunt è nobilitate, quatuor ex antiquorum civium cœtu & duo ex reſiduo populi: nonnunquam vero tres; è nobilibus autem tantum quinque. E tribus porro, qui è populo Sconenſi ſiunt, unus de nobilibus Dunis, duo alii de populo univerſo eliguntur. Quum autem ex plebe ſex alios Conſiliarios creari dixerim, per plebem dominii loca ea omnia intelligo, quæ Poteſtates ſive Præfectos alios non habent, præter ſummum illum præfectum Commiſſarium. Quod ideo admonendum hic eſt, propter oppidum Briſagum, vallem Verzaſcham, & Gambatonium, quæ Poteſtates ſuos, id eſt, ſubpræfectos quoſdam, & privata etiam jura, obtinent, ut paulo poſt monſtrabitur, & Conſiliarios non creant.

Conſiliariorum autem munus & officium eſt, videre curareque diligenter ne quid detrimenti reſpubl. capiat: præterea ſumptus publicos & ſtipendia omnia decernere, quæque ad totius reipub. incolumitatem facere videntur, diſponere & ordinare.

Conſiliariis Procuratores adjunguntur ſeptem.

ſeptem qui, quę à Conſilio ſive Conſiliariis decreta, ſedulo diligenterque curant: dantque operam, ut quique ſuum faciant officium, nihil negligant, omnia exequantur. Sunt etiam Ædilium loco, quoniam ædificia publica procurant. Hi non carent fideli ſcriba, quem Cancellarium appellant, à quo omnia Conſilii acta in tabulas referuntur.

Porro autem, quia COMMVNITAS nullam publicam pecuniam reponit, Quæſtor ærarius quotannis novus creatur, qui à Conſiliariis decretam pecuniæ ſummam colligit & exigit à Conſulibus ſive conventibus. Quilibet enim conventus, ſive parochia, ſuum habet Conſulem, (vocari autem Conſules videntur, quod quique publicis ſuorum pagorum rebus conſulant, ſintque patres pagorum quidam;) qui veluti minores quæſtores ſunt. Hi à ſingulis patribus familias, vel à familiis, exigunt debitā pecuniam, quam ſcilicet Conſiliarii præſcripſerint, & impoſuerint illis, dinumerandam & ſolvendā: quam quidē Quæſtori numerant. Modus autem exigendi eſt, pro cuiuſlibet familiæ & parochiæ ratione cenſus bonorum, ſive iuxta æſtimationem bonorum, & taxationum numerum. ſcit enim quælibet non modo parochia, verumetiam familia, quantumvis minima, quid quantumve debeat pro

quaque taxatione. Vna vero taxatio illis eſt librarum centum Imperialium ſumma, aureorum videlicet Rhenenſium viginti ſeptem, tertia unius parte minus. Conſules itaque à familiis, quæſtor à conſulibus exigit: qui poſtea ſuum, in primis dominis Helvetiis, annuum cenſum perſolvit: qui & præfecto, & medicis, & ludimagiſtris, & apparitoribus, & quibuſcunque aliis publico ſtipendio conductis, ſua ſtipendia exponit: adhæc ſumptus alios publicos omnes facit: & in ſumma, quicquid reipub. nomine dandum eſt, dat. Elapſo ſuo anno, adminiſtrationis rationem coram Conſilio aut Procuratoribus reddit: ſubductaque ratione accepti & expenſi, ſi plus expendit quam acceperit, ſucceſſor reddit ſin contra, quod ſupereſt, ſucceſſori dinumeratur.

Præter jam dictos magiſtratus hos quoque creant; nimirum duos annonæ præfectos; (ut alios quoſdam minores officiales prætercam;) & totidem, qui viis purgandis, reparandis, ſternendiſve præſunt. Creantur hi omnes à Conſilio.

Quoniam autem regio propter vicinos montes, & valles, ſylvis cæduis referta eſt, in quibus proceræ, ſpecioſæque & pretioſæ arbores, larix in primis (quæ etiam agaricum gignit ſelectiſſimum) & abies, ad ædificia cumprimis expetitæ, creſcunt,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ſcunt, ex quibus Locarnenſes magnum lucrum faciunt: rei lignariæ mercatores judicem ſive præfectum eligunt, à quo lites & controverſiæ de re lignaria ortæ judicantur. Excelſæ enim arbores cæſæ primum in partes aliquot, quas *borras* vocant, ſecantur, ut commodius per anguſtias vallium perque flexuoſos & ſaxoſos torrentes in Verbanum deduci queant; ubi poſtea in rates diſpoſitæ per totum Verbani tractum, deinde per Ticinum fluvium (qui, ut influit in Verbanum, ita ex eodem effluit) Mediolanum & Papiam magna copia deducuntur: nec tantum trunci illi arborum, ſed etiam tigna, ſive trabes larignæ, longæ & pulcræ. aſſeres quoque ex iiſdem arboribus abſque numero, lignorum item variorum copia pro calcariis. ſic & carbonum. Papia rurſum per Padum, in quem Ticinus ſeſe exonerat; Cremonam Placentiamque deſcendunt. Imo ſi velint, Ferrariam, & Mantuam, & Venetias uſque, & in Adriaticum mare. Arborum trunci juſtam ſuam quandá tum longitudinem, tum craſſitiem habent. mercatorum quoque ſigno notantur. ſimiliter & tignorum vallis Verzaſcha, & vallis Media, aliæque proximæ, incredibilé numerum dant; ubi torrentes impenſe augentur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Briſagum, &c.

AD Locarnenſem præfectutam pertinet etiam oppidum Briſagum, ad Verbani lacus ripam ſeptentrionalem, in finibus totius Helvetici dominii: quatuor millibus paſſuum à cœnobio diſtans. Item vallis Verzaſcha, ad orientem, à flumine Verzaſcha per ipſam deſcendente nomen habens: Similiter & Gambaronium, ad Verbani littus meridionale. Habent vero loca hæc ſuos ſubpræfectos, quos Poteſtates nominant. ad quos civiles duntaxat cauſas referunt: nam criminales non niſi ſub communi præfecto Locarnenſi tractant. Imo in cauſis illis civilibus ad Commiſſarium provocare licet.

Porro quum ſubpræfectos illos ſibi ipſis præficiant, quos volunt è ſuis, vallis Verzaſcha & Gambaronii habitatores; Briſagi tamen populus id juris non habet, ſed præfectum de Aureliana nobili familia, quæ Locarni eſt, altero quoque anno ſibi eligit quem vult. Horum locorum incolæ pecuniæ nihil contribuunt; ſuam tamen portionem cenſus dominorum, & ſtipendii Commiſſario debiti, conferunt, ſuos quoque publicos ſumptus ipſi ſuis in pagis faciunt.

Exu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Exules Locarnenſes.

EX oppido Locarno ſuperius deſcripto, oriundi ſunt Locarnenſes exules, qui Tiguri aliiſque in locis habitant. Quum enim cives eius loci aliquot, qui hodie vivunt adhuc omnes, ante annos triginta purioris religionis ſtudio flagrarent, decretaque Pontificia ſuſpecta haberent omnino; primum conquiſitis hinc inde libris, euangelicam doctrinā hauſerunt; ipſi poſtea concives ſuos permultos eandem docuerunt. Et duodecim annorum ſpatio, ſub anno ſcilicet 1542, uſque ad annum 1554. factum eſt, ut gnavitet illis eam in rem incumbentibus magnus civium Locarnenſium numerus contra omnem perſecutionis vim, rejectis Romani Pontificis decretis, unius euangelii decreta amplecteretur. Quod quum & dominorum pars maxima, & loci illius cives permulti ferendum non eſſe ducerent, ſequenti anno 1550 multos in exilium miſerunt, familias minimum triginta: eos videlicet omnes, qui à nova religione, ſicut illi vocant, ad veterem redire recuſabant. Fuerunt autē eo in cœtu viri nobiles & ignobiles, docti & indocti, divites, & pauperes, adulti, pueri, & infantes: mariti abſque ſuis uxoribus, uxores abſque ſuis maritis: patres ſine liberis ſuis, liberi ſine paren-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

parentibus. Hi benigne admodum à Tigurinis hoſpitio ſuſcepti, beneficiiſq; multis affecti fuerunt, & afficiuntur; ita ut etiam in civium numerum nonnulli relati ſint; aliqui quoque publico ſtipendio ornati. Acceperunt etiam initio à Bernenſibus collectam non vulgarem, item à Baſilienſibus, & Sabaudiæ urbibus aliquot, quibus pauperes ipſorum annis jam multis fruiti ſunt.

FINIS.

V. DA-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

V.

DANIELIS EREMITÆ BELGÆ

DE

HELVETIORVM, RÆTOrum, Sedunenſium ſitu, republica, moribus, epiſtola.

Ad

D. FERD. GONZAGAM, Mantuæ Ducis filium.

PROLOGVS.

PROMISSI tibi dudum muneris, licet exilis, immenſam gratiam tandem inire, veſtra, excellentiſſime Princeps, induxit majeſtas ſimul & humanitas; Humanitas ſupra omnem majeſtatem; Majeſtas nullam infra humanitatem; Illa qua jubere poteras, petere voluiſti; hac, quæ petebas, ſecurius impetraſti. Ac ſicut diverſiſſimis virtutibus, familiaritate & animi magnitudine, & amaris ſimul & ſuſpiceris; ſic in hac ſtudiorum parte, idem iiſdem & invitas ad gratiam, & deterres: cum nihil excelſo & ſublimi judicio tuo offerri debeat, niſi ſublime idem & excelſum. Venio tamen etiàm ſupplex ad amœniorem ingenii tui aram; non thure aut incenſis, ſed lacte ac libo litaturus; certa ac non dubia ſpe,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ſpe, gratius, cum tenui facultate obedientem, quam cum onere munerum ambitioſum oſtendere. De Helvetiorum Rætorumque moribus ſcribere promiſi; Congruens ſimplicitati noſtræ materia, ſed tuæ impar majeſtati: cui ne demtum quicquam tenui oblatione videatur; intercedat tenuitati noſtræ veſtra humanitas, ſuppletura laboris defectum: cui addere velle laudem ut præſumtionis nimiæ; ita accipere ab ea lumen decuſque, modeſtæ ambitionis erit.

Situs Helvetiæ.

ERgo [1] Helvetia omnis, [2] Rætiaque, Germaniæ pars, ab ortu, Norico & Tirolenſi Comitatu; à ſeptentrione Suevia; ab occidente Allobrogum Ducatu terminatur; à meridie Italiam oſtentat: vaſtis undique altiſſimiſque cluſa montibus eadem & obſeſſa: clementius inſurgentibus montium jugis, qua Vindelicis, Rauracis que; ad miraculum editis, qua Noricis Inſubribuſque obtenditur. Iis & ipſi inter ſe, & undique ab aliis ſeparantur; præſcribente ſuis cuique finibus terminos ipſa natura & eaſdem muniente.

Alpes.

HIc fama celebratiſſimæ illæ [3] Alpes, jam olim Herculis & Hannibalis trajectu

jectu notæ: Pœninæ ſummæ, Cottiæque, apud Salaſſios Viberoſque; Adulæ, Grajæque, Miſaucos penes & Lepontios: In Engadinorum ora Iuliæ. Vatarus & Brantius montes apud Venones: Rætico in Rucantiis, & notatus magni Cæſaris ſcriptis Iura mons, Lemanno imminẽs lacui. Adduntur & Abnobę montes in Tulingorum finibus, falſo Danubii origine clari. Horridi ſylvis omnes, vagi ſolitudine, & informes terris plerique; ſed aſperiores cœlo, triſtiores cultu aſpectuque qua Italiam monſtrant, Rætis Seduſiiſque habitati. Vaſtum in vorticibus ubique ſilentium, ingens ſolitudo; in crepidinibus veſtiti ſylvis. Amnibus paſſim torrentibuſque perfunduntur. Frigus habitat penè perpetuum, niveſque etiam æſtivæ; ſed clementiores tunc ſine damno: hybernis menſibus durius inimicæ: oneroſa quippe nix, ventorũ intemperie declivi montium acta in ima vallium incredibili cum immanitate præceps it, & villas vicoſque ſubvertit; unico in hunc hoſtem remedio, muris ædes molibuſque parietem munire; nullum quippe hoſtem gravius metuunt, ad integros ſæpe menſes obſidentem; dum frigoris niviumque injuriam intra domorum clauſtra hypocauſtis ſuperant, quoad æſtatis & ſolis ſubſidio leventur. Parva videantur hæc, conſiderantibus, eam eſſe locis quibuſdam ſeveri-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ſeveritatem rigoremque naturæ, inte
contiguitates præſertim montium, ut a
defectum terræ mortuorum corpora
glacie condantur; ingenti ſtoliditatis hu
manæ argumento, quaſi non alibi felici
terræ abunde ſit, ut eam nobis & viven
tibus negemus & demortuis. non deſeri
nos natura, ſed illam nos. Habet tame
etiam infelix hæc habitatio avaritiæ hu
manæ fomenta: in cacuminibus & con
vallibus ſummorum montium arment
alunt; lactis caſeique perquam optimi e
eo numerus ſimul & pretium: at miſerum
mehercle genus hominum, & nihilo ſui
armentis felicius, quibuſcum ad cuſto-
diam excubant; ſecreti à conſuetudine,
commercio; nulla niſi pecudum ſocieta-
te; iiſdem illis magis quam ſibi ſimiles
quippe quibus & ſermonis nonnunquam
longa intermiſſione oblivio eveniat. Le-
nitur hæc aſperitas leni quoque ope opi-
buſque naturæ: Venas quippe metalli,
plumbi, ferri, æris, argenti oſtendit potius
natura quam dedit. Cryſtalli ingens co-
pia, effoſſi terra partim in ſummis monti-
bus, partim præruptis in montibus col-
lecti. duum id generum, clarum unum
& pellucidum, pretii majoris; ſubfuſcum
alterum ac livens colore ſubluteo. magni-
tudo variat, ſicut omnium è terra naſcen-
tium: ad quinquaginta pondo integrum
& non

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

&non vitiatum ipſe reperi. Apud Sedunos carbo bituminoſus metalli inſtar effoditur; is in calcaria fornace combuſtus, ſtrue lignorum adhibita, in calcem convertitur, novo & eleganti modo. Abundat & larice; ex qua agaricum, inter purgantia celebre; & reſina, qua terebinthinæ loco ipſa gens utitur. In tanta auſteritate locorũ rerumq; penuria vivit tamen illa gens; ſparſis paſſim domibus, & quibuſdam locis adeo iniquis, ut viſu, nedum habitatu, durum ſit. Retruſiſſima inibi ædificia, ædeſque etiam ſacræ, montium crepidinibus præcipitiiſque adhærent; in hoc urgente religione, tanquam major ibi ejus ſit reverentia, ubi major ſolitudo; & cultus potior, ubi major labos. Sic Iabariæ illa, ſic Bremiſa, ſic apud S. Bernardi Divæ Virgini ſacra, ſic infinita ſurrexerunt: in tantum aucta ſuperſtitione, ut idolo, quod ibi antiquitus prætereuntium cultui habebatur, ſacellum circumſtruxerint; nugante vulgo & credẽte, dejectos hic à D. Bernardo dæmones ibidem includi. Sed in his Alpium tractibus maxime mirũ, variare ſub eodem cœlo tempeſtates, eodemque die iter facientes in hyemem, in ver, in meſſem incidere. ſummis in montibus nives & gelu; in depreſſioribus eorum partibus paſcua perpulchre viridantia conſpicari eſt; ad radices colligi fœnum; ſimulque imis

 in valli-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

in vallibus frumenta ſecari vidimus ipſi, & mirati ſumus.

Aqua.

CAuſſatur frequens nix aquas copioſiores: Coactæ & quaſi inhibitæ montium obſtaculis nubes, nivem ponunt, quæ ſubinde diverſos per meatus decidua de montibus aut impetu acta, aut mollius collecta, in torrentes abit, & hi conjuncti in fluvios; quibus deficiente alveo, ac ſtagnantibus, lacus excitantur multi magnique. Videas paſſim aquarum collectos gurgites magno cum pondere de montium cacuminibus, factis ſpatiis, decidere, excitato per impetum caſumque violentum pulvere fumo ſimili: ſed illæ mira gentis ſolertia uſui paſſim urbium domuumque accommodatæ & ornamento: diductis ſubinde per urbes aquis & in canales coactis, aquarum ſimul inopiæ conſulunt, & munditiei oppidorum: decurſu quippe earum ſordes & illuvies cœni efferuntur. Corrigitur aliquando natura, ſicubi deficiat. Eadem arte & ſterilitati medentur agrorũ, deflexis paſſim fluminum ac torrentium curſibus, aut correctis; prætereuntemque & otioſam alias aquam ſuis egeſtas humana uſibus accommodavit. Vidimus apud Lepontios non procul à Rheni capite perrari rem exempli, auda-

ciæ

ciæ majoris dicam an impenſæ, traductum ex vicino monte flumen, in proximum, qui cætero ſatis amœnus aquarum indigebat, ingenti & gigantea prorſus mole, ſuppoſitis tibicinibus & canteriis canales & aquæ ductus lignei ſuſpendebātur, cæſis ante nudarum rupium lateribus. Non agnoſcit ingratitudo humana naturæ bona, niſi labore emantur.

Nec is tamen ſine uſu aut uſura labos: ad labentis aquæ impetus molas frumentarias adhibent; alibi pro ſua quiſque neceſſitate ſubducit partem quam ad ſuos uſus referat. Sic & ad ſignandam monetam, alibi ad tornandos lebetes aheneos accommodatam vidimus, miranda felicitate inventionis.

Fontes.

AVgent aquarum copiam fontes per univerſum hunc tractum frequentiores, diligentia majori & operoſitate, quam arte aut ornamentis, ad noſtratium uſum diducti; inter quos uſu ſalubri nonnulli, & calidæ aquæ, morbis medentes, etiam experimentis claræ.

Thermæ.

NOtæ præter cæteras Aquæ Helveticæ, in modum municipii auctæ: quę apud Seduſios nomine tantum & fama valent.

utiliores Ræticæ in Engadinorum tractu, guſtu vini; ut alio potu peregrino non utantur. Sed omnium magis mirandæ Fabariæ, à vicino Benedictinorum cœnobio nomen ſortitæ, in Racantiorum ambitu, intra montium fauces portentoſo aſpectu, aditu difficiles, infernali trucique ſitu; ac, velut horrendo in barathro, ſtrepitu præterlabentis per vicina ſaxa cauteſque fluvii, & continuo ruentis aquæ impluvio, pulſantur. Nec deterret ea loci facies ab ingreſſu, cum frequentes eo morbidi conveniant. Mirum vero, periculum homines ſanitatis facere, ut ſanitatem acquirant: quis namque inter fœtorem, fumos, contagia, ſperet morbos depellere, cum ex ipſis fiant? fingunt tamen exempla miſeri, & credunt: ſanatoſque audiunt ſemper alios; ſe vident nunquam. Non tanta terræ aquiſque ſocietas nobiſcum eſt, ut eas cuivis morbo medicinam facere poſſe putemus.

Flumina.

ABeunt tandem conjunctæ hæ aquæ in fluvios: ex quo præcipuis Europæ fluminibus hinc origo. hinc fama celebratiſſimi Rhenus & Iſter, hinc Rhodanus, hinc Ænus, junctis pene initiis, diverſiſſimas per oras in maria evomuntur.

Rhenus.

Rhenus.

RHeni [5] duplex ac dubia origo in ambiguo reliquit, anteriorne an poſterior (nam ita diſtinguuntur) verũ illius caput. Ille apud Antuates ſummas pone Alpes; hic penes Miſaucos incipit. ego veram originem neutri aſſignaverim; cum infinitis pene initiis, Rheni omnibus nomine inſignitis, utrimque naſcatur; quibus in unum tandem coactis, & apud Iliantum ſupra Curiam unum in alveum confluentibus, continuo & minime interrupto curſu it, donec aliorum quoque interventu fluminum augeatur: Lacum deinde Podamicum ingreſſus, & ſub Scaphuſia cataracte præcipiti interruptus, Germaniam in occidentem verſus æquus præterlabitur, donec apud principium agri Batavi nomen ſimul perdat & curſum; obturato olim per caſum vero & antiquo eius ore, reliquo Moſa aliiſque fluminibus hauſto.

Rhodanus.

VIcinus Rheno Rhodanus [6], adverſa ſummarum Alpium parte è monte glaciali ac nivoſo natus, ſoluta ſole glaciei niviſque vi, & adjuta fontis copioſi ſcaturigine, citato ſtatim curſu ingens à primordio rapiduſque per Seduſios ruit. Dein per Allobroges inter rupes & ſaxa coa-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ctior, latiore mox ac liberiore alveo Galliam præterlapſus, ſupra Arelatenſes in oceanum effunditur.

Danubius.

IN conterminis Helvetiorum finibus ſupra Tulingos Danubius 7 ſurgit, non longe ab Abnobæ montis jugis hactenus credita origine, pellucido è fonte, ab eius ditionis dominis ſuperbo ædificio circumjecto, ebulliens; auctus ſtatim ditatuſque vicino flumine, & aliis mox, ac infinitis ſeſe inſinuantibus, per Germanias, Pannonias, Daciaſque diverſis anfractibus meat: donec in mare Ponticum ſex meatibus irrumpat.

Aenus.

ÆNus, apud Venones tribus lacubus in Iuliis Alpibus ortus, Noricos præterfluit, donec & idem Danubio miſceatur.

Reliqui fluvii.

TAurus, Arula, Limagus, Vrſa, iiſdem Alpibus orti, veterum Helvetiorum 8 Pagos diſtinguentes, & hæc Lucerinum per lacum, ille per Tigurinum productus, Rhenum adjuvant; in quem & Langalus ex Prætigoia deſcendit: & in Rucantiorum finibus juxta Scalam montem lapſus

Sara,

Sara, & alibi Ticinus, aliique innumeri.

Lacus.

NIhilo inferiores fluminibus lacus, quos pene ſingula, quædam & duplices faciunt: Rhenus, Venetum & Podamicum; Lemanum, Rhodanus; Rivarium & Tigurinum nobiles, Limagus ignobile flumen: Lucerinum Vrſa facit: Cæteros, Verbanum, Gaunum, Larium, Semnium, Benacum, in meridie omnes, ſui quemque fluvii gignunt. Ampliſſimus Lemanus, adjectu clararum antiquarumque urbium nobilis; ſed cui non cedat Podamicus, nunc Brigantinus, nunc Acronius, nunc Venetus, cognominatus. certo & olim creditum, Rhenum præterlabentem non miſcere undas; quod & de Benaco memorię traditur. Cinctus undique amœniſſimis locis & caſtellis in delicias exſtructis, ſpeciem præbet mirabilem: addit decorem ſub ipſa fauce etiam ponte cluſum oppidum Conſtantia, claras mox inter urbes memoranda. Notati & fama celebratis urbibus Tigurinus & Lucernus: ſed ille etiam ponte memorabilis ad duo millia aut eo amplius paſſuum excedente, Rapperſwilam prope, qua ad Eremitas, Divæ Virgini ſacram ædem, iter eſt. Rivarius editiſſimis & viſu horrendis undique montibus clauſus metum facit inſpe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ctanti, tanquam nuſquam exitus ſit. Eſt & Pilati [9] lacus, miraculo & vanitate notatus; injectu quippe ſordium irritatum ciere tempeſtates aiunt: quod tamen ego in medio reliquerim; ac ſicut probare argumentis longum, ita refutare ſupervacuum ſit.

Piſces.

FEraces hi omnes piſcium; inter quos & rariores quidam, & proprii ſuis quique lacubus. Truttarum nuſquam major copia. adverſo fere flumine eunt frigoris captandi cauſa. hinc eſt, quod maximas & ad triginta pondo ſub primordio Rhenus Rhodanuſque alant. In tanta tamen aquarum copia raræ naves cymbis in Liburnicarum modum utuntur: nec ſemper vento, ut noſtrates, non niſi ſecundo navigant: obliquare ſinus neſciunt: remis fere adſident. ita obtinuit, ut ubi incedi terra poſſit, aqua non volentes utantur. id ex equorum copia fit, ſecurius celeriuſque euntium: nam ex vento pendere, aut ſulcare undas lento itinere, ubi per negotia urgeare, permoleſtum eſt. etiam regio montoſa ventos arcet, unicum navigationis præſidium.

Valles.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Valles.

TAlis vera & genuina Helvetiæ facies ſituſque: nam & clementius alibi ſalubreque & fertile ſolum, ſed qua aut Galliæ aut qua Germaniæ adjacet. Plurima apud Bernates & Tigurinos vineta, & alibi & paſcua & viridaria omni fructiferarum arborum genere conſita. cætero ſterilior, niſi quod valles quædam amœnæ juxta ac feraces frugum. Qua Rhodanus fluviorum Galliæ fertiliſſimus apud Lepontios Viberoſque oritur, vallis eſt modice lata; undique præruptis altiſſimiſque montibus cincta, ſinuante ſe fluminis curſu porrigitur; & inferente ſe mox anguſtis in latum faucibus fluvio, coeuntibus pene in unum montibus clauditur, eam vallem hodie [10] Valeſii habitant, præcipuam fertilitate, & ferendo vino fructibuſque nulli parem; (niſi quis primas [11] Volturenæ detulerit Italico cœlo ſoloque;) nihil ex vicinorum Rætorum auſteritate retinentem; atque hoc ipſo campis ac planicie feliciorem, quod oppoſitorum montium reflexione calor augeatur; bis quippe annuatim reponit commiſſas fruges. vina eius, & olim celebria, & Mantuani vatis carminibus decantata, ſummo hodie in pretio ſunt. Includitur hæc quoque montibus, ſed arctior & reſtrictior orientem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

verſus, difficili ad Tridentinos aditu; utroque etiam latere continuis montibus obſeſſo, ſed ſterilibus, qui ſeptemtrionem Rætoſque; fertilioribus, qui meridiem Galliamque Ciſalpinam ſpectant. patet in occidente declivis jugis; & à dextra alia quoque valle ſeſe aperiente, lacum Larium oſtentat. Cæteræ vallium aut modice fœcundæ aut ſteriles. quædam tamẽ, arctæ licet, & exiguæ, fertilitate ſupra reliquas ſunt ex incolarum diligentia: induſtrii enim ac ſolertes vincunt ſterilitatem loci. Operæ haud parum in derivandis aquis ponunt; prata, hortos, vineas irrigant. Apud Rhætos vallium eæ pene populoſæ magis quæ ſteriles; Iliantum, Longaniſſà, aliæque: Ibique demum vera Rhætia eſt, non alienis imbuta moribus, non corrupta deliciis; ſolas nives, ſolas ſolitudines veneratur: hic ambitionis meta, hic cupiditatum terminus, hic manent, hic generant; nec extra, nec ultra norunt; hic ſui ſimilis natura ſuas tantum leges ſequitur, nec præpoſtera aut præmatura venere corrupta numeroſas validaſque gentes alit.

Strumæ.

SVnt & in his vallium nonnullæ ſtrumoſæ[12] dictæ, eo quod earum incolæ grandibus ſub gutture ſtrumis ſint. aquarum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

rum id vitio fieri autumant, falſa ratione; cum & idem divitibus aquam perraro bibentibus eveniat: nugantur alii, implere pituita artus & inflare aquas venis metallorum infectas. ego incertas rei cauſas in medio relinquam: niſi quis & loci vitio adſcripſerit; cum eadem ratione naturæ, iiſdem in locis ſint & pagi fatuis [13] referti. nullo ii cibo humano, quidam & ſtercore & excrementis, alii fœno paſcuntur: nudi etiam per hyemem incedunt: ſono magis quam ſermone utuntur, quippe qui à nullo mortalium intelligatur. Monſtratur tamen & fons in agro Tigurino paulo ſupra qua Taurus [14] Rhenum ingreditur, cuius aqua hauſta ſtrumoſos efficiat; & in Cicera valle amnis qui fatuos ac ſtolidos: quarum rerum cauſæ in occulto latent. Et, quod magis mirere, vidi in Bernatibus, mulierem ad decem annos citra omnem cibi potuſque humani uſum vixiſſe tamen, ſed per miraculum oſtentatam; torquentibus ſe fruſtra medicis & cauſam quærentibus, cum ſupra infirmitatis humanæ terminos ſit. Fructus tractus hujus in conterminis Italiæ vicinis feliciores, alibi agreſtes: vinum, cuius avidiſſimi ſunt, locis etiam parum idoneis colligunt; inde ægra maturitas; nec eadem ubique bonitas. quibus omnino deficit, à Seduſiis Volturenisque, junctis ſarcinariis, exportant.

portant. Fert & Valeſia crocum, magno gentis lucro.

Animalia.

ANimalia eadem fere quæ apud nos, ſed & rariora generat. Frequentiores capreæ montanæ in ſummitatibus duntaxat montium agunt; ſaltu montes integros metiuntur: nive victitare aiunt; ligno & foliis rarius: calorem averſantur, nec ferunt, certo experimento, in valles expulſas ſtatim deficere, non niſi primis annis capi à venatoribus accepi: excellentiſſimas ſolas, invidia gloriaque pulchritudinis. capiuntur, ſicubi à matribus imperitia viarum deerraverint; cæteroquin captu difficillimæ. Ipſe integrum ad menſem apud Curienſes vivam alui.

Eſt & ibex, velocitate admiranda; licet capite vaſto, cornuum pondere onerato, mira & incredibili pernicitate è monte alio in alium tranſiliens. Librat ſe in cornua: ut tormento aliquo rotatus in petras, viſu celerius huc aut illuc exſultet. ſed magis mirere, loci illi tantillum ſufficere, quantum capiendis extremis ungularum tibiis ſatis ſit; eas arctiſſime conjungit, & uno impetu aſſurgens tanquam vento raptus, oculis eripitur. Etiam venatori cautio eſt, arcte ſaxis aut montibus inniti, ne quid ſpatii medii ſit; trans-
verſis

verſis ſiquidem cornibus in præceps agunt, ſi quem erectum montibus diſtare viderint.

Hic & mures illi, à loco nomen ſortiti Alpini, magnitudine felium: ſomniculoſi à continuo ſomno dicti, quem ad ſex ferè menſes protrahunt: ad eum ante ſe inſtruunt, pabulo in ſpecus convecto, non devorando, ſed cui mollius incubent. Videas alternos marem ac fœminam, ſupra ſe complexo faſce herbæ, ſupinos cauda mordicus apprehenſa invicem detrahi ad ſpecum; ideoque illo tempore detrito ſunt dorſo. Mox citant ſe excitantque alto ſono; eodem &, à venatoribus inſectati, produnt ſe, aut fugam mutuo monent. Comedunt innixi natibus, pedibus anterioribus vice manuum fungentibus; poſterioribus & ſolis gradiuntur.

Reliqua animalium, vrſi, lepores, colorem pro tempeſtate anni variant. Albi hyeme; ſuccedente æſtate, paulatim naturalem colorem induunt; intermedio temporis maculoſi. ſed & copia eſt: quinquaginta una die lepores una in domo diſtractos vidi. Immenſæ ſupra fidem magnitudinis boves, quorum in Italiam quotannis infinita aguntur armenta. Sunt & lupi, rhoes, lynces; ſimiliter phaſiani, perdices, utriuſque generis otides; lagopodes, ſed ſylveſtres.

Sylvæ,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Sylvæ

SYlvis Helvetia tota Rætiaque referta eſt; diſcurrente olim ſaltu Hercynio; nunc interciſo adeo, ut non niſi portiunculis videatur. Sed hic eius initia, circa vetera Auguſtæ Rauracorum [15] veſtigia, pene in totum ipſo inumbrata: Certis dein intervallis Germaniam implet, donec apud Cheruſcos nomen iterum inveniat & magnitudinem.

Vrbes.

VRbes & municipia pro loco egregia. Ambitu fluminis, peninſula pene Berna, [16] eleganti & pervenuſta ædium omnium & viarum ſimilitudine, nulli urbium quam ſibi ſimilis.

Certat ſitu & flumine Baſilea, [17] cæterum ſtructuris ſuperbior, loci voluptate etiam gratior: ſcindit mediam Rhenus altiori quam latiori alveo: ponte ſtratus ſublicio, ut diviſa urbs videri non debeat; ædificia picturatis paſſim veſtibulis mirum quantum addant decoris: notabilis in ea venuſtas & forma mulierum; prope ſine exemplo; in tam numeroſa gente pauciſſimas deformes. Famam nomenque academia dat, literatorum conſeſſu illuſtris.

Æmula illi amnis ſimilitudine Scaphuſia;

ſia; ſed reliquo minorem nobilitat catara-
ctes fluminis, horrendo cum impetu & ſpecie mirabili dilabens.

Lucerna [18] amœna prorſus vicinia lacus, quem ponte tegit, in uſum ſimul & ſpeciem.

Idem Tiguri ſitus; ſed quantum cultu & nitore contendit, tantum antiquitate præcedit: ingens id oppidum, ædibus, populo, mercatu frequens, & affluentia peregrinorum; prima Helveticarum vrbium.

Habet & Valeſia urbem antiquitate, ſitu, fama illuſtrem Sedunum. qua amœniorem ad formam pandit ſeſe vallis Sittæ, flumini adjacet, cincta planicie. Imminet ab oriente mons medius inter adverſos, quibus utrinque vallis cingitur, duplici vertice aſſurgens: Invius alter & præcipiti ac inacceſſibili pene apice arcem in ſummitate oſtentat, temporibus dubiis & peſtilentia infectis epiſcopo reſervatam; auram inibi ſalubriorem frigidioremque exiſtimant: Alterum ſacris deſtinatum Canonici tenent. Civitas ipſa radici montis adjacet; ſatis pro loco elegans, turribus & ædificiis aſſurgit. Vetus procul dubio oppidum, ſed ſublatis per inteſtina bella aut incendia monumentis, fidem eius rei ſola credulitate tuentur: gloriantur & ipſi dedecore ſuo, victos ſe olim à Cæſare; oſtentantque effoſſa monumenta ef-

ta effugientibus litteris. In circuitu paſſim urbis arces, domus, tẽpla exciſa. etiam alibi rupes pagum integrum ſummo monte ſuſpendit. Patriam hanc Cardinalis Sedunenſis nuper illuſtrat.

Supereſt & antiquæ quondam urbis Agauni tenue veſtigium, ſancti Mauritii magni martyris manibus nobilitatum. Stant & hodie campi ferales, quibus ſancti viri memoriam Comitumque eius reliquias inſepultas venerati ſumus. patent late mœſti loci, viſuque ac memoria deformes; ſparſa paſſim albentia vetuſtate oſſa, fragmina telorum, equorum artus prope ſacras ædes, & ara divis martyrum manibus dicata.

Eſt inter Rætos Curia, caput gentis, ad pedes trium montium ſita, præterlabente Rheno, ibi demum nomen ſuum per magnitudinem merente. Ponte illum momentaneo & temporaneo ſtratum vidi aliquando miro artificio, quo vincta, ſecurius trajicerentur.

Superſunt Glarona, Tugium, Vnderwaldia, æmuli urbium vici. ſed in Helvetiis ſiti; & Suitienſes. toti Helvetiæ nomen ſuum dantes.

Eſt & Bada, amœno ſalubrium aquarum uſu frequens, meditullio loci ſita. annua comitia aperit.

Friburgum, Soloturna, inter urbes numeran-

merantur magis quam merentur; ſed & hæc antiquitatem jactat, tamquam prima Germanicarum urbium cum Treveris nata.

Sunt & in Rhætis Chiavena, Morbenium, & ſacra Divæ Virginis æde nota Tiranum; ſed Italiæ annumeranda; quibus cum Rhætis commune nihil præter imperii ſocietatem.

Annumerabimus & urbibus Conſtantiam, medio magni lacus ſitam: qua anguſtis utrinque brachiis pene clauditur, amœno & eleganti opere aſſurgit, incertum ſpecie magis & nitore ædium, an venuſtate & civilitate civium commendetur.

Reſpublica & regimen.

HAs terras, hæc loca, quæ gens, quibus legibus, moribus, inhabitet, ſupereſt dicere. Helvetii, antiqua Galliæ olim gens, armorum laude & ſtudio literarum juxta nobilis, niſi Romanorum armis ceſſiſſent: Variis & ſuis & aliorum cladibus inſignes. Cum everſione mox imperii inventa potius quam recuperata libertate, inclementia loci tutata eſt quo minus vicinis armis peterentur: donec Auſtriæ præclaræ domui, velut conciliante natura, ſeſe inſinuarunt verius quam

ſubjecerunt. & manebat procul dubio felix Imperium, ſi felicitati Principum, proregum ſubſecuta eſſet modeſtia moduſque. ii gentem, in libertate natam, quo magis ſervitio voluntario detentam, eo magis indies magiſque laceſſere, caſtellis munitiſque locis coërcere; ac, tanquam metus major per injurias fieret, ubique inſolentia uti: quoad privatę injuriæ in publicum tandem exitium erupere: &, ne vindictæ comites deeſſent, ſumptus libertatis prætentus, ad ſumenda arma irritandoſque ac movendos animos haut tenue momentum. Primũ recuperatæ libertatis autorem Tellium celebrant, domeſtica calamitate publicis ſeditionibus cauſam aperientem, quæ mox invaluere, accitis ſtatim pluribus in eandem ſpem: pauciſque primo præfectorum odio tumultuantibus, mox crevit late malum; auctumque pertinaci & per naturam inſito libertatis ſtudio, ac negligentia dominorum, cum tolli poterat, poſtquam adolevit ingenti crimine Principum, peſſimoq; ſeditioſorum exemplo ſtetit ac viguit. Neque, quod ſuperari levi patientia poterat, cum belli fortuna tentatum eſſet, componi cogique in priſtinum ſtatum potuit. Tantum valet in animis humanis obſtinatæ ſtudium libertatis. Aucti exinde termini, & principantium impunita licentia plures eadem audere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

dere impulit: reſque tenues primum; mox, gliſcente audacia ſimul & impunitate, tandem invicti manſerunt. ſubductis varie hinc inde locis, & in fœdus coeuntibus, ſuavi delinimento blandientis libertatis, temeritas populi, adjuta fortuna, facilem exitum ſortita eſt; & ad quæ ſtudia temeraria primum detrectatio, mox evitandæ pœnæ metus excitaverat, iiſdem illis ſupra ſpem, ſolo fortunæ beneficio, antiquã pene priſtinamque rei bellicæ gloriam recuperarunt. Sic per Pagos rurſum diviſi; quibus, prout ſorte aut armis provecti, pro meritis locus dignitaſque evenit; cæteri, pro ratione armorum, ſubditi his aut illis manſere.

Pagi.

SVntque hodie Tigurini, Bernates, Lucernates, [19] Vranii, Suitienſes, Vnderwaldii, [20] Tugiani, Glareani, Baſilienſes, Solodurnii, Friburgii, Scaphuſiani, Appezellenſes. Reliquæ vallium ſuperioribus variè ſubjectæ: Ergovia, Briſgovia, Nuithones, Aventicum, & Alſatiæ quoque pars. Præfecturæ quædam Italicæ: Belinzona, Locarna, virtutis pretio datæ. Venere & in fœderis partem Ræti, diverſis cauſis, eadem ad libertatem pertinacia; ſuntque Curienſes, Ilienſes, Tavoſiani, Lepontii, Miſauci, Prætigoi, ſuis val-

libus diſtincti, & tot fere gentes quot nomina. Civitates ſeu communes infinitę tribus fœderibus comprehenduntur. Recepti ſunt & Sedusii, in decurias diviſi; ſua fere valle contenti, quæ illis inſtar orbis eſt. Coiere & San-Gallenſes; ſed, quo ſubjectionem averterent, ſatius viſum, in fœdus, quam in ſervitutem venire: unum hoc etiam reliquorum exemplo peccarunt, habere Principem, & non obedire; ferre, & non admittere.

Horum omnium potentiſſimi Bernates, amplis finibus; ſed uni urbi in reliquas jus. alternatim ſinguli civium præfecturam gerunt. ex quibus opibus & potentia, augentur ita æquali cives omnes facultate, ſimilique opulentia. Bellicoſi ipſi; ſed imbellis turba ſubditorum: quorum pars Sabaudiæ, alia aliis debeatur: eos Helvetios non eſſe, lingua & degener animus arguit; nihil etiam ex proceritate illa corporum, nihil ex virtute retinent; hoc ipſo lubentius parent & facilius imperantur. Sed Bernatibus cum magnitudine finium invidia crevit odioſa, velut inter pares potentia. Melius Tigurini, quietę nobiles, nec ambitione aut ſuperbia notati, licet in primatu & præſidentia. Præfecturę eorum non numero, ſed ſpecie potiores. Nõ abeunt ut reliqui in ſtudia partium, ſed gentes liberæ nulli ſe Principum

fœdere

fœdere adſtringunt; nec teneri ſe cuiquam putant alieno. Inferiores terris Baſilienſes, opibus valent. Neutro Quinquepagi, ſed armis potiores ſunt: ſane in affluentia & copia rerum hebet animus & enervatur; hic neceſſitate ipſa virtus retinetur; audaces & animoſos paupertas facit, quibus nullo perdendi mètu acquirendi omne præſidium in armis ſit. Certe ſive natura loci ſive antiqua propagine, & forma corporis, & oſtentatione virtutum, reliquo antecedunt. Scaphuſiani ſuis mœnibus potentiam terminant; ne ponte quidem prętereuntis Rheni eorum juri relicto.

Ii populariter omnes, omnium maxime Rhæti, agunt, ad viginti quatuor Iuriſdictionum capita; & ſingulis infiniti conventus, omnes abſoluti: ſine rectore, ſine capite, ſibi unoquoque viventе: ipſi regunt, ipſi reguntur: ipſi legationes obeunt, ipſi audiunt: ipſi imperant, etiam dum imperantur. Si pręfectũ legant, leges præſcribunt quas illi ſervare neceſſe, illis rumpere ac mutare liberum ſit. Publicæ rei conſulturi, omnes per conventus coëunt; mox ſingulis è conventibus ſinguli: ex quibus duo treſve præcipui claritudine leguntur de ſumma rei decreturi. ſed nec decernunt tamẽ niſi relatione item per conventus facta Ferunt & Valeſiani dominum religionis, antiſtitem, ſed

nomine tenus, nulla alia autoritate quam quod primus ſit. Cæterum reipublicæ regimen penes ipſos populos eſt.

Fœdera.

HI omnes fœderibus [21] inter ſe & conventionibus firmantur: ſemel aut bis annuatim ſingulis è civitatibus duo treſve, niſi aliter ratio belli aut pacis poſtulet, conveniunt, nec quicquam niſi in commune conſultant. Sed & cum vicinis regibus fœdera inierunt, ſervituti magis quam ſecuritati; Arma ſua vitaſque levi pretio addicunt: Idque apud illos reip. munimentum dicitur, cum ſervitus ſit: libertatem quippe exteri cuiuſque opibus gratificantur: turpe vero, quod armis pepereris, auro vendere. hinc illę tot tantæq; diſſenſiones, ſimultates, partium ſtudia; his pro Hiſpaniarum, illis pro Galliæ rege nitentibus. alios Sabaudiæ regulo, illos Venetorum reip., alios Ciſalpinæ Galliæ proregi cõventionibus aſtrictos, quid mirum ſit; cum hanc aut illam in partem pretio flectantur? Nulli tamen avidiores ad pauxillum hoc commodi Rætis ſunt, paupertate & ambitione diverſis inter ſe malis ſtimulantibus. in totum venales: & tamen ſe liberos vocant; cum in illis pretium ſit auctoramentum ſervitutis. Illa demum vera libertas eſt, quæ ſub patrocinio

ductuque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

ductuque Principis, à vicinorum incurſu tuta libere ſuis perfruitur bonis. non eſt liber ille, qui arma vitamque non propriæ virtuti, ſed aliorum commodis emancipavit. Principum, quibus fœderibus adſtricti, apud ſe legatos eſſe patiuntur, ſpecie amicitiæ, etiam imperio utentes, pecuniæ vi, ambitu, corruptionibus trahunt turbantque res, ut pro arbitrio fiant.

Virtus bellica.

COmmunis juxta Rætis ac Helvetiis armorum gloria. citati, lubentes, & velut ad prædam decuſque exeunt: domi quippe paupertas & parſimonia, foris gloria & abundantia rerum. Pedites fere præliantur: rarus aut nullus equitum uſus; eoque victores ſæpius, quam victi. Nam in univerſum & cum judicio æſtimandum, plus penes peditem roboris. Propria genti conglobatio & per acies cuneoſque pertinax conjunctio invictos præſtat. Pugnam ſimul inire, ſimul cedere, eadem pertinacia. Diſponuntur per civitates Pagoſque ſinguli, quo diſcretus honos & infamia ſit. Privatorum laude & Pagi gloriantur. Imperant & imperantur eadem ambitione. nulloſque puto mortales aut doctius cædere, aut ambitioſius præcedere poſſe. Duces ex nobilitate aut virtute umunt, ſed nec iis infinita poteſtas: or-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

dine tantum & nomine præcedunt; cæteris velut ſociis præeunt potius exemplo, quam imperant: parent tamen volentes, & ſerviunt. quoquo alii juſſi, ipſi ſponte eunt. Domum regreſſi ægre ad labores redeunt; nec, niſi confœderatis quoque Principibus pacem & otium agentibus, ponere arma poſſunt: nam nec ingemere agris, arare terras, ſuas alienaſque fortunas incerta ſpe dubioque metu verſare adeo promptum, atque armis uti, adeſſe legionibus, hoſtem ferire, agere prædas, inter tympana tubaſque audiri. Regreſſi otio aut potationibus conſeneſcunt: oſtentant à reditu dona, torqueſque & inſignia Principum, vilia ſervitutis pretia. Nihil neque publicæ neque privatæ rei ſine telo agunt; accubant & armati: per fora, per urbes, per agros accincti vagantur; tenui argumento libertatis; cum metus ſit potius, cum ferro eſſe. ſed vulgus ex more etiam portare gladios magis quam ſtringere docti, hereditarios fere enſes ferunt; quidam & onera cultrorum, oſtentui magis quam uſui. Armorum hæc ſtudia teſtantur vultuum feritate & truculentia; Rhæti præcipue & montium accolæ. feri homines cum locorum difficultate & auſteritate conſentiunt; rudes plerique moribus, colore difformes, ſed civiliores qui urbes incolunt. Eæ ut ſeſe habeant,

beant, dictum prius eſt: reliqui per pagos aut diſcreti habitant, nullo ædium nitore, operoſa tantum ſtrue lignorum, quæ & tempeſtatibus reſiſtat, & vetuſtate nigreſcens, hebeni Æthiopicæ ſimilitudine. tecta è fiſſili lapide ad incendia arcenda.

Sermo.

SErmo Germanus, ſed incomtior & ſine ornamento. Rhæti Seduſiique lingua[2] [2]utuntur ante omnia deformi. incolæ Romanam vocant, nonnulla veteris linguæ ſimilitudine: ſed aliarum interventu corruptior: minime dubio contractæ olim cum S. imperio ſocietatis teſtimonio. In confinio Italiæ idiomate Italico. Plures ex crebra converſatione Gallica utuntur. Latina vetus nuſquam vulgarior; minime mirum, tanto in otio & quiete. Literas ſcire quam videri malunt; multique ſciunt multa, & multos multa etiam latent. Injurias neque faciunt libenter, neque accipiunt; acceptas graviter ferunt: nec ſilentio iras nutriunt: ſtatim aperiunt, ſtatim conciliant. Cauſæ liteſque omnes nono fere die aut octavo interciduntur, nec ducunt ultra protrahuntve. hic tantum nondum adeo corruptis moribus, ut vendant magiſtratus, emant judicia.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Religio.

DEorum cultus variat. Religione nonnulli meliores. cæteri ſuperſtitione utuntur: contemtu ſanctorum, obliterata divorum memoria, & libertate quoque divini cultus inſoleſcunt: Deos, quos colere non niſi pro libitu volunt, ne in templis quidem admittunt: exempla Sanctorum cum imitari nequeant, ſupervacuum putant credere & memorari; ſcilicet eadem, qua Principes rebellione dejecerunt, Deos quoque oblivione traducturi. Manet tamen antiqua fide & moribus potior pars, reliquorum pervicaciæ exemplo relicta, ne error impetu cœptus, ignorantia & abſentia veritatis nutriatur.

Victus.

VIctus domi parcior, foris opulentior: Convictibus non alia gens effuſius indulget; ſine loci, perſonæ, temporis diſcrimine, iiſdem epulis, eodem potu, quemvis excipiunt; cum familiaribus & notis familiarius & diutius adſident; comi ſemper vultu; tanquam volentes & non inviti faciant. Epulæ operoſæ magis quam delicioſæ, & quamquam inconditi, largi tamen apparatus. Cibi ſimplices, ſed copioſi. apud Rætos ferina & agreſtis; cuius idem apud illos uſus, qui apud nos bubulæ

aut

aut ovillæ. mures montanos & mihi in ſolenni convivio appoſuerunt.

Potus.

SEd & in vino eadem ſimplicitas: non eadem temperantia. In potu deliciæ, in potu voluptas, nullo impenſiore ad alia guſtu. in hoc conveniunt, in hoc coeunt, in hoc negotiantur, hoc auſpicantur, hoc initiantur, hoc peragunt. Inde dies noctesque potando trahunt. Ebrietas nulli probro. Saturi à convivio ad vomitum & ad reliqua exeunt: exonerati redeunt, penatum domuſque cura fœminis liberiſque delegata, mira parſimonia ac frugalitate viventibus, quo maritorum gulæ parcatur, continuo popinis adſidentium. Etiam de rebus agendis inter pocula conſultant: præclare aut à majoribus aut à ſe geſta, tanquam audientibus exemplo futura, libenter memorant. eadem qua cætera libertate ſe ſuoſque extollunt. aperiunt quoque ſecreta pectoris per vinum, nihil ſilẽtio tranſmittentes. Nec dies tantum potu & ſermone trahunt; in ætates ducuntur pocula. Hyeme juxta focum & hypocauſtis adſident; ſed tum incluſi & ęgre advenas hoſpitio excipientes. ſtultum videtur fovere illos qui ſibi ipſis parcere neſciant, tali tempeſtate foras euntes. Raræ ut inter vinolentos rixæ, raræ contentiones;

tiones; ſed & illæ de æmulatione armorum aut rerum præclare geſtarum. ſæpius convitiis, raro cædibus aut vulneribus tranſiguntur; quod mirum in continua ebrietate eſt. Quin & ſiquando vehementius in ſe inſurgunt, depoſitis in medium armis, pugnis rem manibuſque decernunt: ſed eodem momento conveniunt, iiſdem epulis, iiſdem poculis, à quibus ſurrexere, conciliantibus; & nullo alio ex contentionibus damno, niſi quod innovata pocula in noctem ducantur. Inter convivandum delinimenta quoque ſoni adhibent, ſed incultis inconditiſque numerorum modulis. ſaltu etiam capiuntur, ſed ad ſonum tympani gravi & affectato inceſſu, ita tamen ut delectari videas: feſſi ad pocula redeunt. Nulli mulierum ingredi in publicum convivium jus, niſi ſolenni apparatu nuptiarum. eas novo quoque modo celebrant.

Nuptiæ.

PRimum nova nupta armis domo excitur. ad tympani tibiæque ſonum iter ingreditur, tanquam armorum quoque ſocia futura Pro facultatibus major equorum comitatus. ipſa inſigni equo pone pronubi tergum vecta, ad mariti ædes ducitur. Inde initiata ſacris, in comitatu lectarum virginum obnuptis diademate vittaque

taque capitibus, accipit ſacramentum. ipſam antiqui uſus veſte conſpicuam mox ſponſus educit, apprehenſam cingulo tenens. & plura barbarum in morem. Ad ingreſſum egreſſumque ſacrarum ædium tubæ, tibiæ, tympana & comitatus etiam ſupra fortunam ſplendidi non niſi in arma accipiuntur. his ineunt, his initiantur. Etiam ad armorum ſonum tripudia & cantus formant. ſaltus cantuſque barbaro ritu, bini, mas & fœmina, rotantur in gyrum; neſciunt flexus modoſque; vix in tres quatuorve modulos variant. Mira in conviviis mulierum modeſtia, altum ſilentium. erectæ virgines, & habitu ac veſte inſolita coactiores, non immutato vultu, ad tres fere horas accubant. Viri mutuis ſe poculis invitant. In reliquum ſepta fere pudicitia mulieres agunt; domi cum liberis neglectæ & ſordidæ adſident. Nudi pueri & incomti, ſine cura, ſine nitore ſqualliditi neglecti, in hos artus, in hæc membra, quæ miramur, excreſcunt.

Veſtes.

VEſtitu à Germanis diſtinguuntur locupletiſſimi, fluitantibus & verſicoloribus braccis, tegmine quondam veterum Gallorum. Cæteri ſtrictis & ſingulos artus exprimentibus: Rari ſagulo aut pallio utuntur. Domi tamen frugalior, & rudi

craſſaque

craſſaque lana. foris cultior; per urbes, per itinera ornatiores incedũt, uno atq; altero ſervorum comitati. Fœminarum habitus elegantior. opulentiores ſerico, aliæ lineis amictibus velant; utręque purpura aliiſque coloribus variant: nigro fere, etſi diverſo capitis velamine, pilei in modum; nam centone non utuntur. Nudæ quædam brachia, apertæ ſinus, & pectora monſtrata potius quam detecta: raris ea linteis tegunt, fallendo ſimul viſui, & alliciendo. ornatiores operaturæ ſacris incedunt, raro ſine comitatu. Formæ naturali arte & tempore lenocinantur, velata parte oris, ne ſatient aſpectum, & quo venerationis plus inſit. Omnium ornatiſſimæ Baſilienſes veſtiunt, non abludente naturali venuſtati cultu quoque corporis. utroque cæteris præcedunt, cedente jam olim formarum laudem Baſileæ Tiguro; ne hic quidem ſtabili natura, ſed & ſubinde variante, alternatim fovendo ac præferendo ſingulos. Dominum ac ſervum vix ulla neq; veſtium, neque ordinis differentia dignoſcas; ſimul incedunt, ſimul accubant, ſed ſerius accedens ſervus, prior convivio abit. quod mirum; cum inter pares difficiles loci prærogativæ & æmulationes ſint.

EPI-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

EPILOGVS:

HÆc pene ſunt, excellentiſſime Princeps, obſervata mihi obiter, dum regionem eam, vitio curioſitatis humanæ, diligentius circumeo; & nunc, te jubente, quatenus memoria affuit, vere magis relata quam eleganter. ſed in ſterili materia quid dici poterat? & convenientius erat familiaritati noſtræ, familiarius ſcribere. Cæterum qualiſcunque is bidui labor, obedientia noſtra, aut veſtra humanitate, laudari mereatur, aut excuſari.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

IN HELVETIAM NOSTRAM BREVES NOTÆ.

SVbjungam & notata mihi quædam, dum creſcit ſub manu labos, & ne interrupto curſu epiſtola iret, in hoc reſervata: diverſi pleraque guſtus, ſed forſan non ingrati iis qui veterum libris recenſendis, ſolis ſibi judicii & literarum nomẽ vindicarunt: cum nihil minus ſint; quippe quibus moris, minutiis indagandis & ineptis ſordidiſque ſtudiis bonum otium conterere: nobis nugando ſatius placere omnibus; quam nimium ſapiendo, paucis.

[1] *Helvetia*) Antiquum nomen. hodie *Suitzia:* non à Vitis Saxoniæ populis, à Carolo Magno ſedibus quondam privatis, & in Alpes conjectis, ut curioſe nimis argutantur ſuperſtitioſi quidam: nihilo magis à Suetiis, qui tempore Segeberti Regis in Helvetiam commigrarunt: ſed à Suitio pago, toti Helvetiæ nomen evenit, qui primos fœderis autores prodidit. Eutropio Quadi dicuntur. Fines eius etiam hodie fere cum deſcriptione Cæſaris conſentiunt.

[2] *Rætia*] Solis Griſonibus manſit Rætorum nomen: quos olim Caninos vocabant, & hodie *Die gravven Buntner*. adi Æg. Tſcudum.

[3] *Alpes*]

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

[3] *Alpes*] Noti nimis hi montes quam ut referri mereantur. Nomen iis datum cenſet Feſtus à candore; Sabini enim *alpin* dixere *album*. Iſidorus Alpium nomen Gallicum eſſe vult, & Alpes altos vocari. Agnoſcit hodie idioma Germanicum Alpium nomen; *Alp* enim & *Alpen* montes vocant paſcuos in quibus fœnum non ſecatur. Varie Græcis Latinisque autoribus nominantur. De earum tractu Simleri liber eſt particularis.

[4] *Glacie condantur*] Fit hoc ad cœnobium D. Bernardi, in Pœnino monte, & alibi.

[5] *Rhenus*] Tacitus: Rhenus Ræticarum Alpium inacceſſo & præcipiti vertice ortus, modico flexu in occidentem verſus, ſeptentrionali oceano miſcetur. Et annal. lib. 2: Nam Rhenus uno alveo continuus, aut modicas inſulas circumiens, apud principium agri Batavi velut in duos amnes dividitur: Servatque nomen & violentiam curſus, qua Germaniam prætervehitur, donec oceano miſceatur: Ad Gallicam oram latior & placidior adfluens, verſo cognomine Vahalim accolæ dicunt; mox id quoque vocabulum mutat Moſa flumine; ejuſque immenſo flumine in oceanum effunditur. Plinius: Sarunetes ortum Rheni accolunt. Quod falſum. Pompon. Mela utroque antiquior: Rhe-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

nus ab Alpibus decidens, prope à capite duos efficit lacus; Venetum, & Acronium: mox diu ſolutus, & certo alveo lapſus, haut procul à mari huc & illuc diſpergitur. Simili veritate Strabo, ſed fuſius. Ammianus etiam parum diligenter: Inter montium celſorum anfractus impulſu immani Rhenus extenditur: qui penes Alepontios in deciduas cataractas inclinatione pernici, ut Nilus, effunditur. torrens ab ortu, protinus primogenitis copiis aquarum propriis irruit curſu ſimplici: jamque adjutus nivibus liquatis & ſolutis, alta divortia riparum abradens, lacum invadit rotundum & vaſtum, quem Brigantinum accola Rætus appellat; & reliqua, affectatæ magis diligentiæ quam veræ. Integrum eius curſum poſt Glareanum & nos aliquando deſcripſimus; quæ iterare longum ſit, cum tabulis commodius oculis objiciantur. Illud addam; antiquum eius os ſupra Lugdunum collibus arenariis obturatum, fruſtra nuper Lugdunenſes aperire tentaſſe, irrito & inriſo labore; & iccirco *Malle gat* à ſtultitia nominarunt. Cæterum, omnia Rheni capita uno nomine *Rhein* appellantur: antiquo procul dubio vocabulo; cum ῥεῖν Græcis ſit fluere. & antiqua Celtica lingua *rijn* incidere ſive produci; quaſi generali nomine, fluviorum præcipui, Rheni appellari mereantur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

tur. Græca vero paſſim nomina Græcis è coloniis, etiam literæ Græcæ Helvetiis Galliſque manſerunt, Cæſaris teſtimonio: licet nec Lipſii præceptoris mei opinionem abnuerim, quod tanquam *reyn*, id eſt, purus dictus ſit, quod notham prolem, quam in Rheno Germani explorabant, à legitima, immerſione diſcernerent: ideoque Nonnus ingenioſus Poëta ἐλεγχίγαμον nominat.

[6] *Rhodanus*] Ex monte Furca, qui & Coalius & Viſellus & Vberus nominatur, oritur. Strabo oriri ſcribit ſupra Antuates & Veragros, à cuius fontibus non longe abeſſe Rheni fontes. Diverſa Polybio, Plinio, Solino, Melæ, Plutarcho; quos adeat lector curioſus. Silius Ital.

Aggeribus caput Alpinis & rupe navali
Proſilit. ———

Cæterum, circa fontem Rhodani glacies frequens, & adeo ſolide affixa montibus, ut vis impetuſque cadentis glaciei terram ſubruat, & in vicinos montes impingat. Plinius, à Rhoda Rhodiorum colonia nomen inveniſſe, non abſurde ſcribit; nugantibus contra Germanis, & à *root* derivantibus, quod eſt fulvum; quaſi circa initia ruber ſit; quod falſum eſt.

[7] *Danubius*] Iſter Plinio & Straboni dictus; ſed ſuperior Danubius, inferior Iſter nominatur. hodie *Done*, & *Donavv*.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Ad ſyluam Hercyniam oritur, in pago *Toneſchingen*, ex terræ viſceribus magna ſcaturigine ebulliens. Eius nominis rationem hanc puto; corruptum ex *Doneſchein*, quod eſt, ſi interpretere, Danubii origo. eſt enim *Erſcheinen* vel *Scheinen* apparere; quaſi ibi primum Danubius appareat. Erroris manifeſtus eſt Tacitus, qui in Abnoba monte *die Baare* oriri ait; cum ubique horæ aut amplius ſpatio montes diſtent. Tenentur & errore Herodotus, & eum ſecutus Ariſtoteles, qui eum Pyrenæis mōtibus oriri memoriæ tradiderunt. niſi ſi excuſari eos libeat, credendo, duorum illorum fluminum alterutrum; qui ſupra Danubii originem ſurgentes eundem in amnem influunt, pro vera fluvii eius origine habitum; cui nec ratio nec nomina abludant: vicinis enim locis *Beine* & *Poe* nomina manent. Ab hac qualicunque tandem origine prolapſus, divagatur in paluſtria; mox in alveum receptus, & ſubinde allabentibus rivis auctior, multas gentes adit; donec ſexaginta amnibus receptis in mare Euxinum evolvitur, tanto impetu & aquarum copia, ut XI millium paſſ. longitudine intra amaras maris undas dulcem exhibeat hauſtum. De oſtiis ejus variæ opiniones aliis deſcriptæ.

[8] *Pagos*] Pagum è Græco πηγὴν, καὶ Δωρικῶς παγὴν, fontem, derivari, Glareanus

reanus argutatur; quaſi pagum dicas cujuſque fluvii tractum. inepte; cum vix unus aut alter pagus è fluviis nomen, nedum è fontibus, ſumat; ut *Durgovv*; &c. & Cæſar Suevorum centum pagos dicat. quos ſingulis villis conſtitiſſe notum eſt. Ego ita exiſtimo: antiqua & Celtica voce *Pach* Pagum ſignificari; inde & Romanis mutuatum, cum aliter non utantur hinc tot hodie vicorum urbiumque compoſitione ex eo nomine; ut *Marpach*, *Sumpach*, *Roerpach*, *Weitspach*, *Dieſpach*, *Rotenpach*, *Wunenſpach*, & alia infinita. *Ach* vero Celtica lingua agrum ſignificat. hinc Germanicum *Ackher*; & compoſita per Germaniam, Galliam, Helvetiamque innumera, *Curſach*, *Reinach*, *Siſſach*, Gallice *Favernach*, *Overnach*, *Montanach*, *Perignach*. &c. *Weil* vero, aut *Wijl*, habitationem ſignificat: *Rapperſvveil*, *Halvveil*, *Klockgenvveil*, *Weilvveil*. Alias manet & hodie vocabulum: ſed moram ſignificat; quod Latinis idem cum habitatione eſt: hinc Gallicum *ville*, non à *villa* Latino, ut vulgus nugatur; & tot nomina ex eo compoſita, *Theonville*, *Neufville*, &c. Taurus, *Daur*, quaſi *die Aur*; vel *Vhr*; contracte *Dur* hinc *Durgovv*, pagorum unus. *Vrſa*, tranſpoſitis literis vulgo Ruſa, *Rus*, alter Pagus, *Vſliſpurger Geuw*. Arola, *die Ar*, tertius,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Aventicum, *Argeuw*. Limagus, quartus, *Zurichergeuvv*, ſeu Tigurinus. Nam veteri lingua Celtica *Geuvv* tractum ſignificat. quod varia ex eo nomina compoſita arguunt; ut, præter ſuperiora, *Briſgovv*, *Ergevv*, *Elgevv*, *Phingevv*; & Belgis, licet corrupte, *Dergavv*. Sed *Stadtloo* ex *Statlavv*, *Tongerloo*, *Ameloo*, Belgica quoque; & Germanica *Nidavv*, *Aravv*, *Williſavv*, ex *Auvv* Celtico compoſita ſunt; quod licet in ſimplici nihil ſignificat, in compoſitis tamen vim habet. ſic & hodie Belgis manet *Landavv*, quod regionem vel agri tractum ſignificat; & *Aravv*, tractus illius fluminis; ut infinita ſunt apud Germanos & Belgas, *Rhynavv*, *Lignauvv*, *Kirchavv*, &c. Sed & nos nugari tandem aliquando deſinamus. *Arola*] Vt Rheni nomine varii amnes, ſic & *Ar* nomine apud Helvetios appellantur *Ar*, Arola, Arar. *l'Arne*, Arnus. veteri autem lingua Celtica *Ader*, & contracte *Ar*, venam ſignificat, quaſi fluvios dicas venas terræ.

9 *Lacus Pilati*] Mirum, quod de eo vulgus nugatur, ſed nec fidem meretur, nec habet; Cæterum qualiſcunque is lacus ſupra Lucernam eſt, ſummo & acclivi montis jugo, ſylvis undique circundatus, tanquam hæc illi munimenta natura fecerit, ne temere irritetur. Non eſt tamen prætereundum, aquam ſuo alveo incluſam, nec

nec flumen in ſe ullum recipere, nec habere exitum; fluviis tamen nivibuſque nec augeri unquam, nec minui; ſed ſibi ſemper ſimilis, nigras & ſuas tantum tuetur undas. adire locum peregrinis nefas; ne temere re quapiam injecta vicina regio periclitetur.

10 *Valeſia*] Duplex ea vallis: ſuperiorem Viberi & Seduni: qui & Vberi dicuntur; inferiorem Veragri, qui & Valeſiani dicti, tenent. Cæſar. Antuates Veragros & Sedunos nominat. Vallem autem habẽt centum millia paſſuum extentam. De ea Æg. Tſcudus copioſe; fuſius Simlerus, cujus de ea Valle liber ſingularis.

11 *Vallis Tellina*] Vulgo Volturena, quaſi *Voltorrens*, Celtice.

12 *Strumoſi*] Idem Georg. Agr. retulit; ſed errat, cum dicit, eos Medullorum nationem vocari; cum nihil minus ſit.

13 *Fatui*] Illos ipſos *Geveben* vocant, vix hominum nomine dignos.

14 *Flumen*] Eſt id flumen in agro Tigurino, ad Taurum amnem, in villa *Ilaach* nomine, quod gutturoſos efficit.

Hercynia] Huius paſſim omnes autores meminere, ſed elegantiſſime omnium Cæſar. variant hac ætate nomina: & apud Helvetios inepte *Svvartzvvald*, alibi Othonis ſylva, inibi venari ſoliti; alibi Thuringica & Bohemica, à populis nomen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

men mutuatur: apud ſolos autem Cheruſcos hactenus conſtanter retinet nomen vetus; & *der Hartzvvald* dicitur, à reſina, quæ antiqua & hodierna lingua *hartz* vocatur. Seneca: *Lucus Suevi nobilis Hercyneus*. Claud:

——Sublimis in arcton
Prominet Hercyniæ confinis Rætia ſylvæ;
Quæ ſe Danubii jactat Rhenique parentem.

Conatur illam deſcribere Pand. Collenuccius, ſed infeliciter.

[15] *Circa Aug. Raur.*] Eſt & hodie locus *Waldtshuet*, quaſi *ſylvæ cuſtodia*, in Rauracis, certum hujus rei argumentum.

[16] *Berna*] Nova urbs, à Berchtoldo Zeringiæ Duce IV, una cum Friburgo conſtructa, augurio primi occurrentis *æalis* nomen invenit, quod *urſum* ſignificat. Sylvoſus primum locus & quercubus obſitus: quæ vrbis condendæ uſui penitus exciſæ. Habent pleræque harum urbium caput magiſtratus, quod *Schuldtheyſſen* vocant; quæ & vox reperitur in Longobardorum legibus, & *Sculdahis* ſcribitur: compoſium ex *ſchuld*, quod debitum & peccatum ſignificat, & *heyſſen*, quod eſt jubere, vel *heyſchen*, punire; quaſi qui noxiis puniendis præfecti ſint, & imperio quoque debita officia exigant.

[17] *Baſilea*] Variæ de huius urbis nominis

nis origine opiniones, alibi eluſæ. nulli potius quam Rhenano acceſſerim, qui à trajectu, quem veteres Galli *paſſum* vocabant, Baſileam, quaſi *Paſsileam*, dictam putat, *Baſel* pro *Paſſel*; cum B & P literæ apud Germanos fere confundantur. Trajectum autem inibi fuiſſe, haut dubio conjecteris argumento, cum Auguſta Rauracorum (cujus adhuc obſcura quædam veſtigia exſtant) non ad flumen, ut alii putant, ſed quarto fere à Baſilea lapide ſita fuerit. Nam quod nominis argumento nituntur, ut vicum eſſe credant, qui hodie *Augſt* dicitur, quid vetat quo minus credamus, vicum eum ex deſtructione urbis natum, quo gens, everſa urbe, res ſimul nomenque deportarit. Nugatur in hac, ut ſæpe, Marcellinus, à Græca voce deducens, vano ex ſimilitudine nominis argumento. Erat olim Baſilea in Sequanis: manet adhuc nomen vico cuidam relictum *Seckingen.*

18 *Lucerna*] Nugantur, qui à *lucerna* urbi nomen, quæ ibi noctu navigantium uſui habebatur, ortum volunt. Meyerus Lacocernā vocat, infelici ſubtilitate, cum fieri non poſſit, cuiuſque rei origines cauſaſque inveniri, cum pleræque ſine cauſis fiant.

19 *Vrienſes*] Sive Vranii, antiquis Tauriſci dicti, ex quo corrupte, omiſſa priori,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Auri; inde Ouri & Vri: licet & Sibentalenſes *Tauros* veteri voce Germanica *Vros* vocent, & incolæ, eius capite pro inſignibus utantur, magna taurorum ſimilitudine. Vros Cæſar deſcribit.

20 *Tugienſes*] Straboni Toigeni dicuntur; antiqua gens; quæ cum Tigurinis & Cimbris inito fœdere, Romanos laceſſivere. *Plutarch. in vita Marii; & Eutrop. lib v.*

21 *Fœdera*] Ea, ut variè variis temporibus inita, fuſe tractat Simlerus. eo curioſos remittimus. Sunt & urbes cum Helvetiis fœderi adſtrictæ, Geneva, Bienna, Mulhuſa, Rotvila. Eſt & noſtra, de præſenti Helvetiæ ſtatu & regimine particularis epiſtola, olim ad eius loci Legatum ſcripta.

22 *Lingua*] Ea procul dubio Celtica eſt, licet & tempore & loco variet. Aliquantum ea, quondam Rheni omnes accolæ, Belgæ, Vangiones, Tribochi, Elſatici, Sequani, Rauraci, Helvetii, ſicut & hodie, utuntur. Galli olim eadem fere uſi; hodie Romane, ſed corrupte, loquuntur. Notata ſunt nobis vocabula infinita, ab antiquis ſcriptoribus pro Germanicis citata, quæ & hodie in uſu ſunt. Plin. *margam* medullam, anſeres *ganſas* vocat; *marg*, & *ganſe*. & in Tacito Tuiſco *Teutſch*, & Mannus *Man*, Dii eius terræ, nominantur:

tur: & terra *erthum*. Martianus cap. 6. Heroes ab *herra* derivat; terra. & Tanfanæ templum, quaſi *aanſanckh*, principium rerum. Britanni ſua lingua *fovvr* ignem vocant. Paulus Diac. dicit, *Wondam* Mercurium appellari; quem antiqui Germani colebant. hinc *Wonſdagh*, dies Mercurii. Lipſ. Hoc etiam addam, nomen ipſum Germanorum Germanicum eſſe, *Germann*, vir integer, & ſine fraude. à quo fortaſſe Latini fratres germanos cognominarunt, quod omnes Germani eo ſe nomine ſalutabant: ſicut & Helvetii hodie. Nomina etiam propria Cæſari notata fere Germanica ſunt, *Ehrenreich*, Orgentorix, *Eynrich*, Ampiorix, & ante Glareano obſervata. Sed & Plinius Orobios Gallica lingua Vergomates appellari ait, quaſi *Bergmannen*; & alia infinita. de quibus diligenter Glareanus ad Cæſarem & diverſe dicit: melius & doctius præceptor meus Lipſius, & Ioann. Gorop. Becanus, in Originibus, uterque ſeculi noſtri lumina.

23 *Veſtes*] Sidon.

Strictius aſſutas veſtes, procera coercent
Membra virûm, patet his arctato tegmine poples.

Vid. Lipſ.

VOlebam addere plura, ſed & nos nugari tandem aliquando deſinamus: in infinitum quippe extendatur labor, ſi memoriæ venas laxemus. Erat & animus addere ſynonyma vocum antiquarum. ſed ea cum ab Ortelio peti poſſunt, tum ex tabula noſtra Rætiæ brevius & expeditius. eam ad te mitto, miſſurus & brevi Helvetiam: licet actum acturus. multi eadem, licet non eadem diligentia, fecere. Vt omnium rerum, (ait Philoſophus,) ſic literarum quoque intemperantia laboramus, in id ne & nos incurramus, tædioſi eſſe deſinamus. Vale.

FINIS.

IN-

INDEX

Rerum maxime memorabilium.

A.

Abbas S. Galli. 204. *ejus potentia.* 382. *ejus fœdus cum* IV. *Pagis.* 146
Abbas Rinovianus. 432
Abbates Eremitani cum Suitiis contendunt. 64
Abbatiſcella Pagus. 19, 143, 188, 364
Abbatiſcellanorum fœdus cum VII. *Pagis.* 146. *cum reliquis Pagis.* 188. *& ſeq. judicia publica.* 370
Academia Baſilienſis. 337
Acronius lacus. 6
Adolphus Imper. Privilegia Helvet. confirmat. 41
Æni fluvii ortus. 470
Agaricum ſelectiſſimum. 456
Agnes Alberti filia regina Vngariæ. 106
Albertus Auſtrius libertati Helvet. gravis. 42. *præfectos ſingulis tribus Pagis imponit.* 47. *Helvetios opprimere conatur.* 48. *cæditur à fratris filio.* 61. *Liberi ejus Pagos infeſtant.* 63
Alpenacum vicus Vnderwald. 71
Alpes. 62, 63, 497
Alpium incolæ. 464

Altor-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Altorſum præcipuus Vriorum pagus. 367
Altoſaxi Barones. 441. *liberi domini.* 443
Amgand, Agaunum. 7
Ammani officium. 362. *quamdiu munere fungatur.* 367
Antuatum Pagi veteres fines. 12
Aquæ Helveticæ. 226
Aquenſis comitatus. 426
Arbergum Bernatum oppidum. 138
Arbitri in judiciis Helvetiorum. 317
Arbor felix. 430, 433
Argoum olim Vrbigenus Pagus. 10
Arolo fluvius. 6, 25
Aſcona oppid. 454. *alias Scona.*
Attinghuſanus Baro. 514
Attinghuſani nobiles. 35
Aventici ruinæ. 11
Aventicenſis Pagi limites. ibid.
Aureliana familia nobilis Locarni. 450
Auſtriaca fœdera cum Helvet. 251

B.

B*Ada oppidum.* 225, 308
Badenſis Comitatus. 236, 427. *quomodo ad Helvet. pervenerit.* 227. *cur Senatus Helvet. hic habeatur.* 308
Balivus Valeſiæ. 413
Barones Raronii. 414
Baſilea civitas. 19, 174, 478. *in XV. tribus diviſa.* 322. *quando fœderi acceſſerit.* 175.

175. *nobiles cur à repub. moti.* 320. *judicia publica.* 329
Bella ab Helvetiis geſta poſtquam in unum fœdus coaluerunt. 169
Bellum contra nobiles. 39, 40
Berna oppidum. 17, 128, 478. *quando fœderi acceſſerit.* 128
Bernenſis urbis diviſio. 347. *regimen.* 346. *judicia.* 350. *præfecturæ.* 353. *Moneta.* 356
Berona Michaëlis præfectura. 355
Betzelinga vicus. 366
Bienna oppidum. 220. *fœdus cum Helvetiis.* 212. *reſpublica.* 416. *& ſeqq. magiſtratus.* 418
Bilitionum oppidum. 144, 253
Boden-zee. 6
Bormium oppid. Rætiæ. 409
Borra quid ſignificet. 457
Breytenwald mons. 7
Bremogartum oppidum. 232. *quibus vicis imperet.* 421
Brigantinus lacus. 69, 471
Briſagum oppidum. 454
Brunigus mons. 68
Buchenaſſum, hodie Hertenſteyna. 85
Buchſgovia. 11
Burgenthal. 10
Burgdorffum oppidum. 138
Burgundica fœdera cum Helvet. 251, 256
Burgundici belli cauſæ. 147

C. Cam-

C.

CAmpus regius, monaſter. 126
Cantones Pagi. 28,29
Canum fœdus Rætorum. 210
Carbo bituminoſus apud Sedunos. 465
Carmina de rebus geſtis majorum. 288
Carna ſilva. 15
Cauſidici Helvetiorum. 312
Cellæ præfectura. 421.432
Chalybis fodinæ. 23
Cives Pagorum ſoli muniorum publicorum capaces. 366
Clavenna in Rætia. 408,409
Clingenovium. 427
Comites de Glana. 12
Conſilium totius plebis in quibuſdam Pagis. 366
Conſules Helvetiorum. 327
Contegium in Valeſia. 415
Conventus publici Helvet. 296. de quibus rebus conſulant. 299
Convivia publica Helvetiorum. 294
Cornicines Helvet. 356
Cryſtallum in Alpibus. 464
Curia oppidum. 480
Curienſis Reſp. 397
Cuſſenacum vicus. 9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

D.

DAnubii ortus. 470
Davoſium. 401
Delectus Helvetiorum. 283
Deſena Valeſianorum. 411
Dieſſenhovium. 434
Diſſentiſius abbas in Rætia. 210,411
Duni nobiles. 450
Dunium Bernatum oppidum. 138
Duras fluv. 24

E.

EBerhardus Com. Habeſpurgius. 64
Ebrietatis pœna. 376
Eccleſiaſticarum familiarum potentia. 42
Egerius lacus ſeu aqua regia. 70
Egeria vallis. 364
Emanna fluv. aurifer. 23
Equeſtris colonia. 13
Eremitanum monaſterium. 64. ejus abbas Eſchentzi Dominus. 431

F.

FAbariæ Thermæ. 468
Faruſpergum arx. 342
Fatui homines in quibuſdam vallibus. 475
Ferri fodinæ. 23
Flavii aliquot Helvetiæ. 24

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Fœdus Gallicum an ſit utile Helvet. 198. *& ſeqq.*
Fœderis Helvetici fundamentum. 73
Formula priorum. 111. *Pagor.* ibid. *&* 74
Fœderis inter octo Pagos initi capita. 153. 154. *inter quinque poſtremos Pagos.* 192
Fœdus Helvetiorum cum Mediolanenſi. 247. *cum Sabaudo.* 258. *cum Gallis.* 260
Fœdus Domus Dei in Rætia. 210
Fœdus Rætorum cum Helvet. 213, 214
Frawenfeldum caput Turgeæ. 234. *reipublicæ forma.* 422. *urbis inſignia.* 424
Frauwenthal monaſterium. 9
Fredericus II. *Helvetios in Imperii tutelam recepit.* 36
Friburgum oppidum. 18
Friburgenſes Fœderi accedunt. 164
Friburgenſium reſpub. 357. *judiciorum ratio.* 359. *præfecturæ.* 360. *vadimonia.* 361
Fulachii nobiles Schaphuſiani. 181

G.

G*Ambaronium oppid.* 454, 458
S. Galli oppid. 207. *magiſtratus.* 391. *ejus regimen.* 384. *linificii cura.* 391. *conſilium majus & minus.* 385. *conventus totius populi.* 388. *judicia publica.* 389. *conſiſtorium.* 390
Gallica fœdera cum Helvet. 260, 261

Geneva

Geneva oppidum liberum. 212. *fœdus ſociale cum Helvet.* 223
Gielii nobiles. 431
Glarona Pagus. 16, 364. *quando fœderi acceſſerit.* 122, 123
Gnoſſaminen partes agri Vriorum. 363
Grimſel mons. 7
Grinovium arx. 103
Griſlerus præfectus. 52
Groningenſes popul. in Pago Tigurino. 907
Grooſzweybel, primus apparitor. 359

H.

Habeſpurgum arx ab Helv. everſa. 125
Haſelia vallis. 131, 353
Helvetiæ veteres limites. 5. *hodierni limites.* 8. *longitudo & latitudo.* 8. *diviſio vetus in* IV. *Pagos.* 9. *ſoli natura.* 21. *diviſio hodierna.* 28, 29. *libertas à quibus parta.* 53, 54
Helvetii quomodo rempub. efficiant. 25, 26. *defenſores Eccleſiæ à Pontif. dicti.* 185
Helvetiorum reſpubl. 275. *belli & pacis ſtudia.* 277. *arma.* 281. *academiæ.* 289. *hoſpitalitas.* 293. *convivia & ſympoſia.* 294. *leges in communi.* 301. 302. *legationes extra rempub.* 304. *judicia publicarum controverſiarum.* 314. *à quibus & ubi diſceptentur.* 315
Henricus Lutzenburg. Imper. 62

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Homburgius Comes. 45
Huldricus Zwinglius ſuos à mercenaria militia dehortatur. 198

L.

IBex animal. 476
S. Immeri vallis. 419
Incendiorum præfecti. 339
Ioannes Habeſpurg. Raperſvilæ Dominus. 81. 101. *caſus ab Helvetiis.* 103. *ejus filius Iohannes.* 116. *captus à Tigur.* 111
Iudicia publicarum controverſiarum. 314
Iujanum. 416
Iuriſdictiones x. *Rætorum quando in unum fœdus coierint.* 401, 402

L.

LAndmannus & Landweybel. 205
Langarum flumen. 401
Latobrigorum pagi. 343
Lebetes è ſaxo torno excavati. 408
Legationes Helvet. 304
Leges Helvet. in communi. 301, 302
Leguntia vallis. 402
Leyſtungen, vadimonia apud Friburg. 361
Lentzburgiorum Comit. 11, 64
Leopoldus Auſtrius bellum infert Pagis. 68. *ad Moregartum profligatus.* 71
Leopoldus Alberti Sapientis fil. ab Helvet. caſus. 141
Lepontii. 30

Liberæ provinc. Helvetiis parentes. 237
Limagus fluv. 24
Linthus fluv. ibid.
Locarnum oppidum. 242, 444. *Locarnenſis præfectura.* 443. *ejus amplitudo.* 446. *arx.* 445. *agri fertilitas.* 447. *mercatus.* 473. *populi ordines.* 473. *magiſtratus.* 449
Lucernæ oppidum. 15, 80. *quando fœderi acceſſerit.* 83. *præfecturæ.* 355
Ludovicus Imperat. Vriis, Suitiis & Vnderwaldiis αὐτονομίαν *conceſſit.* 32
Luganum oppidum. 242
Luganenſis præfectura. 443
Luſtenovium. 440

M.

Madia fluvius. 446
Madia vallis. 243
Magiſtratus urbani Helvetior. 347
Malans vicus. 401
Marchia regio. 113
Maſcauci Ratorum populus. 441
Matza Valeſianorum 415
Mediolanenſe fœdus. 247
Melchthal vallis. 49
Mellinga. 232
Mendriſiana præfectura. 242
Meriſuenda vicus. 355
Meyenfeld. 401
Michaëlis præfectura. 355

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Militum delectus. 283
Moneta Helvetiorum. 356
Montfortia familia. 438
Montſaxii Barones. 441
Moratenſe prælium. 150
Mulhuſium oppidum. 219. *ſociale fœdus illius cum Helvetiis.* 220
Muntpratii nobiles. 431
Mures Alpini. 477

N.

NÆfelius vicus Glaronenſis. 124
Neocomum. 224
Nobiles familiæ in Helvetia ab Auſtriis deletæ. 62
Nobilium ſocietates in quibuſdam urbibus. 319
Nufera Stockerorum arx. 432
Nuptiarum ritus. 492, 493

O.

OBerſax vicus. 442
Octo juriſdictiones Ræetorum quomodo ad Auſtrios devenerint. 400
Ottlishuſa. 432
Ort, Pagi Helvetiis. 19

P.

PAgi primi Helvetiæ. 31, 32. *quinam alios de auxilio poßint appellare.* 154. *quo judicio inter ſe utãtur.* 314. *Pagi* V *qui ſint.* 298. *qui quib. præfect. imperẽt.* 236, 237

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Pagorum trium priorum fœdus à Ludovico Bavar. & cæteris Imp. confirmatum. 77,78
Palenſa vallis. 254,373
Pauperum cura apud Helvet. 340
Pilati lacus. 472
Plurium, vicus Rætiæ. 408
Populi qui communi Helvet. imperio reguntur. 225
Præfecti Imperii in Helvetia. 43,47. *eorum tyrannis.* 49,50
Præfecturæ IX. *Helvetiorum.* 236
Præfecturæ Italicæ Helvetiorum. 242
Præfecturæ Gallicæ VIII. 354

Q.

Quinquepagici qui. 298

R.

R*Ætiæ fines.* 209
Ræti inter ſe confœderati & cum Helvet. 210
Rætorum fœdera tria. 210. *reſpub.* 395. *Comitia.* 397. *fœdus ſuperius ſive Canum.* 396. *fœdus Domus Dei, ſive Cathedrale.* 397. *fœdus decem Iuriſdictionum.* 400. *ſenatus.* 403. *conſuetudines.* 407. *judicia cauſarum publicar.* 406. *lingua.* 489
Rappenmuntz moneta. 338
Raperſvila oppidum. 101,233

Raronii Barones. 414
Ratio agendi in publicis conventibus. 310
Regenſpurgi Dominus. 93. 95
Rheguſci populi. 240. *regimen eorum.* 439
Rheni curſus & origo. 469
Rhyneccum oppid. 439
Rhodani fluv. fontes. 469
Rinovium oppid. 432
Riva oppidum. 438
Riviera. 254
Rivarius lacus. 471
Rodulphus Habſpurg. Lauffenbergæ dominus. 62
Roden partes Abbatiſcell. ditionis. 364
Rodolphus Habeſpurg. Imp. 40
Roræ Comitatus. 238
Rotevila. 217. *ejus ſociale fœdus cum Helv.* 218, 219. *curia judiciū, hoofgricht.* 217
Rotzbergi arx capta. 59, 60
Ruſa fluvius. 24, 80
Ruſcarum Comites. 447, 451

S.

SAbaudicum fœdus. 258
Salgeu. 12
Salodorum oppid. 18, 167. *quando fœderi acceſſerit.* 168
Sanagenſium regio. 437
Sanegaunum oppid. 438
Sanetſch montes. 7
Sara fluv. 538

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Sarna arx. 60
Sarunetes populi. 239. *reſpub.* 437,438
Schachtlan, Caſtellani. 353
Schaphuſia civitas. 19,177,178
Schaphuſiani fœdus ineunt cum Helvet. 146. *quando cum cæteris confœderati.* 180. *judicia illorum.* 365
Schuldheyſz, Scultetus, &c. 343
Scona oppidum. 450
Seconienſe monaſterium. 43,123
Seckel-meyſter, quæſtor. 354
Sedunum oppidum. 479
Sedunenſis epiſcopus. 215,213
Sella mons, ſive Satel. 40
Sempachium oppid. 355
Senatus totius Helvet. 296. *per quos haberi poſsit.* 306. *quo loco habeatur.* 308. *quo potiſsimum tempore.* 309. *Ordo agendi in illo.* 310.311
Senatus electio in urbibus. 346
Sietzius fluv. 7
Sigger fluv. 10
Silvaniæ limites. 14,15
Simmia vallis. 353
Socii Helvetici fœderis. 204
Solium Cæſaris, Keyſers-ſtuel. 6
Sondrium oppid. in Rat. 409, *& ſeqq.*
Stantiani pacti ſumma. 160
Steyna oppid. 342
Strumoſi homines. 474
Suffragia in magiſtratib eligend. 325,376

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Suitiæ limites. 1

Suitiorum regio. 363. *in* VI. *partes diſtri- buta.* 368. *judicia illorum.* ibid.

Suitzeri unde dicti. 7

Surina fluv. 1

Surſeium oppidum. 35

T.

TAgwan, *partes Pagi Glaronenſis* 364

Talionis lex apud Lucernates. 35

Taurus fluvius. 47

Telium oppid. Ræt. 40

Tellii hiſtoria. 56, 57, 5

Tigurini Pagi veteres limites.

Tigurum urbs. 16, 89, 479. *quando & quomodo fœderi acceſſerit.* 89. *in* XII *tribus diviſa.* 323. *judicia publica* 329. *ab Alberto Auſtrio obſeſſa.* 119 *pax cum Auſtriis.* 135. *forma reipub mutata.* 100. *præfecturæ majores* IX 342.

Toggenburgii. 38

Toſa fluv. 10

Tribuum ratio apud Helvet. 32

Tribuum magiſtri apud Helv. 32

Truttarum copia. 47

Tugium oppidum. 16, 125. *quomodo fœ- deri acceſſerit.* 127. *reſpublica Tugi- nor.* 362, 36

Turegum curia Imperatoris. 33

Tur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Turgæa præfectura. 236, 430. *regimen.* 434
Turgouw regio. 10

V.

VAat regio. 13
Vadimonia Friburgenſium. 361
Valeſianorum fœdus. 215. *reſpubl.* 411. *diviſio.* ibid. *eorum regio.* 473
Vchtland. 12
Vchter Zee. 12
Veragri Valeſiani. 412
Verzaſcha. 454, 457, 458
Veſtitus Helvetiorum. 493
Vetus Pagus Vriorum præcipuus. 14
Vitodurum oppidum. 342
Vlmii nobiles. 431
Vnderſea oppidum. 353
Vnderwaldiorum regio. 363. *publica conſilia ſive judicia.* 369. *diviſio regionis quando facta.* ibid.
Vocetius mons. 6
Volturena provincia. 409. *ejus diviſio.* ibid. *ejus amœnitas.* 473
Vraniorum limites. 14
Vrbes liberæ vicinos Principes mercede ad ſe tuendas conducunt. 39
Vrbigeni Pagi limites. 10
Vriorum & Suitiorum fœdus cum Tigur. 31. *reſpublica.* 363
Vrſa fluv. 23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Vrſarii Viberi. 373
Vtzingii Barones. 35

W.

WAllemburgum oppid. 342
Wallenſtadium oppidum. 316
Walthenſtath, Riva. 438
Werdenbergenſes Comites. 438
Wernherus Stouffacherus. 53
Williſovium. 355

Z.

ZOſinga, liberum oppidum. 354
Zug, Tugium. 16
Zunfft, tribus. 322
Zunfft-meyſter, magiſter tribus. 325
Zurzachum. 6,428,429

FINIS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

SVMMA PRIVILEGII.

ILluſtrium & Præpotentium D. D. Ordinum ſœderatarum Belgiæ provinciarum decreto cautum eſt Bonaventuræ *&* Abrahamo Elzeviriis, *Academiæ Leydenſis typographis, Ne quis præter illorum aut hæredum voluntatem toto decennio proximo, his in regionibus excudat, aut alibi extra provincias excuſum inferat vendatve librum hunc, cui titulus,* Reſpublica Helvetiorum. *Quod ſi quis contempta auctoritate, directe vel indirecte, librum hunc, totum, vel partem ejus, hoc ſive alio modo, extra dictum temporis intervallum typis mandare, vel impreſſum alibi in has oras inferre & vendere præſumpſerit; confiſcatione exemplarium, mulctaque inſuper ſexcentorum florenorum damnas eſto; uti latius patet in ipſo privilegio, dato Hagæ in conventu D. D. Ordinum Generalium,* XV. *Maii,* MDCXXVI.

G. V. HERTEVELT V^t.

Ad mandatum Præpotentium D.D. Ordinum General. ſſ.

I. van GOCH.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 D 17